

A MAGYAR HONVÉDSÉG MEGÍTÉLÉSE PÁLYAVÁLASZTÁS ELŐTT ÁLLÓ FIATALOK KÖRÉBEN

IMAGE OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES AMONG THE YOUTH FACING JOB SELECTION

A pályaválasztás előtt álló fiatalok körében végrehajtott nem reprezentatív mintavétel egyértelműen kimutatta, hogy tíz évvel a hivatásos hadseregbe való átállás után a Magyar Honvédségről kialakult kép még mindig a sorkatonaság intézményéhez kapcsolódó sztereotípiákon alapszik.

A non-representative survey conducted among students facing job selection in two high-schools in Budapest revealed that ten years after the introduction of the full professional force the image of the Hungarian Defence Forces is still shaped by stereotypes of the conscripted force of the past.

A különböző közvélemény kutatások, felmérések és tanulmányok azt mutatják, hogy a honvédelem ügye széleskörű támogatással bír, a Magyar Honvédség (MH) társadalmi integrációja folyamatos, feladatait a lakosság fontosnak tartja.¹ Ezzel szemben a katonai felsőoktatásra jelentkezők között csak elvétve találkozunk olyan jelöltekkel, akik tanulmányaikat az ország vezető középiskoláiban fejezték be.

A jelen írásban ismertetésre kerülő felmérés eredményei ugyan nem nevezhetők reprezentatívnak, de mindenképpen elgondolkodtatóak.

BEVEZETÉS

A pályaválasztás előtt álló fiatalok körében végzett felmérés előkészítését két alapvető cél vezérelte:

- a honvédelem ügye és ezen belül az MH megítélése;
- a feltárt eredmény lehetséges okainak vizsgálata.

Az MH Ludovika Zászlóalj (MH LZ) kiképző főtisztjeként a szerzőt az is érdekelte, hogy mi lehet az oka annak a jelenségnek, mely szerint az ország vezető gimnáziumai közül elhanyagolható a katonai felsőoktatásba és ezzel párhuzamosan az MH LZ-be jelentkező fiatalok száma.

A kiscsoportos mintavétel két patinás budapesti gimnázium harmad- és negyedéves tanulói segítségével történt. A kiértékelést követően lehetőség volt az egyik csoporttal az eredmények megbeszélésére is. A mintavétel során a diákokkal történő beszélgetés során nyilván valóvá vált, hogy az intézmények sajátossága és eltérő jellege abból fakad, hogy míg az egyikben zömében magukat inkább konzervatívnak,² addig a másikban magukat inkább liberálisnak³ valló szülők gyermekei tanulnak.

¹ Lásd Dr. Jobbágy Zoltán alezredes – Stummer Judit: A KatonaSuli programban rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség utánpótlásának biztosítása érdekében, Sereg Szemle, 2010/4. pp. 102-107; Dr. Jobbágy Zoltán alezredes – Stummer Judit: Marketing Opportunities in Educating the Youth in National Defence: A Systems-Based Approach, Science and Military, VI. évfolyam, 2. szám (2011), pp. 72-75

² Jogász és orvos felmenők, egyes esetekben három generációig visszamenőleg az intézmény diákjai, akik többnyire konzervatív eszmék mentén élik életüket.

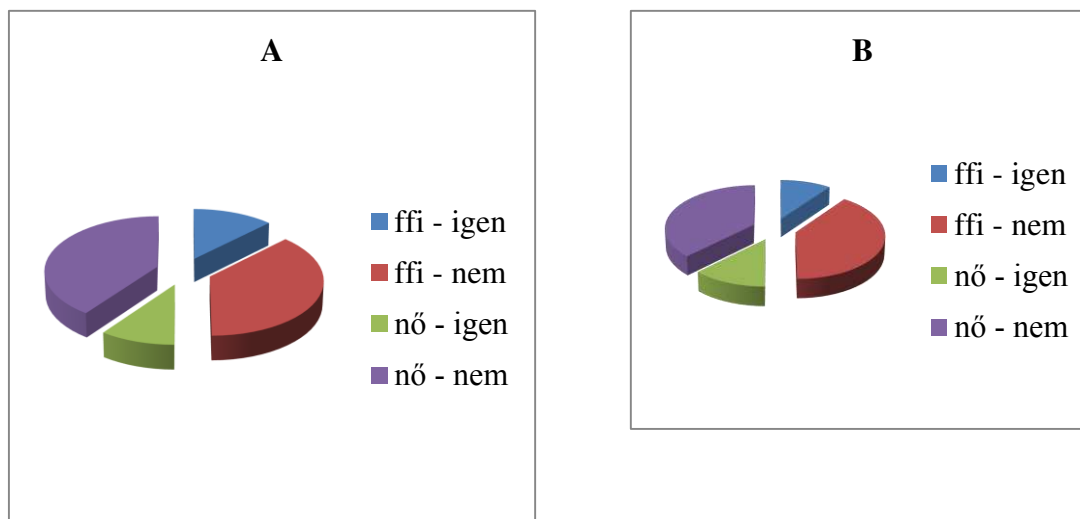
³ Inkább tanár és mérnök felmenők, akik egyértelműen liberális eszméket vallanak.

KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS

A mintavételhez használt rövid kérdőív kifejezetten erre az alkalomra készült és tartalmi felépítését tekintve négy kérdéskörre bomlott. Kérdésenként 1-től 5-ig terjedő számskálán jelölhették a tanulók a válaszaikat (1 – nem, 2 – inkább nem, 3 – nem tudom/nincs kialakult véleményem, 4 – inkább igen, 5 – igen). Az anonimitás megtartása mellett, a kérdésekre adott válaszokon túl a válaszadók neme és kora is feltüntetésre került.

A kérdések első csoportja azt a célt szolgálta, hogy felmérje, milyen úton szerzik a tanulók a honvédelemre és az MH-ra vonatkozó ismereteiket. A kérdések ennek megfelelően arányosan oszlottak meg a családi, a baráti és hivatalos források feltárása érdekében. Az eredmények alapján válaszadók kevesebb, mint 25% százaléka rendelkezik katonaviselt családtaggal és szinte elenyésző a jelenleg is szolgálatot teljesítő családtagok, rokonok és barátok száma.

Egyértelműen kijelenthető, hogy a honvédelem ügye sem a családi, sem a baráti körben nem számít központi témának, valamint a tanulók a hivatalos forrásokból (iskolai tanulmányok, média, hivatalos hírportálok) sem szoktak erről a témáról tájékozódni. A kérdésekre adott válaszok arányában a nemek között nem lelhető fel számottevő különbség, azonban az intézmények között észlelhető nagyon kismértékű eltérés.

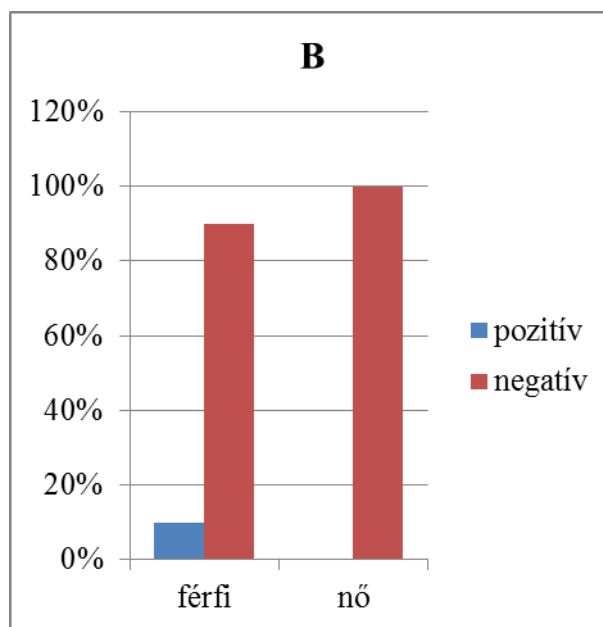
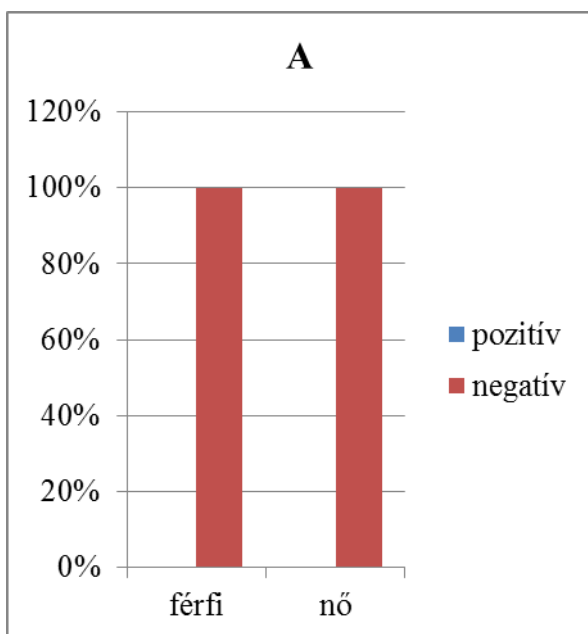

1. számú diagram: A honvédelem ügye és ezen belül az MH, mint beszédtema
(Készítette: a szerző)

A kérdések második csoportja általában a honvédelem ügye és ezen belül az MH általános megítélésének felmérését célozta meg olyan területek érintésével, mint a honvédelem szükségessége, a NATO által támasztott követelményeknek történő megfelelés, vagy az MH fegyverzeti és technikai eszközeinek korszerűsége. Az eredmények összegzése után kijelenthető, hogy a válaszadók egybehangzóan negatívan ítélik meg a helyzetet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BAKOS Csaba Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

2. számú diagram: A honvédelem ügye és ezen belül az MH általános megítélése
(Készítette: a szerző)

A kérdések harmadik csoportja a tanulóknak az MH által biztosított fizetések versenyképességről kialakított véleményét mérte fel. A legénységi és az altiszti állomány viszonylatában kijelenthető, hogy a tanulók a fizetés nagyságát egyáltalán nem tartják megfelelőnek, amíg a tisztai állomány esetében csak kismértékben tartják azt versenyképesnek. Az előző kérdéscsoporthoz hasonlóan itt sem mutatkozott eltérés a nemek, vagy az intézmények között.

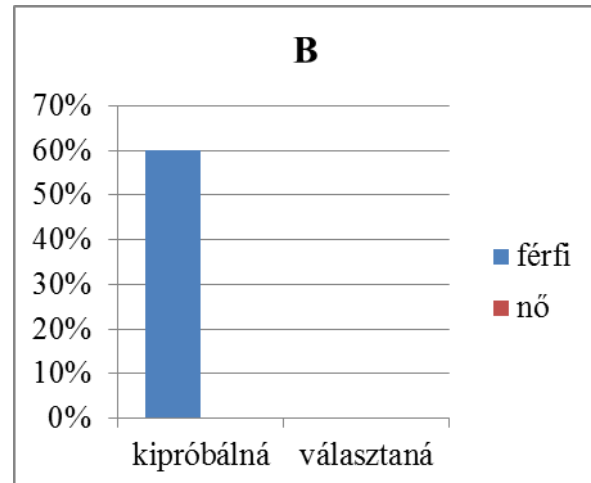
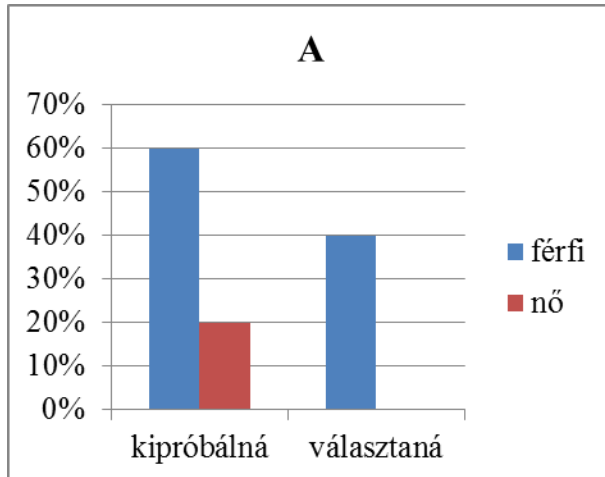
A kérdések negyedik és egyben utolsó csoportja a honvédelem terén történő lehetséges továbbtanulás és/vagy életpálya választásának hajlandóságát volt hivatott felmérni. Itt többek között olyan kérdésekre lehetett válaszolni, mint az MH keretében szerezhető végzettségek versenyképessége, vagy a szolgálat vállalásának lehetősége. Már az első néhány kérdőív kiértékelésénél látszódott, hogy ez a kérdéscsoport hozza meg a legszínesebb eredményt, ezért ezt célszerű a tanulmányok és a szolgálat vállalása szerint alcsoportokra bontani:

- amíg a tanulók körében a honvédség által kínált továbbtanulási lehetőségek egyáltalán nem számítanak vonzóknak;
- addig a rövidebb idejű kiképzések (pl. néhány hetes túlélő tanfolyamok) iránt komoly érdeklődés mutatkozott.

A kérdésekre adott válaszok alapján egyértelművé vált, hogy a válaszadók alig 10%-a tudja elképzelni, hogy tanulmányai befejezése után a katonai szolgálatot élethivatásként válassza.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BAKOS Csaba Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

3. számú diagram: Továbbtanulási és életpálya választásának hajlandósága
(Készítette: a szerző)

Össességében kijelenthető, hogy felmérés alapján a honvédelem ügye és ezen belül az MH megítélése nem túl népszerű. A kérdőívek kiértékelése közben több apróságnak tűnő összefüggés is feltűnt:

- a liberális beállítottságú szülők gyermekei pozitívabb értékeket adtak az egyes kérdésekre;
- a liberális beállítottságú szülők gyermekei közül került ki a szolgálatot vállalni hajlandók döntő többsége;
- a szolgálatot vállalni hajlandók közvetlen környezetében nincs a közelmúltban, vagy jelenleg is katonai szolgálatot ellátó személy;
- azon válaszadók, akik ismeretségi körében voltak ilyen személyek, egyértelműen elutasították az MH-val történő bármilyen közös tevékenységet.

A felmérés nem tekinthető reprezentatívnak a fiatalok honvédségről kialakított megítélése terén, de számos további kérdést vetett fel. A bevezetőben már felvázoltaknak megfelelően a szerző arra a jelenségre próbált választ találni, hogy mi lehet az oka az ország vezető gimnáziumaiból a katonai felsőoktatásra jelentkezők elhanyagolhatóan alacsony számának. Az eredmények újbóli áttekintése után egyértelművé vált, hogy a felmérésben részt vett diákok általános ismeretei a honvédelemről és az MH-ról erősen hiányosak.

KISCSOPORTOS INTERJÚ

A tanulók nagy része a felmérés napjáig sem szervezett formában, sem a saját közvetlen környezetében, sem tágabb környezetében nem találkozott a honvédelem ügyére és az MH-ra vonatkozó megbízható és naprakész információval.

Az ilyen jellegű információ a vizsgált csatornákon keresztül vagy nem állt rendelkezésükre, vagy nem tudták, hogy hol és milyen formában kereshetnék meg azokat. Mindezek ellenére meglepő volt a kutatásban önkéntesen részt vállaló személyek pozitív és érdeklődő hozzáállása. A felmérést követő kiscsoportos interjú ugyan sokkal szűkebb körben, de lehetőséget biztosított a feltárt eredmények és a felmerült kérdések megbeszélésére.

Elsőként az információ hiány/torzulás okaira kerestük a választ. A tanulók egyetértettek abban, hogy a rendelkezésükre álló információk még mindig a sorkatonaság sztereotípiáin alapulnak, amit elsősorban idősebb rokonaik szolgáltató-

BAKOS Csaba Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

nak. Az MH-val foglalkozó hivatalos hírforrásokról még említést sem tudtak tenni, korábbi tanulmányaik alatt szervezett formában honvédelmi oktatásban nem részesültek.⁴

A téma további feldolgozása során egyértelművé vált, hogy objektív értékelés az előbb feltárt okok miatt nem lehetséges. Azonban ettől függetlenül fontos volt feltárni és összefüggésében alaposabban elemezni azokat a motívumokat, melyek megmagyarázhatják a katonaviselt rokonokkal rendelkező fiatalok részéről a katonai szolgálat vállalásának elutasítását.

A tanulók körében lefolytatott interjú megerősítette, hogy az ismeretségi körükben jelenleg is szolgálatot teljesítő személyek száma elenyésző. A megkérdezettek azonban egybehangzóan állították, hogy az MH sem a sorkatonai időszakban, sem napjainkban nem képes a piacon fellelhető más munkáltatókkal versenyképes tanulmányi, fizetési és munkakörülményeket biztosítani. A tanulók emiatt a hazaszeretettel, a kihívások és a kaland lehetőségével indokolták esetleges katonai pályaválasztásukat.

ÖSSZEGZÉS

Mindezeket összegezve megállapítható, hogy a felmérésben részt vállaló középiskolai tanulóknak a honvédelem ügye és az MH irányába mutatott érdektelensége:

- a környezetükben meglévő torz és hamis információkon, illetve
- az információ teljes vagy részleges hiányán alapul.

A felmérés azt is nyilvánvalóvá tette, hogy a honvédelem ügyének népszerűsítése és az MH társadalmi integrációja nem képzelhető el tudatos és célirányos kommunikáció nélkül.⁵ Központilag irányított kommunikáció nélkül az MH-ről kialakított kép vagy túlzottan negatív, vagy túlzottan romantikus, de semmi esetre sem nevezhető reálisnak.

Kulcsszavak: Magyar Honvédség, honvédelem, katonai felsőoktatás, fiatalok, felmérés

Keywords: Hungarian Defence Forces, home defence, military higher education, youth, survey

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Jobbágy Zoltán alezredes – Stummer Judit: *A KatonaSuli programban rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség utánpótlásának biztosítása érdekében*, Sereg Szemle, 2010/4. pp. 102-107
- Dr. Jobbágy Zoltán alezredes – Stummer Judit: *Marketing Opportunities in Educating the Youth in National Defence: A Systems-Based Approach*, Science and Military, VI. évfolyam, 2. szám (2011), pp. 72-75

⁴ Dr. Jobbágy Zoltán alezredes – Stummer Judit: (2010), pp. 102-105

⁵ Dr. Jobbágy Zoltán alezredes – Stummer Judit (2011), pp. 74-75

THE MAKING OF AN OFFICER – PREPARING FOR THE FIRST 60 SECONDS OF BATTLE**A TISZT SZÜLETÉSE – FELKÉSZÍTÉS A HARC ELSŐ 60 MÁSODPERCÉRE**

Lessons learned in operations highlighted the need to change the way how officers of the Hungarian Defence Forces (HDF) are trained and educated for their first post. Breaking away from previous practice is the prerequisite for every cadet regardless of their respective arms, which poses challenges in developing the required skills to become a small unit leader.

A műveletek tapasztalatai egyértelművé tették, hogy a Magyar Honvédség tisztjeinek kiképzése és képzése terén változás szükséges. Nélkülözhetetlen a korábbi gyakorlat felülvizsgálata ahhoz, hogy minden tisztjelölt – fegyvenemtől függetlenül – a kinevezése után képes legyen kisleadségek vezetésére.

INTRODUCTION

Lessons learned in operations such as Afghanistan and Iraq highlighted the need to change the way how officers of the Hungarian Defence Forces (HDF) are trained and educated for their first post. Breaking away from previous practice is the prerequisite for every cadet regardless of their respective arms, which poses challenges in developing the required skills to become a small unit leader.

The structural changes of the Zrínyi Miklós National Defence University (ZMNDU) resulted in the re-birth of the traditions of the Royal Hungarian Ludovica Defence Academy. As the Staff Officer 2 Training (SO2 Training) of the newly established Ludovica Battalion (LB) the author of this article had the privilege to set the foundation of its training system.

The LB was officially established as part of the Order of Battle of the HDF directly subordinated to the HDF Chief of Defence (HDF CHOD) by receiving certain organizational elements of the ZMNDU on 1 February, 2011. Its basic functions are as follow:

1. Co-operation in the field of international education;
2. Maintaining defence capabilities;
3. Training and preparation of forces;
4. Activities related to protection against floods and excess waters;
5. Activities related to emergency situations (except protection against floods and excess waters);
6. Vocational training outside the schooling system;
7. Mandatory preparatory courses.¹

This article will focus on the preparation for conducting tasks 3, 6 and 7.

SITUATION

On the same day the author had to report to the Commanding Officer (CO) as SO2 Training, the process of establishing LB entered its final phase.

¹ A honvédelmi miniszter 26/2010. (XII. 29.) HM határozata a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj alapító okiratának kiadásáról, HM, 2010., p.2.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csaba Attila BAKOS

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

Considering the relatively short time – only 90 days cut into two parts by the Holly Season – and limitations in terms of available human and material resources, the realisation of the above mentioned tasks seemed to be almost impossible. The Officer Cadet Division of the ZMNDU on which the LB was established consisted of around 450 cadets, and 15 officers/non-commissioned officers (NCOs). In its formation and applied procedures it was more like a huge company, than a battalion-sized military organisation. None of the members of the staff, except the CO, had been previously deployed in demanding operational theatres such as Afghanistan and Iraq. Only those officers and NCOs have been selected to serve in the LB who have had prior experiences in such operations.

The LB was designed to be a normal battalion sized infantry (rifle) unit with a proper staff, 4 + 1 cadet companies, and a small service support platoon making up a total of 600 officer candidates and 110 officers, NCOs and other enlisted personnel. The + 1 company is accommodated in a different barracks in another town due to the cadets Air Force orientation.

According to the HDF CHOD's directive², after the inauguration ceremony LB had to be operational by the end of August 2011.

OTHER CHANGES

Parallel to this process three previously independent universities were directed to integrate their faculties and facilities into the National University of Public Service (NUPS), one of them being the late ZMNDU. In the framework of the NUPS the curriculum of the officer candidates changed from a 2 (general military science) + 2 years (arms specialised) educational scheme to a 3 + 1 years structure.

A profound change of this magnitude requires a longer time to take momentum than the establishment a new military unit such as the LB. The first batch of officer candidates educated in the new scheme will start in the 2013/14 semester.

Making the officer ready for the challenges of the future thus became a combined effort of the NUPS and the LB. NUPS is responsible for the high-end military education whereas LB provides training in battle drills for small unit tactics (SUT) and on leadership skills.

INTENT

The improvement of leadership capabilities using the experiences of combat veterans is the tradition of the Royal Hungarian Ludovica Defence Academy to be followed.

In order to achieve this, and building upon the previous command and staff experiences of his personnel, the CO intended to organise the cadet's training into three phases as follows:

- in-processing and building the basics of soldiering;
- SUT training and leadership courses;
- involvement of officer candidates under the supervision of experienced officers and NCOs in their last year into the real life support of the battalion.

Throughout the whole process the CO intended to increase the possibility for senior officer candidates to be involved gradually in the training of the junior officer candidates

² A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnök 371/2010. HM HVKF parancsa a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj létrehozásával kapcsolatos részletes feladatok végrehajtásáról, HM, 2010., p. 1.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csaba Attila BAKOS

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Training model according to the commander's intent

Grade	Training cycle (semester)	
	autumn	spring
1 st	Boot camp**	Introduction to SUT
2 nd	Section drills and leadership qualification	Section leader duty
3 rd	Platoon drills and leadership qualification	Platoon commander duty
4 th	Introduction of the planning and supporting methods of SUT training	Preparation for first post

** Executed by the NCO Academy

EXECUTION

The above mentioned profound organisational changes and the commander's intent made clear, that the process to properly address the challenges needs a start from scratch.

First, a detailed list of the specific tasks was necessary to be compiled. It was vital to set up the conditions for the different stages and the timeline for accomplishing them. One was already stated in the HDF CHOD's directive, the other was part of the accreditation process of the NUPS. Considering these and the available time the following stages were identified:

— Stage one

By the end of August 2011 initial operational capability of LB must be able to support the officer candidates' training process, while a test training cycle is conducted and evaluated for further arrangements.

— Stage two

By the end of August 2012 LB is able to execute the first training cycle and reaches full operational capability at section level training.

— Stage three

By the end of August 2013 LB is able to execute the second training cycle and reaches full operational capability at platoon level training.

— Stage four

As of 1 September 2013 LB is able to execute the commander's intent without any restrictions.

During all stages non-officer candidates service personnel is to conduct every necessary training and qualification courses according the Army Training Doctrine. Furthermore, certain percentage of the said personnel is required to actively participate in the on-going HDF missions abroad.

LESSONS IDENTIFIED

Approaching the end of stage three, there is a good opportunity to stop for a moment and look back to wrap-up the progress so far and to learn the necessary lessons in order to provide the best available training for the junior military leaders of the future. Here are some lessons to learn:

- Lack of personnel has resulted that the originally planned structure of the LB has changed twice.
- The global economic depression caused that necessary training equipment and materials are only partially available.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Csaba Attila BAKOS

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Some of the doctrines, guides and manuals of the HDF are either in the process of overhaul or exist only as drafts.

Despite of the above mentioned difficulties, the attitude of commanders and members of co-operating military organizations, and the personnel of the LB allows cadets to get the best available training.

SUMMARY

It has been a steep learning curve for everybody involved in the process of re-establishing the traditions of the Royal Hungarian Ludovica Defence Academy. What has impressed the author is the desire of officer candidates to learn and their thirst to absorb new knowledge.

However, we should not forget that this short period of time serves only to provide the fundamentals to support the new model of officer training.

Kulcsszavak: honvéd tisztjelölt, Ludovika Akadémia, hagyomány, kisalegység harcászata, vezetés

Keywords: officer cadet, Ludovica Academy, tradition, small unit tactics, leadership

BIBLIOGRAPHY

- A honvédelmi miniszter 26/2010. (XII. 29.) HM határozata a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj alapító okiratának kiadásáról, HM, 2010.
- Kiképzési Program az MH Ludovika Zászlóalj honvéd tisztjelöltjei részére, HVK KIK CSF, 2011.
- A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnök 371/2010. HM HVKF parancsa a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj létrehozásával kapcsolatos részletes feladatok végrehajtásáról, HM, 2010.
- A Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj Parancsnokának 340/2011. számú intézkedése a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj 2011. (2012-2014.) évi kiképzési és felkészítési feladatok végrehajtására, HM, 2011.

HUNGARIAN TACTICAL OPERATIONAL COMMAND AND CONTROL INFORMATION SYSTEM (HUTOPCCIS)

MAGYAR FEJLESZTÉSŰ HARCÁSZATI - HADMŰVELETI VEZETÉSI ÉS IRÁNYÍTÁSI INFORMÁCIÓS RENDSZER

A korszerű hadseregek működéséhez elengedhetetlenül szükséges olyan információs rendszer alkalmazása, mely a vezetés és irányítás bonyolult folyamatát támogatja és bizonyos elemeit automatizálja. Ez a támogatás és automatizálás ki kell, hogy terjedjen a tervezés, a végrehajtás a vezetés és az ellenőrzés valamennyi szintjére. Egy ilyen rendszerrel szembeni alapelvárás, hogy képes legyen biztosítani a csapatok erőinek egymással, valamint NATO szövetséges csapataival való együttműködés képességét is.

To operate modern armies it is vital to introduce such an information technical system, which supports and automates certain elements of complicated course of command and control. This support and automation must cover all levels of planning, accomplishment, command-control and supervision. The basic requirement is against this system that it must be capable to assure the cooperation capability between troops and forces as well as NATO allied forces.

In every case an operational command must be realized at the area of operation and responsibility with elements of direction which have a direct influence on operations and combat activity and are capable to react quickly and operatively on actual changes of the situation, and in order to support operations and combat activity are capable to assure the necessary forces and means recognizing in due time the changes in the situation. Field command and control systems satisfy these requirements.

Taking into consideration the leadership requirements prominently the command requirements of army units - related to automated command and control - army forces of the upcoming years inevitably must have informatics system elements supporting operations, tactical planning, command and control which is equally employable in war and non war operations. A certain system can be a nationally developed " Tactical Operational Command and Control Information System" (TOPCCIS).

The "Tactical Operational Command and Control Information System" must be composed by such subsystems which cover, protect and serve - all in all support - army, brigade, battalion and company level units and subunits during planning and accomplishment of their activity during maneuver, combat support, combat supply and field systems operated by them.

"TOPCCIS" is a combined command system, which is composed of user software and hardware elements and tactical units providing information flow. Developers together, as a consort participated first time in and intend to continue jointly the development.

ELEMENTS OF "TOPCCIS" SYSTEM

1. User software developers:

- Dr. Attila Furjan Lieutenant Colonel, Senior lecturer, NDU ZM, Operational Support Department - field artillery specialist
- Special software development team.

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Function, application and capability of field command control and information system, field information database, hardware conditions of operation

FUNCTION OF COMPUTERIZED FIELD COMMAND AND CONTROL AND INFORMATION SYSTEM

At company, battalion, brigade and ground forces level planning and control of combat (tactical and operational), planning of intelligence forces and means combat employment, control of intelligence, intelligence information (data) supplied by intelligence sub-units transmission to command posts, data collection, analysis, processing and sorting, target assignment and transmission to forces participating in fire support via computer network or tactical radio network by standard messages. Continuous planning of fire support is required during preparation and conduct of combat activity.

ELEMENTS OF ELABORATED SOFTWARE OF COMBAT DIRECTION SYSTEM:

- Own (friendly) chart of organization;
- Intelligence data processing and command sub-system;
- All arms (maneuvering) sub-system;
- Fire support (field artillery support) sub-system.

CAPABILITIES AND APPLICATION OF COMPUTERIZED FIELD COMMAND AND CONTROL AND INFORMATION SYSTEM

Areas of application:

The system can be applied at company, battalion, brigade ground forces (division) level at command and observation posts or tactical command and control centers operating at unit command centers, at intelligence data processing and command posts, at fire support centers, at command centers directing the actual activity, at operational planning section for establishing work stations. Furthermore for displaying intelligence forces and data, fire support units and target data, fire planning and to display planned tactical situation and actual combat activity on digital maps and ortophotos.

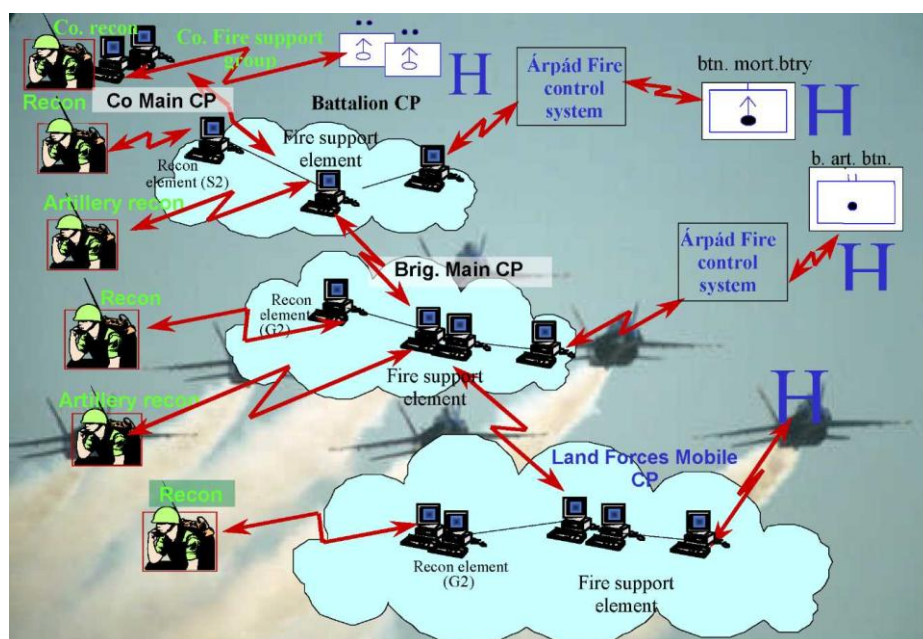

Fig.1. Computerized tactical operational command and control

CAPABILITIES OF TACTICAL OPERATIONAL COMMAND CONTROL INFORMATION SYSTEM

The system supports to plan the combat-tactical employment of possible reconnaissance forces and means considering the analyses of reconnaissance requirements and capabilities and visibility possibilities, to plan the tactical employment of artillery units participating in fire support and to display their maximum effective range on digital maps. The software is capable to receive and process target data of stand alone and collective as well as stationary and mobile targets and to display them on digital maps. Data processing is done in 5-7 seconds following receiving data. Evaluated targets are listed and grouped according to NATO requirements and they can be printed. Target allocation between forces participating in fire support is solved during combat preparation and accomplishment phase. With the help of the system planning of combat, maneuver all arm forces can be professionally planned as well as their display using NATO standard symbols on digital maps and ortophotos. Command and control system is suitable to receive, process and transmit, forward text files and map information as well. Beyond that it is possible to display and run tactical map and text information between fixed operational dates.

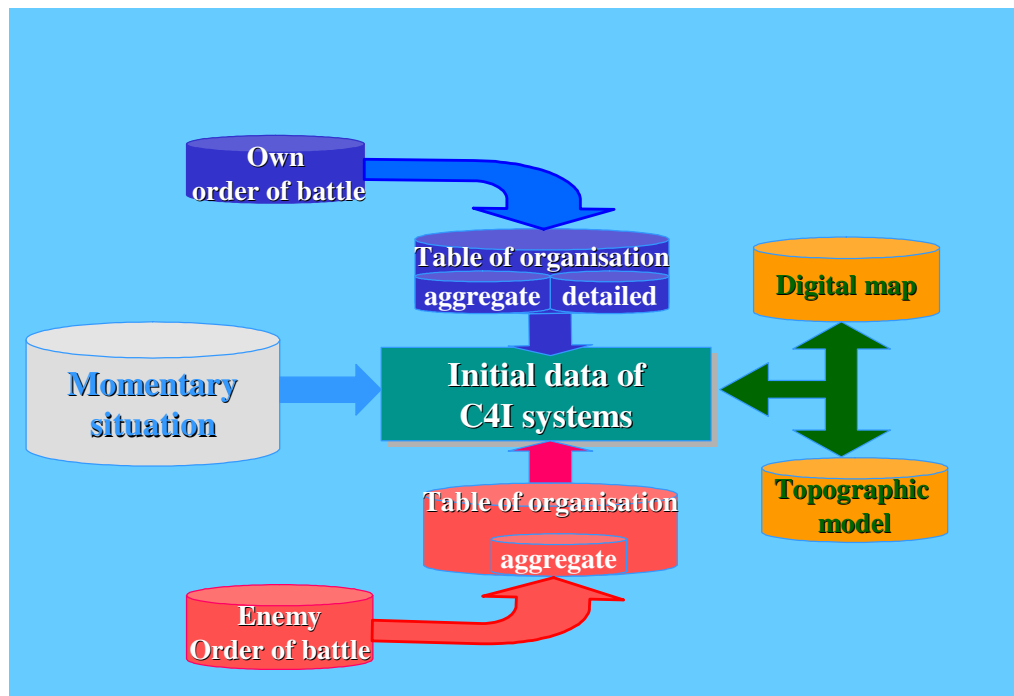

Fig.2. Basic data sources of "HUTOPCCIS"

BASIC PROGRAMS, TERRAIN DATABASE AND HARDWARE CONDITIONS TO OPERATE OF HUTOPCCIS

Tactical Operational Command and Control InformationSystem basic programs and terrain database:

- ArcView 3.2 + Spatial Analyst complemented

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Delphi5,
- MapObjects 2.0
- MS SQL 2000 database operator
- 3D informatics database provided by HDF Mapping Service NPC:
  - DTED Level2 Terrain Elevation Configuration Model;
  - JOG (Air & Ground), GEOTIFFs;
  - Vectorial database;
  - Topographic GEOTIFFs.

During the development of command and control systems it was always a great problem how to depict in information systems the tree dimensions of space of different objects. The recently published graphic databases complementing the traditional ones and 3D informatics equipments changed this situation. Nowadays digital basic maps and the terrain elevation configuration model became an effective tool and creates basis for command control systems. Digital basic maps DTA50 and the terrain elevation configuration model is the product of HDF Mapping Service nonprofit company.

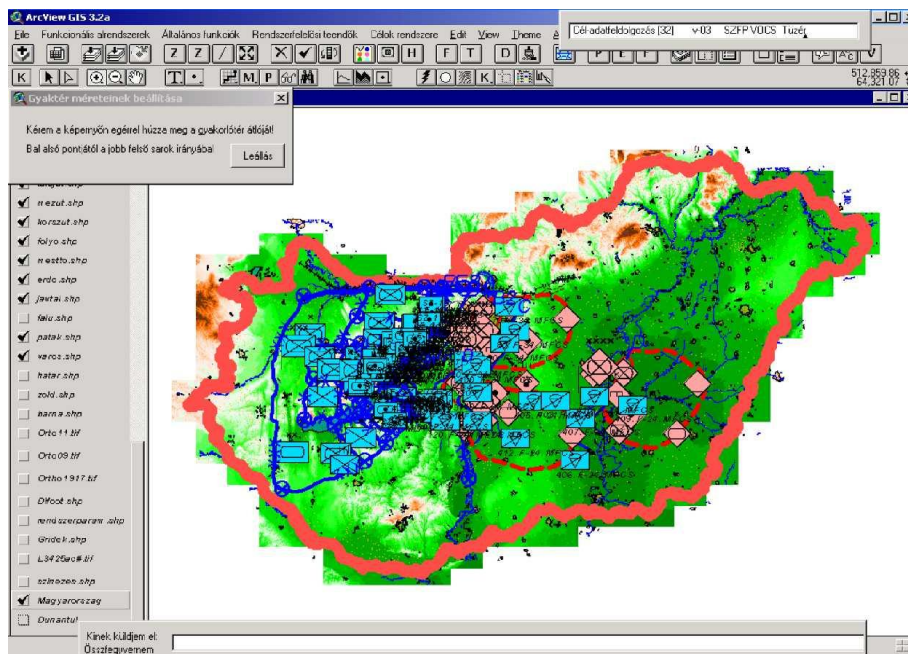

Fig.3. Hungarian Republic coverage by 3D informatics

HARDWARE CONDITIONS OF TOPCCIS SOFTWARE OPERATIONS:

In order to operate computerized command control system the equipment to be fielded have to be good quality computers and software, that can be fitted easily to HDF information technological system, operable for long time and could be flexibly improved. Both hardware and software elements must fit to the information technical system of user military organizations, in case of existing local network it should constitute a new segment, in lack of local network it has to create initial base for it.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Depending on the users place command control system should or have to operate the information technical system with normal - commercial - computers or special field computers.

All arms functional subsystem

PURPOSE, CAPABILITIES, APPLICATION AND EMPLOYMENT

Purpose of all arms functional subsystem:

As a part (element) of the computerized tactical operational command control and information system the purpose is to display and plan composition, combat order elements of combat (maneuver) units, tactical employment of combat order elements, units, forces and means taking into consideration capabilities, rules of combat, employment standards (STANAG and doctrines), visibility analyses as well as to display them on digital maps and ortophotos. Support transmission of command and control operations and combat activity, register situations and combat value, composition of operational and other reports and their distribution.

With accurate registration and display of the operations and combat situation supports the accomplishment, prescribes daily rhythm of different level commands and command posts in sufficient briefings, hand-over between shifts, preparation of conferences, evaluations of different combat situations during the planning phase.

It assures conducting planning procedure during commanding combat activities and operations, preparation of decisions, especially the so-called dynamic decisions.

Major capabilities of TOPCCIS:

TOPCCIS is capable to support employment planning of ground forces maneuver, combat support and combat supply units, subunits, to model elaborated operation and employment plans.

Areas of employment and application:

Combat planning and command system can be used at ground forces, at force, brigade (regiment, independent battalion) headquarters, at subordinate battalion (artillery battalion) and company (battery) level command posts, and more prominently at maneuver and combat control centers established within headquarters and command posts.

The system assures networking of different role headquarters and command elements (command posts) deployed according to command levels, continuous connection and correspondence between workplaces, workgroups and sections.

Beyond that the system is suitable for the following tasks:

- It is applicable in tactical and operational situations as well as in crisis management;
- During planning of maneuver forces employment it takes into consideration prescriptions of NATO STANAGs;
- Different combat elements could be displayed on digital maps using NATO standard symbols and marks (APP-6A) - (areas, positions, phase lines, etc.);
- During combat activity modification of tactical position and forward lines is professionally solved on digital maps;
- Any kind of combat order element (e.g. Areas, positions, sites) modification possibility is given;
- Planning all forms of maneuver forces activity (attack, defense) is assured and the command of ongoing combat activity is assured;
- To indicate incoming information from other command posts and workplaces is given;
- Display and delete processed or non processed information from other command posts is assured;
- Information flow between combat, tactical and operational levels is given, data procession and accurate display on digital maps is guaranteed;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- The system is capable to display movements, marches and maneuvers of subunits on digital maps, to conduct movement, march and maneuver computations;
  - Display of NATO standard symbols on digital maps is given;
  - It is possible to send and receive all kinds of text information (orders, combat orders);
- It is possible to save and store completed exercises entirely or in parts;
- It is possible to open new exercises as well.

Command levels of TOPCCIS employment:

Tactical Command and Control Information System embrace all command levels from the ground forces leadership down to the organic company (battery) level. It assures the unity in conducting planning and command from highest to lowest level having independent accomplishment elements and command.

Fig.4. TOPCCIS computer network at Ground Forces Mobile Command Post

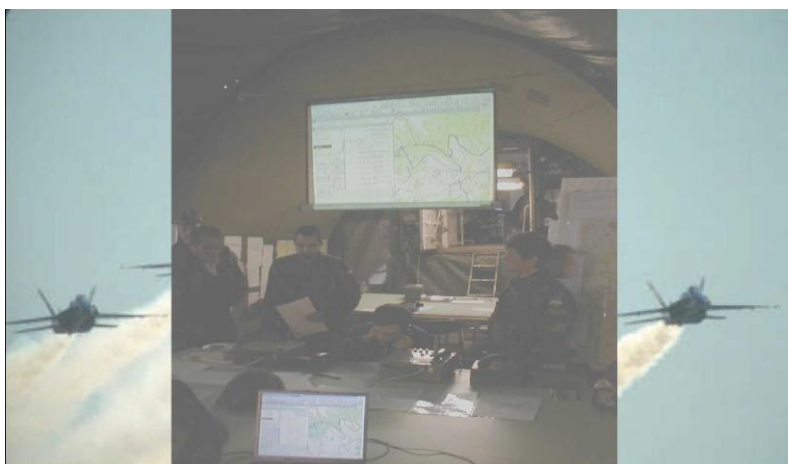

Fig.5. TOPCCIS in operation during "Bakony Strike 2003" exercise at brigade main

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Fig. 6. TOPCCIS in operation at "Bakony Strike 2003" exercise in a company command post (BTR-80)

Fig.7. TOPCCIS in operation at "Bakony Strike 2003" exercise in a company

COMBAT SUPPORT SUBSYSTEMS - INTELLIGENCE FUNCTIONAL SUBSYSTEM ROLE OF INTELLIGENCE FUNCTIONAL SUBSYSTEM

During operations and combat activity, maneuvers, employment of units and subunits, combat support, combat supply, intelligence data processing subsystem grants planning, division, prescription of reconnaissance tasks, creates database on expected enemy and non friendly forces, plans group arrangement, deployment of intelligence organizations and elements, and plans the order of conduct. With support of all activity it assures elaboration of plans, orders, measures, drafts, documents, registers necessary for combat command and control.

Subsystem makes possible information and data collection gathered and reported by unified intelligence system (field reconnaissance, special forces, artillery, engineering, ABC, etc.) elements, accurately records, processes and arranges them in different documents and displays on charts and digital maps. Using databases and plans created during

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

preparation of maneuvers and combat it develops full information and distributes them for different command posts, workgroups and sections.

The subsystem supports and promotes development of "Intelligence Records" and continuously maintains it in digital and print out forms.

Capabilities and application of intelligence subsystem

- Applicable in tactical and operational situations and in crisis management as well;
- For operation professional knowledge and intermediate level computer user skill is necessary;
- Processing intelligence information takes into consideration NATO STANAG prescriptions;
- Uses as basic surface DTA-50 digital map surface and digital terrain elevation configuration model produced by Mapping Service;
- On digital maps it is solved to use different scales as well as to adapt Gauss Kruger or UTM grids;
- Both MGRS coordinates used in NATO and Gauss Kruger coordinates can equally be inputs and outputs of digital maps;
- Coordinates conversion from UTM grids to Gauss Kruger grids and back is completely solved;
- Distance measurements on digital map is solved;
- Elevation data reading (with help of digital terrain elevation configuration) is assured;
- Autotype (scanned) maps can be used as basic surface;
- As a basic surface digital ortophotos can be used as well;
- It is solved to input stationary and mobile target reconnaissance data, to collect and process intelligence data and to display them on digital maps using (APP-6A) NATO unified symbols;
- Intelligence information evaluation according to NATO STANAG is assured;
- Trough recognized target symbol displayed on digital maps possibility to read intelligence information is given;
- It is solved to plan stations and points for intelligence forces and means on digital maps;
- Reconnaissance capabilities and display, evaluation of visibility is elaborated;
- All intelligence sources reconnaissance capabilities and summarized visibility analyses are possible;
- Target zones display on digital maps are solved (A, B1, B2, C, D zones);
- It is possible to group recognized targets according to their importance, to produce lists and print outs on recognized targets;
- Handling maneuvers, marches and moves of intelligence forces and means, to do maneuver calculations and to display them are possible.

EMPLOYMENT AND CAPABILITIES OF FIRE SUPPORT SUBSYSTEM

It is a definite fact in the era of modern warfare that on the battlefield the suitable information must get in due time to the suitable command organization. Artillery war capability and effective employment is greatly influenced by modern command system, handling of tactical information flow, data procession, display on maps and encouragement of decision preparation.

Characteristics of fire support subsystem employment and capabilities:

- It can be employed in tactical operational situations as well as during crisis management;
- To operate it is necessary to have expert skills and intermediate user skill;
- Branch symbols are displayed on digital maps according to NATO requirements;
- Firing positions and sites, alternate sites and positions planning is possible;
- Program is capable to display maximum artillery effective range on digital maps;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- With the help of computerized system it is possible to plan movements and maneuvers, to make calculations, display movements on digital maps;
- To make target planning is solved;

Display of planned and recognized stationary and mobile targets is possible and their distribution among artillery units participating in fire support is elaborated;

With the help of the program it is possible to select reconnaissance source for target acquisition and fire observation, to display reconnaissance capability and visibility;

Program prepares fire strike matrix, which can be printed out.

AIM OF DEVELOPMENT AND EMPLOYMENT:

Develop further present elements of command control system; Linking the command control system with "ARPAD" fire control system; Fitting command control system with GPS system; Enlarging command control system with developing new elements (engineering, NBC, air defense, air support, Electronic Warfare, logistics, MET. Service) and attach them to the system;

To establish hardware conditions for unit trial, accomplish unit trial with already finished computerized combat command and control elements.

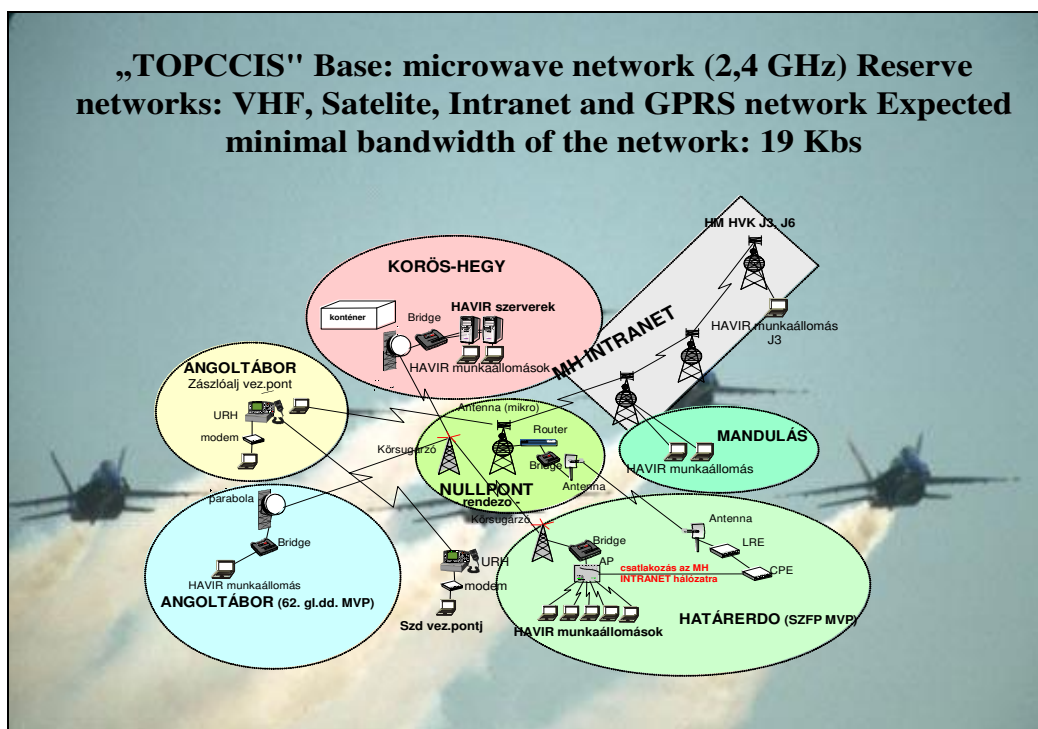

Fig.9. Information flow of TOPCCIS system deployed at "Bakony Strike 2003" Exercise

XXI. Century operation planning and command control can only be attained with the assistance of modern "Computerized Tactical Command Control Information Systems". In armed forces of developed countries command control system development, testing, use in war and non-war situations have an important role. To plan and command

tactical situations on 3D basis, quick transmit and processing map and text information, target data precise and timely procession, ranking of targets according to importance and their distribution among existing fire support sources transmission of fire requests and granting it in due time can be provided consolidated and reliably only with assistance of computerized network.

Experiences gained on exercises conducted already with TOPCCIS are encouraging and prove that beyond traditional planning and command of actual combat computerized tactical command is capable to provide quicker and more reliable information for the commander and staff. Traditional signal communication and information flow through tactical command control information system greatly augment and strengthen each other and make command and control more reliable.

Beyond education inside Hungarian Defense Forces it is necessary the sooner the better to train units and formations planned for out of country missions on use of command system and units planned for deployment have to be provided with necessary amount of satisfactory quality workstations integrated into "HAVIR" system.

Kulcsszavak: Vezetés és Irányítás, információs rendszer, képességek, összefegyvernemi (manőver) alrendszer, harc tervezés, vezetési elem, felderítő alrendszer, tűztámogató alrendszer, tűztámogatás, felderítő erők, század, zászlóalj, dandár és szárazföldi haderő szintű tervezés

Keywords: Command and Control, information system, capabilities, all arms (maneuvering) sub system, combat planning, intelligence subsystem, fire support subsystem, fire support, intelligens forces, company, battalion, brigade and ground forces level planning

LIST OF LITERATURE

1. Olah Jozsef: Requirements of all arms planning and Command control subsystem;
2. Tu/50 - Artillery fire directives;
6. Dr. Furjan Attila: Artillery reconnaissance and intelligence data procession in integrated intelligence system, theoretical and practical issues in Hungarian Defense Forces - PhD essay (1999);
7. Tu/42 - Air photograph evaluation in artillery (reference book);
11. Military Mapping - (handbook) edited by ZM NDU and HDF Mapping Office (1997);
12. Crisis Management - (Altered tasks of armed forces) - (reference book) 1994;
13. Military Science Lexicon, Hungarian Military Science Association, Budapest (1955);
14. Furjan Attila: Possibilities and conditions of optical reconnaissance at artillery subunits - (College Lecture);
18. Klaus-Michael Schmidt: Artillery Systems from point of view of Ground Forces armament, Soldat und Technik, 1996/5 - Translated by Varga Laszlo;
19. Karl-Heinz Totz, Markus Hilbrecht: ABRA, Artillery Battlefield Radar;
20. Raytheon Systems Company, Raytheon Battlefield Radar Sensors and Electronics Systems, California(USA), 1999;
- 21 . MOD Military Technology Institute - Unmanned Aerial Reconnaissance Vehicles (Study);

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Attila DR. FURJÁN

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

22. Mechanized Infantry Brigade fire support and artillery units fire control considering NATO doctrines - reference book, Szekesfehervar, 1999;
23. Vojenno-Isztoriceszkij Zsurnal - 1981 - [No.11](#);
24. Intelligence Doctrine - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup;
25. FM-6-121 Field Artillery Target Acquisition - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup;
26. FM-6-20-2 Corps Artillery, Division Artillery, Field Artillery Brigade Headquarters Tactics, Methodology and Procedures - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup - 1996;
28. FM-30-4 Evaluation of intelligence data - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup;
29. War theater intelligence Preparation - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup;
30. 1. Infantry Division Fire Support Handbook - Published by HGS Euro- Atlantic Workgroup;
31. DTA-50 Vector Map, DTM-50 Terrain Elevation Model EOJ Projection Version -Produced by HDF Mapping Office;
32. Software: - ESRI ArcView 3.2, Spatial Analyst,
  - MAPOBJECTS 2.0;
  - Borland Delphi 5 Enterprise edition;
  - MS SQL Server 2000;
33. FM-6-20-2 Division Artillery, Field Artillery Brigade and Field Artillery Directorate (Corps) 1966 - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup;
34. FM-100-15 Corps Operations (1996) - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup;
35. FM-6-20-1 Field Artillery Tube Battalion Tactical Doctrine, Modes of Operation -Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup, Budapest, 1997;
36. FM-34-1 Intelligence and Electronic Warfare - Published by HGS Euro-Atlantic Integration Workgroup (1996).

NATO KAPCSOLATOK ÉS FELADATOK SZARAJEVÓBAN

NATO POLITICAL AND MILITARY RELATIONS IN BOSNIA-HERZEGOVINA

A felbomló Jugoszlávia megoldatlan politikai konfliktusai vezettek a véres boszniai háborúhoz, amely 100.000 áldozatot követelt és milliók hagyták el otthonaikat az 1995 decemberi Daytoni békeszerződés aláírásáig. A szerző cikkében elemzi a NATO boszniai szerepvállalásának tapasztalatait, bemutatja a misszió átalakulását és aktuális feladatait.

The unresolved political conflicts in the breaking-up Yugoslavia led to the bloody Bosnian war, which had taken 100.000 casualties and millions had left their homes until the signing of the Dayton peace agreement in December 1995. The author analyses the context and experiences of NATO in Bosnia-Herzegovina and illustrates the changing character of the mission and the current tasks.

Bosznia-Hercegovina 1992-ben vált önállóvá, a felbomló Jugoszlávia harmadik és egyben a legtöbb veszteséget elszenvedő országaként. Lakossága három etnikai csoportból áll: 48%-a bosnyák, 37%-a szerb és 14%-a horvát¹. A boszniai háború előzménye az volt, hogy a bosnyák kormányzat 1991 decemberében hivatalosan kérte² az ország függetlenségének elismerését. Ezt megerősítendő, az 1992 márciusában megtartott népszavazáson a szavazásra jogosultak 63%-a támogatta az elszakadást az akkor még létező Jugoszláviától. Legnagyobb mértékben a bosnyákok³ támogatták a kiválást a szerb dominanciájú országból, a boszniai szerbek bojkottálták a népszavazást és szándékaik szerint maradtak volna Jugoszlávia részeként, vagy egy későbbi Szerbiához csatlakozás reményében külön akartak válni Bosznia-Hercegovinától. A boszniai horvátok bizonytalanok voltak mind a független államiság támogatása, mind pedig az országon belüli saját önállóságuk keresése vonatkozásában. A megoldatlan politikai konfliktusok vezettek a véres boszniai háborúhoz, amely 100.000 áldozatot követelt és milliók hagyták el otthonaikat az 1995 decemberi Daytoni békeszerződés aláírásáig.

A Daytoni békeszerződés alapján szövetségi államként, két tagköztársasággal létrejött Bosznia-Hercegovina. A Bosznia-Hercegovinai Föderáció (Federacija Bosne i Hercegovine: FBiH) az ország területének 51%-át, a Boszniai Szerb Köztársaság (Republika Srpska: RS) pedig 49%-át birtokolja.⁴ Ez az elkülönülés az etnikai viszonyokban is viszatükröződik. Az 1992 előtti heterogén etnikai megoszlás a háború alatt nagymértékben megváltozott és szinte teljesen homogénné vált.⁵ Ma a Föderáció területén él a bosnyákok és horvátok 90%-a, és hasonló a helyzet a Boszniai Szerb Köztársaságban is, ahol a szerbek 90%-a él. Bár az országon belül útlevelel nem kell, azért a belső etnikai határokkal mindenki pontosan tisztában van.⁶

¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html> Letöltés ideje: 2012. június 25.

² Hámori Gergely: Maratoni közvetítés, forgatókönyvek Bosznia-Hercegovina helyzetének rendezésére, Magyar Tudomány, 2002/2. 144. o. <http://www.matud.iif.hu/02feb/hamori.html>, Letöltés ideje: 2012. június 25.

³ <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=19744>, Letöltés ideje: 2012. június 25.

⁴ Corvinák - A Nyugat-Balkán - Balkán - 3. Regionális konfliktusok, regionális problémák

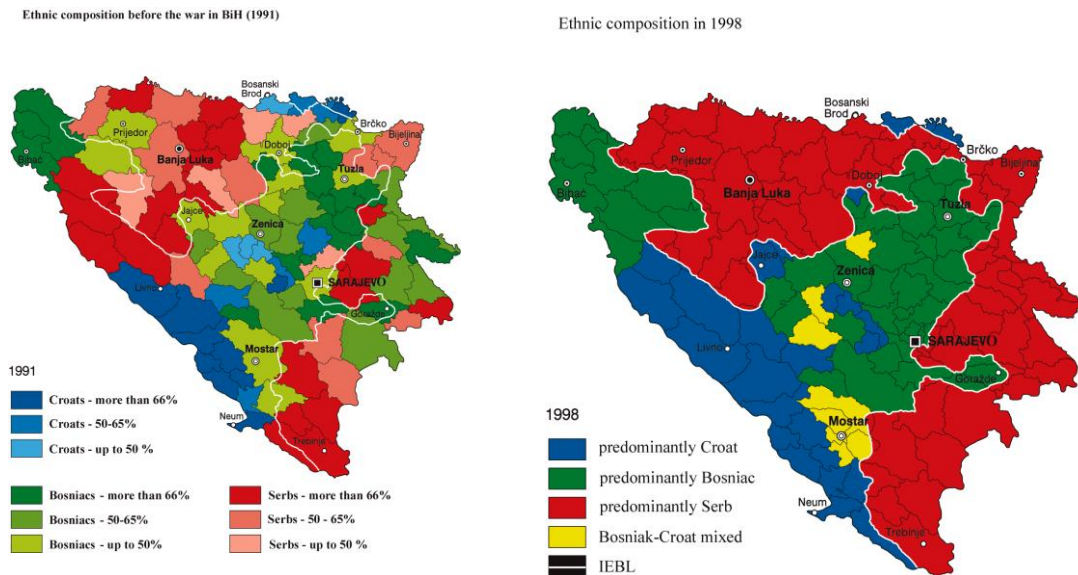
http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=80, Letöltés ideje: 2012. június 24.

⁵ http://planetagazeta.hu/2011/09/csendes_metely_boszniaban, Letöltés ideje: 2012. június 24.

⁶ Padányi József: A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába. Hadtudomány 2000. 2. szám. 118. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Forrás: <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/ethnic-composition-after-the-war-in-1998.gif>, Letöltve: 2012. június 24.

A Daytoni békeszerződés két nemzetközi szervezetet hozott létre a szerződés betartásának felügyelete céljából. A békeszerződés által létrehozott ad hoc nemzetközi intézmény, a Főképviselő Hivatala⁷ (Office of High Representative: OHR) felel a civil vonatkozású ügyekért, a katonai feladatok a NATO vezetése alatt álló Stabilizációs Erők (Stabilisation Force: SFOR) felelőssége lett.⁸ A szerződés viszont nem rendelkezett a szövetségi állami szintű haderőről, ezért a két entitás (FBiH, RS) megtartotta a háború során is alkalmazott, sorozáson alapuló, önálló haderejét.⁹

2001-ben Bosznia-Hercegovina bejelentette csatlakozási szándékát a NATO Békepartnerségi Programjához, melyre válaszul a Szövetség megfogalmazta a csatlakozás politikai és katonai követelményrendszerét. Ezek közül egyik legfontosabb az állami szintű ellenőrzés alatt álló, egységes haderő létrehozása volt.

A boszniai kormányzati szervek nem kezdtek lázas munkába a megfogalmazott követelmények teljesítése céljából egészen addig, amíg a Főképviselő Hivatala 2003-ban ki nem mondta, hogy az entitások önálló haderői feletti állami szintű civil kontroll hiánya veszélyt jelent a békeszerződés civil feladatainak teljesítésére. Ennek megfelelően, a békeszerződésben foglalt jogkörök alapján, a Főképviselő Hivatala létrehozta a Védelmi Reform Bizottságot¹⁰ (Defence Reform Commission: DRC). A bizottság létrejöttének célja javaslatok megfogalmazása volt az entitás haderők feletti állami szintű vezetés, irányítás és felügyelet létrehozásához szükséges törvények vonatkozásában. A bizottság tagokból¹¹ és

⁷ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina
http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=38519, Letöltés ideje: 2012. június 25.

⁸ A magyar részvétel részletes bemutatását lásd: Görög István-Padányi József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996-2002. Budapest, Zrínyi Kiadó 192 oldal.

⁹ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina
http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380, Letöltés ideje: 2012. június 24.

¹⁰ <http://www.ohr.int/ohr-dept/pol/drc/pdf/drc-eng.pdf>, Letöltés ideje: 2012. június 24.

¹¹ Bosznia-Hercegovina állam és entitások, Főképviselő Hivatala, EBESZ, SFOR, NATO.

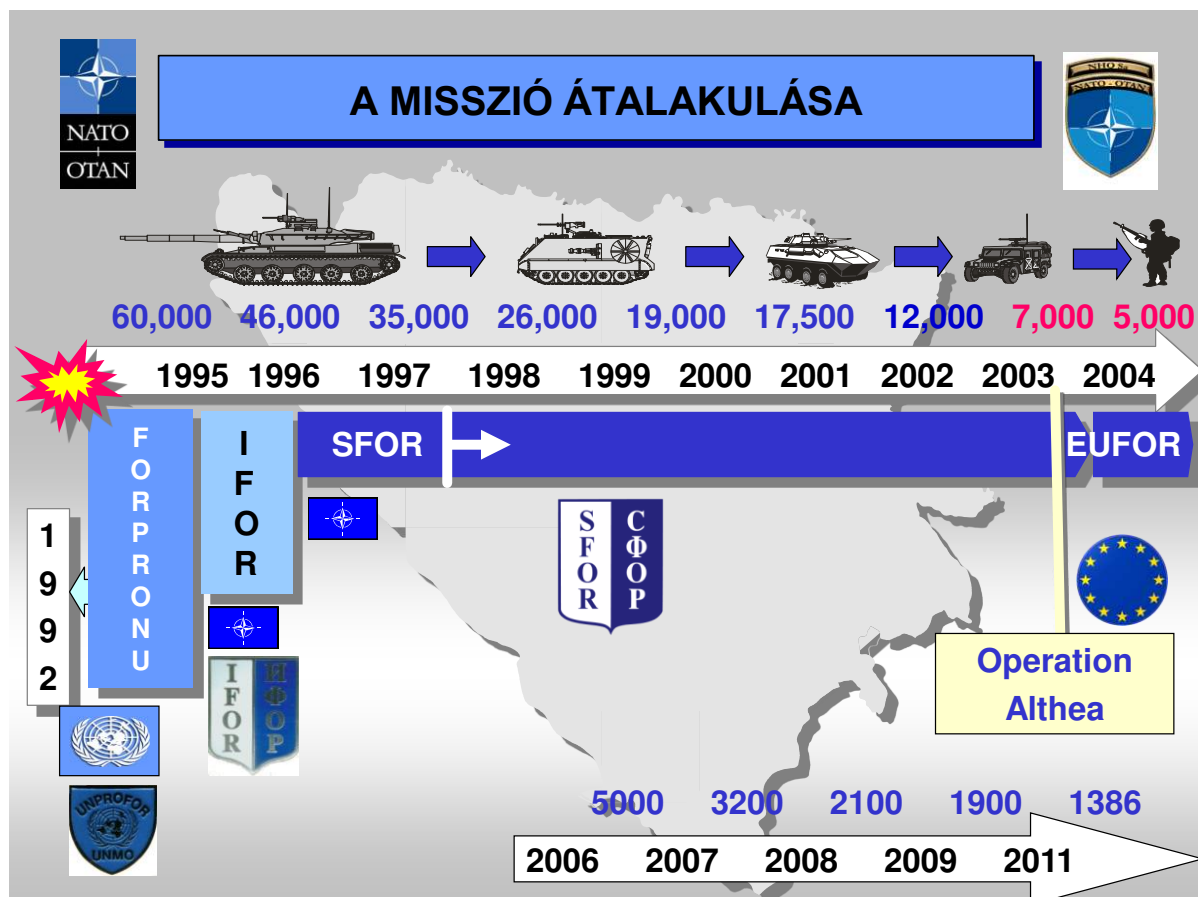
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

megfigyelőkből¹² állt, vezetője egy korábbi amerikai védelmi miniszterhelyettes lett. A bizottság a nemzetközi nyomás hatására nagy lendülettel kezdte meg munkáját, melynek eredményeként 2003 szeptemberére elkészítették a védelmi szféra reformjára vonatkozó törvények tervezetét. Ezeket a parlament elfogadta és 2003 decemberében hatályba léptek. Az új törvény minimális állami irányítás és kontroll alá helyezte az entitások haderőit, a háromtagú Elnökséget¹³ felruházták a főparancsnoki funkcióval, illetve létrehoztak egy kis létszámú Védelmi Minisztériumot és Vezérkart. A kezdetekben — egészen 2006-ig, amikor létrejött az egységes haderő — ez a „hibrid” struktúra jelentette Bosznia-Hercegovina Fegyveres Erőit. Az állami szintű szervek (Védelmi Minisztérium, Vezérkar) jogkörei a koordinációra és a követelmények megfogalmazására korlátozódtak. Ugyanakkor a követelmények gyakorlatba átültetése különösen nehézkes volt, hiszen a kikényszerített békeszerződés bebiztosította az etnikai kérdések megjelenítését a civil és katonai felső vezetés szintjén egyaránt.

2004 decemberében az SFOR erők átadták végrehajtó mandátumukat az EUFOR (European Union Force) erők részére. Ezzel egy időben megalakult a NATO Parancsnokság, fő feladata pedig Bosznia-Hercegovina védelmi reformjának politikai, illetve katonai támogatása és felügyelete lett.

Forrás: Sarajevói NATO Parancsnokság parancsnoki előadás 2012. május 22.

¹² USA, Oroszország, EU, Törökország az Iszlám Konferencia képviselőjében.

¹³ A békeszerződés alapján az országot háromtagú (bosnyák, horvát, szerb) elnökség vezeti.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

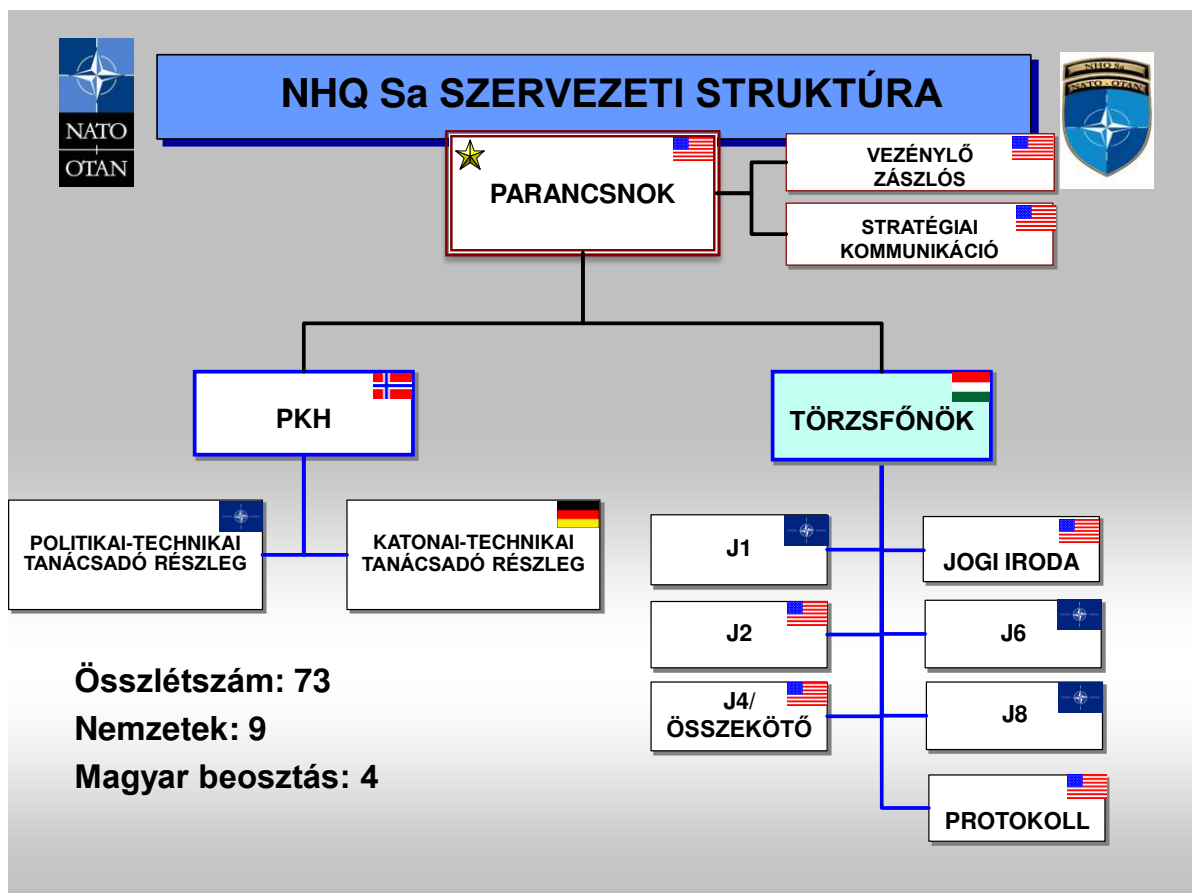
RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A szarajevói NATO Parancsnokság az Észak-Atlanti Tanács mandátuma alapján tanácsadói és koordinációs tevékenységet végez¹⁴ Bosznia-Hercegovina kormányzati szervei részére a védelmi szektor reformja, illetve az ország euroatlanti csatlakozásának elősegítése érdekében.

Ennek megfelelően a nápolyi Összhaderőnemi Parancsnokság (Joint Force Command Naples: JFCNP) meghatározta azokat a fő feladatokat, melyek értelmében a NATO Parancsnokság politikai és katonai segítséget nyújt a védelmi szektor reformjának végrehajtásához Bosznia-Hercegovinába. A NATO „Berlin Plusz”¹⁵ megállapodás szerint támogatja az EUFOR Althea műveletet, ami a gyakorlatban NATO eszközök használatba adását és a költségek bizonyos mértékű megosztását jelenti.

A Parancsnokság a megalakulásától fogva támogatást nyújtott a volt Jugoszláviával foglalkozó büntetőbírósz¹⁶ részére a háborús bűnöket elkövetett személyek felkutatásában és elítélésében. Ez a feladat 2011 júliusában Goran Hadzsic¹⁷ elfogásával részben befejeződött, hiszen a körözött személyeket elfogták, viszont a bizonyításhoz szükséges dokumentumokkal kapcsolatosan még vannak archiválási feladatok. A Parancsnokság az egyéni partnerségi program és a NATO együttműködés teljes spektrumában segítséget nyújt Bosznia-Hercegovina részére a NATO csatlakozás követelményeinek teljesítése érdekében.

¹⁴ <http://www.jfcnaples.nato.int/hqsarajevo/page88511919.aspx> Letöltve: 2012. június 25.

¹⁵ <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/hungarian/art3.html>
Letöltve: 2012. június 24.

¹⁶ A volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött Nemzetközi Törvényszék (ICTY).

¹⁷ http://hvg.hu/vilag/20110720_tartoztatatas_goran_hadzsis_haga, Letöltve: 2012. június 24.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Forrás: Szarajevói NATO Parancsnokság parancsnoki előadás 2012. május 22.

A Parancsnokságot egycsillagos amerikai tábornok vezeti, aki egyben a NATO katonai képviselője Bosznia-Hercegovinában. A feladatrendszernek megfelelően két nagy szervezeti egységre tagozódik, a NATO Tanácsadói Csoportra és a Támogató törzsrre. A NATO Tanácsadói csoport rendeltetése a politikai és katonai tanácsadás a kormányzati szervek részére, ezért két részlegről áll, politikai-technikai részleg és katonai-technikai részleg. A támogató törzs rendeltetése a parancsnokság működtetése, a feladatrendszer támogatása és az EUFOR Parancsnoksággal való koordináció végzése.

A Parancsnokságon 9 nemzet 73 fővel képviselteti magát, jelenleg 4 magyar beosztásunk van, a törzsfőnök és 2 beosztottja, illetve egy személyügyi tanácsadói beosztás a katonai-technikai részlegben. A törzsfőnöki beosztást Magyarország Szlovéniával váltva tölti be.

Bosznia Hercegovina a NATO tagsághoz vezető úton szomszédjainál láthatóan lassabban halad. A 2003-ban elindított védelmi reformok után a közvélemény nagy része az gondolta, hogy középtávon elérhető a tagság. 2006-ban csatlakoztak a Békepartnerségi (PfP) programhoz, azonban az ország 2008 óta a tagsági akcióterv (Membership Action Plan) előszobájában vesztegel és ebben a legutóbbi NATO csúcs Chicagóban sem hozott változást. Bár a katonai vezetés nagy várakozással tekintett erre a csúcstalálkozóra, az előrelépéshez megegyezés szükséges a védelmi célú ingatlanok állami szintű bejegyzése kérdésében, hatékonyra kell tenni a fegyveres erők és titkosszolgálatok állami szintű civil kontrollját. Létre kell hozni a védelmi tervezési rendszert és meg kell alkotni az országvédelmi tervet. A vezetési, irányítási rendszert NATO kompatibilissé kell tenni. Fontos bizalomerősítő kérdés, hogy a lakosságnál lévő fegyverek begyűjtése megtörténjen és a felesleges eszközök, lőszer megsemmisítésre kerüljenek.

Forrás: Szarajevói NATO Parancsnokság parancsnoki előadás 2012. május 22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÓZSA Tibor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A célkitűzés az, hogy teljesüljenek a NATO tagság követelményei, a haderő demokratikus keretek között működő, állami civil kontroll alatt álljon és átláthatóan illeszkedjen az állami szervek rendszerébe.

A NATO műveletek jelenlegi szakaszában a civil-katonai kapcsolatok fő funkciója a kiépített kapcsolatrendszer folyamatos és magas szintű fenntartása. A NATO Parancsnokság rendszeres kapcsolatot tart a Védelmi Minisztérium politikai vezetésével, a vezérkari főnökkel, a Vezérkar és a Műveleti és Támogató Parancsnokság vezetőivel. Fontos, hogy a NATO tagságra való felkészülés során az ország objektív képet kapjon a tagsággal járó jogokról és kötelezettségekről egyaránt. A kapcsolattartást, a különböző üzenetek eljuttatásának módjait és eszközeit fogja össze a Parancsnokságon működő információs műveleti részleg. Ez a leggyakrabban a személyes kommunikációt és a különböző médiafelületeken elhelyezett üzeneteket jelenti.

A Parancsnokság 2011 évben, Bosznia-Hercegovina NATO integrációjának elősegítése érdekében intenzív információs kampányt végzett. A korábbi felmérések alapján a NATO tagság támogatottsága — nem meglepően — meglehetősen eltérő képet mutat a Boszniai Szerb Köztársaságban, illetve a Bosznia-Hercegovinai Föderációban. Szerb oldalon a NATO-hoz többségében még mindig elutasítón viszonyulnak és számukra negatív eseményekkel azonosítják, mint például a légi hadműveletek 1999-ben. Ennek ellensúlyozására a Parancsnokság egy bemutató, népszerűsítő kampányt indított az év elején, ami a 2011 decemberében ért véget. A kampány során mind a 63 szerb járásban, 6 kantonban, a Föderációban, 12 állami egyetemen, minden katonai alakulatnál, illetve a Parlamentben szerveztünk nyílt fórumot. Ennek során 12 ezer emberrel kerültünk közvetlen kapcsolatba és az eseményekről folyamatosan beszámolt az országos, illetve a helyi média. Az eredményesség megismerésére a Parancsnokság egy újabb közvélemény kutatást tervezett 2012-ben, és ennek ismeretében folytatja információs kampányát.

A Szövetség kifejezett szándéka, hogy Bosznia-Hercegovinát soraiba fogadja és ezt a legutóbbi csúcstalálkozón¹⁸ Chicagóban meg is erősítette. A döntés a NATO tagságról végső soron a boszniai emberek kezében van. Ez egy komoly lehetőség, ami felelős döntést igényel, hiszen a washingtoni szerződés nyújtotta biztonsági garanciának ára van. Az ország a csatlakozási követelmények nagy részét már teljesítette, amennyiben a politikai vezetők megállapodnak a védelmi célú ingatlanok állami szintű bejegyzésében, akkor elérhető közelségbe kerül a sokaknak megnyugvást jelentő tagság.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A válságreagáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, egyetemi jegyzet, Budapest, 2004.
2. Padányi József: A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába, Hadtudomány, 2000/2. Budapest
3. Hámori Gergely: Maratoni közvetítés, forgatókönyvek Bosznia-Hercegovina helyzetének rendezésére, Magyar Tudomány, 2002/2. 144 o.
4. The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina <http://www.ohr.int/> Letöltés ideje: 2012. június 25.
5. A Balkán CIMIC kézikönyve, MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ kiadványa, Budapest, 2004.
6. Görög István-Padányi József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996-2002. Budapest, Zrínyi Kiadó,

¹⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease Letöltés ideje: 2012. június 25.

PSYCHOLOGICAL WARFARE AND WAR PROPAGANDA**PSZICHOLÓGIAI HADVISELÉS ÉS A HÁBORÚS PROPAGANDA**

A cikk egy átfogó ismertetőt ad a pszichológiai hadviselésről és a háborús propagandáról. Az egyszerű definícióktól az összetett és atipikus példákon keresztül rávilágít a háború pszichológiájának aspektusaira és azok jelentőségeire.

Megismerkedhetünk a pszichológiai hadviselés folyamatával, annak kezdetével, műveleteivel és végül a háború megnyerésének menetével. A PSYOPS előnyben részesíti a kommunikációs csatornák alkalmazását az általános fegyverekkel szemben, mint például a lőfegyverekkel, a rakétákkal, a bombákkal és így tovább. Egyúttal bemutatja, hogy hogyan gyakorolhatunk hatást ellenségein pszichéjére a médián és a reklámokon keresztül és miként fordíthatjuk a javunkra a verbális, nem verbális, vizuális és a nem vizuális kommunikációt céljaink elérésére. Az ember lélektani elemeinek megismerésével, olyan kulcsfontosságú információkhoz juthatunk, melyek révén ellenfeleinkre döntő hatással lehetünk saját célkitűzéseink eléréséhez. A mű nemcsak regionális, de globális példákat is tartalmaz a Psyops hadműveletekről.

This scientific work gives an overview on the topic of Psychological Warfare and War Propaganda. From the simple definitions to the complex and irregular examples, we try to show to our readers the basic rules and importance of the war's psychological aspects.

How the war is introduced, fought and won either by using less regular weapons such as firearms, rockets, bombs, and others or by influencing our enemies with the media and advertisements, the usage of visual and non-visual, verbal and non-verbal communications to occupy the opponent's mind and soul in order to achieve our own goal – all these are the issues investigated in this paper. And although the examples used in this work are taken from all over the world, our main goal and objective is to investigate these issues in the Yugoslavian wars from 1991 to 1999 in particular.

PSYCHOLOGICAL WARFARE

Since the beginning of the world, animals, plants and people were constantly fighting against each other. We truly believe that we can agree, that no matter what era, place, race or even species we examine, the different races and species were always fighting against someone, something or just against each other, in order to secure their territory and food.

The outcome of these constant fights has not only made the humanity, but also the animal kingdom and vegetable kingdom use different arsenals of different weapons and defense mechanisms.

Many may argue, that the flora or vegetable kingdom cannot use propaganda as a tool since they are not able to advertise and market by themselves in an ordinary "human" way, which would be verbal and non-verbal, visual and non-visual, printed, sonic or television communication. But let's look into this matter from a different angle. Most of the plants have flowers or fruits in order to attract animals and insects, to be able to eat or to reproduce. Plants as mostly "non-

moving” and non-talking (understanding no verbal communication) living creatures, so they attract animals, insects and also humans by colors, fruits and fragrances that may influence our mind and psychics.

Animals are able to use a wide range of different kind of instruments to achieve their goals by using nothing else but pure force. As we could previously see, the colors and fragrances had a huge part of psychical influence in the world of Flore and it is not different in case of the animal world either. Some animals have different color to hide or to likewise excel from their own medium in order to show that it is dangerous to get close to it. Moreover, animals have also vocal instrument that is used as an influencer on psychics (not only animal but also no human). For example, when a dog barks loudly it uses its voice to fear and threaten its enemy by creating unpleasant sound that has an influence on its psychological state.

In case of a man, the arsenal for fighting a psychological warfare is much more colorful and more advanced as of the example with the animals. Thanks to the technological and biological superiority of the human kind, we were able to partly understand how our emotions work. By knowing our own fears, needs and wants, we are able to influence ourselves in different, more “peaceful” ways. We are also able to change our normal behavior to the favor of the influencer exactly because we can explore ourselves.

Yet, to be able to understand the Psychical Warfare, we must define it. According to thefreedictionary.com¹, Psychical Warfare is “the use of various techniques, such as propaganda and terror, to lower an enemy's morale.” Unfortunately, this is a rather short and gappy definition because according to it, we not only want to lower our enemies' moral, but actually we want them to act in our favor. Also they do not necessarily need to be our enemies; they can be a natural side or even an ally who we want to use for our own good. For this reason, we would also like to demonstrate another definition from Encyclopedia Britannica, which says:

“Psychological warfare, also called psywar, the use of propaganda against an enemy, supported by such military, economic, or political measures as may be required. Such propaganda is generally intended to demoralize the enemy, to break his will to fight or resist, and sometimes to render him favorably disposed to one's position. Propaganda is also used to strengthen the resolve of allies or resistance fighters. The twisting of personality and the manipulation of beliefs in prisoners of war by brainwashing and related techniques can also be regarded as a form of psychological warfare.”²

By this definition, we are able to understand the examples mentioned earlier in the paragraph that showed different ways of influencing for different kinds and species. Because Psychical Warfare is not only fought by humans and it is not necessarily implied to target one's moral state, it can simply be used “to render someone favorably disposed to one's position.”³

PROPAGANDA

In order to gain wider knowledge of the nature of modern Psychical Warfare, we need to understand the meaning of propaganda. “First time Propaganda appeared was in 1622 by Pope Georg XV when he established the Sacred Congregation for Propagating the Faith.”⁴ Back then, it was used for convincing people of taking up Christianity. But let's see what propaganda is today. According to the Businessdictionary.com, propaganda is:

¹ The free dictionary, entered online [2012.05.20]: <http://www.thefreedictionary.com/psychological+warfare>

² Encyclopedia Britannica, entered online [2012.05.20]: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/481682/psychological-warfare>

³ Encyclopedia Britannica, entered online [2012.05.20]: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/481682/psychological-warfare>

⁴ Changingminds.org, entered online [2012.05.20]: http://changingminds.org/techniques/propaganda/propaganda_history.htm

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Tamás ÚJFALUSI

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

“A message designed to persuade its intended audience to think and behave in a certain manner. Thus advertising is commercial propaganda. In specific, institutionalized and systematic spreading of information and/or disinformation, usually to promote a narrow political or religious viewpoint”⁵

According to the definition, propaganda is one of the main tools of Psychological Warfare or Psychological Operations because with its help one can persuade others to behave in their favor. Moreover, we need to pinpoint that propaganda as a tool itself uses other tools such as advertising. As we know, advertising makes it possible reaching significant mass of people or/and the target audience. So what is advertising?

According to Kotler and Armstrong, “advertising is any paid form of non-personal presentation and promotion of ideas, goods and services through mass media such as newspapers, magazines, television or radio by an identified sponsor”⁶.

This means that advertising as it is, is not one tool, but a set of (payable)⁷ tools that help one to reach its goals by non-personal presence. Still advertising is not as simple as we describe. It has to be created in a way that the message of it reaches the target group; it should be well comprehended to create the wanted effect (reaction) on them. In order to reach these objectives, we can create all types of messages, not thinking of their truthfulness, morale rights or understandability as long as we get the audience in our favor.

According to Vojna Psihologija, there are three types of advertisements: the white, gray and black⁸.

In the white advertisement, we simply state real facts. The gray advertisement is often about the enemy that contains incredible information. Finally, the black advertisement is often described as messages that contain irrelevant information that are being credibly presented, by showing flash documents on the topic.

A good example on white advertisements can be simple mineral water advertising, which shows to the audience the nature, the purity and the benefits of clean water. Let’s just look at the Radenska printed ad under attachment one. It reads “naturally sparkling water”⁹, highlighting to its target that it is natural, and as we all know, people assume that what is natural is good.

Also, there is another good water example for gray advertising. The ad was put on the highway ramp in Belgrade in 1991 when the Yugoslavian wars had just started. It was about two big water companies, one which was earlier mentioned Radenska (Slovenian) and the other one was Knjaz Milos (Serbian). The ad was simple, it stated the following “Od Radenske se ne JEBE! Potpis Knjaz Milos.”¹⁰ It is translated as the following: From Radenske you want be able to F***! Signed by Knjaz Milos. It contains all the elements of a gray advertisement, it is about the competitor, it contains unreal information, but still credible for its transceiver. Yet, we must highlight that such hostile ads, where even the F word is used¹¹, even if they have some primitive, rude humor, can only be used during wars. It is also one way of fighting against an enemy country without using actual force. By such methods, the opponents economy is targeted, which is directly connected to its arms¹².

⁵ Business Dictionary, entered online [2012.05.20]: <http://www.businessdictionary.com/definition/propaganda.html>

⁶ Philip Kotler, (1999) Kotler on Marketing: How to Create, Win, and Dominate Markets. Free Press; 1 edition ISBN-13: 978-0684850337

⁷ “Payable” is included into the brackets since sometimes, advertisements can be made by good will, when the one who is being advertised, is not paying for it. For example, charity groups may get free advertising from different advertising agencies, TV stations, radio stations and so on.

⁸ Katonapszichológia, III. Kötet(2007) Fordította Rajnics János, Bp., Zrínyi kiadó, -316 pp., ISBN 978-963-327-441-5

⁹ Attachment 1

¹⁰ Unfortunately, the ad cannot be found on the Internet anymore because of its rude content that has been prohibited by international law.

¹¹ We should stress that these days due to the restrictions of the censorship the F word wouldn’t make it into any form of advertisement.

¹² Today even the so-called ally countries are often in war against not only other countries, but also against each other, by targeting each other’s economy. Great examples are when countries give loans to native companies, to expand markets, by buying foreign companies that can be shot down in order to expand the homeland company’s capacity and export its products under the shot down company’s brand names. With this sneaky maneuver, one countries GDP and employment rate will grow meanwhile the others will suffer exponentially.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Tamás ÚJFALUSI

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Finally, we would like to give some examples on black propaganda. In the beginning of the Yugoslavian wars, the Serbian TV RTC gave a report saying that at Osijek the self-grouping empty handed Serbian people have gathered and heroically killed the Croatian police officers, who set upon the Serbians life. In the exclusive report, where the shot police officers were shown, all of them got the bullet in the middle of their forehead, and according to the power of the shots (which could be seen on the corpse from the damage that was left), it just could not be a simple firearm, but special sniper rifles that were used by the special forces of the JNA. This report is a good example of how the Serbians used a black ad against the Croatians. They modified the history, and created untruthful stories about the opponent to win the hearts of even more people.

PSYOPS

Psyops or Psychological Operations. According to the U.S. Department of Defense, Psyops is a:

“Planned operations to convey selected information and indicators to foreign audiences to influence their emotions, motives, objective reasoning, and ultimately the behavior of foreign governments, organizations, groups, and individuals. The purpose of psychological operations is to induce or reinforce foreign attitudes and behavior favorable to the originator’s objectives. Also called PSYOP. See also consolidation psychological operations; overt peacetime psychological operations programs; perception management”¹³

As we can see from the definition PSYOPS and PROPAGANDA are more or less the same, the difference between the two is that one is defined from the perspective of the man and the other one illustrates the views of the government. Therefore, the purpose of Psyops is to make certain pressure on foreign governmental organizations, politicians, on foreign politics, foreign economy and so on, to achieve the wanted national/domestic goal.

The psychological operations are not only used at war, but also at peace times. They are not exclusively used to substitute the regular arms in a war, but rather to intensify the power of the army and economy against the enemy forces.¹⁴

Moreover, it is very important to highlight the importance of these operations in peace keeping and/or during peace building. Since in the modern world most of the wars are asymmetrical, we observe more and more post-guerilla wars/attacks against the superior army. In order to weaken the hostility of a broken/downtrodden nation/foreign army, psychological maneuvers are advised to use. By helping rebuilding the countries, providing aid for the poor, etc. there is a big possibility from the hostile population to become more peaceful and helpful towards the alien army.

For example, in the last Iraq war, after conquering the target territories, the British troops have immediately given foreign aid to the population. By doing it, they gained more trust than their American allies in other regions from the locals.

Finally, it is important to mention, that there are psychological operations not only from one side, but always from both sides. For example, in a Guerilla war, the guerilla leaders will always try to apply pressure on the alien army by spreading misleading information to scare them out of their territory. Such information may include photos from sculled, shot, etc. allied soldiers.

CONCLUSION

First of all, Psychological Warfare has existed from the beginning of time, and not only among humans or animals, but also in the flora. Every each living entity tries to survive in all sort of different ways, but mostly, by influencing one

¹³ U.S. Department of Defense, entered online [2012.05.20]: <http://www.defense.gov/>

¹⁴ Katonapszichológia, III. Kötet(2007) Fordította Rajnics János, Bp., Zrínyi kiadó, -308-310 pp., ISBN 978-963-327-441-5

another. In nature, in most of the cases the influences are more psychological than physical; let's just think about the colors, smells and shapes.

Since people fight against each other, they have realized that there are more ways of influencing or even controlling others than just to use pure force.

Psychical influence is often created by Propaganda, which is a set of tools for communicating with the mass. All the propaganda is built on well-developed advertisements that hold messages that would serve its creator the best at influencing the wanted audience. Propaganda messages need to be composed in a style, language and length that suits the target group the best.

Psychological Warfare is fought through Psychological Operations. These operations have different objectives, and with different objectives, different set of experts may work. All objectives are there to serve the nation and its interests. These operations are not necessarily influencing directly the foreign arms, but may influence them indirectly; for example, by influencing their economy or inhabitance.

In the modern world, where there are more and more asymmetric wars, the importance of Psyops is gaining ground against the terrorists, guerilla and freedom fighters. By having positive influence on the locals of the occupied territories, it is possible to win their trust and love. In the end, these steps will manifest themselves in peaceful control over the wanted land and people.

Finally, Psyops operations in a war are fought equally from both sides because when there is an action, the reaction follows almost immediately.

Kulcsszavak: pszichológiai hadviselés, háborús propaganda, PSYOPS, jugoszláv háborúk, propaganda, pszichológiai manőver

Keywords: Psychological Warfare, War Propaganda, PSYOPS, Yugoslavian war, Propaganda, Psychological Operations

REFERENCE LIST

1. Business Dictionary, entered online [2012.05.20]: <http://www.businessdictionary.com/definition/propaganda.html>
2. Changingminds.org, entered online [2012.05.20]:
http://changingminds.org/techniques/propaganda/propaganda_history.htm
3. Encyclopedia Britannica, entered online [2012.05.20]:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/481682/psychological-warfare>
4. Katonapszichológia, III. Kötet(2007) Fordította Rajnics János, Bp., Zrínyi kiadó, -308-330 pp., ISBN 978-963-327-441-5
5. Philip Kotler, (1999) Kotler on Marketing: How to Create, Win, and Dominate Markets. Free Press; 1 edition ISBN-13: 978-0684850337
6. The free dictionary, entered online [2012.05.20]: <http://www.thefreedictionary.com/psychological+warfare>
7. U.S. Department of Defense, entered online [2012.05.20]: <http://www.defense.gov/>

**A NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIA SZÜKSÉGESSÉGE MAGYARORSZÁG VÉDELEM-
POLITIKÁJÁBAN****THE NECESSITY OF THE NATIONAL SECURITY STRATEGY IN HUNGARY'S DEFENSE PO-
LICY**

A mai világunkat átszövő – nemzetállamok között kialakult – kölcsönös függőség mind a társadalom, a gazdaság, az ipar, a kereskedelem, a környezetvédelem területén lévő biztonságot globális szinten fenyegeti. Magyarország az Európában regionális szinten létrejött gazdasági, politikai és katonai közösségek tagja, amelynek keretében részt kell vállalnia a XXI. század legnagyobb kihívást jelentő problémájának a biztonság és béke – hazai és nemzetközi szinten való – megteremtésének, fenntartásának kezelésében. Az így létrehozott Nemzeti Biztonsági Stratégia döntően tartalmazza Magyarország biztonságpolitikai alapelveit, célkitűzéseit, nemzetközi szerződésekben vállalt szövetségi kötelezettségeit, az országgal szemben felmerülő és annak békés létformáját veszélyeztető kockázatok, valamint az azzal összefüggő kihívásokat és feladatokat, annak érdekében, hogy megőrizze szuverenitását, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok értékét.

The mutual dependence among nations in today's world is threatening the security of the society, economy, industry, trading and the environment protection on a global level. Hungary as a member of a regional economic, political and military union in Europe, needs to take part in the biggest challenge of the 21st century -to create and maintain security and peace on national and international level. Thus the National Security Strategy primarily contains Hungary's principles and objectives of security policy, alliance commitment of international contracts, possible risks which threaten the country's peaceful order together with the related challenges and tasks to maintain its sovereignty and the value of human and fundamental rights.

BEVEZETÉS

„Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése.”

Magyarország Alaptörvénye (2012. január 1.)

Mint minden demokratikus államnak, így köztük Magyarországnak is rendeltetésszerű feladata, hogy állampolgárai számára biztosítsa az élet- és vagyonbiztonságot. Magyarország alkotmánya több ízben is rendelkezik az állampolgárok szociális biztonságáról, közbiztonságról, létbiztonságról és minden egyéb a polgárokat veszélyeztető tényezők ellen való végrehajtott intézkedésekről. [1] Mindezen felül az állam a fentiekhez köthető alapvető jogokkal ruházza fel állampolgárait, azonban tisztáznunk kell, hogy mit is jelent a biztonság fogalma.

BIZTONSÁG FOGALMA, ÉRTELMEZÉSE

Kijelenthetjük, hogy a legtöbb ember e szó hallatán leginkább a szociális biztonságra és a közbiztonságra gondol. A biztonság a latin *sine cura* („gond nélkül”) kifejezésből eredeztethető. Egyfajta megközelítésként az Új Magyar Lexikon a biztonságra a következő definíciót fogalmazza meg: „1. (külpolitikai) állapot, amelyben az állam függetlenségét más államok részéről nem fenyegeti támadás, és nincs kitéve annak a veszélynek, hogy belső ügyeibe külső hatalom beavat-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NIKODÉM Edit

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

kozzék.”¹ A Hadtudományi Lexikon megfogalmazása szerint „a biztonság: az egyéneknek, csoportoknak, országoknak, régióknak, szövetségi rendszereknek a maguk reális képességein és más hatalmak, nemzetközi szervezetek hatékony garanciáin nyugvó olyan állapota, helyzete és annak tudati visszatükröződése, amelyben kizárható vagy megbízhatóan kezelhető az esetlegesen bekövetkező veszély, illetve adottak az ellene való eredményes védekezés feltételei.”² A többféle és több irányból közelítő meghatározásokat alapul véve kijelenthetjük, hogy egy olyan komplex fogalommal állunk szemben, amely mára már többrétegűvé és bonyolulttá vált, ugyanakkor értelmezésében fontos szerepet kap, hogy éppen milyen terület biztonsági kockázatának elemzése történik.

A biztonságnak a komfortossággal való párhuzama még ma is fellelhető. Ebben a szellemben maga a kifejezés meghatározza az ember, a kisebb, vagy nagyobb közösség, illetve az emberiség létének, életminőségének, létfenntartásának komfortossági szintjét. A biztonság fogalmához kapcsolódó komfortérzet mindenki számára más és más életminőséget takar. Eszerint a biztonság egyfajta érzelmi állapotot is kifejez, ami a mindennapok nyugalmához és a békés életvitelhez társul. Ezt a békés körülményt a XX. században már nagyban befolyásolja az ipar és gazdaság gyors fejlődése, az energiaforrás-központúság, a terrorizmus, a környezetrombolás, a katasztrófák veszélye.

A biztonság alapvető célja, hogy járuljon hozzá az egyén kiegyensúlyozott életéhez, harmonikus életviteléhez, jó közérzetének kialakításához, egészsége megóvásához és ehhez biztosítson megfelelő környezetet. Ebből adódóan kijelenthetjük, hogy a veszélyhelyzetekre fel kell készülni, mert csak akkor lehetünk kellő biztonságban, ha egy váratlan esemény bekövetkeztekor megfelelő módon reagálni tudunk.

A biztonság fogalmát a fentiekben leírtak alapján egy komplex jelenségként prognosztizálhatjuk, amelyet az alábbi alapvető területeire, dimenzióira oszthatunk:

- politikai (diplomáciai);
- környezeti (ökológiai);
- gazdasági;
- informatikai (pénzügy, eü);
- társadalmi (szociális, jogi);
- katonai. [2]

Politikai biztonság: egy államon belül jelenti a vezetés stabil, cselekvőképes és hatékony intézkedésének, nemzetközi befolyásának tükrében az állami intézmények működőképességét. Egy politikai rendszer keretein belül létre kell hozni egy olyan jogi szabályozók által kialakított stabilitást, amely képes a válságok kezelésére, konfliktusok megoldására.

Környezeti biztonság: ide sorolható minden olyan tényező, amely egy országon belül, illetve annak határain túl valamilyen módon és mértékben hatással van a természeti környezetre. Ezek az események környezetszennyezést vonhatnak maguk után. Járulékos hatásként említhető a globális felmelegedés, az éghajlatváltozás, az ivóvízhiány, a túlnépesedés. de meg kell említeni a természeti katasztrófák eredményezte válsághelyzet-kezelést is.

Gazdasági biztonság: ennek a fogalomnak egy mikrokörnyezeti megközelítésében az állampolgár személyes jólétének, pénzügyi helyzetének megteremtését és az azt veszélyeztető tényezőket takarja. Egy nagyobb halmazt képez az állam gazdasági szektorában jelentkező biztonsági faktor, amelyben szerepet kap az energiagazdálkodás, technológiai fejlettség, globális gazdasági függőség, egyenlőtlen kereskedelmi viszonyok.

Informatikai biztonság: a világ számítógépes hálózatának, távközlési rendszerének működésében okozott zavar, amely végső esetben kritikus infrastruktúra kiesést is eredményezhet.

Társadalmi biztonság: sokrétű és szerteágazó fogalom, amely magában ötvözi az állampolgárok anyagi-szociális létének biztonságát, egészségügyi ellátását, az oktatást, valamint az ezekkel járó jogbiztonságot. Ebbe a kategóriába

¹ Új Magyar Lexikon. 1. kötet. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1960. 318. o.

² Hadtudományi Lexikon. I. kötet. MHTT Budapest, 1995. 144. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NIKODÉM Edit

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

sorolható a migráció, mint biztonsági tényező, valamint a közbiztonság (kábitószer, illegális fegyverkereskedelem, szervezett bűnözés), mint biztonsági probléma.

Katonai biztonság: az ország területének és szuverenitásának megóvása, katonai jellegű veszélyforrás esetén.

A biztonságot befolyásoló veszélyforrásokat, azok hatóköre szerinti csoportosításban alábbi felosztás szemlélteti:

Kihívások, veszélyforrások	Globális	Regionális	Belső
	Terrorizmus	Közép-Európa	Szervezett bűnözés
	Tömegpusztító fegyverek elterjedése	Délkelet-Európa	Feketegazdaság, korrupció
	Instabil régiók, működésképtelen államok	FÁK-országok	Kábitószerterjedése
	Illegális migráció	A mediterrán térség, a Közel-Kelet és a Közép-Kelet	Politikai és vallási szélsőségek
	Gazdasági instabilitás		Demográfiai kihívások
	Az információs társadalom kihívásai		
	Globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrások		

1.ábra: A biztonságot befolyásoló veszélyességi tényezők³

Egy másfajta felosztás szerint a biztonságot befolyásoló veszélyforrások között különbséget tehetünk a társadalmi léttel összefüggő és a természeti eredetű fenyegető tényezők között az alábbiak alapján:

A társadalmi létet befolyásoló hatások:

- politikai hatások;
- gazdasági hatások;
- az életkörülményeket, az élet minőségét befolyásoló tényezők (megélhetés, pénzügyi helyzet);
- a közbiztonságot fenyegető veszélyek (élet- és vagyonellenes cselekmények);
- erőszakos cselekmények által keltett veszélyek (háború, terrorizmus, szabotázs);
- civilizációs veszélyek (nukleáris, veszélyes anyag, ipari létesítmények);
- humán és ökológiai veszélyek (egészségügyi, migrációs, éghajlati);

Természeti eredetű veszélyek:

- hidrológiai (árvíz, belvíz, szökőár);
- geológiai (földrengés);
- meteorológiai (tornádó, hurrikán). [3]

³ Dr. Tóth Rudolf: A lakosságvédelem aktualitása, helye, szerepe napjaink új kihívásainak tükrében. Polgári Védelmi Szemle 2009/2. 57. o 1. sz. táblázata nyomán.

Magyarország biztonságát veszélyeztető fenyegetéseket az alábbi felosztás szerint kategorizálhatjuk:

2.ábra: A biztonságot befolyásoló veszélyességi tényezők

A BIZTONSÁGPOLITIKÁT MEGHATÁROZÓ DOKUMENTUMOK

Nemzetközi szinten is igény mutatkozott a biztonság központi megteremtésére, a fenyegetettség és veszélyforrások globális kezelésére. Ennek tükrében született meg az államok kormánypolitikájának azon szegmense, amely a létfonosságú nemzeti érdekek védelmére fókuszál és egy kézben összpontosítva szavatolja a nemzet függetlenségét, területi integritását, az állampolgárok biztonságát és a nemzetközi stabilitást. [4] Ennek tükrében nyert értelmet és került megfogalmazásra a biztonságpolitika, mint fogalom. Az e témakörben – bármiféle veszélyhelyzetre adott válaszreakciók, célok, válságkezelési intézkedések stb. – keletkezett dokumentumok, szerződések mind a béke globális fenntartását és a biztonságos létforma megteremtését hivatottak szolgálni, amely szabályzók egymásra épülése és a mai formájának kialakítása hosszú időre nyúlik vissza.

EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE

Az Egyesült Nemzetek Szervezete⁴, mint egyetemleges és globális szervezet 51 tagállammal 1945-ben jött létre. Az alapokmányban foglalt célok – amelyet 1945. június 26-án írtak alá San Franciscóban – között került lefektetésre egy nemzetközi együttműködés realizálása, ehhez köthető baráti kapcsolatok fejlesztése, globális szinten jelentkező béke

⁴ Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ); Alapítva: Manhattan, New York 1945. június 26.

megteremtése és az ahhoz kapcsolódó biztonság fenntartása.” Az Egyesült Nemzetek célja, hogy 1. fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek.” [5] Az így létrejött világszervezet a célok eléréséhez szükséges tevékenységeket központi egységként kezeli. Kijelenthető, hogy amelyik ország tagja annak önálló államisága nemzetközi szinten is elismert. Az ENSZ jelenleg 193 tagállamot számlál, amelyhez Magyarország 1955. december 14-én csatlakozott.

ÉSZAK-ATLANTI SZERZŐDÉS SZERVEZETE

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) 1949. április 4-én alakult meg Washingtonban, amelynek szerződése tárgyév augusztus 24-én lépett hatályba. Főként regionális jellegű katonai és politikai szövetség, amelynek tagállamai a szabadság és biztonság megőrzése érdekében minden szükséges (politikai és katonai) eszközt igénybe vesznek. A felek célkitűzéseit és elveit alapvetően meghatározza és befolyásolja az Egyesült Nemzetek Alapokmánya. Alaptézisként foglalja magában azt az elkötelezettséget, amely szerint minden nemzetközi viszályt békés eszközökkel, valamint a nemzetközi béke, biztonság és igazságosság veszélyeztetése nélkül rendeznek az – Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő – erőszakkal való fenyegetéstől és erőszak alkalmazásától való tartózkodás mellett. „A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.” [6] A NATO-hoz – amelynek jelenleg 28 tagállama van –, Magyarország 1999. március 12-én csatlakozott.

EURÓPAI UNIÓ

Az Európai Uniót (EU) 12 alapító tagállam hozta létre 1993. november 1-én (1992. évi Maastrichti Szerződés), így megalapítva egy regionális és gazdasági közösséget. Előzmény-intézmények között felsorakoztatható az Európai Szén és Acélközösség (ESZAK, 1951. Párizsi Szerződés)⁵, Európai Gazdasági Közösség (1957. évi Római Szerződés)⁶, Európai Atomenergia Közösség⁷, valamint az 1987-ben hatályba lépett Egységes Európai Okmány⁸. Az EU-nak jelenleg 27 tagállama van, amelyhez Magyarország 2004. május elsején csatlakozott. A nemzetközi és hazai biztonságpolitikát meghatározó dokumentumok közül kiemelkednek továbbá az alább felsorolt szerződések.

A MAASTRICHTI SZERZŐDÉS

A 1993. november 1-én hatályba lépett Maastrichti Szerződés (MSZ) keltette életre az Európai Uniót, valamint ezzel egyetemben a Közösségek alapszerződéseinek módosítását indítványozta. Ennek eredményeként az Európai Gazdasági Közösséget Európai Közösséggé nevezte át. A Maastrichti Szerződés jelentős mérföldkőként titulálható az európai integráció szorosabbra fűzésében, amely mind a gazdasági unió, mind pedig a politikai unió megteremtését irányozta elő. A szerződés hárompilléres szerkezetében helyet kapott a gazdasági és monetáris unió (GMU) és ezzel együtt egy egységes fizetőeszköz megvalósításának célkitűzése, az uniós polgárság fogalmának bevezetése és nem utolsósorban a közös kül- és biztonságpolitika alapkövének lefektetése, amellyel együtt került kialakításra a közös védelmi politika.

⁵ Európai Szén- és Acélközösség ESZAK (European Coal and Steel Community, ECSC) 1951-ben alapított nemzetközi szervezet, 6 tagállammal a szén- és acélkészletek kezelésére.

⁶ Európai Gazdasági Közösség (EGK) 1957-ben a Római Szerződéssel alapított nemzetközi szervezet.

⁷ Európai Atomenergia Közösség (Euratom) 1957. március 25-én a Második Római Szerződéssel alapított szervezet, amely az atomenergia békés célú felhasználását és az atomenergia-ipar fejlesztését irányozza elő.

⁸ Egységes Európai Okmány (Single European Act) az 1957-es Római Szerződés első átdolgozása, amelynek célja az egységes piac bevezetése.

AMSZTERDAMI SZERZŐDÉS

Az Amszterdami Szerződés – amely 1999. május 1-én lépett hatályba – módosításokat eszközölt a közös kül- és biztonságpolitika területén, amellyel együtt meghatározta a bel- és igazságügyi együttműködés céljait is. Az Uniónak célként kell tekintenie a büntető- és igazságügyekben való közös fellépést és együttműködést, ezzel is biztosítva a polgárok magas szintű biztonságát. Bevezette továbbá a foglalkoztatáspolitikai koordinációt és kibővítette az Európai Parlament döntési jogkörét.

LISSZABONI SZERZŐDÉS

A 2009. december 1-én hatályba lépett Lisszaboni Szerződés megújítja és optimalizálja azokat a képességeket, célokat és eszközöket, amelyek segítségével Európa hatékonyan és eredményesen lesz képes megbirkózni a globalizáció, éghajlatváltozás, demográfia és legfőképp a biztonságot fenyegető veszélyek fokozódó kihívásaival. [7]

EURÓPAI BIZTONSÁGI STRATÉGIA

Az Európai Unió első ízben 2003-ban állapodott meg és tűzött ki határozott célokat az EU biztonsági érdekeinek lefedésére és azok előmozdítására, amelyet 2008. decemberben az Európai Bizottság együttműködésével „Biztonságos Európa egy jobb világban” címmel került végrehajtási előterjesztésre. Az abban foglaltak leszögeznek a közös kül- és biztonságpolitika, valamint az európai védelem- és biztonságpolitika legfőbb lényegi tartalmát, miszerint a közös erőfeszítés, a koherencia a – globális szintű – hatékonyság záloga. [8]

MAGYARORSZÁG NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJA 2012

„Jelen stratégia rendeltetése, hogy az értékek és érdekek számbavétele, valamint a biztonsági környezet elemzése alapján meghatározza azokat a nemzeti célokat, feladatokat és átfogó kormányzati eszközöket, amelyekkel Magyarország a nemzetközi politikai, biztonsági rendszerben érvényesíteni tudja nemzeti biztonsági érdekeit.” [9]

A biztonság az élet minden területén első számú szempontként és perspektívaként kell, hogy megjelenjen. A jólét alapvető feltétele a biztonság, amelyet ma már inkább a magas szintű biztonság kifejezése vált fel. Társadalmi viszonylatban a fenyegetések minden egyes formájának elhárítását a komplex biztonság fogalma ötvözi magában. Magyarországon ennek szellemében kidolgozott Nemzeti Biztonsági Stratégia célja, hogy a felmerülő kockázatokat az ország képes legyen kezelni.

Magyarországon a Nemzeti Biztonsági Stratégia írásba foglalására először 2002-ben került sor⁹, amit egy 2004-es változata követett¹⁰. Az ország alaptörvénye, a NATO 2010-ben elfogadott új stratégiai koncepciója, valamint a kibontakozó gazdasági válság eredménye indokolta az új Nemzeti Biztonsági Stratégia kidolgozását. Az így elkészült stratégia három nagyobb szegmens számára állít fel koncepciókat. Elsősorban az államigazgatásnak, amelynek egyfajta iránymutatást és célkitűzést prognosztizál, másodsorban a nemzetközi partnerek számára, amelynek függvényében írásba foglalja a hazai és a világ biztonsági kihívásait, azokkal kapcsolatos célokat és az arra adott válaszokat. A harmadik célcsoportot képezi a társadalom civil szférája, a sajtó, valamint a hazai közvélemény, illetve mindezek tájékoztatása. Ebből következik, hogy az elkészült Nemzeti Biztonsági Stratégia konkrétumokra épülő pontos megfogalmazású, hasznosítható és realizálható célkitűzéseket tartalmazó, továbbá a célcsoportok számára közérthető nyelvezetű kell, hogy legyen.

⁹ 2144/2002 (V.6) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁰ 2073/2004. (III. 31.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság új Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NIKODÉM Edit

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Nemzetközi szinten az országok között létrejött kapcsolat egyfajta kölcsönös függőséget (gazdasági függőséget és sebezhetőséget) eredményezett, amelynek következtében biztonságuk, kiszámíthatóságuk, szuverenitásuk sem tekinthető stabilnak. Ennek kapcsán egy államnak célja, hogy a gazdasági függőség mellett meg tudja őrizni a nemzetközi mozgásterét és szuverenitását (elhatárolódását).

A Nemzeti Biztonsági Stratégia alapvető céljaként jelenik meg az országvédelem alapjaival való rendelkezés arra az esetre, amikor váratlan helyzet bekövetkeztekor saját erőforrásra támaszkodó megoldások szükségesek. Mindezen felül hozzá kell járulni a szövetségi keretek körébe tartozó nemzetközi válságkezelő és stabilizációs műveletekhez.

A 2012-ben lefektetett új Nemzeti Biztonsági Stratégia¹¹ olyan alapdokumentumként kezelhető, amelynek feladata a biztonság minden dimenziójának feltérképezése, az ott keletkezett kihívások, célok megfogalmazása és az azokra adott végrehajtási válaszreakciók definiálása. A különböző biztonság-kockázati szférán (gazdasági, politikai, társadalmi, környezeti biztonság) kívül megjelennek az „új típusú” kihívások, mint a szélsőséges csoportok, szervezetek, kábítószer-kereskedelem, szervezett bűnözés. Mindinkább előtérbe kerül és a korábbi évekhez képest jóval nagyobb hangsúlyt kap a környezeti biztonság fogalma. Ide sorolható a klímaváltozás, a globális felmelegedés, ipari katasztrófák és azok hatásai. Reflektorfénybe kerül a civil válságkezelés feladataira való felkészülés. A Nemzeti Biztonsági Stratégiában foglaltak tartalmi szempontból elkülöníthetők az állam objektív és a társadalom, vagy egyén szubjektív biztonságfelfogása.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia logikai felépítése alapján 4 egységre tagolható:

I. Magyarország biztonságát nemzetközi irányból befolyásoló környezeti tényezők, amellyel szemben fogalmazódnak meg a felállítandó – érdekérvényesítő – képességek. A biztonság fogalmának átfogóbb értelmezésén túl nagy hangsúlyt kap a globalizáció, a tartós fenntartható biztonság és stabilitás a válságkezelésben, az elhúzódó gazdasági válság hatásai és annak kezeléséhez szükséges képességek számba vétele. Magyarországot közvetlen környezetéből még kockázat formájában sem fenyegeti katonai konfliktus, azonban a bizonytalanság és kiszámíthatatlanság megjelenésével együtt számolnia kell a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek elterjedéséből fakadó kockázatokkal.

II. Magyarország nemzeti céljai és nemzetközi tevékenységei, amelyeket biztonságpolitikai értékek és érdekek határoznak meg. Magyarország alapvető biztonsági érdekeinek (stabilitás, gazdasági, kulturális, társadalmi fejlődés, nemzetközi béke, demokrácia és biztonság) felsorakoztatása mellett kihangsúlyozódik az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)¹² nemzetközi békében és európai stabilitásban játszott szerepe. Ebben a fejezetben kerül kijelentésre annak ténye, miszerint „Magyarország biztonságpolitikájának alapvető keretét a NATO és EU-tagság jelenti.” Ugyanitt kerül hangsúly az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkére, amely mint alappillér van jelen Magyarország biztonságának kollektív védelme terén. Ennek értelmében „a Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mind-egyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Féllel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket – ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságának az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”¹³

III. Az országra biztonsági kockázatot jelentő fenyegetések és veszélyek. Hazánk meghatározó feladatának tartja, nem csak a saját biztonságunk erősítését, hanem szövetségeseink biztonságához való aktív hozzájárulást is. Lépéseket kell tenni a vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris tömegpusztító fegyverek hordozóeszközeik és előállításuk megakadályozásában. E fejezetben helyet kap még a globális fenyegetést jelentő terrorizmus mellett a pénzügyi biztonság,

¹¹ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹² Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE) a világméretű biztonsági szervezet, amely 57 résztvevő államot fog össze. 1992-ben lett állandó intézmény.

¹³ Észak-atlanti Szerződés, Washington DC, 1949. április 4. 5. cikkely.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NIKODÉM Edit

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

kiberbiztonság, energiabiztonság, a természeti és ipari katasztrófák veszélyhelyzeteire adható reagálások, valamint a globális éghajlat és környezetváltozás. A szervezett bűnözés és e mellett a kábítószer-kereskedelem egyre növekvő – a biztonságot befolyásoló – veszélyességi faktorként jelenik meg hazánkban, mind a mellett, hogy számolni kell még a migrációval és szélsőséges csoportokkal együtt jelentkező köz- és nemzetbiztonsági kockázati tényezővel.

IV. A fent taglaltakra adható elvárások, ajánlások és azok kormányzati végrehajtása. Az ország biztonságának erősítése érdekében politikai és gazdasági stabilitásra kell törekedni és mindezek mellett megfelelő forrásokat kell biztosítani az ország és állampolgárai védelmére. Előtérbe kerül a Magyarország szuverenitását alapintézményként szavatoló Magyar Honvédség, annak feladata, a vele szemben támasztott követelmények, elvárások, célok és a végrehajtás eszközei. Végezetül a Nemzeti Biztonsági Stratégia hazánk szuverenitás és alkotmányos rendjének védelme érdekében meghatározza a magyar hírszerzés és elhárítás stratégiai feladatait, azok céljait, végrehajtását.

A 2004-ben alapidokumentumként felállított Nemzeti Biztonsági Stratégia felülvizsgálatát főképp a globális téren, valamint hazánk közvetlen biztonsági környezetében bekövetkezett változások indokolták. A NATO – a már említett – 2010-ben kiadott új Stratégiai Koncepciója alapvetően tette szükségsszerűvé a magyar dokumentum felülvizsgálatát, követve az EU és NATO tagállamok gyakorlatát. Az EU fent említett Lisszaboni Szerződése is megerősítette ennek időszerűségét. Kijelenthető, hogy az újonnan elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégia fő vonalaiban követi a korábbi stratégiát, azzal a különbséggel, hogy számba veszi a fent említett dokumentumokban és más országok stratégiájában foglaltakat. Nagy hangsúly szereződik a regionális együttműködésre, komplexitásra, egyfajta nemzetközi biztonsági összhangra, valamint a távoli biztonságra veszélyt jelentő kockázatok feltérképezésére.

ÖSSZEGZÉS

A biztonság fogalmát már számos esetben és számos államban igyekeztek meghatározni, körülírni, azonban ahogy a fentiekben láthattuk, egy olyan komplex dologról van szó, amely teljes egészében csak nagyon kevés esetben és pillanatban valósulhat meg. Az élet bármely területén és bármikor kialakulhat veszélyforrás, amely a biztonságot hivatott redukálni, így ennek tükrében kijelenthető, hogy tökéletes biztonság nem létezik. A mai világban a globalizáció, a gazdasági függőség, az érdekellentétek kiéleződése, a politika térnyerése és befolyása, az energiaforrások hatékony kihasználása, a terrorfenyegetettség, a környezetszennyezés és még végeláthatatlan tényező szerepel a biztonságra veszélyt jelentő kockázati tényezők palettáján. Mindezek ellenére az államoknak alapvető feladata a békés létformának, az állampolgárok biztonságának, függetlenségének mind hazai, mind pedig nemzetközi szinten történő kivívása és a biztonságot veszélyeztető kihívásokra való hatékony reagálás. Annak, hogy Magyarország eredményes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére elengedhetetlen feltétele egy átfogó biztonsági stratégia megléte.

Kulcsszavak: biztonság, veszélyforrás, stratégia, kockázat, védelem

Keywords: safety, contingency, strategy, risk, defence

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Magyar Közlöny: Magyarország alaptörvénye és annak módosításai (2013. 04. 01) IV., XIX., XII. CIKK forrás: <http://kozlony.magyarorszag.hu/pdf/16526>

HADTU DOMÁNYI SZEMLE**NIKODÉM Edit****Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

2. Ürmösi Károly: A biztonság dimenziói, biztonsági stratégia napjainkban, hazánkban (Hadtudományi Szemle; Budapest, 2012. 5. évfolyam 1-2. szám)
forrás: http://uni-ke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2012/2012_1/2012_1_br_urmosi_karoly_172_184.pdf (2013. 04. 06)
3. Dr. Hadnagy Imre: A biztonság korszerű értelmezése – avagy a biztonság ma már sokkal bizonytalanabb, mint korábban bármikor. forrás: <http://www.vedelem.hu/letoltes/tanulmany/tan135.pdf> (2013. 04. 04)
4. Buckó Gergő: Kelet-Közép-Európa biztonságpolitikája a NATO 1999-es bővítését követően.
forrás: http://elib.kkf.hu/edip/D_11052.pdf (2013. 04. 05)
5. Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) alapokmánya I. fejezet 1. CIKK
forrás: <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/145.htm> (2013. 04. 06)
6. Észak-atlanti Szerződés 3. CIKK. Washington DC, 1949. április 4.
forrás: http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/(2013. 04. 06)
7. forrás: <http://www.euvonal.hu/index.php?op=szerzodesek&id=1> (2013. 04. 06)
8. Virányi Gergely: A biztonság-fogalomról, másként
forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/viranyi.pdf> (2013. 04. 05)
9. A kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti biztonsági Stratégiájáról
forrás: http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (2013. 04. 06)

EURÓPA AZ ISZLAMISTA TERRORIZMUS ÁRNYÉKÁBAN

EUROPE IN THE SHADOW OF ISLAMIST TERRORISM

Az iszlamista politikai erőszak, különösen a szunnita radikalizmus, ideértve az al-Káida által inspirált terrorizmust is, több mint két évtizede fenyegeti Európát. Az európai iszlamista „benszüllött” sejtek és a „magányos elkövetők” megpróbálnak kapcsolatba lépni az al-Káidához kötődő terrorista szervezetekkel, de emellett a szélsőséges csoportok toborzó tevékenysége és a „nemzetközi dzsihád” támogatása is jelentősen veszélyeztetik a kontinens biztonságát.

Islamist political violence, particularly the sunni radicalism including also the terrorism inspired by al-Qaeda has been threatening Europe for more than two decades. European islamist homegrown cells and “lone wolves” try to make connection with al-Qaeda linked foreign terrorist organisations. Besides, recruiting activity of extremist groups and the support of the “international jihad” also pose significant threat to the security of the continent.

A muszlim radikálisok által elkövetett terrorcselekmények, eltérően a terrorizmus többi válfajától, hosszú időn keresztül nem veszélyeztették Európa biztonságát, azonban a 20. század végén az európai társadalom a politikai erőszak addig ismeretlen formájával került szembe. Írásunkban megkísérlünk átfogó képet nyújtani arról, hogy az Európát fenyegető iszlamista terrorizmus miként változott az elmúlt huszonöt évben, betekintést nyújtva többek között a jelenség társadalmi és ideológiai hátterébe.

A HEZBOLLAH MERÉNYLETEI

Az alábbiakban elsősorban a radikális szunnita szervezetekre, kisebb csoportokra, illetve egyénekre koncentrálnak, azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül az iszlám egyéb militáns irányzata által képviselt erőszakot sem, ezért cikkünk elején tennénk egy rövid kitérőt.

Kontinensünkön eddig az iszlamista terrorizmus elsősorban a szunnita szélsőségesség képében jelentkezett, azonban több mint egy tucatnyi terrorcselekmény a síita Hezbollahhoz köthető. A libanoni fegyveres szervezet 1985 és 1989 között nagyobb részt Franciaországban, kisebb részben pedig Spanyolországban és Nagy-Britanniában hajtott végre robbantásos merényleteket,¹ továbbá a legfrissebb információk szerint a 2012. július 18-án a bulgáriai Burgaszban, izraeli turisták ellen elkövetett bombatámadás mögött is ők állnak.² A nyolcvanas évek merényletei – egy kivételével³ – az 1975 és 1990 között zajló libanoni polgárháborúban való francia és amerikai szerepvállalással hozhatóak összefüggésbe, míg a burgaszi robbantás egyértelműen az izraeli állampolgárok, vagyis Izrael ellen irányult.

A SZUNNITA SZÉLSŐSÉGESEK ÁLTAL GYAKOROLT TERRORIZMUS ÉS EURÓPA

A szunnita extrémizmus felől érkező fenyegetés kezdetei a 90-es évek elejére nyúlnak vissza, az általa inspirált terrorista hálózatok, illetve csoportok létrejötte pedig több szakaszra különíthető el. Az 1990-es évek elejére tehető első, úgy nevezett tradicionális szakasz kialakulása nagyban kötődik a 80-as évek Afganisztánjához. A megszálló szovjet csapatok

¹ James Phillips: „Hezbollah’s Terrorist Threat to the European Union”. *The Heritage Foundation*, 20 June 2007. <http://www.heritage.org/research/testimony/hezbollahs-terrorist-threat-to-the-european-union>

² „Hezbollah linked to Burgas bus bombing in Bulgaria”. *BBC*, 5 February 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21342192>

³ Londonban, 1989 márciusában sikertelen bombamerényletet követtek el Salman Rushdie író ellen. Lásd még Phillips: *i. m.*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

elleni küzdelemben több tízezer muzulmán önkéntes vett részt, többségében algériaiak és egyiptomiak,⁴ Afganisztán ezáltal a „különböző országokból érkezett ellenállók ideológiájának és fegyveres harcának valódi iskolájává és találkozó-helyévé vált”.⁵ Az önkéntesek jó része származási országában különböző radikális, saját kormányát is támadó, Nyugat-ellenes iszlamista szervezetnek volt a tagja. A militánsok annak ellenére, hogy a szovjetek elleni küzdelmüket az USA is finanszírozta, egyáltalán nem váltak nyugatbaráttá. Az afgán hadszíntéren harci tapasztalatot szerzett külföldi harcosok egy része visszatért saját hazájába az eredeti szervezetéhez, és ott, az ő soraikban harcolt tovább, míg a másik részük egyéb helyszíneken (például Kasmír, Bosznia, Algéria) folytatott küzdelmet egy totalitárius iszlám állam megteremtéséért.⁶ A veteránok hazatérve igyekeztek megdönteni a szekuláris kormányt, ám a helyi biztonsági erők mindent megtettek azért, hogy felszámolják a rendszerellenes csoportokat. Emiatt közülük többen vagy az illegális bevándorlók közé elvegyülve menekültek Európába, vagy – üldöztetésükre hivatkozva – politikai menedékjogot kértek és kaptak valamelyik európai országban, majd miután letelepedtek, megkísérelték újjászervezni kommunikációs, pénzügyi, információs és utánpótlási hálózatukat.⁷ Az egykor Afganisztánban harcoló fegyveresek által életre hívott hálózatok tagjai az évek során kapcsolatot építettek ki egymással, az al-Káida központi szervezetével, valamint az al-Káidával kapcsolatban álló Európán kívüli terrorista szervezettel.⁸ Az Európán belül kiépült, a nyugati sajtó és szakirodalom által dzsihadistának elnevezett, szigorú hierarchia szerint felépülő hálózatok nem támadták a fogadó országot.⁹ Tevékenységük sokkal inkább a „nemzetközi dzsihad” támogatására összpontosult,¹⁰ melynek lényege abban állt, hogy beavatkoztak a különböző muzulmán országokban, vagy muszlimok lakta országrészekben folyó fegyveres cselekményekbe annak érdekében, hogy destabilizálva a kérdéses országot, illetve régiót átvegyék az irányítást a terület felett.

A második, proliferációsnak nevezett szakasz az 1990-es évek második felére tehető, nagyjából azokra az időkre, amikor az erősödő félben lévő al-Káida lassan elérte műveleti képességének csúcsát. Az európai országokban tevékenykedő veteránok kapcsolatba léptek a helyi muzulmán közösségek azon tagjaival, akik fogékonyak voltak a Nyugat ellenes harcra. Az újonnan toborzottakat pakisztáni kiképzőtáborokba küldték és felkészítették őket a nyugati érdekeltségek elleni támadásokra. Nemzetközi irányultságú helyi hálózatok alakultak ki, amelyek közt megtalálhatóak voltak mind a külföldi, mind a hazai szélsőségesek.¹¹ A kontinens – az algériai GIA franciaországi merényleteit leszámítva – még mindig nem számított célpontnak, sokkal inkább olyan, Európán kívüli merényletek logisztikai háttérbázisának, mint amilyen a részben Hamburgban előkészített 2001. szeptember 11-i támadás is volt. A New York-i és washingtoni merényletek utáni terrorellenes intézkedések, köztük az afganisztáni beavatkozás és a pénzügyi források elapasztása meggyengítették az al-Káida központi szervezetét, amely ezek után kénytelen volt „kiszervezni” a merényleteket. Ennek eredményeképp a további akciók megszervezését és végrehajtását a mindinkább elszigetelődő központi vezetés rábízta a velük kapcsolatban álló és nekik hűséget fogadó közép-ázsiai, pakisztáni, délkelet-ázsiai, észak-afrikai és közel-keleti szervezetekre, bin Ládénék pedig egyre inkább már csak a „közös hivatkozási alapot” voltak képesek nyújtani. Európában a terrorizmus elleni küzdelem részeként életbe léptetett fokozott határellenőrzések, kitoloncolások, letartóztatások, valamint a bevándorlási politika megszigorítása a szélsőséges iszlamista hálózatok felbomlását, illetve decentralizálódását hozta magával.¹²

⁴ Kis-Benedek József: „Észak-afrikai iszlám radikális csoportok tevékenysége Európában”. Felderítő Szemle, Vol. 6. No. 1. (2007). 79. o.

⁵ Uo. 79. o.

⁶ Rostoványi Zolt: Az iszlám világ és a Nyugat. Budapest: Corvina, 2004. 140. o.

⁷ Gilles Kepel: Dzsihad. Budapest: Európa Könyvkiadó, 2007. 498. o.

⁸ Varga Attila: „Terrorizmus – az iszlám dzsihadista hálózatok”. Felderítő Szemle, Vol. 6. No. 1. (2007). 98. o.

⁹ Lorenzo Vidino: „Radicalization, Linkage and Diversity”. RAND Corporation, 2011. 1. o.

¹⁰ http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2011/RAND_OP333.pdf

¹¹ Varga: i. m. 98. o.

¹² Uo. 99. o.

¹³ Uo. 102. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

2003-ra tehető annak az időszaknak a kezdete („belföldi szakasz”), amikor Európa egyértelműen a militáns iszlám célpontjává vált. A helyi muzulmán közösségek szélsőséges tagjai, kisebb-nagyobb terrorista csoportokat hoztak létre Európában,¹³ amik viszont több szempontból különböztek a 90-es években kiépült hálózatoktól. Az angolszász szakirodalom által *homegrown*-nak („benszülöttnek”) elkeresztelt terrorista csoportok, vagy néhány fős sejtek már szinte teljes egészében második, vagy harmadik generációs bevándorló muzulmánokból, illetve áttértekből (konvertitákból) álltak, megindult tehát egyfajta önszerveződés az Európában szocializálódott militáns muszlimok körében. Az erőszakos autonóm csoportok tagjai annak ellenére, hogy egy globális mozgalom részeseiként definiálták önmagukat, már csak lazán kötődtek külföldi terrorszervezetekhez, így a sejtek önállóan működhettek, és szabadon eldönthették, hogy ki vagy mi ellen intézzenek támadást. Továbbá a *homegrown* csoportokban nem igazán létezett alá-fölérendeltségi viszony, emiatt nem is találunk olyan vezető személyiséget, aki meghatározta volna a stratégiát, így a 2002-2003 környékén alakult csoportok sokkal inkább hasonlítottak a gengszterekből álló utcai bűnbandákhoz, mint az egy évtizeddel korábbi, harci és szervezési tapasztalattal rendelkező afganisztáni veteránok által jól kiépített hálózatokhoz. Fontos megemlíteni, hogy a 2001 végén meginduló afganisztáni és a 2003 márciusában kezdődő iraki háború, valamint az évtizedek óta húzódo palesztin-izraeli konfliktus tagadhatatlanul fontos szerepet játszottak az európai muzulmán fiatalok radikalizálódásában. Azonban az új évezred elején létrejött militáns csoportok elsősorban a hazai folyamatokra – például a dániai Jyllands-Posten újság által 2005-ben megjelentetett, Mohamed prófétát ábrázoló karikatúrák miatt kirobbant botrányra, valamint egyes európai országok külpolitikájára – összpontosítottak, a célpontok tekintetében pedig az adott európai országon belüli személyek, illetve létesítmények szerepeltek és nem a kontinens határain kívüliek.¹⁴ A „benszülött” sejtekre az egyik legtöbbet emlegetett példa az úgy nevezett Hofstad csoport, amelynek egyik tagja, Mohamed Bújeri 2004. november 2-án Amszterdamban meggyilkolta az iszlámot vehemensen kritizáló Theo van Gogh holland filmrendezőt. Annak ellenére, hogy ezek a csoportok etnikailag keverték voltak a Marokkóból, Pakisztánból, Algériából, Tunéziából, Szomáliából, valamint a Karib-térségből származó aktivistáikkal, a marokkóiak és a pakisztániak felül, míg a közel-keletiek alul voltak reprezentálva.¹⁵

Az előbbi felosztást kiegészítenénk Lorenzo Vidino elemzésével, miszerint 2007 környékén egy újabb, jelenleg is tartó szakasz kezdődött, ami lényegében az előző fázis részben módosult formája. Mint írtuk, a vallási szélsőséges „benszülött” csoportok nem függtek az Európán kívüli terrorista szervezetektől, nem álltak velük szoros, napi szintű kapcsolatban. Azonban 2006–2007-től kezdve különösen az Egyesült Királyságban, Németországban, Dániában és Svédországban egyre több *homegrown* csoport, illetve egyén keres és létesít kapcsolatot különböző, az al-Káidához kötődő terrorista szervezettel.¹⁶ Ha sikerül felvenni a kapcsolatot, akkor a szélsőségesek túlnyomórészt pakisztáni táborokban esnek át kiképzésen. Egy részük csatlakozik valamelyik ázsiai, vagy afrikai terrorista szervezethez, másik részük viszont miután hazautazik abba az európai országba, ahol született, vagy ahol felnőtt, és támadást hajt végre, vagy kísérel meg végrehajtani olyan célpont ellen, amit ő maga választ ki. Erre a legtöbbet hozott példa a 2007-ben, Németországban lebukott sauerlandi sejtek elnevezett négyfős csoport, aminek német állampolgársággal rendelkező szélsőséges muszlim tagjai az Iszlám Dzsihád Uniója által fenntartott táborban estek át fegyveres kiképzésen, majd hazatérve több, Németországban található célpont, köztük a ramsteini amerikai katonai bázis ellen terveztek merényletet végrehajtani. Újdonságként értékelhető, hogy a korábbiaktól eltérően nem az al-Káida, vagy valamelyik „fiókszervezete” kereste meg a helyi

¹³ Uo. 99. o.

¹⁴ Vidino: „Radicalization, Linkage and Diversity”, 4-5. o.

¹⁵ Olivier Roy: „Islamic Terrorist Radicalization in Europe”. In: European Islam – Challenges for Society and Public Policy (szerk. Samir Amghar–Amel Boubekeur–Michael Emerson). Brussels: Center for European Political Studies, 2007. 53. o.
<http://www.cerium.ca/IMG/pdf/Roy-IslamicTerroristRadicalisation.pdf>

¹⁶ Ez lehet az algériai központtal rendelkező Al-Káida az Iszlám Maghreb Földjén, a jemeni Al-Káida az Arab Félszigeten, az Afganisztán és Pakisztán határvidékén működő Iszlám Dzsihád Uniója, vagy éppen a somáliai asz-Sabáb.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

szükséges fiatalokat, hanem fordítva, ők maguk ajánlkoztak fel és kértek segítséget a támadások végrehajtására,¹⁷ abban viszont hasonlítanak a korábbi szakasz képviselőihez, hogy az Európába visszatérő homegrown militánsok egyrészt megőrizték függetlenségüket, mert nem tagozódtak be a kiképzésüket levezénylő terrorszervezetbe, másrészt az általuk létrehozott csoport sem volt túlságosan centralizált.

Szeretnénk leszögezni, hogy a fentebb felsorolt szakaszok között nincs éles időbeli határvonal, amit néhány példával támasztanánk alá. Egyrészt, a szovjetellenes harcokban edződött Afganisztánt megjárt veteránok az idők során ugyan „kikoptak”, de a második és a harmadik szakasz képviselői nem tűntek el nyomtalanul az elmúlt 10-15 évben.¹⁸ Másrészt, Franciaország már 1994 decemberétől kezdve ki van téve az észak-afrikai, főként algériai militáns iszlamisták állandó fenyegetésének. 1994 decembere és 1996 tavasza között az algériai Fegyveres Iszlám Csoport (Groupe Islamique Armé – GIA) több bombatámadást hajtott végre, illetve kísérelt meg végrehajtani Párizsban és más francia nagyvárosban azért, hogy elrettentse Franciaországot attól, hogy beavatkozzon az iszlamista felkelők és a szekuláris hatalom közt 1992-től 1997-ig tartó polgárháborúba. A GIA a merényleteinek végrehajtásához felhasználta a helyi muszlim közösségek vele szimpatizáló, algériai származású fiataljait. A polgárháború után a GIA felbomlott, de alig 1-2 évvel később részben az elődszervezet számos fegyveresével, részben új tagokkal kiegészülve újjáalakult Szalafista Csoport az Imáért és a Harcért (Groupe Salafiste pour la Prédication et la Combat – GSPC) néven. 2006-ban pedig – kiegészülve más észak-afrikai országból jött felkelőkkel és hivatalossá téve az al-Kaidával való szövetségét – az Al-Káida az Iszlám Magreb Földjénre változtatta a nevét,¹⁹ hozzátennénk, hogy a szervezet a jelenleg Észak-Maliban zajló konfliktus egyik fontos szereplője. Egyik fegyveres szervezet sem hagyott fel Franciaország támadásával, a GIA „jogutódjaiként” folyamatosan merényleteket terveztek ellene. A különbség mindössze annyi, hogy az 1995-ös bombatámadások esetében az algériai fegyveresek indítéka „helyi érdekeltségű” volt, mert csak az algériai eseményekre fókuszált, míg a későbbi merényleteknél már tetten érhető bin Ládén „az egész világra kiterjedő dzsiháddal” kapcsolatos ideológiája. Harmadrészt, az első olyan akció, amit a „globális dzsihád” nevében európai területen található célpont ellen akartak végrehajtani csaknem egy évvel a New York-i és washingtoni támadások előtt volt 2000 decemberében. A merénylet a strasbourgi karácsonyi vásáron tervezték bombát robbantani, de a rendőrség megghiúsította az akciót. A négy gyanúsított a GIA-hoz, illetve a GSPC-hez tartozó algériaiakat voltak.²⁰ Azonban a 90-es évek franciaországi merényletei, valamint a strasbourgi eset akkoriban kivételnek számítottak, ismertetésükkel csak azt kívántuk bizonyítani, hogy az Európát fenyegető iszlamista terrorizmus különböző „fejlődési” szakaszait nem lehet élesen elválasztani egymástól.

A „MAGÁNYOS MERÉNYLŐK”

Az elmúlt évek iszlamista merényletei közül többet olyan, „magányos farkasnak” nevezett személyek követték el, akik feltehetően nem voltak tagjai semmilyen terrorszervezetnek sem. Azonban a terrorizmus történetében a modernkori „magányos merénylő” alakja egyáltalán nem szokatlan jelenség. Scott Steward rávilágít arra, hogy a gyökerek egészen a 19. századi anarchista merényletekig nyúlnak vissza,²¹ ugyanis az anarchisták közül többen, mint például Mihail Bakunyin az egyénileg elkövetett erőszakos cselekményt is a forradalmi tevékenység részének tekintették. Terebélyes és erősen centralizált szervezet létrehozása helyett Bakunyin amellett érvelt, hogy az anarchista forradalmának egyénileg,

¹⁷ Vidino: „Radicalization, Linkage and Diversity”, 8. o.

¹⁸ Uo. 6. o.

¹⁹ Jonathan Masters: „Al-Qaeda in the Islamic Maghreb”. Council on Foreign Relations, 24 January 2013. <http://www.cfr.org/north-africa/al-qaeda-islamic-maghreb-aqim/p12717>

²⁰ Peter Nesser: „Chronology of Jihadism in Western Europe 1994-2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks”. Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 31. No. 10. (2008). 929-930. o. http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/pdf-filer/chronology.pdf

²¹ Scott Steward: „Cutting Through The Lone Wolf Hype”. Stratfor, September 22, 2011. <http://www.stratfor.com/weekly/20110921-cutting-through-lone-wolf-hype>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

vagy egy kisebb csoporttal közösen kell tettét végrehajtania,²² így több anarchista merénylet – köztük William McKinley amerikai elnök és I. Umberto olasz király megölése – tulajdonképpen ebbe a keretbe illeszthető.

A „vezető nélküli ellenállás” modelljének is nevezhető elgondolás az 1970-es évek derekától a radikális állat- és környezetvédő, valamint a szélsőséges abortuszellenes mozgalmak taktikájának szerves részévé vált. Lényege, hogy a merényletet végrehajtó személy nem áll kapcsolatban magával a szervezettel. A militáns csoportok „mindössze” a „közös ideológiai platformot” szolgáltatják, ám az akciókat egyszemélyes, vagy legfeljebb néhány fős kis sejtek hatják végre, és azért tűnik hatásosnak, mert elméletileg az egyedül dolgozó elkövetők nincsenek, vagy legalábbis nehezen kerülnek a hatóság látókörébe. Az elgondolást az amerikai szélsőjobboldali gondolkodók (Joseph Tommasi, William Pierce, Louis Beam) is átvették. Példának okáért William Pierce könyveinek (*The Turner Diaries*, *The Hunter*) középpontjában a fehér faj felsőbbrendűségét hirdető csoportok, vagy egyes személyek állnak, akik rasszista gyilkosságok útján próbálnak érvényt szerezni saját „igazuknak”. Az elmúlt két évtizedben több militáns szélsőjobboldali követett el, vagy próbált meg végrehajtani egyedül, mindenféle külső támogatás nélkül merényleteket, erőt merítve egymás tetteiből, módszereiből, vagy elgondolásaiból. William Pierce művei nagy hatással voltak többek között David Copelandre, aki 1999-ben London bevándorlók lakta negyedében robbantásos merényleteket hajtott végre.²³ 1992-ben John Ausionius Stockholmban és Uppsalában általa véletlenszerűen kiválasztott bevándorlókra nyitott tüzet több alkalommal, honfitársa, Peter Mangs 2009 októberétől kezdve egy éven át hasonló módon tartotta rettegésben Malmöt; a rendőrség a házkutatás során Mangsnál talált egy Ausioniusról szóló könyvet.²⁴ A rasszista norvég tömeggyilkos, Anders Breivik az ellene folyó per során hazafinak nevezte Mangsot, példaképként feltüntetve őt,²⁵ 2012 novemberében pedig a rendőrség őrizetbe vette a krakkói egyetemen tanító antiszemita és ultranacionalista vegyészprofesszort, Brunon Kwieciant, aki a lengyel parlament épületét készült felrobbantani Breivik módszerét követve.²⁶

Az iszlamistáknál a „magányos merényletek” ideológiai megalapozásában nagy szerepe volt a 2005. július 7-i londoni öngyilkos robbantások értelmi szerzőjének és az al-Káida fontos stratégiai gondolkodójának tartott Abu Muszab asz-Szurinak.²⁷ 2005 január elején az interneten megjelent „Felhívás a világméretű iszlám ellenállásra” című könyvének központi eleme az a teória, hogy a „dzsihádisták” mozgalmaknak úgy kellene mind a „közelellenség” (a helyi rezsimek), mind a „távlellenség” (USA, India, Izrael stb.) ellen végrehajtani a támadásokat, hogy ne legyen szükség szervezeti háttérre.²⁸ Szuri az ellenség kifárasztásán alapuló harc sikerét az egyéni küzdelemben, valamint a kicsi, önálló csoportok laza hálózatában látta, hozzátéve, hogy ezáltal a „globális dzsihádzmus” a jövőben egy önfenntartó rendszerré fog válni.²⁹

²² „Lone-Wolf Terrorism”. Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, The Hague, 2007. 12. o. <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Lone-Wolf%20Terrorism.pdf>

²³ „The Nailbomber”. BBC, 30 June 2000.

http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/static/audio_video/programmes/panorama/transcripts/transcript_30_06_00.txt

²⁴ Christina Anderson: „A Murder Trial in Sweden, With Echoes of Norway”. The New York Times, 15 May 2012.

http://www.nytimes.com/2012/05/16/world/europe/peter-mangs-trial-in-sweden-has-echoes-of-breivik-case.html?_r=3&

²⁵ Richard Orange: „Anders Behring Breivik invokes Enoch Powell as he justifies attack”. The Telegraph, 17 April 2012.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/norway/9208720/Anders-Behring-Breivik-invokes-Enoch-Powell-as-he-justifies-attack.html>

²⁶ Dagmara Leszkowicz–Marcin Goettig: „Poland says extremist planned to blow up parliament”. Reuters, 20 November 2012.

<http://uk.reuters.com/article/2012/11/20/uk-poland-attack-idUKBRE8AJ0BI20121120>

²⁷ David Samuels: „The New Mastermind of Jihad”. The Wall Street Journal, 6 April 2012.

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303299604577323750859163544.html>

²⁸ Murad Batal al-Shishani: „Syria’s Surprising Release of Jihadi Strategist Abu Mus’ab al-Suri”. The Jamestown Foundation, 10 February 2012.

[http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=38995&tx_ttnews\[backPid\]=26&cHash=3489cecf6e626bcf1945083c0eb3d5d6](http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews[tt_news]=38995&tx_ttnews[backPid]=26&cHash=3489cecf6e626bcf1945083c0eb3d5d6)

²⁹ Béres: i. m. 36. o.

Az „egyéni dzsihad” elgondolását több fontos pozícióban lévő terrorista is magáévá tette. Emiatt Szuri gondolatait nemcsak a jemeni Al-Káida az Arab Félszigeten kiadványa, az *Inspire* magazin propagálta, hanem az al-Káida média-csatornája, az asz-Szahab³⁰, valamint Adam Gadahn, a militáns iszlámizmus amerikai szócsöve is.³¹

Raffaello Pantucci az iszlamista „magányos merénylőket” négy csoportba sorolja. A felosztás szerint a *loner* kategóriájába tartozó személy sem a radikalizáció folyamata alatt, sem a merényletre való felkészülésnél, sem pedig a végrehajtás során nem áll kapcsolatban más szélsőségesekkel.³² Ilyen volt Roshonara Choudhry is, aki 2010. május 14-én megpróbálta meggyilkolni az iraki háborút támogató Stephen Timms brit parlamenti képviselőt. A fiatal lány semmilyen szervezethez sem tartozott, a támadáshoz pedig az „al-Káida jemeni hangjának”, a gyűlöletet prédikáló és uszító Anvar al-Avlaki internetre feltett beszédeiből merített bátorságot.³³

A *loner*-től eltérően a *lone wolf*-nak nevezett személy már valamilyen szinten kapcsolatot létesít egy terrorista szervezet tagjaival, akik buzdítják, uszítják, vagy esetleg irányítják is őt.³⁴ Példaként a pakisztáni szélsőségesekkel kapcsolatban álló nagy-britanniai áttért muszlimot, Nick Reillyt lehet felhozni. A pakisztániai robbantásos merénylet elkövetésére bíztatták őt, tanácsot adva, miként szereljen össze pokolgépet. Reilly 2008. május 22-én Exeterben bement egy étterem mosdójába, összeállította a bombát, ám az hamarabb lépett működésbe, és egyedül ő sérült meg.³⁵

A *lone wolf pack* elnevezés néhány fős, laza szerveződésű csoportra utal, aminek tagjai nem veszik fel a kapcsolatot más terrorszervezetekkel.³⁶ 2009. október 12-én Mohamed Game a milánói Santa Barbara laktanyában akart öngyilkos merényletet végrehajtani, de a teherautóba rejtett pokolgép csak részben robbant fel, az egyedüli súlyos sérült ő maga volt. Az elkövető egy olyan háromfős csoport tagja volt, amely más terrorista szervezetektől függetlenül működött. A merénylet után hamarosan rendőrkézre került Game két társa is.³⁷

Pantucci a teljesség kedvéért megemlíti egy negyedik kategóriát is, az úgy nevezett *lone attacker* típusát, aki annyiban különbözik a *lone wolf*-tól, hogy bár egyedül próbálja meg végrehajtani az akciót, de a háttérben végig ott van az őt felkészítő és irányító terrorista szervezet. Példaként a nigériai származású Umar Farouk Abdulmutallabot lehet megemlíteni, aki föl akarta robbantani 2009. december 25-én az Amszterdam és Detroit között közlekedő repülőgépet. Abdulmutallab Londonba járt egyetemre, majd Jemenbe érkezvén kapcsolatba lépett a már említett Avlakival és az al-Káida helyi szárnya készítette őt fel a merényletre, biztosított neki pénzt és határozta meg a konkrét célpontot, így Pantucci szerint az ő esetében nem is igazán beszélhetünk „magányos elkövetőről”.³⁸ Ugyanakkor számos merénylőnél nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani, hogy valóban egyedül hajtotta-e végre a támadást. 2012 márciusának közepén Mohamed Merah Toulouse-ban és a közeli Montauban településén lelőtt három katonát, valamint egy zsidó általános iskolánál egy felnőttet és három gyereket. Egyelőre nem lehet biztosan tudni, hogy Merah – aki korábban többször is járt Afganisztánban – egyedül dolgozott-e, vagy kívülről segítették őt.³⁹

AZ ERŐSZAKOS CSELEKMÉNYEK TÁRSADALMI HÁTTERE

³⁰ Peter Nesser: „Individual Jihadist Operations in Europe: Patterns and Challenges”. CTC Sentinel, 18 January 2012.

<http://www.ctc.usma.edu/posts/individual-jihadist-operations-in-europe-patterns-and-challenges>

³¹ Steward: i. m.

³² Raffaello Pantucci: „A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists”. International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, London, March 2011. 14. o. http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf

³³ Uo. 18. o.

³⁴ Uo. 19. o.

³⁵ Uo. 20. o.

³⁶ Uo. 22. o.

³⁷ Uo. 26. o.

³⁸ Uo. 29. o.

³⁹ Laura Smith-Spark: „Who was French gunman Mohamed Merah?”, CNN, 23 March 2012. <http://edition.cnn.com/2012/03/21/world/europe/france-shooting-suspect-profile/index.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Az első vendégmunkások a muzulmán, különösen az észak-afrikai országokból az 1960-as években érkeztek Európába, aminek oka a nyugat-európai munkaerőhiány volt.⁴⁰ De az 1973. októberi arab-izraeli háború után az elszabadult olajárak hatalmas inflációt és munkanélküliséget okoztak Nyugat-Európában is, ami elsősorban a képzetlen külföldi munkaerőt sújtotta. Az európai országok ezután a vendégmunka visszaszorítására törekedtek, azt remélve, hogy csökken a munkanélküliség, de a vendégmunkások többsége nem tért haza, mert úgy gondolták, hogy a munkanélküliség ellenére sokkal jobban megéri Európában maradni, minthogy hazatérjenek a sokkal rosszabb gazdasági helyzetben lévő és politikailag instabil származási országukba, így véglegesen letelepedtek a fogadó országban magukkal hozva a családjukat.⁴¹ Az 1980-as években Európának a bevándorlók új hullámával kellett megbirkóznia, az akkor érkezők elsősorban gazdasági menekültek voltak, hazájukat a gyorsan romló megélhetési körülmények miatt hagyták el, ám velük együtt olyanok is érkeztek, akiket politikai tevékenységük miatt üldöztek, közöttük azonban már megtalálhatóak voltak a szélsőséges irányzatok képviselői is.⁴² Az első generációs bevándorlók közül sokan nem tudtak teljesen beilleszkedni a fogadó országba, ám az integráció hiánya és az ebből fakadó radikalizáció nem is náluk, hanem az utánuk következő nemzedéknél vált igazán láthatóvá. Az okok, amelyek miatt a muszlim fiatalok a szélsőséges nézetek felé fordultak, sokrétűek és összetettek, nincs mód arra, hogy részletesen elemezzük őket egytől-egyig, néhányat azonban alaposabban megvizsgálunk.

Elsőként a befogadás hiányát említenénk, ami számos országban tetten érhető: „a muszlim kisebbségek sok európai országban nem élvezik mindazokat az állampolgársággal járó jogokat, amiket az «őshonos» lakosság. Sokan nem is kapták meg az állampolgárságot, mások névleg állampolgárok, de társadalmi és kulturális értelemben nem.”⁴³ Ehhez kapcsolódik a fogadó ország többségi társadalma felől jelentkező rasszizmus, ami növeli a muszlimok kirekesztettség érzését. Példaként lehetne felhozni Franciaországot, ahol a toulouse-i merénylet egykori iskolatársának nyilatkozata kifejezi azt, amit sok francia muzulmán érez: „az útlevelemben az áll, hogy franciák vagyunk, de mi nem érezzük magunkat franciának, mert itt soha nem fogadtak el minket”, hozzátéve, hogy „nem az al-Káida hozta létre Merahot, hanem Franciaország”.⁴⁴

Az oktatás hiánya és az ezzel összefüggő munkanélküliség szintén olyan tényezők, amiket nem lehet figyelmen kívül hagyni, ugyanis a franciaországi, németországi és nagy-britanniai muszlim közösségek munkaképes tagjainak jelentős része nem rendelkezik megfelelő képzettséggel. Franciaországot illetően Adèle Bigot megjegyzi, hogy a bevándorlóknak és leszármazottaiknak nemcsak az oktatáshoz való hozzáférés, hanem magára a munkaerőpiacra való kijutás is jóval nehezebb, mint a többségi társadalom képviselőinek,⁴⁵ Németországban pedig az integráció másik akadályja a nem megfelelő német nyelvtudás.⁴⁶ Az iskolázottság és a képzés hiányából adódóan a munkavállaló csak képzetlen és alulfizetett munka betöltésére alkalmas, viszont az eziránti igény az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent.

A bevándorlók gyermekeinek, vagyis a második nemzedéknek jelentős szerepe volt és van mind a mai napig az európai muszlimok radikalizációjában, mert „a második generációnál jelentkező beilleszkedési kísérletek kudarcra könnyen visszaüt a harmadik, negyedik generációnál”.⁴⁷ A második generációnál jelentkező problémát már a 80-as évek végén

⁴⁰ Kis-Benedek József: i. m. 78. o.

⁴¹ Kepel: i. m. 327. o.

⁴² Kis-Benedek József: i. m. 78. o.

⁴³ Rostoványi Zsolt: „Európai (euro-)iszlám vagy iszlám Európában”. In: Az iszlám Európában (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 31-32. o.

⁴⁴ Dan Bilefsky: „Toulouse Killer's Path to Radicalism a Bitter Puzzle”. The New York Times, 29 March 2012.

http://www.nytimes.com/2012/03/30/world/europe/toulouse-killers-path-a-bitter-puzzle.html?_r=4&

⁴⁵ Adèle Bigot: „Islamic Radicalization in France”. International Institute for Counter-Terrorism, 2012. 17. o.

<http://www.ict.org.il/LinkClick.aspx?fileticket=T4p-W9txUG8%3d&tabid=66>

⁴⁶ Rostoványi Zsolt: „A németországi muszlim közösségek”. In: Az iszlám Európában (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 302. o.

⁴⁷ Szűcs Anita: „«Szabadság, egyenlőség, testvériség» és a rasszizmus: muszlimok Franciaországban”. In: Az iszlám Európában (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 256. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

felnttkorba ért fiataloknál lehetett tapasztalni, akikből később létrejött az a muzulmán eredetű szegény városi fiataltság, amely szüleiktől eltérően jóval fogékonyabbá vált a radikális eszmék iránt.⁴⁸ Robert S. Leiken azokat a Párizs, Lyon, Marseilles, Bradford, vagy éppen Leeds külterületein élő fiatalokat nevezi másodgenerációs lázadóknak, akik már elutasítják a szüleik által még elfogadott kisebbségi státust,⁴⁹ megkövetelve azokat a jogokat, amik járnak nekik. Leiken és Kepel meghatározása a peremkerületekben élő munkanélküli, Európában született, vagy ott felnőtt szélsőséges muszlim fiatalokra vonatkozóan igaz ma is és igaz volt 20 évvel ezelőtt is. A párhuzamot Franciaországgal kapcsolatosan érzékelhetnénk. A GIA 1995-ös bombatámadásai végrehajtására felhasználta a szociális nyomorúságuk elleni tiltakozásul a militáns iszlámhoz csatlakozó maghrebi eredetű fiatalokat. A közülük kikerülő Hálid Kelkál története kísérteties hasonlóságot mutat a csaknem 20 évvel később történt toulouse-i gyilkosságokért felelős, Mohamed Merahnak az életével. Mindketten második generációs, munkanélküli, húszas éveikben járó, rossz hírű környéken élő algériaiak voltak, akik kisebb bűncselekmények miatt kerültek börtönbe, ahol aztán megismerkedtek az iszlám szélsőséges vonulatával később annak rabjaivá válva. Igaz, a politikai erőszakkal egyikük sem Franciaországban, hanem Európán kívüli konfliktusvezetben kerültek kapcsolatba: ez Kelkál esetében 1993-ban a polgárháborús Algériát, míg Merahnál 2010-ben az afgán-pakisztáni határvidéket jelentette. Életük is hasonlóan végződött: miután egy fel nem robbant bombán megtalálták Kelkál ujjlenyomatát, körözést adtak ki ellene, és végül a csendőrök végeztek vele a Lyon melletti erdőben,⁵⁰ Merahot pedig a kommandósok lötték le, miután a rendőrség rájött, hogy ő áll a lövöldözések mögött.⁵¹

A szélsőséges nézetek követői között azonban nemcsak a tanulatlan, munkanélküli, rossz körülmények között élőket találjuk meg, hanem a felsőfokú végzettséggel rendelkező, feltörekvő húszas-harmincas éveikben járó muszlimokat is: van Gogh gyilkosa, Mohamed Bújeri, valamint a 2005. július 7-i londoni merényletek négy elkövetője közül hárman főiskolai vagy egyetemi tanulmányokat folytattak. Náluk a szociális nyomor ugyan nem játszott szerepet, de az elidegenedés, a többségi társadalomtól való elfordulás és az iszlám radikalizmus felé fordulás viszont igen. Ők lélekben nemcsak az európai szokásokkal nem tudtak azonosulni, hanem már a szüleik kultúrájával sem, ami identitásválsághoz, pszichés zavarokhoz vezetett. Rostoványi Timothy Garton Ash brit történész a holland filmrendező megölésével kapcsolatos megállapítását idézi, miszerint a Bújerihez hasonló talajt vesztett, instabil személyiségek „már sehhol sem érzik jól magukat: sem Európában, ahol élnek, sem abban az országban, ahonnan a szüleik jöttek.”⁵² A lelkiileg instabil, magukat kívülállónak tekintő egyének pedig könnyen elhiszik, hogy problémáikra az a megoldás, ha lerombolják azt a társadalmat, amiben élnek. Olivier Roy francia iszlámkutató úgy véli, az erőszakos iszlámistáknak ugyanaz a szociológiai hátterük, mint a legtöbb nyugat-európai szélsőséges baloldalinak volt a hetvenes-nyolcvanas években: kiábrándulás a társadalomból, amihez gyakran valamilyen magánéleti válság – például a munkahely elvesztése – is társul.⁵³

A SZALAFISTA KÖZÖSSÉGEK ELLENTMONDÁSOS SZEREPE

A terrorista cselekmények hátterével kapcsolatosan szót kell ejtenünk a szalafizmus bizonyos vonulata és a politikai erőszak közötti kapcsolatról. A szalafizmus egy 19. századi irányzat az iszlám szunnita szárnyán belül, amely az újtársadalmakkal szemben az „elődök”, a „régiek” (*szala*) hagyományaihoz való visszatérést hirdeti.⁵⁴ A szalafisták szerint az iszlám hanyatlásnak indult, mert követőik letértek a helyes útról, és az iszlám közösség csak akkor nyerheti vissza régi dicsőségét, ha visszatér helyes, ősi útra. Úgy gondolják, a modern muszlim tradíciók és gyakorlatok okolhatók az isteni

⁴⁸ Kepel: i. m. 331. o.

⁴⁹ Robert S. Leiken: „Európa dühös muszlimjai”. Beszélő, Vol. 10. No. 8. (2005). <http://beszelo.c3.hu/cikkek/europa-duehos-muszlimjai>

⁵⁰ Kepel: i. m. 509-510. o.

⁵¹ Olivier Roy: „Loner, Loser, Killer”. The New York Times, 23 March 2012. http://www.nytimes.com/2012/03/24/opinion/loner-loser-killer.html?scp=1&sq=olivier%20roy&st=cse&_r=1&_ga=2.141111111.1330000000.1330000000.1330000000

⁵² Rostoványi: „Európai (euro-)iszlám vagy iszlám Európában”, 54. o.

⁵³ Keresztes Imre: „Belső kényszer”. HVG, 2006. október 4. <http://hvg.hu/hvgfriss/2006.40/200640HVGFriss77>

⁵⁴ Rostoványi Zsolt: „Irak: az iszlám és a politikai hatalom viszonya”. In: Iszlám és modernizáció a Közel-Keleten (szerk. Csicsmann László). Budapest: Aula, 2010. 378. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

útról való letérésért és az ezzel járó hanyatlásért.⁵⁵ A 20. század során szaúdi befolyás alá került szalafizmus jellemzői közé sorolható sok más mellett az, hogy hívei a szent szövegeknek csak a szó szerinti értelmét fogadják el, továbbá úgy vélik, egyedül Isten alkothat törvényeket, és ezzel lényegében elutasítják mind a szekularizmust, mind a demokráciát, hiszen ezek nem isteni eredetűek. Emellett intoleránsak mind a nem muszlimokkal,⁵⁶ mind az iszlám más irányzataival szemben, ez utóbbi többek között éles síita- és szúfiellenességükben nyilvánul meg.

A szalafizmus térhódításában oroszlánrésze volt az 1979-es iráni forradalom sikerére adott szaúd-arábiai reakciónak. A síita Iránban lezajlott politikai változásra a szaúdiak propagandával, pénzzel, mecsetek építésével, illetve a muzulmán közösségek támogatásával válaszoltak, igyekezvén ellensúlyozni az iráni befolyást. 1979-et követően Európában is számos mecset épült fel szaúdi pénzből, ami magával hozta ennek az irányzatnak a térnyerését is. A szalafisták befolyása és népszerűsége az európai muszlim fiatalok körében egyre nő,⁵⁷ jelenleg Németországban a hívők száma 3000 és 5000 közé tehető,⁵⁸ Hollandiában a négy szalafisták használta mecsetben a pénteki imádságokon kb. 3000-en vesznek részt.⁵⁹ Franciaországban 5000-re teszik a számukat,⁶⁰ jelen vannak Párizs külvárosában, a főváros agglomerációjához tartozó kisebb településeken, Roubaix-ban, Lyonban és más nagyvárosban is. Az ország legalább négy mecsete a szalafistákhoz tartozik, ezekben Egyiptomból, Jordániából, Szaúd-Arábiából érkezett imámok tartanak szélsőséges hangvételű prédikációkat.⁶¹ Olaszországban a szalafista hálózatok jórészt a félsziget északi és középső tartományaiban (Lombardia, Piemont, Veneto, Emilia Romagna, Toszkána), valamint Nápolyban épültek ki, de Genovában és Rómában is jelen vannak.⁶²

Magán a szalafizmuson belül több vonulat is létezik, van köztük olyan, ami nem foglalkozik politikai kérdésekkel és léteznek olyanok is, amelyek az apolitikus vonalhoz képest sokkalta „aktivistábbak”. A szalafizmus ultraradikális, a politikai erőszak alkalmazásától sem visszariadó formája többek között Oszama bin Ládén révén már a 90-es évek végén reflektorfénybe került. A „dzsihádistá szalafizmusként” elterjedt, de „forradalmi szalafizmusnak”⁶³ is nevezett vonulat az iszlamizációt erőszakkal kívánja végrehajtani,⁶⁴ képviselői „abszolút elsődlegességet adnak a permanens dzsihádnak, amely elsősorban az Egyesült Államok és a vele együttműködők ellen irányul,”⁶⁵ célponttá téve ezáltal a világ bármely pontját. Az irányzat első képviselői a 80-as évek afganisztáni veteránjai voltak. Mint már említettük, néhányuk Európában lett új hazára, akik aztán a 90-es években kapcsolatba léptek a szalafisták mérsékeltbbnek tartott vonalának képviselőivel.

Felületesen szemlélve úgy tűnhet, mintha a szalafizmus „békésebb” és erőszakos formája közt éles határ húzódna, azonban a hollandiai⁶⁶ és a németországi⁶⁷ szalafista hálózatokról készített tanulmányok arra figyelmeztetnek minket, hogy a valóságban ez a tiszta és világos elválasztó vonal nem létezik. A szalafizmus a jellegéből adódóan a bezárkózás-

⁵⁵ Béres János: „Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei”. Doktori (PhD) értekezés, Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2008. 26. o.

http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf

⁵⁶ „Salafism in the Netherlands, National Coordinator for Security and Counterterrorism, May 2008. 16-18. o.

http://english.nctb.nl/Images/Salafisme%20UK_tcm92-132297.pdf

⁵⁷ F. W. Horst: „Salafist Jihadism in Germany”. International Institute for Counter-Terrorism, 12/01/2011.

<http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/887/currentpage/1/Default.aspx>

⁵⁸ Hubert Gude–Souad Mekhennet–Christoph Scheuermann: „Islamists in Enemy Territory: The Missionary Zeal of Germany's Salafists”. Spiegel online, 24 April 2012. <http://www.spiegel.de/international/germany/salafist-muslims-in-germany-are-looking-to-attract-more-followers-a-829173.html>

⁵⁹ Salafism in the Netherlands: 65. o.

⁶⁰ Bigot: i. m. 40. o.

⁶¹ Szűcs: i. m. 283. o.

⁶² Lorenzo Vidino: „Islam, Islamism and Jihadism in Italy”. Hudson Institute, 4 August 2008.

<http://www.currenttrends.org/research/detail/islam-islamism-and-jihadism-in-italy>

⁶³ Bigot: i. m. 40. o.

⁶⁴ Rostoványi Zsolt: „A «totalizáló iszlámtól» a «szekularizált iszlámig». Az iszlám civilizáció a retraditionalizáció és modernizáció kettős szorításában”. In: Iszlám és modernizáció a Közel-Keleten (szerk. Csicsmann László). Budapest: Aula, 2010. 72. o.

⁶⁵ Rostoványi: „Irak: az iszlám és a politikai hatalom viszonya”, 378-379. o.

⁶⁶ Salafism in the Netherlands: 30. o.

⁶⁷ Horst: i. m.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

ra és a nem muszlimoktól, illetve az iszlám más, a szalafisták által el nem fogadott irányzataitól való elszigetelődésre próbálja rávenni a híveket. Az európai muszlimok estében mindez az integrációval, a beilleszkedéssel ellentétes folyamatokat indíthat el, hiszen tagadja többek között magát a demokratikus berendezkedést is. Élesen fogalmazva a szalafisták az igazság egyedüli birtokosaiként tekintenek magukra, a „tisztá iszlámhoz való visszatérésre” pedig univerzális megoldásként hivatkoznak, ami kis túlzással élve szerintük mindenre jó, és amivel mindent meg lehet magyarázni. A szalafisták könnyen megtalálják az identitásválsággal, a kirekesztettség, valamint a sehova se való tartozás érzésével küzdő második-harmadik generációs fiatalokat, akik közül sokakat befogadnak a közösségükbe.⁶⁸ Míg a bevándorlók első nemzedéke „nagyon egyszerű, inkább a kultúrában megjelenő iszlámot gyakorolt”,⁶⁹ és vallásgyakorlásuk tulajdonképpen a napi imák elvégzésére korlátozódott,⁷⁰ addig a következő nemzedékek szalafistákhoz csatlakozott képviselői szakítanak szüleik vallásgyakorlásával. Sokan közülük korábban nem is foglalkoztak a vallással, hanem szabados életet éltek,⁷¹ csatlakozásuk után viszont átveszik a szalafisták látásmódját. Kisebb részben ugyan, de a szalafisták között találunk áttért muszlimokat is, ők ugyancsak a kiüresedés, vagy a társadalomtól való elfordulás miatt kerültek közel az iszlám eme puritán irányzatához. A fiatalok miután bekerültek a közösségbe, kiválasztottként tekintenek magukra, ily módon menedéket lelnek egy számukra világos, érthető, ugyanakkor leegyszerűsített világgéppel rendelkező ideológiában, és a csoporthoz való tartozás érzése később minden mást felülír. Mindazonáltal a szalafisták csak nagyon kis hányada szimpatizál a terrorizmussal, azonban az elszigetelődésen, a megbélyegzésen és az elutasításon alapuló nézetek kitűnő táptalajt biztosítanak a későbbi terrorista cselekményeknek.

A RADIKALIZÁCIÓ HELYSZÍNEI ÉS ESZKÖZEI

Bizonyos szalafista közösségek szerepe megkerülhetetlen Európa terrorfenyegetettségét illetően. A kontinensen több olyan szalafisták irányítása alatt lévő mecset, vagy „kulturális intézet” működött és működik mai is, amely több szálon kötődik az iszlamista politikai erőszakhoz, legyen szó akár az al-Káidához köthető szervezetek pénzügyi támogatásáról, vagy akár önkéntesek toborzásáról, akiket aztán belföldi terrorcselekmény elkövetésére buzdítanak, vagy kiküldik őket harcolni háborús övezetbe. Ilyen volt a londoni Finsbury Parkban lévő mecset, a hamburgi al-Kudusz (Taiba) mecset, ahol a szeptember 11-i merényleteket végrehajtó terroristák is sokszor megfordultak, a milánói Iszlám Kulturális Intézet (vagy más néven a Jenner sugárúti mecset), a szintén milánói Quaranta utcai mecset, valamint a németországi Neu-Ulmban található Multikulturhaus.⁷² A mecsetek, illetve az ott prédikáló karizmatikus imámok játszották sokáig a legfontosabb szerepet a szélsőségesek toborzásában, azonban az elmúlt tíz évben a mecsetek jelentősége csökkent. A militáns iszlamisták toborzása a mecsetekben végrehajtott gyakori rendőrségi razziák miatt részben áttevődött a börtönökre, ahol a vallási szélsőségesek támaszt tudnak nyújtani a kiszolgáltatott helyzetben lévő raboknak. A rabok közül sokan a militáns eszmék foglyaivá válnak, szabadulásuk után pedig kapcsolatot létesítenek a börtönön kívüli szélsőségesekkel is.

A radikálisok az egyetemekre is kiterjesztették propaganda tevékenységüket. James Brandon cikke rávilágít arra, hogy a nagy-britanniai egyetemeknek már a 90-es évektől kezdve jelentős szerepük van mind a szélsőséges ideológia terjesztésében, mind a toborzásban. Sokan diplomájuk kézhezvétele után utaztak el Ázsiába azért, hogy ott fegyveres cselekményekben, terrortámadásokban vegyenek részt. A 2000-es évek elején a King's College egyik volt hallgatója hajtott végre öngyilkos merényletet Tel Avivban, 2005 és 2009 között pedig több, brit egyetemen végzett diák hajtott

⁶⁸ Salafism in the Netherlands: 62. o.

⁶⁹ Szűcs: i. m. 255. o.

⁷⁰ Rostoványi Zsolt: „Az iszlám Nagy-Britanniában”. In: Az iszlám Európában (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 351. o.

⁷¹ Roy: „Islamic Terrorist Radicalization in Europe”, 53. o.

⁷² Vidino: „Radicalization, Linkage and Diversity”, 21. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

vége, vagy kísérelt meg végrehajtani robbantásos merényletet Nagy-Britanniában⁷³, mindegyikjük az egyetemen került kapcsolatba a szélsőséges nézetekkel, illetve személyekkel.⁷⁴

A börtönökkel és az egyetemekkel kapcsolatos példákból láthatjuk, hogy a toborzás fő szereplői most már nem első-sorban az imámok, hanem maguk az aktivisták,⁷⁵ a legkönnyebben mégis az interneten keresztül lehet eljutni a követők-höz. Mind a homegrown terrorista csoportok, mind a „magányos merénylők” esetében az internet egyszerre funkcionál a radikalizáció forrásaként és annak eszközeként. Számos merénylő az uszító hangvételű videókon keresztül ismerkedett meg a szélsőséges nézetekkel, a közösségi oldalakat használta a többi radikálissal való kapcsolattartásra és a különböző weboldalakon talált információk alapján próbált meg bombát összerakni, vagy beszerezni az ahhoz szükséges alkatrészeket.

„DZSIHÁD” EURÓPÁN KÍVÜL

Az Europol az EU terrorfenyegetettségét vizsgáló kiadványaiban (Terrorism Situation and Trend Report – TE-SAT), valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok éves jelentéseiben nyomon lehet követni azt, hogy a világnak melyik szeglete szolgál a „hitetlenek elleni globális dzsihád” éppen aktuális színterül. A folyamat három évtizeddel ezelőtt Afganisztánban kezdődött, majd a 90-es években rövid ideig Boszniában folytatódott, a 2000-es években pedig ismét Afganisztán, majd Irak következett. Ezekben az időkben Európából elsősorban az észak-iraki kurdisztáni régióba, a független Kurdisztánt vallási alapokon létrehozni próbáló és az al-Káidával kapcsolatban álló Anszár-al Iszlám (vagy más néven Anszár al-Szunna) terrorista szervezet sorai közé toboroztak fegyvereseket.⁷⁶ De az évtized során számos európai önkéntes harcolt kasmíri és csecsenföldi ellenállók között, illetve az Afrika északi-északnyugati részén működő Al-Káida az Iszlám Maghreb Földjén szervezet is tárt karokkal fogadta az Európából érkező önkénteseket. Bár az amerikai kivonulást követően Irak szerepét jelenleg Szomália és Szíria töltik be,⁷⁷ az afgán-pakisztáni határvidék semmit sem veszített korábbi jelentőségéből. A hatóságok számára nehezen ellenőrizhető, 6-7000 méteres hegyekkel szabdaltnak kettős funkciója van. Egyrészt kitűnő kiképzési terep,⁷⁸ másrészt „elosztópont”, mert a kiképzés után az önként jelentkezők szabadon eldönthetik, hogy hazatérnek Európába, esetleg ott maradnak harcolni a felkelőkkel a pakisztáni, vagy az afgán kormány, illetve a NATO csapatok ellen, vagy átmennek egy másik országba és csatlakoznak az ottani iszlamista fegyveresekhez. Ami a hazatérőket illeti, F. W. Horst Németországgal kapcsolatos megállapítása számos más országra, köztük Franciaországra és Nagy-Britanniára is igaz, miszerint a visszatért, kiképzésen átesettek közül többen maguk is toborzókká „lépnek elő”, ily módon a Pakisztánt vagy Afganisztánt megjáró militánsok otthon példaképpé válhatnak sok szélsőséges szemében. A hazatérő önkéntesek nemcsak azért számítanak biztonsági kockázatnak, mert harci tapasztalatukat felhasználva merényletet követhetnek el hazai terepen, hanem mert rajtuk keresztül az al-Káida, vagy a hozzá közel álló szervezetek, úgy mint az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom, a szintén üzbég Iszlám Dzsihád Uniója, vagy a pakisztáni tálibok mozgalma könnyebben meg tudja szólítani az európai radikális muszlimokat.⁷⁹

KONKLÚZIÓ

⁷³ A 2010. december 11-i stockholmi öngyilkos merényletet végrehajtó iraki származású diák is Nagy-Britanniába járt egyetemre.

⁷⁴ James Brandon: „British Universities Continue to Breed Extremists”. CTC Sentinel, 1 January 2011. <http://www.ctc.usma.edu/posts/british-universities-continue-to-breed-extremists>

⁷⁵ „Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2009. Europol, The Hague, 2009. 19. o.

⁷⁶ Az első európai női öngyilkos merénylő, a belga származású Muriel Degauque volt: 2005. november 9-én Irakban szolgáló amerikai katonák ellen követett sikertelen merényletet (lásd még Prof. Dr. Katona Magda–Répási Krisztián: „Az élő bombák” – a 21. századi aszimmetrikus hadviselés fegyverei”. Felderítő Szemle, 2009/4. 44. o.).

⁷⁷ „France ‘uncovers biggest bomb plot in years’”. BBC, 11 October 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19907272>

⁷⁸ A Pakisztán észak-vazirisztáni térségében található Datta Khel, Miran Shah és Mir Ali településeinek környéke az egyik ilyen kiképzési központ.

⁷⁹ Horst: i. m.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Európa iszlamista terrorfenyegetettségének mértékét nehéz pontosan meghatározni, ugyanis a jelenséget több szempontból is meg kell vizsgálni. A TE-SAT adatait nézve nyilvánvaló, hogy az iszlamista terrorcselekmények nagyon kis százalékát képezik az EU területén évente elkövetett összes merényletnek (szeparatista, szélsőbaloldali stb.), globális viszonylatban pedig az EU-n belüli iszlamista fenyegetés messze elmarad a közel-keletihez, az afrikaihoz, vagy a dél-ázsiaihoz képest.⁸⁰ Továbbá a terrorellenes intézkedések nem hagyták érintetlenül az európai hálózatokat sem; kijelenthetjük, hogy a homegrown csoportok már közel sem olyan hatékonyak, mint a 2005-ös londoni merénylet előtt. A „magányos farkasok” jelentette veszélyt is helyén kell kezelni. Míg elméletben nagyon jól működik az „egyéni dzsihád”, addig a gyakorlat egészen mást mutat. Mind a kis létszámú csoportok, mind a „magányos merénylők” esetében nem áll rendelkezésre az a jól kiépített szervezeti háttér, ami biztosítaná az akciók sikerét. Ugyanis az amatőröknek tekinthető elkövetőknek maguknak kell gondoskodniuk a támadáshoz szükséges fegyver(ek), a robbanószerkezethez szükséges hozzávalók beszerzéséről, a célpont(ok) felderítéséről stb. Emellett a merénylőknek rendelkezniük kell a szükséges technikai tudással és nem kevés önfegyelmel is. Nem sajtítható el minden az internetről, a terrorista kiképzőtáborokba való eljutás kísérlete pedig magával hordozza a lebukás veszélyét. Szót kell ejtenünk arról is, hogy a militáns iszlamizmus veszélyével kapcsolatos tisztánlátást mind bizonyos szenzációhajhász médiatermékek, mind a szélsőjobb oldali szervezetek jelentősen akadályozzák, mert szándékosan felnagyítják a veszélyt, növelve ezáltal a muszlimokkal szemben előítéletet.

Ugyanakkor a NATO „2002-es terrorizmusellenes koncepciója a terrorfenyegetettség címszó alatt a vallási extrémizmust jelöli meg a legfenyegetőbb veszélynek”,⁸¹ ennek egyik oka feltehetően az, hogy a vallási szélsőségeség által motivált fegyveres erőszak pusztító ereje a tömeges halálos áldozatra való törekvésben rejlik. Mindez persze nem idegen a terrorizmus más típusaitól sem. 1980-ban az újfasiszta Fegyveres Forradalmi Sejtek a bolognai pályaudvaron 85 halálos áldozattal járó robbantásos merényletet hajtott végre, 1998-ban az északír békefolyamatot ellenző Valódi IRA bombája pedig 29 embert ölt meg Omagh központjában. De a szélsőjobb oldali erőszakhoz egyébként sokban hasonlító⁸² iszlamista támadások jellegzetessége, hogy szinte mindegyik merénylet a halálos áldozatok minél magasabb számát célozta meg. Az ez irányú próbálkozás tetten érhető volt nemcsak a madridi és a londoni terrorcselekményeknél, hanem szinte az összes 2005 utáni merényletnél és merényletkísérletnél is, és ez az, ami különösen veszélyessé teszi a terrorizmusnak ezt a válfaját. Tagadhatatlan, hogy a londoni öngyilkos akciók után a támadások „eredményessége” meredeken zuhant, azonban a sikeres merényletek alacsony száma csak részben tudható be az elkövetők amatőrségének, az alacsony szám sokkal inkább a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség éberségének köszönhető.

Amit biztosan állíthatunk, hogy az Európai Unió és Svájc területén élő 15-25 millió muszlimnak⁸³ mindössze 2-3 százaléka szélsőséges⁸⁴, mert a többségük be akar illeszkedni a társadalomba. Azonban a felmérések szerint a radikális eszmékkel szimpatizálók száma egész Európában nő, és az iszlamista politikai erőszak begyűrűzött olyan országokba is – Dániába és Svédországba –, ahol korábban, pontosabban 2005 előtt nem volt jelen. Ugyancsak teljes bizonyossággal állítható, hogy sem Európa, sem a világ iszlamista terrorfenyegetettségére semmilyen hatással sincs Oszama bin Ládén megölése. Bár az al-Káida egykori vezetője előmozdítója volt a fegyveres erőszakot előtérbe helyező irányzatok világ-szintű megerősödésének, de a militáns iszlamizmus nem tőle eredeztethető⁸⁵ és a jelenség – annak decentralizált voltá-

⁸⁰ Tálás Péter: „A világ terrorfenyegetettségének alakulása 2004 és 2011 között (I. rész)”. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2012/9, 2. o. http://hkk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_9.pdf

⁸¹ Balogh István–Kaiser Ferenc–Tálás Péter–Tongori Zsófia: „A globalizáció kihívásai”. In: Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika (szerk. Gazdag Ferenc). Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010. 176. o.

⁸² Ide sorolhatjuk a szinte kizárólag puha célpontok elleni támadást, a törekvést, hogy a merényletek minél több halálos áldozatot és sebesültet hagyjanak maguk után, a „magányos merénylők” növekvő számát, valamint a tömegpusztító fegyver előállítására való kísérletet (ez utóbbról lásd Répási Krisztián: „Ujjáéled-e az európai szélsőjobb oldali terrorizmus?”. Biztonságpolitika.hu, 2012. december 18. <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1258&title=%EF%BF%BDjjaeled-e-az-europai-szelsojobboldali-terrorizmus>).

⁸³ Rostoványi: „Európai (euro-) iszlám vagy iszlám Európában”, 29. o.

⁸⁴ Uo. 33. o.

⁸⁵ Béres: i. m. 38. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

nak köszönhetően – halála után is fennmarad. Más elemzésektől eltérően Észak-Malival kapcsolatosan nem bocsátkoznánk jóslásokba, ugyanis jelen pillanatban nem lehet tudni, hogy a francia beavatkozás milyen mértékben fogja növelni Európa terrorfenyegetettségét, ennek feltérképezéséhez további kutatások szükségesek. Végezetül, a cikkünkben leírtak kapcsán szeretnénk hangsúlyozni, hogy az iszlamista terrorizmus esetében nem önmagában a vallás, az iszlám jelenti a veszélyt, hanem annak szélsőséges, eltorzított értelmezése, ami mindenkire nézve fenyegetést jelent nemzetiségtől és vallási felekezettől függetlenül.

Összességében elmondható, hogy a Hezbollah jelenléte ellenére az iszlamista politikai erőszak továbbra is a szunnita szélsőségesség formájában jelenti a legnagyobb veszélyt Európára nézve. Tendenciaként megfigyelhető, hogy mind a „magányos merénylők”, mind a kis létszámú terrorcsoportok tagjai a bevándorló gyökerekkel rendelkező muszlimok, vagy az iszlámra áttért, az iszlámot fölvetett konvertiták közül kerülnek ki. A csoportok laza szerveződésűek, rövid életűek, nem építenek ki transznacionális hálózatot. Akcióik jórészt véletlenszerűek és rosszul kivitelezettek, ugyanakkor az általuk képviselt fenyegetést nem szabad lebecsülni, mert merényleteik során a halálos áldozatok maximalizására törekednek, ideértve a tömegpusztító fegyver előállítására történő kísérletet is (például botulin toxin, ricin).⁸⁶ A legnagyobb veszélyt mind náluk, mind a „magányos elkövetőknél” egyrészt az jelenti, ha kapcsolatba lépnek az al-Káida valamelyik szárnyával, amely kiképzést és a támadások végrehajtásához megfelelő tudást biztosít számukra, másrészt, ha hazatérve toborzó munkába kezdenek a befolyásolható személyek körében. Nem szabad figyelmen kívül hagyni a konfliktuszónákba érkező európai önkéntesek jelentette fenyegetést sem, mert csatlakozván valamelyik felkelőcsoporthoz, támadásokat indíthatnak mind a helyi, mind az odavezényelt nemzetközi erők ellen.

Kulcsszavak: al-Káida, második és harmadik generációs bevándorlók, „magányos farkas”, terrorizmus

Keywords: al-Qaeda, second and third generation immigrants, “lone wolf”, terrorism

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- Al-Shishani, Murad Batal: „Syria’s Surprising Release of Jihadi Strategist Abu Mus’ab al-Suri”. *The Jamestown Foundation*, 10 February 2012.
[http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=38995&tx_ttnews\[backPid\]=26&cHash=3489cecf626bcf1945083c0eb3d5d6](http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews[tt_news]=38995&tx_ttnews[backPid]=26&cHash=3489cecf626bcf1945083c0eb3d5d6)
- Anderson, Christina: „A Murder Trial in Sweden, With Echoes of Norway”. *The New York Times*, 15 May 2012.
http://www.nytimes.com/2012/05/16/world/europe/peter-mangs-trial-in-sweden-has-echoes-of-brevik-case.html?_r=3&
- Balogh István–Kaiser Ferenc–Tálas Péter–Tongori Zsófia: „A globalizáció kihívásai”. In: *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika* (szerk. Gazdag Ferenc). Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010. 137-189. o.
- Béres János: „Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei”. *Doktori (PhD) értekezés*, Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2008.
http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf
- Bigot, Adèle: „Islamic Radicalization in France”. *International Institute for Counter-Terrorism*, 2012. 17. o.
<http://www.ict.org.il/LinkClick.aspx?fileticket=T4p-W9txUG8%3d&tabid=66>

⁸⁶ Nesser: „Chronology of Jihadism in Western Europe 1994-2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks”, 934. o. és Kis-Benedek József: *i. m.* 78. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Bilefsky, Dan: „Toulouse Killer’s Path to Radicalism a Bitter Puzzle”. *The New York Times*, 29 March 2012.
http://www.nytimes.com/2012/03/30/world/europe/toulouse-killers-path-a-bitter-puzzle.html?_r=4&
- Brandon, James: „British Universities Continue to Breed Extremists”. *CTC Sentinel*, 1 January 2011.
<http://www.ctc.usma.edu/posts/british-universities-continue-to-breed-extremists>
- Gude, Hubert–Mekhennet, Souad–Scheuermann, Christoph: „Islamists in Enemy Territory: The Missionary Zeal of Germany’s Salafists”. *Spiegel online*, 24 April 2012. <http://www.spiegel.de/international/germany/salafist-muslims-in-germany-are-looking-to-attract-more-followers-a-829173.html>
- Horst, F. W.: „Salafist Jihadism in Germany”. *International Institute for Counter-Terrorism*, 12/01/2011.
<http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/887/currentpage/1/Default.aspx>
- Kepel, Gilles: *Dzsihád*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 2007.
- Keresztes Imre: „Belső kényszer”. *HVG*, 2006. október 4. <http://hvg.hu/hvgfriss/2006.40/200640HVGFriss77>
- Kis-Benedek József: „Észak-afrikai iszlám radikális csoportok tevékenysége Európában”. *Felderítő Szemle*, Vol. 6. No. 1. (2007). 77-87. o.
- Leiken, Robert S.: „Európa dühös muszlimjai”. *Beszélő*, Vol. 10. No. 8. (2005). <http://beszelo.c3.hu/cikkek/europa-duehos-muszlimjai>
- Leszkowicz, Dagmara–Goettig, Marcin: „Poland says extremist planned to blow up parliament”. *Reuters*, 20 November 2012.
<http://uk.reuters.com/article/2012/11/20/uk-poland-attack-idUKBRE8AJ0BI20121120>
- Masters, Jonathan: „Al-Qaeda in the Islamic Maghreb”. *Council on Foreign Relations*, 24 January 2013.
<http://www.cfr.org/north-africa/al-qaeda-islamic-maghreb-aqim/p12717>
- Nesser, Peter: „Chronology of Jihadism in Western Europe 1994-2007: Planned, Prepared, and Executed Terrorist Attacks”. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 31. No. 10. (2008). 924-946. o.
http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/pdf-filer/chronology.pdf
- Nesser, Peter: „Individual Jihadist Operations in Europe: Patterns and Challenges”. *CTC Sentinel*, 18 January 2012.
<http://www.ctc.usma.edu/posts/individual-jihadist-operations-in-europe-patterns-and-challenges>
- Orange, Richard: „Anders Behring Breivik invokes Enoch Powell as he justifies attack”. *The Telegraph*, 17 April 2012.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/norway/9208720/Anders-Behring-Breivik-invokes-Enoch-Powell-as-he-justifies-attack.html>
- Pantucci, Raffaello: „A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists”. *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*, London, March 2011. http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf
- Phillips, James: „Hezbollah’s Terrorist Threat to the European Union”. *The Heritage Foundation*, 20 June 2007.
<http://www.heritage.org/research/testimony/hezbollahs-terrorist-threat-to-the-european-union>
- Rostoványi Zsolt: *Az iszlám világ és a Nyugat*. Budapest: Corvina, 2004.
- Rostoványi Zsolt: „A «totalizáló iszlámtól» a «szekularizált iszlámig». Az iszlám civilizáció a retradicionizáció és modernizáció kettős szorításában”. In: *Islám és modernizáció a Közel-Keleten* (szerk. Csicsmann László). Budapest: Aula, 2010. 13-84. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

RÉPÁSI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Rostoványi Zsolt: „Irak: az iszlám és a politikai hatalom viszonya”. In: *Islám és modernizáció a Közel-Keleten* (szerk. Csicsmann László). Budapest: Aula, 2010. 339-421. o.
- Rostoványi Zsolt: „Európai (euro-)iszlám vagy iszlám Európában”. In: *Az iszlám Európában* (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 13-97. o.
- Rostoványi Zsolt: „A németországi muszlim közösségek”. In: *Az iszlám Európában* (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 293-347. o.
- Rostoványi Zsolt: „Az iszlám Nagy-Britanniában”. In: *Az iszlám Európában* (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 349-403. o.
- Roy, Olivier: „Islamic Terrorist Radicalization in Europe”. In: *European Islam – Challenges for Society and Public Policy* (szerk. Samir Amghar–Amel Boubekeur–Michael Emerson). Brussels: Center for European Political Studies, 2007. 52-60. o.
<http://www.cerium.ca/IMG/pdf/Roy-IslamicTerroristRadicalisation.pdf>
- Roy, Olivier: „Loner, Loser, Killer”. *The New York Times*, 23 March 2012. <http://www.nytimes.com/2012/03/24/opinion/loner-loser-killer.html?scp=1&sq=olivier%20roy&st=cse&r=1&>
- Samuels, David: „The New Mastermind of Jihad”. *The Wall Street Journal*, 6 April 2012.
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303299604577323750859163544.html>
- Smith-Spark, Laura: „Who was French gunman Mohamed Merah?”. *CNN*, 23 March 2012.
<http://edition.cnn.com/2012/03/21/world/europe/france-shooting-suspect-profile/index.html>
- Steward, Scott: „Cutting Through The Lone Wolf Hype”. *Stratfor*, 22 September 2011.
<http://www.stratfor.com/weekly/20110921-cutting-through-lone-wolf-hype>
- Szűcs Anita: „«Szabadság, egyenlőség, testvériség» és a rasszizmus: muszlimok Franciaországban”. In: *Az iszlám Európában* (szerk. Rostoványi Zsolt). Budapest: Aula, 2010. 217-291. o.
- Varga Attila: „Terrorizmus – az iszlám dzsihádisták hálózatok”. *Felderítő Szemle*, Vol. 6. No. 1. (2007). 97-106. o.
- Vidino, Lorenzo: „Islam, Islamism and Jihadism in Italy”. *Hudson Institute*, 4 August 2008.
<http://www.currenttrends.org/research/detail/islam-islamism-and-jihadism-in-italy>
- Vidino, Lorenzo: „Radicalization, Linkage and Diversity”. *RAND Corporation*, 2011.
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2011/RAND_OP333.pdf
- „France 'uncovers biggest bomb plot in years'”. *BBC*, 11 October 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19907272>
- „Hezbollah linked to Burgas bus bombing in Bulgaria”. *BBC*, 5 February 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-21342192>
- „Lone-Wolf Terrorism”. *Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement*, The Hague, 2007.
<http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Lone-Wolf%20Terrorism.pdf>
- „Salafism in the Netherlands”, *National Coordinator for Security and Counterterrorism*, May 2008. 16-18. o.
http://english.nctb.nl/Images/Salafisme%20UK_tcm92-132297.pdf
- Tálás Péter: „A világ terrorfenyegetettségének alakulása 2004 és 2011 között (I. rész)”. *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 2012/9. http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_9.pdf

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**RÉPÁSI Krisztián****Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

- Terrorism Activity in the European Union: Situation and Trends Report (TE-SAT) October 2002-October 2005.
- Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2007-2012.
- „The Nailbomber”. *BBC*, 30 June 2000.
http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/static/audio_video/programmes/panorama/transcripts/transcript_30_06_00.txt

AZ ELMÚLT NÉGY ÉV ÉVÉRTÉKELŐ BESZÉDEINEK KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKAI KÉRDÉSEI

Az évértékelő beszéd hagyománya az Egyesült Államok elnökének kormányfői pozíciójából vezethető le. Az amerikai alaptörvény ugyanis éves beszámolót ír elő a törvényhozás előtt. Magyarországon Orbán Viktor vezette be amerikai példára az évértékelő beszédet. Írásunkban az elmúlt 4 év évértékelését¹ vesszük górcső alá a kormányprogram kül- és biztonságpolitikai iránymutatásának, illetve a bekövetkezett nemzetközi szintén lezajlott események tükrében.

The origin of annual evaluation speech can be traced back to the position of the US President. The US Constitution imposes an annual report on the US President. The annual evaluation speech was introduced by Viktor Orban in Hungary. In this article we examine last four annual speech in the light of the government's foreign and security policy program and events took place on international scene.

ALAPELVEK

A kormány politikai céljait, törvényalkotási terveit a kormányprogramban összegzi, amit a miniszterelnök-jelölt terjeszt az Országgyűlés elé. A kormány programját a miniszterelnök megválasztásával egyidejűleg fogadja el az Országgyűlés.²

Orbán Viktor választási programjában, majd „A Nemzeti Együttműködés Programja”³ néven meghirdetett kormányprogramjában szűk keretek közé szorította a kül- és biztonságpolitika kérdéseit, prioritásainak meghatározását. A gazdasági és közbiztonsági tennivalók, az egészségügy és az oktatás reformja szerepeltek domináns tényezőként.

Prioritásokat tekintve a következő szempontok kerültek meghatározásra:

- Nyugattal való szövetség megújítása;
- erősebb kapcsolatok Amerikával;
- keleti országokkal való viszony új alapokra történő helyezése;
- Magyarország meghatározó szereplővé tétele egy közép- európai együttműködésben, mindez a nemzeti ügyek sikerének érdekében.

A program gazdasági fejezetében két jelentős tényezővel találkozunk, a keletre való nyitás politikájával, előtérbe állítva Oroszország, Kína és India szerepét, amit finomít az Uniós tagság kiemelésével: „*Ki kell használnunk azt a lehetőséget, hogy az Európai Unió ázsiai külkereskedelmének jó logisztikai bázisa lehet Magyarország, mert itt alkothatnak európai közlekedési csomópontot a vasúti, közúti, vízi és légi közlekedési csatornák*”, és a kárpát-medencei nemzeti érdekvédelemmel. Ez utóbbit a Duna-menti országokkal való regionális együttműködésben, egy új Kárpát-medencei Gazdasági Tér újjáépítésben képzelem el. A Fidesz által korábban képviselt magyar-magyar politika csak globális értelemben jelentkezik a programban, de cselekvési tervként, iránymutatásként nem kap teret: „*A Nemzeti Együttműködés Rendszere minden magyar számára nyitott, egyaránt részesei a határon innen és túlélő magyarok*”, hangzik a dokumen-

¹ A második Orbán-kormány (önnevezése szerint a Nemzeti Együttműködés Kormánya) 2010. május 29-én az Országgyűlés 261 igen és 107 nem szavazat mellett elfogadta a Fidesz–KDNP kormányprogramját és alakult meg, így a vizsgált évértékelő beszédekből a 2010.02.05-én elhangzott a választásra készülő ellenzéki Orbán Viktor álláspontra. A felhasznált beszédek időrendi sorrendben 2011. 02.07., 2012.02.07 és 2013. 02.22-én hangoztak el.

² Az új Alaptörvény a miniszterelnök megválasztását már nem köti a kormányprogram elfogadásához.

³ http://www.parlament.hu/fotitkar/ellenorzes/ell_bevezet.htm (2013.02.16.)

³ A nemzeti együttműködés programja 2010. május 22. <http://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf> (2013.02.16.)

tum bevezető része. Hasonló kérdéseket vetett fel a nyugattal való szövetség megújítása, mivel nem kapunk választ a hogyan, miként, milyen erőviszonyok, lehetőségek, kompromisszumok vagy érdekütközések mentén kívánja orientálni e kapcsolatokat. A NATO-hoz való viszonyról sem tesz említést. Az Európai Unió tagállamait történeti-kulturális örökség, a gazdasági érdekek érvényesítésének lehetősége és a globális versenyben való regionális kooperáció igénye fűzi össze, *” ahol időnként nemcsak kompromisszumokat kell tudni kötni, de határozottan fel is kell lépni — akár más tagállamokkal közösen is — az ország számára kedvezőtlen döntések elhárítása érdekében.”*⁴

Nem tér ki a választási program a nemzetközi szervezetekhez való viszonyra, az ország külkapcsolatainak lefektetésére, sem a soros elnökség problematikájára.

ELLENZÉKBEN

2010-ben még ellenzéki szereplőként a gyenge kormányzásra hívta fel a figyelmet Orbán, és kiemelte *” a gyenge országokat sehol sem tisztelik, különösen nem a mai szuperszonikus sebességgel változó és átalakuló világban.”*⁵ Történelmi változások zajlottak tehát. Az év első hónapjában beiktatták hivatalába az Egyesült Államok 44., egyben első afroamerikai elnökét, Barack Hussein Obamát. Magyarország kül- és biztonságpolitikájára is nagy hatás gyakorló, stabilitásunkat érintő esemény volt Albánia és Horvátország teljes jogú tagként való csatlakozása az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez. Az év januárjában Szlovákia csatlakozott az euró övezetbe, de számunkra talán fontosabb döntés született júniusban, mivel a szlovák parlament elfogadta az államnyelvtörvény módosítását, amely jelentősen korlátozza a kisebbségek anyanyelv-használati jogait. A törvénymódosítás miatt újabb feszültségek támadtak Budapest és Pozsony viszonyában. A szlovén és horvát vezetők megállapodtak a két ország határvitájának rendezésében, így elhárult az akadálya Horvátország EU-csatlakozási tárgyalásainak. Az ENSZ Közgyűlése 2010. január 1-jétől kezdődően öt évre a Biztonsági Tanács nem állandó tagjává választotta térségünkbeli Bosznia-Hercegovinát. A szerb parlament elfogadta a Vajdaság autonómiáját megerősítő új tartományi alkotmányt.

Lezajlott a hetedik európai parlamenti választás az Európai Unió tagországaiban. A minden addiginál alacsonyabb részvétel a jobboldali, a szélsőjobboldali és az euroszeptikus pártok megerősödését, a szociáldemokraták gyengülését hozta. Az Európai Unió állam- és kormányfői az Európai Tanács rendkívüli csúcsertekezletén úgy döntöttek, hogy Herman Van Rompuy belga miniszterelnök lesz az Európai Tanács első elnöke, a brit Catherine Ashton pedig első „külgyminisztere”, azaz kül- és biztonságpolitikai főképviseelője. Az év utolsó hónapjában életbe lépett az Európai Unió új reformszerződése, a Lisszaboni Szerződés.

Biztonság- és védelempolitikai szempontból két esemény emelendő ki: az ENSZ BT tagállamai New Yorkban 1946 óta ötödször tanácskoztak állam- és kormányfői szinten, ezúttal a nukleáris fegyverek és katonai technológiák elterjedésének megakadályozásáról és lezajlott az afganisztáni elnökválasztás.⁶

Az események tükrében idézve a szónokot: *”Nyugodtan mondhatjuk, 2009-ben új világ született.”* Ebben az új világban Ázsia jelentősége és súlya feltartóztathatatlanul nő. Kína lett a világ legnagyobb exportőre. A globalizáció korábbi fő iránya megfordult, melynek már nem az euróatlanti térség a fő haszonélvezője. Mindezek következtében az Egyesült Államokban és Európa országaiban is újraértelmezik az állam és a nemzetgazdaság szerepét.⁷ Ebben az új struktúrában

⁴ „Számvetés félúton” A második Orbán-kormány két éve I.

<http://iranytuinterzet.hu/sites/default/files/lr%C3%A1nytu%C5%B1%20Int%C3%A9zet%20Sz%C3%A1mvet%C3%A9s%20f%C3%A9l%C3%BAton.pdf#page=8&zoom=auto,0,102> (2013.02.23.)

⁵ Orbán Viktor 2010. február 5-én tartotta évértékelő beszédét a Millenárison.
http://index.indavideo.hu/video/Orban_Viktor_teljes_evterkelo_beszede (2013.02.16.)

⁶ http://www.delmagyar.hu/kulfold_hirek/mi_tortent_2009-ben_a_vilagban/2134018/ (2013.02.23.)

⁷ Orbán Viktor 2010. február 5-én tartotta évértékelő beszédét a Millenárison.
http://www.orbanviktor.hu/beszed/ujja_kell_epiteni_magyarorszagot (2013.02.16.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENEDEK Márta

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Magyarországnak is új szerepet kell találnia. „... azt javaslom mindannyiunknak, felejtsük el azt a mítoszt, mely szerint országunk kicsi és nyitott, amely tőke, természeti kincsek és adottságok hiányában kénytelen a szüntelen és feltétel nélküli alkalmazkodás pályáját választani.” Az Európai Unió tagországainak fele kisebb, mint Magyarország ugyanakkor mi vagyunk az egyetlen ország, amely saját céljainak, adottságainak és erőforrásainak hangsúlyozása helyett állandóan a méretére panaszkodik, emeli ki beszédében a miniszterelnök. Ez a Magyarország-vízió, ami sikeres, önmagadban bízó, erkölcsileg megújuló ország képet vetít elénk már az első Orbán-kormány idején is megjelenik.⁸ Az önsajnálattal helyett nemzeti kötődésre van szükség, mely a nemzet tagjainak közössége által valósulhat meg. A nemzetpolitika, mint stratégiai terület az éwertékelésben is hangsúlyos, ami az államok és állampolgárok nélküli világkép-látomásban válik még dominánsabbá, és egy egészségesebb magyar gazdaság építésének víziójában ölt testet. Megállapítható tehát, hogy Orbán kiáll a nemzetállam létjogosultsága mellett.

Bár a beszéd elhangzásakor javában tartott a választási küzdelem az orbáni külpolitika elképzeléseiről, biztonságpolitikai koncepciójáról, Magyarország stratégiai elképzeléseiről, a szövetségi rendszerekben betöltendő feladatairól nem sokat tudunk meg.

KORMÁNYON, AVAGY HÁROM ÉV ÖSSZEGZŐJE

2010-es esztendő szintén eseménydúsán zajlott. A II. Orbán-kormány első éwertékelését 2011. február 7-én hallhattuk a miniszterelnöktől.⁹

Regionális térben zajló események közül a következők emelhetők ki: Horvátország új kormányt kapott az ellenzéki szociáldemokrata párt vezetésével, Ukrajnában Viktor Janukovics, a Régiók Pártjának vezetője nyerte meg az elnökválasztást. A szlovákiai parlamenti választásokon a Fico vezette Smer kapta a legtöbb szavazatot, de szövetségesi meggyengülése miatt nem tudott kormányt alakítani. Az új kormány Radičová vezetésével alakult meg. A lengyelországi elnökválasztást a jobbközép liberális Polgári Platform jelöltje nyerte. A bosznia-hercegovinai parlamenti, regionális parlamenti és államfői testületi választások után továbbra is megmaradt az etnikai vonalak menti megosztottság.

Az Európai Parlament megszavazta az új összetételű Európai Bizottságot. Brüsszelben informális csúcstalálkozót tartottak az európai uniós országok állam- és kormányfői. A gazdasági válságkezelés hozadékaként megszületett az EU pénzügyi válságkezelő mechanizmusa, az uniós pénzügyminiszterek jóváhagyták a pénzügyi felügyeleti intézményrendszer reformját. Az Unión belül felbomlott a holland és a belga kormány. Mindkét országban csak hónapok hosszú belpolitikai csatározása után alakul meg az új kabinet. Nagy-Britanniában a parlamenti választásokon vereséget szenvedett az 1997 óta kormányzó Munkáspárt. Csehországnak is új kormánya lett.

Válságövezetek tekintetében kiemelendő az iraki parlamenti választás, ahol a belpolitikai patthelyzetnek csak novemberben sikerül véget vetni a felek közötti hatalommegosztási megállapodással. Hasonlóan hosszúra nyúlt az afganisztáni parlamenti választás utáni kormányalakítás. Az amerikai erők harci küldetése, az Iraki Szabadság Hadművelet augusztus 31-én hivatalosan is véget ért. A NATO-ban döntés született arról, hogy Afganisztánban a biztonságért való felelősségvállalás 2014 végéig fokozatosan az afgán hatóságokhoz kerül. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa újabb Irán ellenes szankciókat szavazott meg.

Nagy jelentőségű eseményként vonul be a történelembe Obama amerikai és Medvegyev orosz elnök prágai találkozója, ahol aláírták a hadászati támadó fegyverek korlátozásáról és csökkentéséről szóló új START-III szerződést, továbbá a NATO lisszaboni csúcstalálkozója, mivel elfogadták a védelmi szervezet következő tíz évre szóló stratégiai koncepcióját.¹⁰

⁸ „Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozása politikai vitanap 1999. szeptember 29. Martonyi János felszólalása. Országgyűlési Napló 1990-2004., a plenáris ülések teljes szövegű adatbázisa Arcanum Adatbázis Kft, Budapest, 2005.

⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=05APUE18kDk> (2013.02.27.)

¹⁰ http://www.kisalfold.hu/kulfold_hirek/ez_tortent_a_vilagban_2010-ben/2193834/ (2013.02.27.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENEDEK Márta

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A nemzetpolitikában stratégiai jelentőségű tényként kezelhetjük az a döntést, mellyel 2010. május 26-án az Országgyűlés lehetővé tette a határon túli magyarok kedvezményes, egyszerűsített eljárással való honosítását.¹¹

A miniszterelnök beszédében 2010-et az összefogás évének nevezte, mely megteremtette a változás alapját, a 2011-es esztendőt a megújulás évének aposztrofálta, melyben a legfőbb feladat Magyarország átszervezése és új alkotmányos alapokra történő helyezése volt. Szavaival élve a megújulás nem más, mint újjászületés, nem csak az ország, hanem az egész nemzet újjászületése: *„Újjászületés az, amikor egy nemzet a saját erőforrásait, nemzeti hagyományait, történelmének dicsőséges és sikeres pillanatait, kudarcainak és szenvedéseinek megvilágosító tanulságait egyetlen hatalmas mozdulatba sűrítve megrázza magát, véget vet a sodródásnak, és megváltoztatja maga körül a világot”*, hasonlóan a francia felvilágosodáshoz, az angol ipari forradalomhoz, az amerikai függetlenséghez, a németységhez, vagy a közép-európai rendszerváltoztatáshoz. Megfogalmazásában Orbán egyfajta Nyugat kritikával él, felemelve a válságot, mint óriási lavinát. Görögország elhasalt, Írország térdre esett. *„Az eurózónához tartozó államok éppen most szánták el magukat újabb kori történelmük egyik legfontosabb lépésére: közös gazdasági kormányzást, szinte közös költségvetési politikát hoznak létre közös pénzük megvédése érdekében.”* Az ország kívül rekedt ezen a közösségen, mivel nem sikerült bejutnunk az eurót használó országok társaságába, így sebezhetőek vagyunk, de szembe kell nézni a veszéllyel. *„Mi, európaiak az által győzhetjük le a válságot, ha megértjük és elfogadjuk, hogy elsöpörte a tévedéseinket is, és végre tiszta lapot nyithatunk. Európa hadat üzent a válságnak.”* A kritika, mint láthatjuk nem az Uniónak, az intézményrendszernek szól, sokkal inkább a politikai elit ostromozása. A válság legyőzése is közös keretben képzelhető el *„mi európaiak”*, ugyanakkor hangsúlyos szereplő az önálló akarat. Szerepet kap egy konfrontatívabb politika megjelenítése a nemzetközi szinten, melyben hangsúlyozza, hogy viták és harcok nélkül nem lehet sikereket elérni. *„Kiharcoltuk magunknak a történelmi lehetőséget: hosszú évtizedek erőfeszítései, kudarcai, viharai, megszállások, diktatúra és húsz zavaros, átmeneti év után kiharcoltuk magunknak, hogy Magyarországot végre a saját elképzelésünk és akaratunk szerint újjászervezzük.”*

Nem találunk utalást a nemzetközi és a többoldalú kapcsolatokban, a 2011-es uniós elnökségre való felkészülésben, a közép-európai együttműködésben és a magyar nemzetpolitikában tett lépésekre. Annak ellenére, hogy egy országértékelő beszéd nem hivatott programokat leírni, véleményem az, hogy az országra váró kihívások tekintetében szükség lett volna a külpolitikai nyitásra, egy depolitizáltabb külpolitikai gondolkodásmódra.

Ennek tükrében tekintsük át a 2011-es évet és a „Magyarország új alapokon áll” címen meghirdetett 2012. február 7-én elhangzott beszédet.¹²

Az év külpolitikailag legrelevánsabb tényezője számunkra az Európai Unió soros elnöki tisztének ellátása volt. A soros elnöki pozíciót nagy várakozások előzték meg, mivel az adott periódus politikai napirendének meghatározásában jelentős szerepe van az elnöklő országnak.

Magyarországnak nem volt egyszerű helyzete. 2011-re tovább mélyült a pénzügyi válság. Európán kívüli politikai történések is nagyban befolyásolták és behatárolták politikai mozgásterét, melyek közül az „Arab tavasz” tüntetés- és forradalom¹³ hullámain, Észak-Korea és Dél-Korea közötti viszony elmérgesedését, továbbá a szudáni-válság elmélyülését emelhetjük ki.

¹¹ A dolgozat terjedelme nem teszi lehetővé a kérdéskör további boncolását, tény azonban, hogy a határon túli magyarok állampolgárágának megadása egy hosszú történelmi és politikai folyamat eredménye, melynek alapköve a rendszerváltozás első kormányának programjában is szerepet kapott; más olvasatban a trianoni igazságtalanság jóvátételének tekinthető, azok számára, akik ezzel a lehetőséggel élni kívánnak.

¹² http://premier.mtv.hu/Hirek/2012/02/08/09/Orban_Viktor_evertkelo_beszede.aspx (2013.02.16.)

¹³ „Az arab tavasz” történései és eseményeit N. Rózsa Erzsébet szavaival így foglalhatjuk össze: A zendülések okai nem csak a társadalmi berendezkedésben keresendők, hanem külső hatásokban is: a gazdasági válság hatása az észak-afrikai országokat is elérte. Folyamatban van egyfajta gazdasági liberalizáció az országokban, mely kitermel magából egy osztályt, egy „harmadik rendet”, ami beleszólást követel magának a politikába. http://kitekinto.hu/iszlam/2011/10/29/szbe_fordult_az_arab_tavasz/ (2013.02.27.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENEDEK Márta

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Oroszország belépett a WTO-ba. Várakozások szerint tagsága a szervezetben belül nagymértékben elősegíti a kereskedelem fejlődését. Az Európai Unió lehet ennek a legnagyobb nyertese, mivel jelenleg a feldolgozóiparban, a mezőgazdaságban és az energiaiparban Oroszország legfontosabb kereskedelmi partnere.¹⁴

A magyar elnökség 50 oldalas hivatalos programját 2011. január 10-én hozták nyilvánosságra. Az elnökségi program jelmondata „Erős Európa” lett. Ez a hat hónap Magyarországot, mint uniós tagállamot láthatóbbá teszi az Unión belül és kívül, a hazai közvéleményben pedig újra tudatosítja az Európai Uniót, annak előnyeit és lehetőségeit — fogalmazta meg célként a Külügyminisztérium.¹⁵ A magyar elnökség volt az első olyan elnökség, amelynek a feladatait az Európai Unió alapszerződése pontosan rögzítette. Magyarország [Spanyolországgal](#) és [Belgiummal](#) egy [elnöki triót](#) alkotva elnökölt az Európai Unió Tanácsában. A célok és eszközök tekintetében hangsúlyosnak mutatkozott a következő elnöki trojka első tagjával, Lengyelországgal való együttműködés is, mely egyfajta közép-európai összefogást demonstrált, valamint az új tagállamok elhivatottságát és felkészültségét juttatta kifejezésre.¹⁶

Az uniós elnökség kezdete előtt elfogadott és január 1-jével hatályba lépő [új médiatörvény](#), illetve az új alkotmány körül kirobbant vita bel- és külföldön is heves tiltakozásokat váltott ki, így rossz fényt vetett az elnöki periódusra. Az elnökség kudarcaként könyvelhető el, hogy az [EU elnöke](#), többször magához ragadta a kezdeményezést, a márciusi rendkívüli csúcsertekezletre nem hívták meg a magyar kormányfőt, továbbá az egyetlen jelentős kormányközi találkozó — Keleti Partnerség — időpontját a [lengyel elnökség](#) idejére napolták el. Komoly eredménynek tekinthető viszont az EU Duna Régió Stratégiájának elfogadása, bár forrásokat nem rendeltek hozzá, továbbá a [Járóka Lívía](#) által előkészített roma keretprogram elfogadtatása. A Nyugat-Balkáni integráció tekintetében sikerült elérni a Horvátországgal való csatlakozási tárgyalások lezárását, de a [schengeni](#) zóna Romániával és Bulgáriával való bővítése megbukott.¹⁷

Külpolitikai szemmel igen jelentős évet zárt tehát az ország és a kormány, melyet a miniszterelnök a kommunizmus bukása utáni legnehezebb évnek titulált. Az EU-ban 13 kormány bukott meg, a szomszédos országok közül négyben kényszerült távozni a kabinet. A stabilnak látszó országokban zavargások törtek ki, és a hagyományos demokráciákban szélsőségek nyertek teret.

Az európai gazdaság a zsugorodás, a recesszió irányába fordult, és az európai öntudat, a bizalom hanyatlásnak indult. „Sok tízmillió európai fejében megkérdőjeleződtek saját gazdasági és társadalmi rendszerünk erényei, helyessége és életképessége is”. A korábbi országértékelésektől markánsan eltér a külpolitikai kitekintés ilyen mértékű kiemelése, mivel a beszéd nyitányaként hangzott el. Ezt a miniszterelnök retorikailag tovább fokozza számos euróövezeti ország fizetéképtelenségének kihangsúlyozásával, illetve a közös valuta bedőléséről, az unió megroppanásáról vagy széteséséről szóló találgatások említésével. Európában is új szelek fújnak, ezt „meglovagolva” egy új orientáció megjelenítését tartja fontosnak Orbán Viktor, egy új térségre való nyitás lehetőségét vázolja fel: „Jöjjön bárhonnán, én mindenkivel együttműködöm”, aki segít abban, vagy legalább nem gátolja, hogy elérjük a célunkat, az erős Magyarországot. Ázsiára gondolva a beszéd záró részében utal az ámulatba ejtő gazdasági teljesítményre, mely mögött olyan szellemi és lelki mozgatórugók húzódnak meg, amelyek a gazdaság törvényei alapján nem értelmezhetők. A korábbi éwertékelőben nem jelent meg ennyire markánsan a keleti nyitás politikája, melyet fontos külpolitikai hangsúlyeltolódásként kezelhetünk, főleg az előző Fidesz-kormány álláspontjához képest.

¹⁴ http://kitekinto.hu/europa/2012/01/06/2011_legfontosabb_esemenyei_a_kitekint_szemevel&lap=2 (2013.02.26.)

¹⁵ http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/ku/bal/eu/2011_eu_elnokseg/ (2013.02.26.)

¹⁶ <http://iranytuinvezet.hu/sites/default/files/lr%C3%A1nyt%C5%B1%20Int%C3%A9zet%20Sz%C3%A1mvet%C3%A9s%20f%C3%A9l%C3%BAton.pdf#page=8&zoom=auto,0,102> (2013.02.26.)

¹⁷ http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_EU-eln%C3%B6ks%C3%A9g_%282011%29 (2013.02.26.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENEDEK Márta

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Orbán Közép-európai térséghez való viszonya is letükröződik a beszédben. Szlovákia, Románia¹⁸, Szlovénia és Horvátország tekintetében a kormányváltásokat emeli ki, melyek korrupciógyanúval, kormánybukásokkal, vagy lemondással, bizalmi szavazással összekötött voksolással hordozzák magukban a térség morális értelemben vett instabilitását. Pozitív jelzővel Lengyelországot illeti, Varsónak, mint érdekérvényesítő partnernek kiemelkedő szerepet szánva. Hasonló ki-csengéssel említi Lettországot, egyfajta közép-európai összefogást demonstrálva.

A beszéd komplexitását tekintve érdekes retorikai helyzetet figyelhetünk meg. A miniszterelnök arról beszélt, hogy nem kell foglalkozni Európával, csak magunkkal kell törődnünk, ugyanakkor a beszéd nagy része valóban arról szól, hogy a kormánynak mégis fontos Európa. Az EU tekintetében ez „... egy reálpolitikai elismerés, tehát ezt nem is lehet másképpen. Ez jó, hogy ezt a kormány felismerte.” — fogalmaz Filippov Gábor.¹⁹ Orbán, ahogy látjuk, nem az értékel-adó kompromisszumkeresést képviselte, hanem vállalta bizonyos ügyek tekintetében a konfrontációt is a nemzetközi politika színpadán, ugyanakkor igen szűk keresztmetszetbe szorította be a külpolitikai iránymutatást.

A tavalyi év külpolitikára ható, és azt befolyásoló a nemzetközi szinten zajló eseményei kapcsán kiemelhetjük a NATO májusi chicagói csúcserkeztetét, ahol eldőlt, hogy a szövetség erői 2014 végére kivonulnak Afganisztánból.

A Közép-európai térséget érintően elmondható, hogy a vártnál nagyobb arányban, kétharmados többséggel mondtak igent az EU-csatlakozásra a horvátországi népszavazáson. EU-tagjelölti státust kapott Szerbia, miután beleegyezett, hogy Koszovó részt vehessen a nyugat-balkáni államokat egy asztalhoz ültető regionális tárgyalásokon. Ennek ellenére lelassult az ország európai integrációja, miután a nacionalista Szerb Haladó Párt szerepelt a májusi parlamenti választáson és alakított kormányt.²⁰ Radičová vezette szlovák kormány bukása nyomán előrehozott választást Robert Fico pártja fölényesen nyerte. Romániában a kormányfői posztot az ellenzéki Victor Ponta vette át májusban, majd a decemberi választások után kétharmados parlamenti többséggel ismét ő ült a kormányruhához. A kijevi parlamentben elfogadott nyelvtörvény szerint a kisebbségek hivatalosan is használhatják nyelvüket, ha arányuk egy területi egységen belül eléri a tíz százalékot. A törvény értelmében a magyar nyelv regionális státust kap Kárpátalján, ám a hatalmon lévő Régiók Pártja októberben a küszöb harminc százalékra való emelését javasolta. Az októberi választáson a Viktor Janukovics vezette párt győzött.

Megtörte a francia jobboldal 17 éve tartó államfői hatalmát Francois Hollande, az ellenzéki szocialisták jelöltje, aki a második fordulón szoros küzdelemben legyőzte a hivatalban lévő konzervatív Nicolas Sarkozyt.²¹

A 2012-es Magyarországot érintő legfontosabb momentum a kormány „Magyarország Nemzeti Biztonsági stratégiájáról” kiadott dokumentuma volt.

Ebben az alaphelyzetben született 2013. február 22-én Orbán Viktor 15. évértékelő beszéde a budapesti Millenáris Teátrumban.²²

Magyarország jobban teljesített, mint a legtöbb európai ország, mivel csökkentette adósságát, amire csak öt ország volt képes a 28 tagállamból. „Az Európai Unió éppen aktuális előrejelzései ne zavarják meg Önöket, a költségvetési hiányukat például még egyszer sem sikerült eltalálniuk.” A beszéd külpolitikai vetületét érintő mondatait, mint látjuk, teljes mértékben a gazdaságpolitika hatja át.

Az ország kezébe vette sorsát és nemzetként, a múlt olyan nagy tetteiből, mint a honfoglalás, Szent István keresztény államalapítása, a tatárjárás után a porig lerombolt ország újjáépítése, később a török hódítás megállítása, vagy a

¹⁸ Románia esetében a beszéd elhangzásakor adott tényezők a mérvadóak. Ügyvezető kormányként 2012.02.09-től volt hatalmon az Ungureanu-kormány, mivel Emil Boc miniszterelnök 2012.02.06-án jelentette be lemondását.

¹⁹ http://premier.mtv.hu/Hirek/2012/02/08/09/Orban_Viktor_evvertkelo_beszede.aspx (2013.02.16.)

²⁰ Dr. Beréti László: Választások Szerbiában. Hadtudományi Szemle on-line 2012. 5. évfolyam 3-4 szám 186-189.o.

²¹ http://hvg.hu/hvgfriss/2012.51-52/20125152_az_ev_kronikaja_vilag (2013.02.28.)

²² http://videotar.mtv.hu/Videok/2013/02/22/15/Orban_Viktor_miniszterelnok_evvertkelo_beszede_elo.aspx (2013.02.16.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENEDEK Márta

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

1848-as és az '56-os forradalom, majd a kommunizmus legyőzése merít erőt. Ez a kép, vagyis az ország „kicsi” voltán való túllépés a 2010-es beszédében is megtalálható, ami a sors saját kézbevitelének erősítésével arra a megállapításra fut ki, hogy Magyarország jobban érvényesíti az érdekeit, mint 2010 előtt tette. Az Unióhoz történő csatlakozás óta még sosem harcolt ki magának annyi forrást a közösségi költségvetésből, mint most. A következő hét évben az EU-s források hatvan százalékát — tett ígéretet a miniszterelnök — közvetlenül gazdaságfejlesztésre fordítják majd.

„Mi, magyarok elkezdtük azt tenni, azt véghezvinni, ami a saját érdekünk, és nem azt csinálni, amit mások várnak el tőlünk. Nem hallgattunk többé a fogadatlan prókátorok tanácsaira”. Ehhez a lépéshez azonban szövetségek kötésére volt szükség. Ebben a mondatban érhetjük „tetter” a regionális együttműködés keretében való gondolkodás sémáját. A Duna Régió Stratégia sikere löketett adott a visegrádi együttműködés esetleges újraértelmezésére.²³

A nemzetközi élet szereplőivel szemben a korábbi beszédekben nem tapasztalt módon távolságot tart, sőt egyfajta ellenszenv is kiérződik szavaiból, mikor kijelenti, hogy olyan országot építünk, ahol nem bankárok és külföldi bürokraták mondják meg, hogyan éljünk, milyen alkotmányunk legyen, mikor emelhetünk béreket vagy nyugdíjakat. Ezt egészen addig fokozza — ami valljuk be jelen körülmények között az illúzió, vagy orbáni szóhasználattal élve „politikai sci-fi”²⁴, hogy megszüntetjük az ország külső pénzügyi függését és Magyarország energiafüggségét. Ez utóbbi kijelentés szintén egyedi az éértékelők tekintetében és iránymutatás a kül- és biztonságpolitika energiapolitikai szegmensének nyomatékosabbá tételére.

Szintén fontos tényezőnek tartjuk Németország beemelését a beszédbe, ami mindenekelőtt a Közösségi intézményrendszer fent említett háttérbeszorításával válik hangsúlyossá. „Az újraparositással a magyar ipart összeépítjük a némettel.”

A korábbi beszédekben a határon túli magyarsággal való viszony „kimerült” a nemzetpolitikára való hivatkozásban. A 2013-as éértékelőben viszont új fogalmakkal ismerkedhetünk meg, ez a kultúrnemzet²⁵ és a világnemzet. „A Kárpát-medencében élő és a világban szétszórta magyarokat kulturális, közjogi és szellemi tekintetben is integráljuk, kihasználjuk a modern kor jogi és technikai lehetőségeit, vagyis szétszórattatásból világnemzetet építünk.”

KÖVETKEZTETÉS

Az éértékelő beszéd napjaink politikai kultúrájának szerves részévé vált. A beszéd elmondása nem csak a miniszterelnök privilégiuma, hanem az ellenzék domináns szereplőinek kihagyhatatlan feladata is.²⁶ A dolgozat megírásával azt kívántam szemléltetni, hogy mekkora teret enged a miniszterelnök a külpolitikai elképzelések bemutatásának, hogy milyen viszonyok közé helyezi kormányának a szakpolitika ezen területét érintő feladatait az ország geopolitikai helyzetéből adódó kihívások tükrében és a Közösségi rendszerekből fakadó előnyök és feladatokat megjelenítse tekintetében. A kormány szomszédság- és nemzetpolitika szempontjából hogyan alkothat stabil és harmonikus kapcsolatot, illetve aktuálisan a határon túli magyarság helyzete hogyan javítható az európai gyakorlattal összhangban. Az éértékelés kizárólag elvi síkon tekint a beszédekben elhangzott tartalomra, nem kívánja kommentálni az aktuálpolitikai történéseket.

²³ Fontos faktorként említhetjük a külpolitika regionális elemének tekintetében azt a tényt, hogy Magyarország 2013-2014-ben egyszerre tölti be a visegrádi csoport, valamint a Közép-európai Kezdeményezés (KEK) elnöki tisztét. A V-4 egy zártabb együttműködési rendszer, melynek távlati célja a négy ország közös érdekeinek képviselete, ezekért való lobbizás lehetne az EU-n belül. Ne támassunk túl nagy elvárásokat a KEK-vel szemben, mert túl kicsi a kohézió és túl sok a törésvonal az általa lefedett térségben, hiszen a közép-európai EU- és NATO-országoktól a Nyugat-Balkánon át Kelet-Európáig ér — mutatott rá Németh Zsolt. (http://kitekinto.hu/bem-rakpart/2012/11/30/nagy_hangsulyt_kap_kozep-europa_a_magyar_kulpolitikaban/) (2013.02.28.)

²⁴ „Magyarország új alapokon áll” éértékelő beszéd 2012. február 7.

²⁵ A kultúrnemzet fogalma nem újonnan alkotott szókapcsolat, csak a jelenlegi kormány szóhasználatába nem volt hivatalosan beemelve. Sem a kormányprogram vonatkozó részében, sem pedig a MNBS nem találkozunk vele. A világnemzet kifejezés viszont új keletű, tartalma, értelmezésének szintje és színtere még kifejtésre szorul.

²⁶ A tanulmány terjedelmi okoknál fogva nem hivatott az ellenzéki pártok éértékelő beszédeinek összehasonlítására, kizárólag a miniszterelnöki beszédre koncentrálni.

Magyarország a Közösségi rendszer tagjaként különutas politikát képvisel érdekeinek érvényre juttatása tekintetében, ahol szakítani kíván az önsajnálattal és a beletörődéssel. A gazdasági válság megtépázta ezen intézményeket, ugyanakkor szükséges erősítésük is. Orbán Viktor egyrészt belátja, hogy a nyugati orientáció létszükséglet az ország számára, de szeretne ezen változtatni, és ezt a keletre való nyitásban érvényesíteni. Ezt a gondolatot már a 2010-es évvértékelő beszédében is megfogalmazta. *"Magyarországnak is tudnia kell, hogy bár európai uniós tagországgként nyugati zászló alatt hajózik, a világgazdaságban ma keleti szél fúj."* Tudatosítja tehát az új hatalmi központok megjelenését a hallgatósággal és ezen térség felé történő nyitást, kiemelve a gazdasági szempontokat. Elmondható tehát, hogy a külpolitika történelmi feladata az, hogy növelje a magyar gazdaság teljesítőképességét.

A regionális együttműködést szervezeti keretben oldaná meg a kormány, mely a benne lévő tagországok érdekérvényesítő politikájának letéteményese lehet, tehát a bilaterális kommunikáció sikjét egy multilaterálisra helyezné át, amiben domináns szerepet szán Magyarországnak. Nem titkolt célként olyan struktúrában gondolkodik, ahol a résztvevő államok akkor is együtt tudnak működni, mikor egy adott kérdés számukra semleges, míg a többiek számára egységesen fontos. Ezzel az országot javíthatná nemzetközi pozícióját, befolyását.

Az orbáni koncepció abszolút mértékben kiáll a nemzetállam XXI. századi létjogosultsága mellett, mivel a nemzeti szuverenitás erősítése válik hangsúlyossá mind a négy beszédben. A magyarságpolitika deklaráltan az egyik legfontosabb kérdés a kormány számára, melyet beemelt az elnökségi programba is. A kormány egyik első intézkedése, az állampolgárság megadása is ezt szolgálta. A beszédekben ennek ellenére kevés kézzelfogható történetet említ, bár az utolsóban, mint említettük, túllép a nemzet konvencionális értelmezési kategóriáján és egyfajta misztikus, organikus irányba fordul.

Az orbáni külpolitika egyik szegmense a kormányprogramba foglaltak szerint az USA-val való kapcsolatok erősítése. Az elemzésre kiemelt beszédek egyikében sem található erre való utalás.

Ma Magyarországnak többek között olyan biztonsági kihívásokkal kell foglalkoznia — a teljesség igénye nélkül — mint az energiaellátás, a szélsőségek elleni fellépés, a természeti környezet kimerülése, a migráció és demográfia, melyek ütközési területek a bel- és külpolitikában, mégsem érkezett rájuk válasz. Összegzésként tehát megállapíthatjuk a négy évvértékelő tekintetében, hogy a belpolitika abszolút őrzi primátusát és nagyon erősen kivetül a külpolitikára, ami összecsúszik a gazdasági kérdések viszonyrendszerével.

Kulcsszavak: évvértékelő beszéd, kormányprogram, Magyarország, EU, NATO, nemzetpolitika, regionális együttműködés

Keywords: annual evaluation speech, cabinet programme, Hungary, European Union, NATO, regional cooperation,

FELHASZNÁLT IRODALOM

Dr. Beréti László: Választások Szerbiában. Hadtudományi Szemle on-line 2012. 5. évfolyam 3-4 szám

Országgyűlési Napló 1990-2004., a plenáris ülések teljes szövegű adatbázisa Arcanum Adatbázis Kft, Budapest, 2005.

<http://www.parlament.hu>

<http://iranytutezet.hu>

<http://index.indavideo.hu/>

<http://www.delmagyar.hu>

<http://www.orbanviktor.hu>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

BENEDEK Márta

**Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

<http://www.youtube.com>

<http://www.kisalfold.hu>

<http://premier.mtv.hu>

<http://kitekinto.hu>

<http://www.kulugyminiszterium.hu>

<http://hu.wikipedia.org>

<http://hvg.hu>

<http://videotar.mtv.hu>

PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK ROMÁNIÁBAN

PARLAMENTARY ELECTIONS IN ROMANIA

Romániában 2012 decemberében parlamenti választásokat tartottak mind a képviselőház, mind a szenátus vonatkozásában. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség megőrizte parlamenti súlyát.

Rumanian elections were held in December 2012. Renewed both Houses of Parliament, Chamber of deputies and Senate. RMDSZ reached the 5 percent hurdle, so RMDSZ plays fundamental role in legislation again.

2012. december 9-én parlamenti választásokat rendeztek a szomszédos Romániában. A választások nyomán megújult a törvényhozás mindkét háza, a képviselőház és a szenátus is. Az előző parlamenti megmérettetés 2008. november 30-án volt, azaz a négyéves ciklus lejártával invitálták ismét a választókat az urnákhoz. A választás magyar szempontból legörvendetesebb eredménye az, hogy a Romániai Magyar Demokrata Szövetség képviselői bekerültek a törvényhozás mindkét házába. Így az erdélyi magyarság a rendszerváltás óta soha nem maradt parlamenti képviselet nélkül.

A romániai választási rendszerben 2008-ban történt generális változás, amit 2009-ben egy tanulmányban foglaltam össze.¹ Most csak a legfontosabb ismérveket sorolom fel. Romániában egyfordulós, arányos, kompenzációs modell alapján voksolhatnak a polgárok. A választókerületek között a lakosság számának megfelelően osztódnak a mandátumok. Ez azt jelenti, hogy mintegy 70.000 választó delegálhat képviselőt a képviselőházba és 160.000 pedig szenátort a második kamarába. Érvényes az 5%-os bekerülési küszöb. Ez alatt csak akkor lehet mandátumhoz jutni, ha az induló szervezet hat képviselői és három szenátusi választókerületben szerzi meg az első helyezést (ún. 6:3-as szabály). Létrehozhat egy kerületet a külföldön élő román állampolgárok számára négy képviselőházi és két szenátusi képviselettel.

Az RMDSZ eredményei az előző ciklussal összehasonlítva:

	2008		2012	
	Képviselőház	6,58%	22 hely	5,13%
Szenátus	6,56%	9 hely	5,13%	9 hely ²

Mind arányában, mind a helyek számában szerényebb a 2012-es eredmény, mint az előző. A képviselőházban négy képviselővel lesz kisebb az RMDSZ frakció, míg a szenátusban sikerült megőrizni a képviselői helyek elmúlt négy évvel azonos számát.

Az RMDSZ képviselete megyei bontásban így alakul:³

Bihar: Cseke Attila képviselő
Szabó Ödön képviselő
Bíró Rozália szenátor

¹ Lásd: Beréti László: Választások Romániában 2008. Hadtudományi Szemle on-line Bp. 2. évf. 2. szám 2009.

² www.erdely.ma/kozeletunk=132170 2012.12.17.

³ www.erdely.ma/kozeletunk=132170 2012. 12. 17.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Hargita:	Antal István képviselő Kelemen Hunor képviselő Korodi Attila képviselő Moldován József képviselő Tánczos Barna szenátor Verestóy Attila szenátor
Kolozs:	Máté András képviselő László Attila szenátor
Kovászna:	Fejér László Ödön képviselő Markó Attila képviselő Márton Árpád képviselő Klárík László szenátor Olasz Gergely szenátor
Maros:	Borbély László képviselő Kelemen Attila képviselő Kerekes Károly képviselő Markó Béla szenátor
Máramaros:	Bónis István képviselő
Szatmár:	Kereskényi Gábor képviselő Erdei-Dolóczki István képviselő Pataki Csaba szenátor
Szilágy:	Seres Dénes képviselő Végh Sándor szenátor
Temes:	Molnár Zsolt képviselő

A Szövetségi Képviselők Tanácsa (az RMDSZ legfelsőbb döntéshozó szerve) Zilahon tartott tanácskozásán a szervezet főtitkárát, Kovács Pétert nevezték ki kampányfőnöknek. Vélekedése szerint a közelgő parlamenti választások kulcsa a mozgósítás lehet, vagyis az, hogy az RMDSZ hívására mennyien mennek el december 9-én szavazni. Ha a román szavazók mozgósítása sikeresebb lesz — ahogy az tapasztalható volt az önkormányzati választások alkalmával —, akkor a magyarság eredménye alacsonyabbra várható.

„Az egész kampányszerkezetet úgy fogjuk felépíteni, hogy az első időszakban tudjuk felmutatni azt, hogy rászolgáltunk a magyar emberek bizalmára, hogy az elmúlt 23 évben hosszú utat tettünk meg, de csak egy fejezetéig értünk el ennek az útnak, és további eredményeket kell elérnünk. Azon fogunk dolgozni, hogy a leghatékonyabban tudjuk az eredményeinket felmutatni, illetve olyan reális és megvalósítható célokat mutassunk fel, amelyekkel kapcsolatban döntések fognak születni a következő években — velünk vagy nélkülünk —, de ezek a döntések mindenképpen érinteni fog-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

nak bennünket.” — nyilatkozta Kovács Péter a Népújság október 3-ai számának.⁴ A szövetség pozitív kampányt akar folytatni, nem foglalkozik az ellenfelekkel, nem akar lejártni, nem foglalkozik a másik két magyar párttal (Erdélyi Magyar Néppárt EMNP és Magyar Polgári Párt MPP)⁵ és azok törekvéseivel.

A Szövetségi Képviselők Tanácsának határozata alapján⁶ a parlamenti választásokra való felkészülésnek és a jelöltek kiválasztásának az a célja, hogy a Szövetség jól és eredményesen szerepeljen a parlamenti választásokon. Amennyiben sikeres lesz a felkészülés, akkor a Szövetség a hagyományainak megfelelően hatékonyan tudja képviselni a magyarságot a román törvényhozás mindkét házában. A határozat kijelölte azokat a választási szerveket mind országos, mind megyei szinten, amelyek a végrehajtás fő megvalósítói lesznek. Külön kitértek arra, hogy kik lehetnek az RMDSZ jelöltjei és milyen összeférhetetlenségi szabályoknak kell megfelelniük (például nem lehet polgármester, alpolgármester stb.).

Kelemen Hunor az RMDSZ szövetségi elnöke kampánynyitó rendezvényén tartott beszédében a közösség bizalmáról beszélt.⁷ A közösségtől — választóktól — kapott bizalmat viszonzni is kell, ennek az alapja pedig a kölcsönös bizalom. Bízni kell abban, hogy mindenki a jót akarja a közössége érdekében elérni. „Három ellenségünk van: a közöny, a gazdasági válság és a román nacionalizmus. Nekünk ez ellen kell küzdenünk. A mi jelöltjeink tudnak hiteles, megvalósítható válaszokat adni. Ha erős parlamenti képviseletünk van, beleszólhatunk a döntésekbe. A mi erős fegyverünk az eszünk lehet. A tudásunk, amelyet a családban, az iskolában, a közösségben szereztünk meg... Ésszel, erővel és szívvel képviseljük az erdélyi magyarságot, úgy, hogy tovább vigyük a parlamentben mindazt, ami 23 év alatt jó volt.”⁸ — mondta beszédében az elnök.

A Szövetség megyei elnöke, Borboly Csaba a román nacionalista szervezetek támadásaira hívta fel a figyelmet. A választásokhoz közeledve ezek a csoportok mindig aktívabbakká válnak, mindig fokozzák a politikai tevékenységüket az etnikai kisebbségek felé, különösen az erdélyi magyarság irányába. „Olyan támadásokkal, olyan politikai módszerekkel kell szembenéznünk, amelyekről szerettük volna azt gondolni, hogy már a történelem szemétdombjára kerültek és a 21. század Európai Uniójában nem alkalmazhatóak. A székely zászló és a székely történelemkönyv elleni összehangolt politikai támadás azt mutatja, hogy a nacionalista erők újra célkeresztbe vették a székelységet, fittyet hányva az európai normákra.”⁹ — fogalmazott a megyei elnök.

Az RMDSZ-nek erős képviselettel kell rendelkezni a képviselőházban és a szenátusban is. Ez csak úgy lehetséges, ha minden szavazat, amit a Szövetségre leadnak mandátumot ér, mert az erős képviselet erősíti a szervezetet is.

Mint fentebb már említettem, a Szövetség alapvetően megőrizte parlamenti részvételét; a képviselőházban kevésbé, a szenátusban pedig a 2008-as eredményt sikerült újból elérni.

December közepén tartotta utolsó éves összejevetelét a Szövetségi Képviselők Tanácsa és értékelték többek között a parlamenti választási eredményeket is. A marosvásárhelyi ülésen a Szövetség elnöke politikai beszámolójában¹⁰ értékelte az elvégzett munkát. Köszönetet mondott azoknak a szavazóknak, akik az RMDSZ-re adták a voksukat; a kampányt vezető és megvalósító résztvevőknek, az aktivistáknak, és gratulált a megválasztott képviselőknek, valamint szénátoroknak. Megállapította, hogy ismét bebizonyosodott, hogy a Szövetség csak a magyar szavazókra számíthat, csak ez szavazatok révén őrizhető meg a romániai magyarság parlamenti képviselete. Sajnos négy mandátummal kevesebbel rendelkeznek majd az új képviselőházban. A 2012-es esztendő két nehéz választás éve volt: egyrészt a helyhatósági,

⁴ <http://rmdsz.ro/interaktiv/interju> 2012.. 10.03.

⁵ A Magyar Polgári Párt nem indult a választásokon, visszalépett. Az Erdélyi Magyar Néppárt a képviselőjelöltek 0,64%, a szenátorjelöltek 0,78%-ot kapott és nem szerzett mandátumot. Forrás: www.erdely.ma/kozeletunk=132095 2012.12.11.

⁶ <http://rmdsz.ro/hatarozatok> 2012.12.10.

⁷ [http://parlament2012.rmdsz.ro/sajtoszoba/hir/kozony-nacionalizmus...2012.11.12.](http://parlament2012.rmdsz.ro/sajtoszoba/hir/kozony-nacionalizmus...2012.11.12)

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ <http://rmdsz.ro/sajtoszoba/hir/egy-esztendo-ket-nehez-valasztas> 2012.12.17.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BERÉTI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

másrészt az országgyűlési megmérettetésé. A kormánykoalíciónak két és fél évig tagja volt a szervezet, ahol jelentős megszorító intézkedéseket kellett hozni az ország gazdasági helyzete miatt. Az elnök beszámolójában említést tett az Erdélyi Magyar Néppárttól is. „Az EMNP az első pillanattól kezdve félretájékoztatta a magyar embereket, tudták, hogy semmi esélyük bejutni a parlamentbe. Ők azért voltak szomorúak az eredményhirdetést követően, mert mi bejutottunk, átléptük az 5 százalékos küszöböt... A december 9-i választások ismét bebizonyították, hogy a verseny nem mozgósít, a bizonytalanokat nem hozza vissza, az embereket nem érdekli a politikusok vitázása, egymásnak feszülése.”¹¹ Sajnos a vetélkedő magyar pártok a részvételre is hatással voltak, jórészt ennek is tulajdonítható a képviselőházi négy elvesztett mandátum. Felmerült az RMDSZ esetleges koalíciós partnersége is. A győztes párszövetség vezetője Victor Ponta¹² tárgyalásokra hívta a magyarok képviselőit az esetleges kormány szerep vállalásáról. Ma már tudjuk, hogy a Szövetség nem lett része a kormányzó koalíciónak, ellenzékben fog politizálni. Magyarok mégis kaptak kormánypozíciót: két magyar államtitkár került kinevezésre kormányhivatalok élére.¹³ A miniszterelnök tanácsadója kisebbségi és külpolitikai kérdésekben kinevezést kapott Frunda György volt szenátor, aki a választásokon nem jutott be a törvényhozásba.

Kovács Péter a szervezet főtitkára és kampányfőnöke felszólalásában eredményesnek ítélte a parlamenti választásokon a Szövetség tevékenységét. Vélekedése szerint az RMDSZ a magyar szavazatok 89 százalékát szerezte meg és a kitűzött célt, a parlamentbe jutást elérte. Ugyanakkor felhívta a figyelmet az eredmények értékelésére is, azaz arra, hogy a szervezet vizsgálja meg, miért csökkent a rá leadott szavazatok száma, miért volt alacsonyabb a magyar választók aktivitása, mint a románoké? Az okok felderítése a jövő számára elengedhetetlen.

A teljes kép érdekében a választások egészének eredményét is vegyük górcső alá.

Szavazatok megoszlása	Képviselőház	Szenátus
USL	60,1%	58,63%
ARD	16,7%	16,5%
PP-DD	13,99%	13,99%
RMDSZ	5,13%	5,13%

A választáson a részvétel 41,76%-os volt, ami közel 7,4 millió szavazót jelent.¹⁴

Ezek figyelembevételével a mandátumok kiosztása a következőképpen alakult:

Szavazatok megoszlása	Képviselőház	Szenátus
USL	273	122
ARD	56	24
PP-DD	47	21
RMDSZ	18	9
Nemzeti kis.:	18	-
Összesen:	412	176 ¹⁵

A rövidítésekhez magyarázat is tartozik, hiszen nem mindenki igazodik el a román politikai élet pártjai között. Az USL — a Szociál-Liberális Szövetséget jelöli, mely a következő pártok unióját jelenti: Szociáldemokrata Párt, Országos Szö-

¹¹ Uo.

¹² Az előző kormány miniszterelnöke

¹³ A statisztikai hivatal élére került Geréd Beatrix és a kisebbségi oktatási ügyek államtitkára lett Király András.

¹⁴ <http://marosvasarhelyi.info/hirek/kozvetettek...> 2013.01.15.

¹⁵ <http://marosvasarhelyi.info/hirek/kozvetettek...> 2013.01.15.

vetség Románia Haladásáért, Nemzeti Liberális Párt és a Konzervatív Párt. Az ARD koalíció tagjai: a Demokrata Liberális Párt, Polgári Erő és a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt. A PP-DD jelölés pedig a Dan Diaconescu Néppártot jelöli. Az RMDSZ, Romániai Magyar Demokrata Szövetség pedig mindenki által ismert.

Victor Ponta miniszterelnök pártszövetsége tehát fölényesen megnyerte a választásokat, kétharmados (alkotmánymódosító, alkotmányozó) többséget szerezve a törvényhozás mindkét házában. Pedig a választások előtt még egy kísérletet tettek a választási törvény megváltoztatására 2012 májusában, de ezt a jogszabályt a Román Alkotmánybíróság igen gyorsan, június hónapban megsemmisített. Arról már nem is szólva, hogyan lehet a szabályokat a voksolás előtt néhány hónappal megváltoztatni egy demokratikus politikai rendszerben, az Európai Unió tagállamában? Az eredmények azt mutatják, hogy a 2008-ban megváltoztatott szabályok elegendőek voltak a kormányzó pártszövetség újabb győzelméhez. A régi-új kormányfő által vezetett minisztertanács tehát kellő felhatalmazással, nagy parlamenti többséggel vághat neki a saját maga által hátrahagyott feladatoknak, mindenekelőtt a gazdaság rendbetételének. Romániai értékelések a kormányalakításhoz annyit tesznek hozzá, hogy Ponta azért adott kormányhivatalokat az RMDSZ-hez köthető személyeknek, hogy ha valamelyik koalíciós tagja időközben kiválna a kormánytöbbségből, akkor a magyarok pártjával továbbra is biztosított legyen az alkotmányozó többség.

Végezetül talán érdekes lehet az a szabály, amely a választásokon indulni szándékozók számára a minimálbér öt havi nagyságával egyenlő kaució (letét) megfizetését teszi kötelezővé. Csak az a jelölt kapja vissza letétét, aki választókerületében a szavazatok legalább 20%-át megkapta, pártok esetében ez a szavazatok 2%-a országos szinten. A választópolgárok nem tollal jelölik meg a kívánt jelölteket, hanem a párt lógójával ellátott pecsétet kell a jelölt, vagy párt nevéhez bélyegezni. A 18 bejegyzett nemzeti-etnikai kisebbség saját jogon egy-egy képviselőt adhat a képviselőházba. A szomszédos Romániában ezek az eredmények születtek 2012-ben a parlamenti választásokon.

Kulcsszavak: választás, választási eredmények, kormánykoalíció, RMDSZ

Keywords: election, election results, coalition government, RMDSZ

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Beréti László: Választások Romániában 2008. Hadtudományi Szemle on-line 2. évf. 2. szám 2009. Bp.
2. Borbély Zsolt Attila: „Kiáltjuk a célt: a magyarság nemzeti autonómiája” Kapu XXV. Évf. 11-12. szám 2012. Bp.
3. Riba István: Erdélyi magyarok képviselete. Szembenállásexport HVG 50. szám 2012. December Bp.

INTERNETES PORTÁLOK

1. www.erdely.ma
2. <http://marosvasarhelyi.info>
3. <http://rmdsz.ro>
4. <http://parlament2012.rmdsz.ro>

**GONDOLATOK A MIHÁLY ILDIKÓ ÁLTAL ÍRT, MOBIL ISKOLÁKRÓL SZÓLÓ CIKK
SZOCIOLÓGIAI HÁTTERÉRŐL****THOUGHTS ON MICHAEL ILDIKO WRITTEN BY MOBILE SOCIOLOGICAL BACKGROUND
ARTICLE ON SCHOOLS**

Mihály Ildikó: „Mobil iskolák az oktatás szolgálatában” című cikkének szociológiai hátterét elemzi a cikk. Célja a lehetőségek szélesebb áttekintése, a jövőbeli lehetőségek elemzése, és az UNESCO szerepe a mozgó iskolák működtetésében.

The article analysis the sociological background of Ildikó Mihály's article: "Mobile schools in the service of education". The main target is to make a wider view on the opportunities, to analyse the future opportunities, and the part of the UNESCO in the operation of mobile schools.

Rögtön a bevezetőben kijelentem, hogy én még sohasem hallottam a mobil iskolákról, és nagyon hamar felkeltette a cikk az érdeklődésemet. Én voltam ENSZ-katona, vezettem buszt is, és tanító a főiskolai végzettségem. Akár lehetnék egy mobil iskola vezetője is. Szó szerint vagy átvitt értelemben egyaránt. Bár azt gondolom, hogy az afrikai mobil iskolákban dolgozók talán nem is pedagógusok vagy buszvezetők, leginkább segítőkész, elhivatott jötevők, akiknek sokat köszönhet egy-egy régió.

Először annak néztem utána, hogy mennyit foglalkozik a média ezekkel a mobil iskolákkal, vagy egyáltalán a témával. Nos, azt kell mondanom, hogy igen keveset, alig többet a semminél. Ugyanakkor hozzáteszem, hogy érthetően, a minket konkrétan érintő oktatáseméleti kérdések jóval hamarabb kerülnek a látótérbe. Mindez természetes. A mobil iskolák, számunkra csupán érdekességet jelentenek, gyakorlatilag nem tudunk mit kezdeni a témával. Néhány kalandvágyó pedagógus elképzei, hogy „hú, ezt jó lenne csinálni” majd a napi gondok eltemetik őket. Tíz-húsz évente lesz egy olyan ember, de inkább ritkábban, aki kimegy és elkezd csinálni. Vagy elkezd csinálni mást, de mindenképpen olyat, amivel segíti az elmaradottabb régió lakóit. Önkéntesség. Ez a szó sokaknak csak ingyenmunkát jelent. Jómódúnak, de sokkal inkább elhivatottnak kell lenni ahhoz, hogy az ember önként segítsen a rászorulóknak, gyakran veszélyes vagy egészségtelen környezetben, fillérekért.

A cikk címét elolvastva, fogalmam sem volt, hogy mit is takar a „mobil iskola” kifejezés. Gyanítottam, hogy valami érdekes dolog lesz belőle, de nem számítottam rá, hogy ennyire érdekes. Ha nappali tagozatos hallgató lennék, kérvényezném, hogy Afrikába utazhassak ösztöndíjjal, egy mobil iskolában tanítani néhány hónapot. Ezt nagyon komolyan mondom. ENSZ katonaként átéltem egyet, s mást. Hihetetlen érzés, amikor a konvoj áthalad egy szétlőtt falun, és a gyerekek csapatostul szaladnak oda, hogy kapjanak valamit. Ilyenkor szétosztogattuk a szendvicseinket, pedig tudtuk, hogy estig nem kapunk mást. Örültek neki. Bármilyen ennyivel örültek! Egy üres zsemlének is.

Belegondol az ember, hogy Magyarországon, az iskolában mennyi mindent tanulhatnak a gyerekek, s aki nem járhat iskolába, az mennyi mindentről lemarad. Napról-napra egyre nagyobb hátrányba kerül. Afrikában pedig, ahol még iskola sincsen, eleve reménytelen, hogy a tanulás által emelkedjen az életszínvonal. Mennyire szomorú az, hogy az afrikai szegény régióban ma megszülető gyerek legjobb esélye az, hogy életben marad és felnő. A legrosszabb meg az, hogy éhen hal gyerekkorában.

A cikk, bár említi, hogy a mobil iskola nyolcvan éves, mégsem lelkesedik, nem ujjong, nem magasztalja azt, csupán tárgyilagosan, lakonikus tömörséggel ír erről az érdekes oktatási formáról. A cikk első felében félreérthető kijelentésekkel is találkoztam. „A kanadai kormány hozta létre...” írja az író, de én még sokáig azt gondolom, hogy Afrikában. Később

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

derül ki, hogy ez Kanadára vonatkozik. Igen, Kanadában találták ki a „guruló iskolát”, mégpedig a városoktól távol élő gyerekek, és sok esetben azok szüleinek oktatására. Kiderül, hogy negyven év után vonták ki a járművek nagy többségét a forgalomból, de nem derül ki, hogy miért. Csak találgatok, hogy tönkrementek — ennyi idő alatt nem is csodálom, de, hogy építettek-e iskolákat közben, vagy onnantól a gyerekek nem tanultak, csak várták a „guruló iskolát” az út szélén, az megint nem derül ki. Gondoljuk végig a lehetőségeket! A busz elromlott, a kormány közölte a pedagógusokkal, hogy nincs busz, ennyi volt a tanítás. A gyerekeknek meg gondolom nem szólt senki, csak rájöttek, hogy nem jön a mobil iskola. Vagy kaptak egy levelet, hogy mostantól be kell járniuk a 25 km-re lévő városba tanulni. Elég furcsa ez az egész. Mindenképpen kivizsgálásra érdemes. 1966-ban már csak egy ilyen busz volt járóképes, és folytatta munkáját. Tehát az igény megvolt rá.

Az UNESCO ismerte fel az utóbbi évtizedekben a mobil iskolák jelentőségét, és kezdte szorgalmazni az elmaradt régiókban, azok alkalmazását. Ezeket már nem mobil iskolának nevezik, hanem barátságos iskolának. A cikk szerzője megemlíti, hogy egy könyv is készült erről az oktatási módról, „Reményt mindenkinek” címmel, amit egy francia tanár házaspár írt, 42 nyugt-afrikai helyszínen átélt személyes tapasztalatairól. A könyv Párizsban jelent meg. Sajnos az Interneten nem találtam magyar fordítást. Több jel is arra mutat, hogy újra felismerték a mobil iskolák fontosságát. A cikk szerint, 2005-ben 10 ilyen iskolabuszt állítottak üzembe Egyiptomban. Ha belegondolunk, hogy remélhetően más országokban is újra elindultak a buszok, akkor biztató a jövőkép. Nem baj, ha nincs pénz iskolát építeni, csak jöjjön a „guruló iskola”. Sok helyen egyébként a nomád pásztorok gyerekei tanulnak ezekben, akiknek nem is lehetne iskolát építeni, hiszen állataikkal folyamatosan vándorolnak. Emellett a huzamosabb ideig kórházban lévő gyerekek oktatására is használható, bár azt gondolom, hogy oda elég, ha kocsival elmegy a pedagógus, és felmegy a kórterembe. A buszt a nagyobb létszámú, sok gyermekes közösségekbe kell irányítani, ahol nincs lehetőség iskolát építeni. A cikk írója említi még azokat a gyerekeket, Rióban, Fokvárosban, Antwerpenben és számos más helyen, akik utcai munkából tengődnek napról-napra. Ha ők nem kapják meg a lehetőséget a tanulásra a mobil iskolák által, végleg elnyeli őket a nagyváros piszkos reménytelensége. A másik veszélyeztetett csoport a lányoké, hiszen sok helyütt egyszerűen eltiltják az iskolától, mondván, úgysem lesz szükségük arra, amit ott tanulhatnak, hiszen anyaként kell helytállniuk majd. A La Fondation Oranger alapítvány húsz éve kezdte meg működését Franciaországban, kifejezetten olyan pedagógusok toborzásával, akik a mobil iskolákban tanítottak később. Szenegál, Mali, Elefántcsontpart területén az utóbbi években 22.000 gyereket oktattak valamilyen formában. Azt gondolom ez nem kis teljesítmény, és szomorúsággal tölt el a gondolat, hogy nem vehetek részt ebben. Ma már Csádban, Kongóban, Tanzániában, Etiópiában, Argentínában, Bolíviában és Benin területén is működnek a „guruló iskolák” egyre több gyermeket segítve a tanítás által. Mennyire más ez a fajta oktatás, mint a nálunk megszokott hagyományos iskolarendszer! Reggel felkeltünk, elsétáltunk az iskolába, és tudtuk, hogy az mindig ott lesz. Főztek ránk, csak be kellett ülni az ebédlőbe. Afrikában meg előfordulhat, hogy meg sem érkezik az iskolabusz. Ha egyáltalán jár a környékre.

Van még a mobil iskoláknak egy nagyon fontos funkciója. Nekünk talán eszünkbe sem jutna, de ahol szükséges, ott hihetetlenül sokat segíthet: étkezési és tisztálkodási lehetőséget is biztosít a tanulás mellett. Nem csak pedagógus, hanem szakképzett ápolónő is érkezik, segítve a gyerekek mindennapjait jelenlétével. A fejlett államokban ez mennyire természetes és mennyire megoldott. Az elmaradt területeken pedig sokszor nem is lehetne másként megoldani. Franciaországban és Belgiumban a vándorló roma családok gyerekeinek oktatását oldják meg a mobil iskolák segítségével. Nem vagyok benne biztos, de talán ez nálunk is segítene. Bár pénz biztosan nincs rá. Ideális esetben rá lehetne venni a szülőket, akik egy távolabbi iskolába nem engedik el a csemetét, hogy a faluba érkező mobil iskolában tanulhasson. Azt gondolom, hogy érdemes lenne foglalkozni a kérdéssel, de sajnos, amíg mentőautókra nincs pénz, meg a tűzoltók fizetésére, addig nem lesznek itthon mobil iskolák. A mentőautóról most eszembe jutott, hogy a Budapest-Bamakó rallyn egy mentőautó is indult, amit otthagytak valamelyik faluban ajándékként. Nos, a következő

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

versenyen indíthatnánk egy „guruló iskolát”, amit szintén odaajándékozhatnánk. Persze ez csak elmélkedés, először a saját oktatásunk háza táján kéne rendet tenni.

A mentőautó és busz után, az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy mobil iskola gyanánt elvileg bármilyen jármű felhasználható. A cikk szerzője kamiont és más szállító járműveket említ, de Beninben például egy NATO mentőautót is használnak ilyen célra. A legnagyobb, legcélszerűbb járművek többhelyiségesek, korszerűen felszereltek, de ebből igen kevés fut az utakon. Katonaként láttam sokféle hasonló járművet, amelyekben irodák, műtők, logisztikai központok voltak kialakítva. Hihetetlenül praktikusan működtethetők, bár költséges az elkészítésük és a működtetésük egyaránt, illetve minél bonyolultabb, annál kevésbé mozgékony. Az igazán elhivatott oktatók, ennél jóval egyszerűbb megoldásokkal is csodákra képesek. Nem ritka, hogy a járműben nincs hely az oktatásra, csupán a felszerelések férnek el benne. Megérkezvén a jármű mellett tartják meg az órákat a pedagógusok, vagy a pedagógus, aki egyben a vezető, a szerelő és még ki tudja mi minden.

Azt gondolom, hogy pedagógusként vagy katonaként leélhetünk úgy egy konstruktív életet, hogy hírét sem halljuk a mobil iskoláknak, hiszen igen kevés az információ ezekről, illetve nem is igazán tudjuk beépíteni a mindennapi tudásunkba. Mégis úgy érzem, hogy fontos ismernünk a módszert, fontos ismernünk, hogy a világ más tájain élő kollégáink napról-napra hogyan küzdenek a körülményekkel, hogy hivatásukat gyakorolhassák. Bízom abban, hogy az UNICEF, az UNESCO és ezek példáját követve más szervezetek is előremozdítják a „guruló iskolák” ügyét, a világ elmaradott országaiban élő gyerekek tanulásának elősegítésére.

Mindig, amikor elvégeztem egy felsőfokú iskolát, azt hittem, hogy egészen más ember leszek, amikor befejezem. Okossá válok, tudni fogok „valamit”, ami megváltoztatja az életem. Ezzel szemben általában csalódás ért, mert úgy éreztem, nem történt semmi. Most már tudom, ezek az iskolák olyanok, mint a gyermeknek az általános iskola osztályai. Kicsit több lesz, kicsit gyarapszik a tudása, de csak annyira, hogy a következő osztályba léphessen, és az új ismereteket hozzá tudja kapcsolni a többihez.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Tanulunk, amíg meg nem halunk. Mindenki. Csak különböző intenzitással és különböző módon. Nekünk most ez a feladatunk. Ezért van rá időnk és energiánk. Van, aki erre azt mondja, hogy „szerencse, hogy tanulhatunk”. Nem hiszek a szerencsében.

Időnként viccesen azt szoktam kérdezni: „Tudod, hogy mi szeretnék lenni következő életemben? Buta.” Van, amikor komolyan is gondolom ezt. Mi pont azon a szinten vagyunk, ahol már feszít a tenni akarás, hogy csináljunk végre valami értelmeset, illetve a bizonyítási vágy, hogy megmutassuk, milyen nagyszerűek is vagyunk, de a környezetünk értetlenül, talán irigyen figyel bennünket, és nem érti, hogy mit is akarunk mi ezzel.

Sajnos az emberek többsége beéri az evéssel, alvással és televízió nézéssel. Mi meg, a keresők, folyamatosan küzdünk. Bizonyos szempontból ezért jó igazán butának lenni. Nincs küzdelem, nincs stressz. Egyfajta zen állapot.

A magunkfajta meg inkább küzd, inkább teszi a dolgát, nem bír nyugton maradni. És valahol mélyen ez jó érzés. Itt bukkan a felszínre az a régi tézis, miszerint „a cél az út maga” és az ember hosszú évek alatt érti meg, hogy ez mennyire igaz. Elmentem busztanfolyamra. Másfél éve befejeztem és még nincs beíratva a jogsiba, mert „majd”. De vezetni a buszt a körúton, az valami fergeteges érzés volt. Az iskola is ugyanez. Hasznos lesz a diploma és szükséges is, de ott lenni az iskolában, az valami különleges, fura érzés. Mintha hazamenne az ember. Akkor érzem ezt igazán, amikor egyedül vagyok bent az osztályban. Akkor mesélnek a falak és a bútorok. Általában vizsga előtt másfél órával érkezem, és ráhangolódom az iskola hullámhosszára. Valami nagyon pozitív energiák lebegnek a levegőben. Sejttem, hogy a tanárok és a diákok hite, és pozitív energiái itatják át a falakat valamilyen módon. Ha néha bemegyek a főiskolára fülig ér a szám. Akik meg éppen oda járnak, nem értik, hogy mit vigyorgok. Ez valahonnan nagyon mélyről, lélekből jön. Az iskolában letisztul minden. Tudom, hogy miért vagyok ott. A tanár is tudja. Együtt mindannyian közös célokért dolgozunk. Ez milyen jól hangzik. Teljesen idealisztikus és rózsaszínű. Közben meg igaz.

Másrészről nagyon szerettem olyan e-mailt kapni, ami úgy kezdődött, hogy „Tisztelt ELTE polgár!” Ilyenkor magamban nagyon büszke voltam magamra, és éreztem, hogy mennyire színvonalas iskolába járok. Én, aki sosem voltam egy osztályelső, egyetemre járok, ráadásul az ELTE-re. Nem sokan hittek ebben.

Az egész úgy kezdődött, hogy valamikor 18 évvel ezelőtt, kalandvágyból katona lettem és sokat jártam külföldön, de nem is ez a lényeg. Huszonnyolc évesen egyik nap rájöttem, hogy jó lenne tanulni, kéne egy diploma. Közben még érettségim sem volt. Négy év esti gimnázium, majd tanítóképző következett, el is telt gyorsan tíz év.

Miért választottam a tanítóképzőt? Sosem gondoltam, hogy valaha tanítani fogok. Még másodikban sem. Pedig mondták a lányok az osztályban, hogy „meglátod Mike, tetszeni fog”.

Bevallom őszintén, gyermekkoromban nem tiszteltem tanárait. Barátommal együtt, csak, mint „az iskola rémei”-t emlegettek még nyolcadikban is. Szerettem rossz gyerek lenni. Ehhez képest már a szakmunkásképzőben is nagyot fordult velem a világ, nem is beszélve az esti gimnáziumról. Ott már kifejezetten éreztem, hogy a tanárok milyen jóindulattal viselkednek irántunk, és kezdtem rájönni, hogy nem igazán van köztük rosszindulatú, maximum fásult. Persze ez valószínűleg emberfüggő is, hiszen még a főiskolán is hallottam olyat, hogy „milyen szemét” volt egy tanár. Miközben én mindegyikükkel kellemesen el tudtam beszélgetni. Előfordult, hogy egyest kaptam, de tudtam, hogy nem adtam más lehetőséget. Fura volt látni és rájönni, hogy a tanár nem diadalmasan írja be az egyest, és nem vág ki, hanem kellemetlenül érinti és sajnálja, hogy nem adhat mást, azaz én hoztam kellemetlen helyzetbe azzal, hogy nem tanultam.

Az egyetemen megérinti az embert valami egészen különleges érzés, hiszen egészen más, mint az addigi iskolák és tanulmányok. Én az egyetemen elfelejttem puskázni. Minden iskolában előfordult néha, de itt egyáltalán nem. És gondolkodtam rajta, hogy miért.

A legtöbb iskolában lexikális tudást kérnek. Magolni kell, meg szó szerint visszaadni. Magolni mindenki utál. Ekkor jön a segítség, a „mini lexikon” a puska. Az egyetemen pedig úgy éreztem, hogy fontossá vált az egyén. Fontossá vált az, hogy mit gondolok. Azt meg tudom fejből. Persze tanulni is kell, de az is könnyebb így, hogy nem szó szerint kell

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FALUDI Miklós

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

visszamondani az adatokat, illetve valahogy olyan „felnőtt” lett az egész. Vagy mi lettünk felnőttek? Lehet, hogy ez csak egy bennem lejátszódó folyamat? Részben talán igen, de biztos vagyok benne, hogy a gondolatmenetem nem jár messze az igazságtól.

Szóval olyan „felnőtt” lett az egész. Nem magolni kell és megszegyenülten elkullogni, ha nem tudok egy szót. Partnerek lettünk, beszélgetünk, és ha nem úgy sikerül a vizsga, a tanár tudja, tapasztalatból, emberismeretből, tudása alapján, hogy attól még jó pedagógus lehetek, csak ma így alakult.

Első szemeszter, első nap. Nem engedtek el a munkahelyemről. Írtam egy e-mailt a tanárnőnek, hogy baj van, kések. A válasz: „Kedves kolléga, jöjjön, amikor tud, várom!” A válasz lenyűgözött! Éreztem, hogy egyetemen vagyok. Valami megváltozott! Minden más. Szeretek bejönni. Nem bántanak. Hiszen reggel riaszt az ébresztőóra, futás, elkések. Ordít a másik autós, szirénázik egy mentő, lerobban a kocsi, bent meg morcos a főnök. Egyszerre csörög az asztali telefon meg a mobil, közben kopognak. Hazafelé lökdösnek a közértben, leordít a pénztáros. Ugat a kutya, sír a gyerek, jön a csekk, a számla, a bírság, beázik a lakás, éjjel meg buliznak a szomszédokban.

Bemegyek az iskolába, és mosolyognak a többiek! Mosolyognak a tanárok is! Nem, nem rajtunk, csak mert ők is jól érzik magukat. Főleg velünk, estisékkel. És ezt el is mondják. Áthat a lelkesedés. Az egyetem szelleme. A pozitív energia. Évtizedek óta csak nő bennem a hatása.

Az iskolában persze izgulni is szoktunk. Sejtethető, hogy mindig a vizsgák előtt. Pedig nem kellene. Mindig olyan egyértelmű a dolog! Aki azt mondja „nem tudok semmit” az ötössel jön ki. Aki azt mondja „bele se néztem” az is megkapja a négyest. Én meg csak ülök, és frankón azt érzem, hogy nem jut semmi az eszembe. Van egy trükk: hiszek benne, hogy a számomra legjobb tételt fogom húzni, és mivel az agyam tudja, hogy melyik az, nem is gondolok arra, hogy hányas is lenne az. Általában működik. Ha véletlenül mégis egyest kapok, mert persze ilyen is előfordult, akkor sem történt tragédia, csupán hatékonyabb tanulásra ösztönöz. Legközelebb úgyis sikerül.

Elsősorban tehát nem a lexikális tudás az, amit itt kapunk, hanem egyfajta követendő példa, hogy hogyan is kell az emberekhez viszonyulni, tanítani, és hogyan lehet hatékonyan emelni a diákokat ahhoz, hogy átlásson azon a kerítésen, ami mögött a tudás rejtőzik.

Rengeteget tapasztaltam az életben, rengeteget tanultam és láttam, s mindezt feltétlenül át kell adni, legalább részben azoknak a fiataloknak, akik a jövőt fogják építeni.

Még fontosnak tartom leszögezni, bár az eddigiekből is kiderült, hogy ha a diplomáimat a fiókba kellene raknom, és soha semmire nem használnám, akkor is úgy érezném, hogy megérte tanulni! Megérte annyit utazni, felkészülni, olvasni, kutatni, izgulni, mert sokkal többet kaptam a tanulástól, az iskoláktól, tanáraitól, mint amire valaha is számítottam!

Kulcsszavak: iskola, mobil iskola, mozgó iskola, oktatás, tanítás

Keywords: school, mobile school, moving school, education, teaching

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Mobil iskolák az oktatás szolgálatában 2009. június 17. <http://www.ofi.hu/tudastar/mobil-iskolak-oktatas> Utolsó megtekintés: 2013. 03. 29.
2. Szudánban mobil iskolák segítik a nomádokat 2006. március 19. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-397583> Utolsó megtekintés: 2013. 03. 29.
3. Mobil iskolák nomád gyerekeknek <http://unicef.hu/ismerje-meg/mire-forditjuk-az-adomanyokat/oktatas/tevenysegek> Utolsó megtekintés: 2013. 03. 29.

ROMÁK ÉS KANADA, AVAGY INTERJÚ EGY MIGRÁNS MAGYARRAL

Publikációnkban a cigányságot övező migráció problémaköréről, a témát egy Kanadába kivándorolt roma szemszögéből vizsgálva fogalmaztunk meg gondolatokat. Társadalmunk egyre nagyobb rétege hangoztatja, hogy idehaza nem tud boldogulni. Időről időre megjelennek olyan hírek, miszerint a magyarországi cigányság egy része is el kívánja hagyni Magyarországot. Ez utóbbi próbálkozások itt-hon és külföldön is rendszerint témát szolgáltatnak a napi sajtónak. Idehaza gazdasági ellehetetlenülés, fokozódó etnikai feszültségek. Külföldön szűkülő lehetőségek, éles kritikák. Meg nem oldódó gondok, fel nem oldott szembenállások. Hazájukat elhagyó emberek, majd csalódottan visszatérő tömegek. Mi pedig kívülállóként rendszerint a médiában megjelenő felszínes riportok, kiragadott hírek alapján ítélkezünk. De hogyan látja sorsának alakulását és döntéseinek mikéntjét egy hazánkból a tengerentúlra kivándorolt roma személy?

Publikációnkban egy ilyen személlyel készített interjú segítségével e kérdésre kaphat választ az olvasó.

In our publication we wrote our thoughts on the questions of the roma people's migration, from the side of a roma person, who moved to Canada. In our society more and more people say that the roma have no chance to succeed in our country. Time after time news crop up that one part of the roma people would like to leave Hungary as well. Their at temps usually make good topics for the national and the international daily press. At home the economic be comes unviable and the ethnictensions are increasing. Contract opportunities and strong critics come from abroad. There are problems with out solutions and we find unsolved conflicts. People leave their homeland and then the disappointed crowds return. We as outsiders make our conclusions after getting the superficial reports and selections news. But what does an emigrated roma person think about his life and how is he explaining his decisions?

In our publication you can find the answers about these questions.

„Megindult a magyar romák kanadai menekült áradata. Kanada nem kér a cigány „menekültekből”. Gyorsítva ítélkezik Kanada a magyar romák felett” — tudósítanak az ismert szalagcímek. Az elmúlt hónapok, évek történései. Magyarországi roma sorsok, drámák. Gazdasági ellehetetlenülés, fokozódó etnikai feszültségek. Hazájukat elhagyó emberek, majd csalódottan visszatérő tömegek. Külföldön is szűkülő lehetőségek, éles kritikák. Meg nem oldódó gondok, fel nem oldott szembenállások.

Itthon ezekről számol be a média. Ha pedig mást nem tapasztalunk, a híradásokban látottakon túl egyebet nem is igazán tudunk a migrációs létről. Felszínes, egyes elemeket kiragadott hírek alapján alkotunk véleményt, ítélkezünk. Közben pedig társadalmunk egyre nagyobb rétege hangoztatja, hogy idehaza nem tud boldogulni. A nyomor, a félelem és a kiábrándultság pedig mind többször generálja a döntést: más országban szeretnénk élni. Sok a megválaszolatlan kérdés, nagy az ismeretlentől való félelem, de a jobb élet reményében mégis egyre csak emelkedik a Magyarországról kivándorolni kívánók száma.

A migrációs igény a hazai cigány kisebbség körében is évek óta napirenden van. Az egyébként a rendvédelem területén dolgozó, biztonságpolitikai tanulmányokat folytatott és a roma etnikum magyarországi helyzetét kutató szerzők fontosnak találták, hogy közelebről is bemutassák a legnagyobb haza kisebbség migrációs létét. Célul tűztük ki, hogy az olvasót az életből merített példákkal, gyakorlatias oldaláról ismertessük meg a romák kanadai kivándorlásának min-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SZENDREI János – TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

dennapjaival. Ehhez egy a hazánkból maga is a tengerentúlra kivándorolt, roma származású személyt kértünk segítségül, hogy élményeit, tapasztalatait interjú formájában ossza meg velünk. Egykor még az egyik rendészeti szervnél dolgozó riportalanyukkal¹ a szerzők 2005-ben ismerkedtek meg. Ebben az időben vetődött fel, hogy a roma származású rendőrök, pénzügyőrök, tűzoltók és büntetés végrehajtásban dolgozók esetlegesen egy társadalmi szervezet létrehozásával is segítik a roma fiatalok rendőri pályára irányítását. Szolgálati feladatainak ellátása mellett így riportalanyunk tevékenyen részt vett a Roma Rendőrök Országos Egyesülete létrehozásában, amely a cigányság és a rendőrök közötti, alárendeltségi- és függelmi viszonyok nélküli párbeszéd megvalósítását és a roma fiatalok életminőségének javítását, esetlegesen a rendészeti pályára történő irányításukat tűzte ki céljául. Az elmúlt évek viszont egykori kollégánkat elsodorták Magyarországról, korábbi életét hátra hagyva riportalanyunk családjával együtt a tengeren túlra költözött. Kérdéseinket most hozzá intézzük:

Mikor kértél menekült kérelmet Kanadában? Hogy indultál neki ennek a hosszú útnak? Melyek voltak azok az okok, amelyek miatt elhagytad Magyarországot?

Családommal együtt idestova 3 éve érkezünk Kanadába és ekkor kértem a menekült státuszt. Magyarországon minden értékünket eladtuk, korábbi életünk javait pénzzé tettük és ebből az anyagi forrásból utaztunk ki. Az okokat pedig végig gondolva, tulajdonképpen a családomat és saját magamat ért diszkrimináció és kirekesztés miatt gondolkodtunk el már jóval a kiutazást megelőzően, hogy hátrahagyjuk Magyarországot. Sok kicsi, apró momentum történt 2010-ig, amelyek összeadódva egyszer csak elérték azt a szintet, amikor családommal együtt úgy gondoltuk, hogy Magyarország már élehetlenné vált számunkra.

Említenél pár példát a teljesség igénye nélkül?

Tudod, még mindig nagyon nehéz ezekről beszélni, mivel a hazai események még mindig nagyon bennünk élnek és mai napig meghatározó fájó pontjai életünknek. Ezért csak pár felsorolást tennék, ami egy kicsit sablonosnak tűnhet, de ránk nézve igaznak bizonyult. Először is a munkahelyemen származásom miatt hátrányok értek, végzettségem és szakmai tapasztalatom ellenére nem jutottam előbbre. Másik szempont volt azon anyagi értelemben vett ellehetetlenülés, magáncsőd, amit az állam sehogyan sem kezelt. Nem utolsó sorban pedig gyermekeim iskolai szegregációja szerepelt azon indokok között, amelyek összessége miatt végül is az ország elhagyása mellett döntöttünk.

Milyen célokkal indultál Kanadába? Mi valósult meg eddig?

Kanadába letelepedni jöttünk, így célunk egyértelműen az állampolgárság megszerzése. Gyermekeim itt járnak iskolába, mára tökéletesen megtanultak angolul. A gyerekek hosszú távú jövője a tét, ezért menekültügyi kérelmünk pozitív elbírálásában bízunk.

Kaptál-e segítséget, információt a kiutazás előtt a már kint élő romáktól?

A kiutazásunk tervezésekor bizony nagyon jól jött volna bárki kint élő roma ismeretsége, hogy kellő ismerettel felvértezve lépjünk a választott új hazánk földjére. De sajnos előzetesen a kiutazással és menekültügyi eljárással kapcsolatosan csak az internetről tudtunk tájékozódni.²

¹ Szerzők: mivel folyamatban van a Kanadai menekült kérelmének elbírálása riportalanyuknak, a riport megjelenését engedélyezte, de nevének elhallgatását kérte.

² Szerzők: menekültügyvel kapcsolatos információk megtalálhatók az alábbi honlapokon: <http://www.canadainternational.gc.ca/hungary-hongrie/contact-contactez.aspx?lang=hun&view=d>, <http://www.canadainternational.gc.ca/austria-autriche/index.aspx?view=d>, <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/Pages/index.aspx>, <http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/Pages/index.aspx>

DR. SZENDREI János – TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**Milyen szinten tartotok kapcsolatot más Magyarországról menekült kérelmet beadott romákkal?**

A Magyarországról menekült romákra jellemző, hogy mindenki a saját maga problémájával van elfoglalva, így az igazat megvallva mélyebb kapcsolatok nem tudunk ki alakítani.

A kanadai hivatalos szervektől szerzett információkat azért megosztották veletek a már előbb kérkezettek, vagy mindenki csak a saját maga dolgait rendezí?

Az előttünk érkező magyarországi romáktól Kanadába érve a letelepedéssel, eljárással kapcsolatosan már nagyon sok információt kaptunk. De az is hozzá tartozik az igazsághoz, hogy ezen információk nagy része sajnos nem volt valós vagy csak rész igazságot tartalmazott, ezért javarészt nem volt használható. De azért akadtak kivételek is: a szociális ellátással igénybe vehető ügynevezett ételbankokkal kapcsolatos információk például hasznosnak bizonyultak. Az ügyvédünk által adott tájékoztatók is nagy segítséget nyújtottak a kanadai bürokratikus rendszerben — szociális ellátás menekült kérelemmel kapcsolatos beadványok, lakhatás kapcsolatos ügyekben — valóeligazodást illetően.

Milyen „procedúrán” kellett átesni a menekült kérelem beadásakor? A hivatalos eljárások mikor és hol történnek?

A Kanadai hatóság embereivel először a müncheni repülőtéren találkoztunk. A németországi átszállásnál a hatóságok ügynevezett „előszűrést” végeztek, ami tudomásom szerint minden Kanadába tartó járaton létezik. Az efféle „előszűrésen” a tisztviselők azt vizsgálják, hogy adott esetben ki felel-e meg a belépési követelményeknek, például: meddig érvényes az útlevéle, van-e meghívólevele vagy turistaként érkezik. Ha valaki csak sima turistaként utazik, akkor van-e elég pénze, van-e szálloda foglalása stb.

A menekült státusz iránti kérelmünket megérkezésünkkor a repülőtéren adtuk be. Ott helyben intéztek mindent, egy tisztviselő tárgyalt velünk, felvette az adatainkat, fotót készített, ujjlenyomatot és DNS mintát vett, kiállították az ügynevezett ID igazolványt. Ez utóbbi irat tulajdonképpen olyan egy igazoló lap, amely segítségével szociális támogatásokat lehet igényelni. Érkezésünket követően egy köteg űrlapot kaptunk, amelyet 28 napon belül ki kell tölteni. Ezek összefoglaló neve Personal Information Form (PIF). A PIF benyújtása után várni kellett, ameddig kítűzik a meghallgatásunk időpontját. A meghallgatásokat az Immigration and Refugee Board of Canada nevű testület bonyolította, ez a magyarországi bíróságokhoz hasonló szervezet.

Menekültügyi eljárást egyébként az egyes bevándorlási irodákban is lehetett kezdeményezni, amelyek neve: Immigration and Refugee Board. Az eljárás itt annyiban volt más, hogy ott a menekültnek először időpontot kellett kérnie, ami egy-két hét, de akár két hónap is lehetett. Az eljárás menete tehát lényegében ugyanaz volt, a kérelmezők száma viszont nagyban befolyásolta az eljárás lefolytatásának idejét.

A menekültügyi eljárás folyamán kellett-e orvosi vizsgálaton részt venni?

Igen, vannak kötelező orvosi vizsgálatok, amelyeket a kérelem benyújtásától számított 30 napon belül el kellett végezni. Már a repülőtéren kaptunk egy listát azon orvosi rendelőkről, ahol elvégzik a vérvételt és a tüdőszűrést. Ha a kérelmezőnek egyéb betegsége van, arról igazolást kell benyújtani vagy további vizsgálatokra küldik az embert.

Vannak Kanadában civil szervezetek, amelyek segítik a bevándorlókat, menekülteket?

Torontóban kettő „clubról” tudok, akik segítik a menekült romákat. Az egyik letelepedést segítő szervezet a Culture Link³ nevű, a másik pedig a Gina Rob a Csanyi által vezetett Roma Community Centre⁴ szervezet. Mind a két helyen szociális munkások dolgoznak, akik segítséget nyújtanak a letelepedni kívánóknak.

³szerezők: bővebben az alábbi webcímen : <http://www.culturelink.ca/index.php/hungarian>

⁴szerezők: bővebben az alábbi webcímen: <http://www.romatoronto.org/>

DR. SZENDREI János – TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**Jogilag most Kanadában mi is a státuszod? Mitől lettél migráns?**

Nem kerültünk egyből a kérelem benyújtásakor menekült státuszba. A bíróság döntésig csak menekült kérelmezők vagyunk. Reméljük, hogy ez a döntés számunkra pozitív lesz, és a családommal megkapjuk a menekült státuszt.

Milyen támogatást kaptok a kanadai államtól?

Lakhatási és szociális ellátással kapcsolatos ügyeket az Ontario Work irodájában lehet intézni. Ez talán a magyarországi munkaügyi központok és az önkormányzati ügyfélirodák egy keverékének felel meg.

A kanadai rendszer viszont nem engedi meg, hogy utcára kerülj. Ha nincs pénzed, de családos ember vagy, az állam egy magyarországi jó minőségű panzió szintjének megfelelő szállást ad, napi 4 vagy 5 étkezéssel. Ezek az úgynevezett shelterek. Ha egyedül élő vagy, akkor csak szobát kapsz, amit akár másik 10-20 emberrel is meg kell osztanod.

Anyagi támogatások leginkább attól függenek, hogy hány menekült státuszt kérő család hány fős. A patronálás két főre 584 dollár lakhatási és 448 dollár étkezési támogatást jelent. Két felnőtt és két gyermekes család esetén ugyanez a támogatás lakhatási része 688 dollár, az étkezés a felnőtteknek 448 dollár, két gyereknek pedig további 426 dollár. Amikor mi kijöttünk, a „startpénz”családonként 1.500 kanadai dollár volt. Most nem tudom, hogy mekkora ez az összeg. A segélyeket postai csekken vagy saját bankszámlára lehet megkapni. Mi például ebből fizetjük ki a lakásbérletet.

Ezeket túl igény be lehet venni a már említett élelmiszerbankokat, amit itt food-bank-nak hívnak. Igénybe vételükhöz lakcímmel kell rendelkezni, szükséges a bevándorlási hivataltól kapott igazolvány (ID kártya) és egy Ontario Work nevű csekk, amin a segély összege fel van tüntetve. Egy élelmiszerbankot a regisztrációt követően általában havonta egyszer lehet igénybe venni, de lehetőség van rá, hogy a város összes élelmiszerbankjában regisztráld magad. A food-bank-ok általában alapvető élelmiszereket osztanak, de nagyon változó a kínálatuk. Az élelmiszerbankokon kívül bútorbankok is vannak, ahol nem a legmodernebb, de még bőven használható bútorokat lehet beszerezni.

Megérkezésünk után a Le galaid-re is beadtuk a kérelmünket. Ez utóbbi azért fontos, mert az állam a bevándorlók részére egyes ügyek rendezésére még akár ingyen ügyvédet is biztosít. Tudomásom szerint viszont a Le galaid nem jár alanyi jogon és nem is adják meg mindenkinek.

Úgy tudjuk, hogy a segélyek igénylése esetén valamilyen mértékig kötelező nyelvi képzésen részt venni. Ez fedi a valóságot?

Igen, ez valóban így van. A kanadai államnak a segélyezésért cserébe csak ez az egy elvárása van. A menekültügyi eljárásban résztvevő romáknak, így nekünk is kötelező a támogatásért cserébe iskolába járni. Gyerekeknek ez az életkornak megfelelő iskolát, a felnőtteknek nyelviskolát jelent. Jelenleg mi egy úgynevezett ESL nyelviskolába járunk, amit teljes egészében a kanadai állam fizet. Ha viszont az iskolába járást önhibánkból elmulasztanánk, akkor azt bizony a mindennemű támogatásuk bánhatja.

Mit tudhatunk meg a munkavállalás lehetőségeiről?

Ha találtam munkát, akkor azt az Ontario Works irodába kell bejelenteni. A szociális segély mértéke ekkor már attól függ, hogy hány órás munkát végzek. Négy órás munkánál a segély teljes összege megmarad. Viszont, ha teljes munkaidőben dolgozom, akkor a fenti hivatal vizsgálja meg, hogy mennyi az egy főre jutó jövedelem. Ha az egy főre jutó kereset túlmegy egy szinten, akkor megvonhatják a segélyt. Ha a hatóságok esetleg a segély megvonásáról döntenek, még akkor is jár a patronálás egészen addig, amíg az első fizetést meg nem kapom.

DR. SZENDREI János – TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**Általánosságban hogyan jellemeznéd a Magyarországról menekült státuszkérők helyzetét Kanadában?**

A helyzet nagyon változó, mivel az állami támogatások tartományonként eltérnek. Amennyiben a menekültstátuszt kérő családnak csupán a segélyből kell megélni, akkor nagyon nehéz az élet itt is. Azonban ha a családból csupán egy személy már dolgozik és még a segélyt is jár, akkor az a jövedelem már a magyar középszint felel meg.

Kanyarodjunk kicsit el az anyagiaktól. Véleményed szerint miben és mennyiben tér el a kanadai és a magyar emberek (társadalom) romákhoz történő hozzáállása?

Az átlag kanadai még soha hallott Magyarországról, legtöbbször azt sem tudják, hogy ilyen ország egyáltalán létezik. A cigány szó sem is ismerik erre felé. Kanada egy multikulturális ország, amelyben békésen megférnek különböző kultúrák. Itt mindegy, hogy milyen származású vagy, itt valamilyen szinten mindenki „bevándorló”. Például a minap láttam egy olyan rendőrt, akinek rendőrlévejével díszített turbán volt a fején. Tisztára, mintha Indiában lettem volna. Meg többször láttam arab fejkendő nőket autóbuszt vezetni. Az ilyen jelenségek Magyarországon elképzelhetetlenek.

Kanada társadalompolitikája leginkább attól különbözik a Magyarországitól, hogy itt nincsenek különösebb integrációs törekvések, mert itt mindenki egyforma. Ismeretlen maga a fogalom, hogy valakit fel kell zárkóztatni. Magyarországgal ellentétben itt szigorú törvények védenek mindenkit. Kanadában nem azért nem vesznek fel egy munkahelyre, mert roma származású vagy, hanem mert nincs elég tapasztalatod az adott munkához vagy, mert nem beszélsz elég jól angolul. Így már lehet érteni a különbséget!

Az interjút egy eléggé összetett kérdéssel zárnánk. Megítélésed szerint a megváltozott kanadai menekültpolitika által elutasított „refugee” kérelmek valóban többségében alaptalanok vagy inkább a kanadai kormány anyagi megfontolásból változtatott korábbi politikáján? Valóban olyan a helyzet ma Magyarországon, hogy egy fél ezer éve jelen lévő nemzetiségnek már menekülni kell vagy „csak” a jobb életminőség reményében kérnek sokan menekült státuszt?

Ez egy nagyon nehéz kérdés. Nem hiszem, hogy a roma menekült kérelmek alaptalanok lennének. Úgy gondolom, hogy a kérelmezők a feltétlen szükséges dokumentumokon kívül gyakran olyan háttér információkat hozzá raknak történetükhöz, amelyek nem teljesen fedik a valóságot.

Ezek mellett természetesen a jobb életminőség reménye is nagy szerepet játszhat a kérelmezők egy részénél. Magyarországon sajnos egyáltalán nem láttam olyan programokat, amelyekkel a cigányoknak a munkához jutását, anyagi biztonságuk megteremtését megteremtenék. A kanadai kormány véleményem szerint főleg azért változtatta meg a menekült politikáját, mert a kérelmezők nagyon nagy része nem várta meg a menekültügyi tárgyalásuk lezárását, hanem egy idő után szó nélkül visszaköltöztek Magyarországra.

Köszönjük, hogy megosztottad velünk élményeidet és gondolataidat. Sok sikert kívánunk az életben Neked és családnak egyaránt!

Itthon pedig továbbra is maradnak a szalagcímek: „A visszaélések elkerülése végett Kanada menekültügyi rendszere megváltozott. Elfogadták a drákói menekülttörvényt Kanadában. Vége a magyar romák kanadai áradatának.” Kanadában két hónapja van érvényben az úgynevezett C-31-es kódszámú bevándorlási törvény, amely hatására 2012 december és 2013 február hónapok közötti időben a tavalyi év azonos szakaszához képest csaknem hetven százalékkal kevesebben kértek bevándorlási engedélyt az észak-amerikai országba. 2012. év decemberében összesen hét magyar kért menekültstátuszt a kanadai reptereken, amely 98 százalékos visszaesést jelen a 2011. decemberi 412 főhöz képest. Kanada bevándorlásügyi minisztere a hazai sajtó beszámolóit szerint páratlan sikerként ünnepli a változást, mivel a to-

DR. SZENDREI János – TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

rontói kormány így megtakaríthatja és másra fordíthatja a korábbiakban a menekültekre, így a Magyarországról érkezetekre is kiadott költségvetési milliókat.⁵

A menekültügyi kérelem elbírálásának határideje 45 napra rövidült le, így amíg a hatóságok maradásról vagy kiutasításról döntenek, az állam jóval kevesebb pénzt költ a menekültekre. Ez idő alatt pedig már nem járnak azok a riportból is megismert szolgáltatások a menedékkérőknek, melyeket a törvénymódosítás előtt automatikusan megkaptak. A kanadai hatóságok 2012. december 15-én életbe lépő rendelkezései szerint Magyarország is bekerült azon 27 ország közé, amelyet a tengeren túli állam „biztonságosnak” minősített. A listát idén már további 8 állammal bővítették. Érdekesség, hogy míg Magyarország az elsők között került be a biztonságos demokratikus jogállamok közé, addig Románia és Bulgária továbbra sem szerepel azon országok között, ahol a kanadai kormány véleménye alapján az emberi jogok maradéktalanul tiszteletben vannak tartva és az embereket etnikai hovatartozásuk vagy vallásuk miatt nem éri hátrányos megkülönböztetés.

2013 januárjában már azt tapasztalhattuk, hogy Kanada magyarországi nagykövetsége a tengeren túli ország új menekültügyi rendszerét bemutató kampányt indított el Miskolcon, amely keretében plakátokon, újság- és rádiós hirdetésekben mutatják be az idei évben bekövetkezett átalakulást. A változás tehát végbement, a hazai migrációt kiváltó okok pedig maradtak, sőt tovább súlyosbodtak. A Kanadából visszatérők közül, akik a kiutazás előtt megváltak bérlakásaiktól, másikkra aligha számíthatnak. De nem csak a lakhatás, hanem a segélyezés kapcsán sem reménykedhetnek túl sok jóban a visszatérők, akikkel szemben a hazai rendészeti hatóságok várhatóan növelni fogják ellenőrzéseik számát.

Kulcsszavak: roma, migráció, Kanada, etnikai feszültségek, szűkülő lehetőségek

Keywords: roma, migration, Canada, ethnic tensions, contract opportunities

⁵Fábián Tamás (2013.): Lemondtak Kanadáról a magyar cigányok.
<http://www.origo.hu/itthon/20130226-a-kanadai-bevandorlasi-torveny-szigoritasanak-hatasa-a-magyar-romakra.html> (Letöltve: 2013.02.27.)

NÉMETORSZÁG ÉS FRANCIAORSZÁG: EURÓPA TENGELYE? — AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ KÉRDÉSEI AZ ELTÉRŐ GAZDASÁGI MODELLEK NÉZŐPONTJÁBÓL**GERMANY AND FRANCE: BACKBONE OF EUROPE? — QUESTIONS OF THE EUROPEAN INTEGRATION FROM THE POINT OF VIEW OF THE DIFFERENT ECONOMICAL MODELS**

A cikk alapvetően azzal foglalkozik, hogy Németország és Franciaország mennyire tekinthető az Európai Unió tengelyének, és mennyire lehetnek közösen képesek az európai integráció mélyítésére. Véleményem szerint ugyanis annyira eltérő a két ország gazdasági modellje, hogy az a közös európai gazdaságpolitika kialakításának gátja lehet. Németország egy nagyon nyitott, versenyképességen és exportértékesítésen alapuló gazdaságot alakított ki, míg Franciaország fenntartotta a hagyományos jóléti társadalom belső fogyasztáson alapuló gazdasági modelljét.

Can we regard Germany and France as the backbone of the European Union? Are they really capable of deepening of the European integration? In my opinion the economical models of this two countries are so different that could be obstacle of the common European economic policy's formation. Germany has a widely opened economy based on competitiveness and exportsales, meanwhile France sustains the traditional welfare state based on interior consumption.

Németország és Franciaország kettősét előszeretettel nevezi mind a politikatudományi szakma, mind a média az Európai Unió és egyben Európa tengelyének. Annak a tengelynek, amely — a harmadik európai középhatalom, az euróznából kimaradó, és magából az Európai Unióból is egyre jobban kikandikáló¹ — Nagy-Britanniával szemben az európai integráció erősödésének motorját képezi. Ebben a cikkben én arra keresem a választ, hogy mennyire tekinthető tengelynek és motornak e két állam együttműködése. Hiszen egy valódi műszaki rendszer csak úgy működik, ha a rendszer elemei meghatározott módon, együttesen és egyszerre töltik be funkcióikat. Így keletkezik a teljesítmény, így indul be a motor. És ugyanígy, az integráció motorja is csak akkor működik, ha elemei együttesen, ugyanabba az irányba húznak. Elmondható-e ez Németországról és Franciaországról?

A választ gazdaságpolitikai szempontból közelítem meg. Ennek oka, hogy az Európai Unió, mint szervezet ugyan 3 pilléren nyugszik, de messze a legnagyobb, legerősebb és legrégebbi pillér a gazdasági terület. A — többé-kevésbé (?) — közös kül- és biztonságpolitika, valamint az igazságügyi- és rendészeti együttműködés mellett az Európai Unió még döntően mindig egy regionális gazdasági integrációnak tekinthető. Sokan, sok helyen leírták már, hogy a gazdasági integráció jelenlegi európai formája működésképtelen. Én magam is megtettem ezt egy korábbi cikkemben.² A gazdasági integrációnak vagy magasabb fokára kell lépni, vagy éppen visszafele, csökkenteni kell azt. Ez ma már vitathatatlan. Az utóbbi lépés — az integráció leépítése —, az európai politikai elit döntő része számára — jelenleg — vállalhatatlan. (És tegyük hozzá: érdekeltsége is másik irányba mutat.) Így nem marad más lehetőség, mint az integráció mélyítése. De vajon mennyire egységes ebben a német és francia politika? Mert teljesen ellentétes érdekek és elképzelések mentén aligha történhet meg az integráció mélyülése.

A probléma ugyanis az, hogy a jelenlegi német és francia gazdasági (és tegyük hozzá társadalmi) modell élesen eltér egymástól. Talán a történelemben még sose tért el ennyire, és egyáltalán nem a konvergencia, hanem inkább a további

¹ http://www.portfolio.hu/gazdasag/felhagyhat_az_inflacios_celkovetessel_nagy-britannia.177087.html (letöltés: 2012.12.15.)

² Taksás Balázs: Az euró válsága (!?) In – Bolyai Szemle 2010. 3. sz.

divergencia irányába tart. És ebből az eltérő modellből adódik, hogy a két országban mind a saját országgal, mind Európa jövőjével kapcsolatos gazdaságpolitikai elképzelések is erősen különböznek egymástól.

Mit értünk az alatt, hogy eltérő gazdasági modell? Hiszen alapvetően mindkét ország társadalmi-gazdasági berendezkedése az európai (kontinentális) modell alapján épül fel, amely például jelentősen eltér az angolszász rendszertől vagy még élesebben a távol-keleti típusoktól. Ez valóban így van, hiszen a külvilág többi részéhez viszonyítva hasonlóan tűnhet a két ország berendezkedése. Azonban Európán belül szemlélve a két ország pályája az elmúlt 1,5 évtizedben eléggé elszakadt egymástól. Ebben az időszakban Németország változott gyorsabban és nagyobbat, és egy nagyon nyitott, nagyon globalizált és erős versenyképességen alapuló gazdaságot épített fel. (Természetesen ez a modell és ez a változás nem előzmények nélküli.) Ezzel szemben a francia modell globalizáltsága és nyitottsága jóval kisebb, valamint a versenyképességgel szemben erősebben preferált benne a társadalmi újraelosztás és a megszerzett szociális jogok megvédése. Mivel ez a két szemlélet nem csak e két országot állítja szembe, hanem egész Európát megosztja, fontosnak tartom bővebb kifejtésüket.

A német modell alapvetően a versenyképességen és az exportértékesítés foglalkoztatásban betöltött jelentős szerepén alapul. A versenyképességnek és a gazdasági nyitottságnak előfeltétele, hogy a német gazdaságban a többi kiemelkedően fejlett országhoz képest még mindig jelentősebb szerepet töltsön be az ipar, azon belül is a legtechnológiaigényesebb és legnagyobb hozzáadott-értéket produkáló ágazatok. Ugyanis áruexportból még mindig jóval nagyobb bevételhez lehet jutni, mint szolgáltatás-exportból, ráadásul a gyáripar nehezebb átköltöztetni a világ másik felére, mint az exportálható szolgáltatásokat. A high-tech ipar jelentős szerepén túl fontos, hogy a német gazdaság világszinten is az élen jár az innovációban, ami szintén a versenyképesség egyik fontos összetevője. E mellett a másik fontos összetevő a költségtényező. A német gazdaság hosszabb ideje reálbér-deflációs alapon működik. Ez azt jelenti, hogy a német (nominál) bérek kisebb ütemben emelkednek, mint az árszínvonal. Ez azzal jár, hogy a német termelés munkaerőköltségei világpiacon folyamatosan csökkennek. Ennek következtében a német ipar termékei nem csak technológiailag tartoznak az élvonalba, hanem relatív — versenytársaikhoz viszonyított — áruk is folyamatosan csökken. Így egyre eladhatóbbá válnak, ami nem csak a német fizetési mérleget gazdagítja, hanem munkahelyeket is teremt. A bérdeflációs politikát azt teszi lehetővé, hogy egyrészt a német munkaerőpiac nyugat- és dél-európai társaihoz képest nagyon rugalmas, másrészt a szakszervezetek is engedékenyebbek, mert belátják azt, hogy túlzott ellenállásuk eredménye a németországi gyárak bezárása és Kelet-Közép Európába vagy Kelet-Ázsiába történő költöztetése lenne.

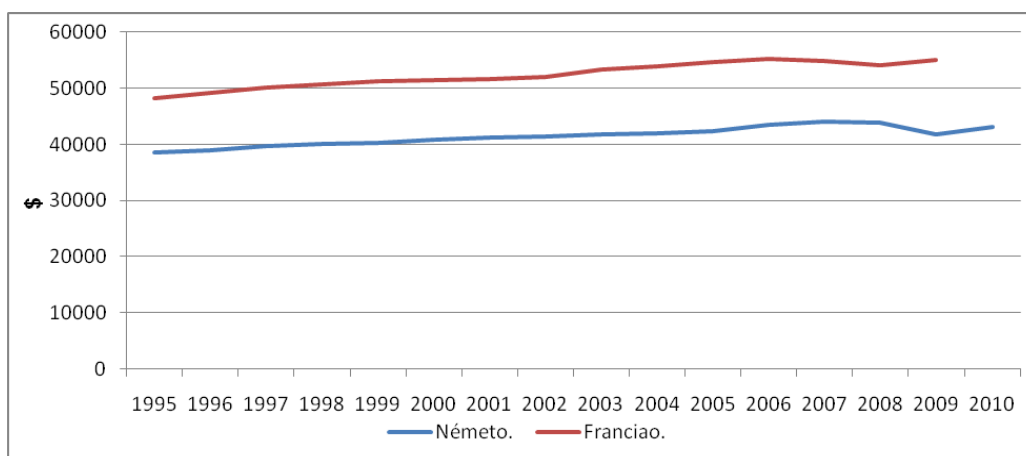
Ennek a német gazdasági modellnek a logikája az, hogy egyrészt a globalizáció versenykatalizátor hatásai alól senki nem vonhatja ki magát, másrészt véleményük szerint az európai jóléti társadalmak már nem képesek olyan mértékű keresletbővülést produkálni, ami komoly gazdasági növekedésnek lehetne a motorja. Így a világ más, gyorsabban növekvő régióiban kell új piacokat találni. Mint például Észak-Amerika, Távol-Kelet benne Kínával, Dél-Amerika felzárkózó országai, Közel-Kelet stb. A világpiacon történő értékesítésnek az alapja azonban a fent említett versenyképesség megteremtése. Akár annak árán is, hogy a német bérek vásárlóereje folyamatosan csökken. Ez az ára annak, hogy a foglalkoztatottság az exportnak köszönhetően folyamatosan magas szinten áll, s nem alakul ki jelentős szociális probléma és feszültség. A modell logikájának harmadik összetevője pedig az, hogy a világpiacon a versenyképesség ellenére azért a német termékek legnagyobb felvevőpiacai még mindig az Európai Unió országai. Azaz a versenyképesség döntően az európai értékesítés biztosítottságát teremt meg. És hogyan nőhet a német termékek értékesítése egy olyan piacon, ami csak nagyon lassan növekszik? Hát úgy, hogy kiszorít onnan más termékeket! A német gazdaság sikerének egyik titka, hogy óriási teret nyert Európában azzal, hogy árban és/vagy minőségben ki tudta szorítani a helyi termelés egy jelentős hányadát. Tehát a német siker egyben más európai gazdaságok problémáival jár együtt!

A francia modell ezzel szemben a klasszikus nyugat-európai jóléti társadalmak eszméjén alapul. A termelés alapja az erős belső fogyasztás. Ez az erős belső keresleti piac egyrészt a magas reálbéreken, másrészt a jelentős mértékű jöve-

delem-újraelosztáson támaszkodik. A magas reálbéreket az erős és harcos érdekvédelmi szervezetek, valamint a rugalmatlan és a munkavállalóknak kedvező munkaerő-piaci szabályzók teszik lehetővé, míg a magas jövedelem-újraelosztás alapjai a magas (főleg tőke- és munkajövedelem) adók. Ez a fogyasztói társadalom működésének rendszere, ahol a magas reáljövedelemért cserébe a munkavállaló fogyaszt, azaz vásárolja a vállalat termékeit, ezzel fenntartva annak termelését és saját munkahelyét, munkajövedelmét. Ebből a logikából adódóan a francia társadalomtudomány nem hisz a rugalmas munkaerőpiac pozitív erejében.³

A francia gazdaságról nem lehet azt állítani, hogy egyáltalán nem versenyképes. Az egy foglalkoztatottra jutó GDP értéke 12.000 dollárral magasabb, mint Németországban.⁴ Nagyvállalatai mind az ipari, mind a szolgáltatási ágakban csúcstechnológiájukról híresek. Problémája a versenyképesség másik tényezőjével, a költségekkel van. A francia társadalom és a francia gazdaságpolitika az elmúlt évtizedekben a németnél kevesebb figyelmet szentelt a globalizáció kiteljesedése és az európai integráció elmélyülése okozta versenyturbulenciának. Szemlélete a 68-as baloldali gondolatok óta nem igazán változott. Továbbra is a minél magasabb társadalmi jólét elérése a cél, a folyamatosan növekvő reálbérek és az egyre bővülő jóléti, szociális funkciók segítségével. Azonban a 60-as években még aligha beszélhettünk valós világpiacról, a termelés és értékesítés transznacionalizációjáról, valamint a tőke hihetetlenül felgyorsult nemzetközi áramlásáról. Akkoriban még nemigen fordult elő, hogy vállalatok termelésüket szinte egyik pillanatról a másikra átköltöztessék a világ másik felére. Azonban napjainkban a folyamatosan növekvő munkaerő-költségek és újraelosztási-terhek a francia vállalatoknak innovatív működésük ellenére is egyre komolyabb versenyképességi problémát okoznak. Ami piavesztést eredményez, az pedig munkahelyek megszűnését. Ezért a francia társadalomban egyre nagyobb problémát okoz a tartós munkanélküliek jelentős, valamint az inaktívak növekvő száma. Ezzel párhuzamosan a jóléti funkciók fenntartása a még hazai földön működő vállalatokra további terhet ró. Mindezen terhek ellensúlyozásaként, ami a francia gazdaságot az innováción túl jelentősen segíti, és a hozzá hasonló gazdasági modellel működő államokhoz képest előnybe hozza, az a lakosság és a vállalati szektor erős patriotizmusa. Ami egyrészt a hazai termékek kiemelkedő vásárlásában, másrészt a termelés magas költségei ellenére hazai földön történő megtartásában jelenik meg. Azonban kérdés, hogy meddig elegendő ez a költségek növekedésének ellensúlyozására.

Néhány grafikon, amelyek a fent vázolt modellek közötti különbséget szemléltetik:

³ Duval, Guillaume: Liberté, inégalité, flexibilité

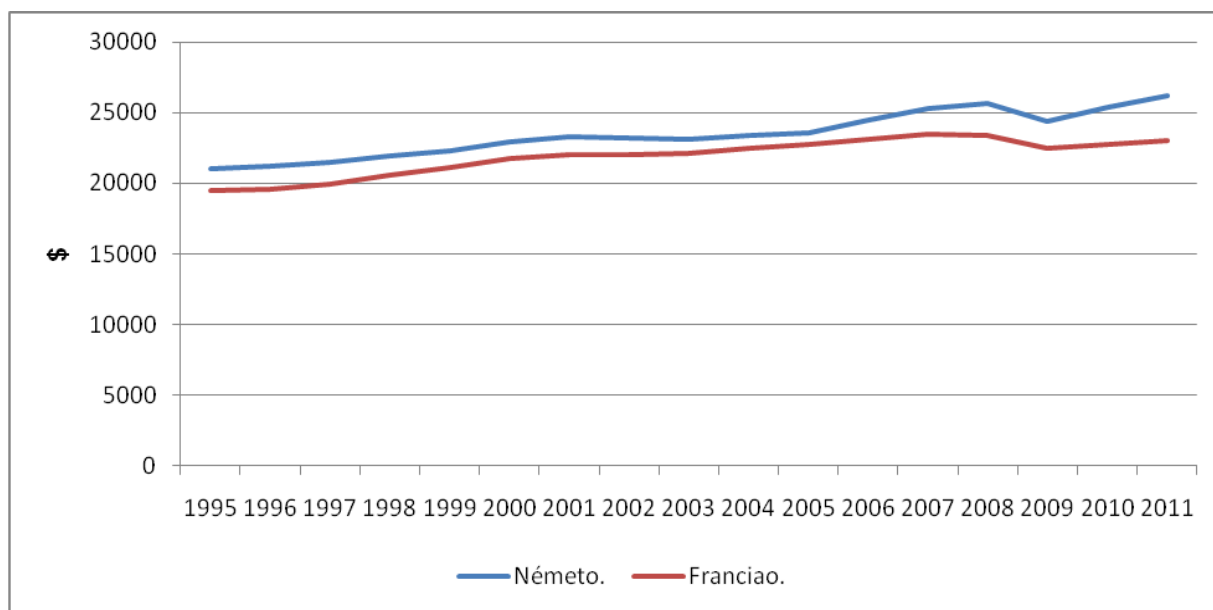
⁴ Világbank adatbázis

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

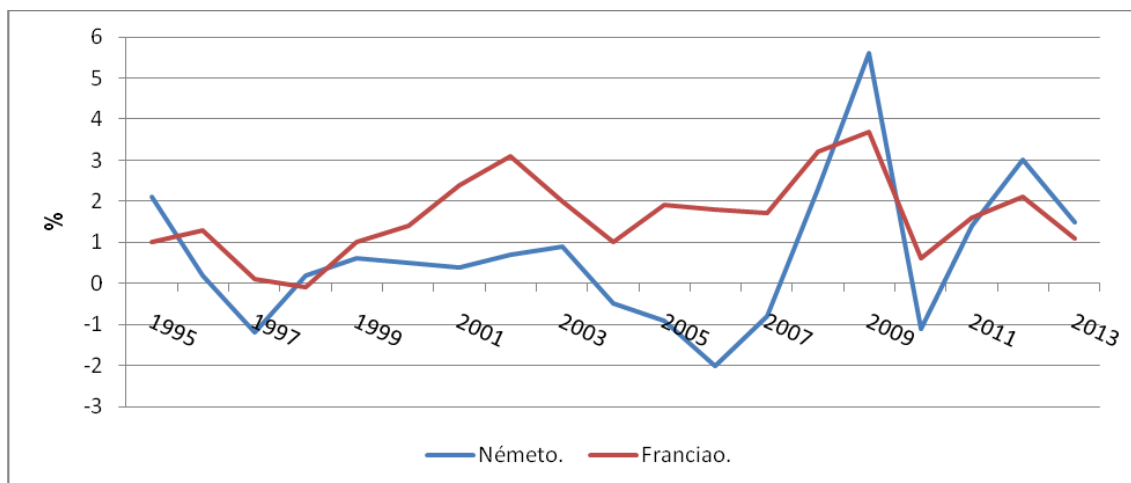
TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

1. sz. ábra – Egy munkásra jutó GDP értéke 1990-es árszínvonalon mérve
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

2. sz. ábra – Egy főre jutó GDP értéke 2000-es árszínvonalon mérve
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

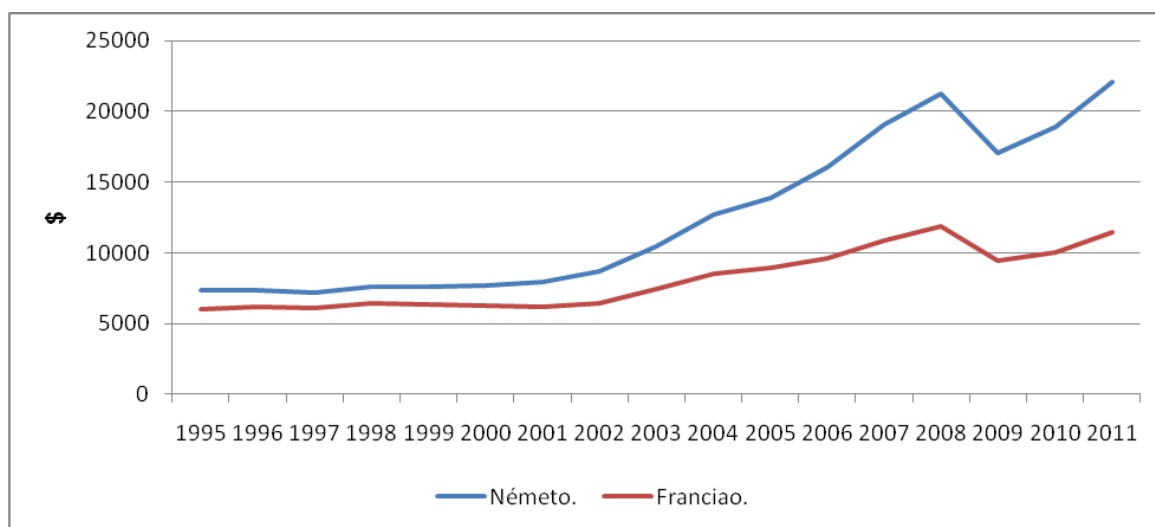
3. sz. ábra – Egységnyi munkaerő-költségek éves változása
(saját szerkesztés) (Forrás: EUROSTAT)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

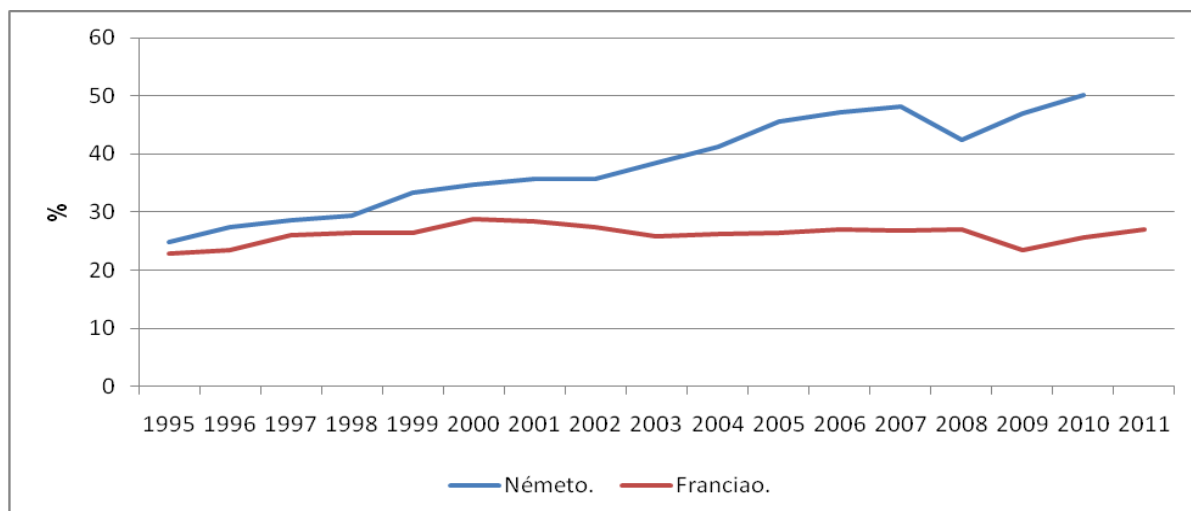
TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Az 1. és a 2. sz. ábrák jól mutatják, hogy miközben a vizsgált időszakban végig jelentősen magasabb Franciaországban az egy munkásra jutó GDP értéke, addig ha ugyanezt a teljes lakosság egy főjére vetítve vizsgáljuk, akkor már Németországban kapunk nagyobb értéket, ráadásul úgy, hogy a különbség egyre inkább nő. Ebből egyértelműen kiderül, hogy Németországban a népesség jóval nagyobb része dolgozik, mint Franciaországban. Ennek egyik oka a 3. sz. ábrán látható, amely tökéletesen mutatja, hogy amíg Franciaországban szinte teljesen egyenletesen nőnek a munkaerőköltségek, addig Németországban szinte a teljes időszakban bérdeflációról beszélhetünk. (A munkaerő-költség növekedését a válság kitöréséig végig meghaladta az árszínvonal-növekedés.)

4. sz. ábra – Egy főre jutó export értéke
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

5. sz. ábra – Export értéke a gazdaság teljesítményéhez (GDP) viszonyítva
(saját szerkesztés) (Forrás: Világbank)

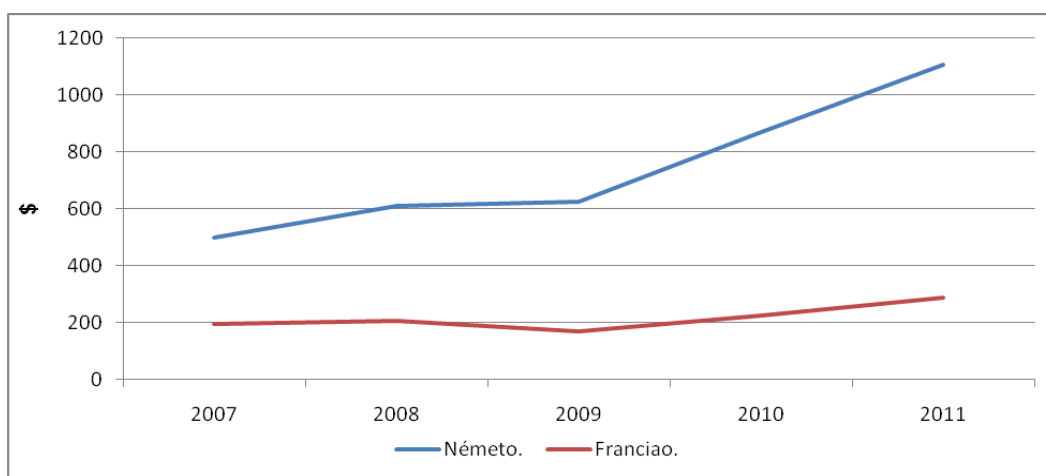
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

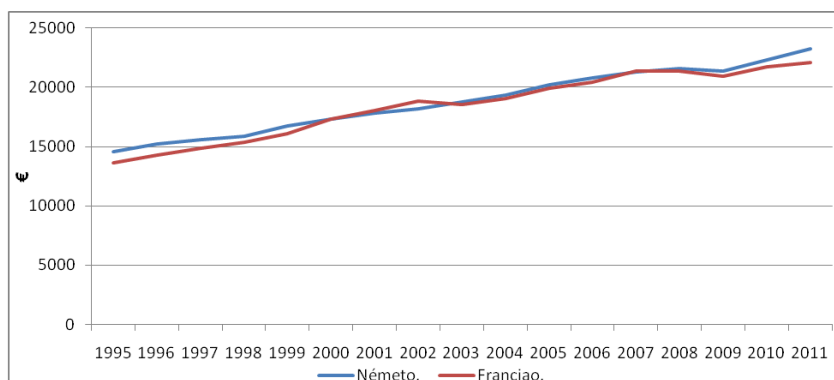
A 4. és 5. sz. ábra tökéletesen kifejezi a két gazdasági filozófia közti különbséget. Miközben Franciaországban az elmúlt 20 évben számottevően nem változott a külpiaci értékesítés szerepe a gazdaságon belül (holott ez időszak alatt az egész világon nőtt a világgazdaság méretéhez viszonyított nemzetközi áru- és szolgáltatásforgalom), addig Németországban megduplázódott az export GDP-hez viszonyított értéke! Jelenleg egy főre vetítve Németország kétszer akkora értékben értékesít a világpiacra termékeket és szolgáltatásokat, mint Franciaország!

A világpiacon értékesítés gazdaságon belül betöltött szerepét mutatja a következő diagram is, ami a két ország Kína felé irányuló exportját hasonlítja össze.

6. sz. ábra – Egy főre jutó export értéke Kína irányába
(saját szerkesztés) (Forrás: ENSZ)

1 főre vetítve körülbelül 4-szer akkora a Kínába irányuló német export értéke, mint a franciáé! És hogy mi ennek az ára? Az, hogy a jóval nagyobb foglalkoztatottság és a magasabb egy főre jutó gazdasági teljesítmény ellenére is a csökkenő reálbérek miatt a belső fogyasztás (háztartások és állami szektor) egyáltalán nem magasabb Németországban, mint Franciaországban. A válság előtti időszakban a belső fogyasztásban Franciaország nem csak beérte Németországot, hanem minimálisan meg is előzte. Ezt mutatja a 7. ábra igazolván azt a fenti állítást is, hogy a francia gazdaság növekedése alapvetően az erős belső fogyasztásra épít.

7. sz. ábra – Egy főre jutó – magán és állami – fogyasztás értéke
(saját szerkesztés) (Forrás: Európai Bizottság)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Mindkét fél a maga modelljének sikerességét és a másikénak kudarcait harsogja. A németek a gazdasági teljesítményüket hangsúlyozzák, azt, hogy a pénzügyi-gazdasági világválság és Európa terheinek egyre növekvő mértékű átvállalása ellenére is a német gazdaság remekül fest. Mélyponton a munkanélküliség és az inaktivitás, Németország egy főre vetítve a világ legnagyobb tőkeexportőre, GDP arányosan a világ legnagyobb áruexportőre. Németország világszerte versenyképessége, globális helyzete folyamatosan javul. Az alacsony munkanélküliség következtében nincsenek igazán komoly társadalmi (réteg) feszültségek — ellentétben mondjuk Nagy-Britanniával, Franciaországgal vagy például Görögországgal. A francia modellt követő gazdaságok ellenben súlyos gazdasági problémákkal küzdenek, és igazából mind ilyen-olyan német segítségre vár. A francia közgazdászok és társadalomtudósok ezzel szemben a német modell társadalmi problémáira hívják fel a figyelmet. A csökkenő reálbérek következtében a német családok gyerekvállalási hajlandósága tovább csökkent az elmúlt időszakban. Ezzel Németországban a társadalom előregedése felgyorsult. Véleményük szerint, bár gazdasági mutatók szintjén jól mutatnak a német adatok, hosszú távon súlyos társadalmi problémákkal kell majd szembenéznie az országnak. Ezzel szemben a magas születési arányszám kapcsán Nyugat-Európában messze Franciaországban a legkisebb probléma a társadalom előregedése. Így az ő meglátásuk szerint igazából ez a modell a sikeres.

A kritikák különösen a francia baloldal részéről élesek és kemények.⁵ A baloldali francia társadalomtudomány számára elfogadhatatlan a német modell, és ezért az ellentétek különösen baloldali francia kormány idején éleződnek ki. Németországban a követendő gazdaságpolitika kapcsán nem érzékelhető semmilyen jelentősebb eltérés a parlamenti nagypártok között. (Egyedül talán részlegesen a zöldek a kivételek.) A fentebb vázolt német gazdasági modell igazán Schröder vezetése idején pörgött fel a 90-es évek második felében, és ettől egyik Merkel-kormány sem tért el egyáltalán.

Nekem nem tisztem és ebben a cikkben nem is feladatom a modellek közötti reláció felállítását. Igazából ezt úgy is csak az utókor tudja majd pontosan meghatározni. Azonban azt tisztán kell látni, hogy a folytatandó és sikeresnek vélt gazdaságpolitika módjáról ily mértékben eltérő vélemények kapcsán nagyon nehezen elképzelhető, hogy megszülessen a valódi európai Gazdasági és Monetáris Unió, azaz közösségi szintre kerüljön a teljes gazdaságpolitika. Márpedig az integrációnak ez a következő szintje. Ebben az esetben a jövedelem-újraelosztás, azaz adókiadás és költségvetési kiadások tervezésének jelentős része Brüsszel kezébe kerülne. És ezzel együtt még egyes olyan egyéb jelentős jogi szabályozók is, mint az adók típusai és mértékei, munkaügyi szabályok stb. Márpedig mindezen folyamatok, működése, működtetése és szabályozása kapcsán eléggé eltérő a két álláspont véleménye. És a saját modell feladása mind a politika, mind a gazdaság és mind legfőképpen (különösen Franciaországban) a társadalom részéről nagyon komoly ellenállásba ütközne. (Pont emiatt gondolom úgy, hogy a franciától és némettől még jobban eltérő brit társadalmi-gazdasági modell miatt Nagy-Britannia sose lesz az „Európai Egyesült Államok” része.)

Lesz-e közös Európa? Lesz-e, aki hajlandó lesz a nagyok közül a saját gazdasági-társadalmi rendszerét feláldozni? Lesz-e politikus, aki ezt keresztül meri, és keresztül tudja erőltetni saját nemzetén és gazdasági szereplőin? Vagy sose jut el Európa a mostaninál magasabb integrációs szintre, és előbb-utóbb a jelenlegi rendszer működéséptelenségéből adódó feszültségek a dezintegráció irányába tolják a rendszert? Vagy esetleg a két modell „kibékíthetőségével” próbálkoznak majd, és a közös Európa gazdaságpolitikája megint valami öszvérmegoldás lesz (ami eddig sose jött be az európai integráció történetében – lásd euróvezet)? A pénzügyi-gazdasági világválság hatásai miatt valószínűleg sokkal gyorsabban választ kapunk a fenti kérdésekre, mint azt néhány évvel korábban gondoltuk volna.

⁵ Duval, Guillaume: L'Allemagne défends son modèle de croissance

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TAKSÁS Balázs

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Kulcsszavak: európai integráció, Németország, Franciaország, gazdaságpolitika

Keywords: European integration, Germany, France, economic policy

FELHASZNÁLT IRODALOM

DUVAL, Guillaume: *L'Allemagne défends son modèle de croissance* In – Alternatives Economique 2010.03.19.

DUVAL, Guillaume: *Liberté, inégalité, flexibilité* In – Alternatives Economique 2013.01.03.

Felhagyhat az inflációs célkövetéssel Nagy-Britannia In – portfolio.hu 2012.12.13.

AMECO adatbázis (Európai Bizottság)

ENSZ adatbázis

EUROSTAT adatbázis

Világbank adatbázis

NEMZETI-ETNIKAI KISEBBSÉGEK, ROMÁK: DEFINÍCIÓS NEHÉZSÉGEK**NATIONAL ETHNIC MINORITIES, GIPSIES: DEFINITION DIFFICULTIES**

Publikáciomban a cigányságot övező társadalmi feszültség problémaköréről, a kisebbségek fogalmi meghatározásának nehézségei szempontjából megközelítve fogalmaztam meg a gondolatokat. Az első világháború óta történt számos kísérlet ellenére napjainkban jogilag kötelező értékű, egységes kisebbségfogalom még mindig nem létezik. A definíciós nehézség pedig a nemzeti és etnikai kisebbségekkel történő bánásmódot negatív irányba befolyásolhatja.

Az egységes kisebbségfogalom megalkotása azért alapvetően fontos, mert csak azzal lehet a kisebbségek és velük szemben a többség, valamint az állam jogait és kötelezéseit meghatározni. E fogalom nélkül nem egyértelmű, hogy az államnak mely népcsoportokkal szemben van egyes jogok nyújtására kötelessége és mi tekinthető kisebbségi csoportokkal szembeni jogsértésnek. Véleményem szerint megállja helyét az a kijelentés, hogy Magyarország legnagyobb etnikai feszültsége az elmúlt évtizedben és várhatóan a közeljövőben is a cigány etnikumhoz kapcsolódik. Publikáciomban e népcsoport körül élő definíciós nehézségekkel ismerkedhet meg az olvasó.

In my publication I wrote my thoughts on the tensions in our society connected with the roma people, from the side of the word: minority's definition problems. After the First World War people were binding on find the solution, but instead of these attempts there are no legally and united stand concepts of the word: minority's meaning nowadays. The national and ethnic minorities are illtreated by these definition troubles.

It is basically important to make the united stand concept of them because this is the only way to determine the minorities', the majority's and the state's rights and obligations. Without this concept it is not clear that which ethnic groups should get rights from the state and what are the infringement of lawful rights against them. In my opinion the statement is truth that in Hungary the biggest ethnic tensions at the last decade were connected with the roma people and it will not be on the other way in the near future. In my publication you can read about the difficulties of the roma ethnic group's definitions.

Akár csak a történelemkönyvekből mindenki tudhatja, hogy a kisebbségi kérdés nem csak az elmúlt évtizedek terméke. Valamilyen formában az emberiség közel 90 százaléka érintett kisebbségi problémákban, mivel nagyságrendileg ennyien élünk többnemzetiségű államban. [1] Már a történelmi újkor Oszmán Birodalma a 16- 17. században az iszlám szabályok és elvek szerint működött: a népességet nem a nemzeti-nyelvi határvonalak, hanem a vallási kisebbségi hovatartozás figyelembevételével osztották fel. A modernkori nemzetek kialakulása is egyre inkább előtérbe helyezte az etnikai, nemzeti kisebbségi lét kérdését. [2] A világháborúk után viszont az átrendeződött Európa megosztottságából és a határozatokból adódó elzártság, a tiszta nemzetállamok létrejöttét célzó lakosságcsere kitelepítések, majd a rendszerváltás, az európai integráció és a globalizáció által generált, gyors társadalmi változások mind mélyen érintették a korábbi évszázadokban ekkora változásokkal nem találkozó európai, köztük a hazánkban élő kisebbségeket. A 20. század második felére, főképpen a nyugati típusú társadalmakban már azon kérdést illetően is meglehetősen nagy zavar támadt, hogy maga a kisebbség fogalma hogyan határozható meg.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A kisebbségi csoportokkal foglalkozó szakértők, politikusok között sokszor az is előfordult, hogy ugyanazon kisebbség fogalom jelentéstartalmán a felek mást és mást értettek, így az egyes megnevezések tisztázása érdekében mind a többségi, mind a kisebbségi népcsoportokhoz tartozó gondolkodók között kiélezett viták folytak. Abban viszont a felek egyetértettek, hogy kisebbségi csoportok a világon mindenütt vannak és — különösen Európában — igen jelentős sokszínűséget mutatnak. Léteztek olyanok, amelyek vándorló (nomád) életmódot folytattak, mások egy állam bizonyos régiójában telepedtek le vagy szétszóródtak egy ország területén. De olyan kisebbségi csoportokat ismerünk, amely tagjai a szomszédos államok között oszlanak meg. E nagy változatosság miatt nem könnyű feladat olyan definíciót találni, amely a kisebbség fogalmának valamennyi jellemzőjét magába foglalná. A definíciós nehézség pedig oda vezetett, hogy több nemzetközi szervezet a nemzeti és etnikai kisebbségek közötti különbséget nem tisztázta, e két kifejezést összemosta és — hibásan — szinonimaként használja. [3]

Ahhoz, hogy a nemzeti, etnikai kisebbségekről beszélhessünk, először a nemzet fogalmát kell tisztáznunk. Maga a nemzet egy olyan társadalmi csoport, amelyet közös eredet, származás, azonos nyelv, kulturális örökség és politikai hitvallás tart össze. Bibó István meghatározása szerint: „...a nemzet társadalmi közösség, és pedig az elemi, alapvető társadalmi közösségeket meghaladó méretű, politikai intenciójú közösség, mely meghatározott területet, hazát és azon politikai szervezetet, államot tud magának vagy kíván a magáénak tudni, s mindezt úgy, hogy a tudatban, a nemzeti tudatban a közösségnek jelentős hányada, esetleg csaknem teljes egésze részes. Fel szokták sorolni még a történelmi összetartozást, nyelvi azonosságot és gazdasági életképességet, mint a nemzet kritériumait...”. [4]

A kisebbségek fogalmát legkorábban az Állandó Nemzetközi Bíróság a görög-bolgár közösségekkel kapcsolatosan 1930-ban kiadott döntése tartalmazza. E határozat szerint a nemzeti kisebbség: „olyan személyek közössége, akik egy adott országban vagy helységben (településen) élnek, saját faji (nemzeti), vallási, nyelvi és hagyománybeli identitás olyan szolidaritásérzésben egyesíti őket, amely arra irányul, hogy megőrizték hagyományaikat, megtartsák és gyakorolják vallásukat, a származásuknak megfelelő szellemben biztosítsák gyermekeik nevelését és oktatását, s hogy mindebben kölcsönösen segítsék egymást.” [5]

A nemzeti kisebbségek meghatározásában tehát elsősorban a társadalmi közösségeken belül azoknak a sajátoságnak az összegyűjtése játszott nagy szerepet, amelyek alapvetően jellemzik a kisebbségeket. Ezek Nicola Girasoli értelmezése alapján az etnikai, a vallási és a nyelvi sajátosságok. [6]

Az ENSZ Alapítóokmánya (1945) nem foglalkozott a kisebbségek kérdésével. Viszont nemzetközi szervezet Emberi Jogi Bizottságának „Faji Elkülönítés és Kisebbségi Jogok Albizottsága” munkájának keretében 1954-ben megtörtént a kisebbség fogalmának definiálása, miszerint: „a „kisebbség” meghatározás csak a népességen belüli azon nem-domináns csoportokat foglalja magában, amelyek a lakosság többi részétől jelentősen eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi hagyományokkal vagy tulajdonságokkal bírnak, és ezeket meg kívánják őrizni.” [7] A kisebbség fogalom megalkotásában tehát e csoportokra leginkább jellemző mutatók voltak a fő meghatározó tényezők.

Az ENSZ kisebbségvédelmi szakértője: Francesco Capotorti 1977-es megfogalmazása szerint a kisebbség: „olyan nem domináns csoport, amely lélekszámban kisebb az állam népességének többi részénél, s amelynek tagjai — mint az adott állam szülöttei [nationals] — olyan etnikai, vallási vagy nyelvi jegyekkel rendelkeznek, amelyek különböznek az állam népességének többi részétől és olyan szolidaritás érzést tanúsítanak, még ha csak burkolt formában is, amely kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányul.” [8] Ez a kormányok és a témakörrel foglalkozók által legteljesebb körűnek elismert definíció, amely körül írja, hogy a kisebbségek leginkább identitásuk megőrzésére törekednek.

A kanadai Jules Deschènes 1985-ben létrejött meghatározása szerint a kisebbség: „egy állam polgárainak olyan csoportja, amely számszerű kisebbséget alkot, az adott államban nincs domináns helyzetben, s olyan etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságai vannak, amelyek különböznek a népesség többségének ilyen jellemzőitől, olyan összetartozás-

érzésről (szolidaritásról) tanúskodik, hogy — ha burkolt formában is — kollektív akarat alapján sajátos csoportként kíván fennmaradni, és célja, hogy a törvény előtt a többséggel egyenlő jogokat és elbírálást élvezzen”. [9] Ez a Francesco Capotorti definíciójára épülő meghatározás azzal a tényezővel egészül ki, hogy a kisebbségek törekvéseiben jelen van a sajátos csoportként történő továbbélés és a törvény előtti egyenlőség követelésének kollektív akarata.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201/1993. sz. ajánlása 1. cikkének értelmében a nemzeti kisebbség: „olyan személyek csoportja egy államban, akik

- a. az illető állam területén laknak, ennél fogva állampolgárok;
- b. hosszú távú, szilárd és tartós kötelék fűzi az illető államhoz;
- c. megkülönböztető etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellemzőkkel rendelkeznek;
- d. megfelelően reprezentatívak, noha számukat tekintve kevesebben vannak, mint az illető állam vagy régiótól lakosságának többi részre;
- e. közös identitásuk elemei megőrzésének - ideértve kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük közös megőrzésének - vágya motiválja őket.” [10]

Az egységes kisebbségfogalom megalkotása azért alapvetően fontos, mert csak azzal lehet a kisebbségek és velük szemben a többség, valamint az állam jogait és kötelességeit meghatározni. E fogalom nélkül nem egyértelmű, hogy az államnak mely népcsoportokkal szemben van egyes jogok nyújtására kötelessége és mi tekinthető kisebbségi csoportokkal szembeni jogsértésnek. Az első világháború óta történt számos kísérlet ellenére napjainkban jogilag kötelező értékű, egységes kisebbségfogalom még mindig nem létezik. [11]

A kisebbségi csoportoknak tehát emberek olyan csoportját tekinthetjük, akik maguk és a többségi társadalomhoz tagjai között valami alapján különbséget tesznek és/vagy ez a többségi társadalom különbözteti meg e csoportot önmagától. Ez a különbözés: a másság, leggyakrabban a nyelv, a vallás és az antropológiai külsőségek együttesében vagy egyes jegyeiben nyilvánul meg és nagyban befolyásolja a kisebbségi csoport többséghez való viszonyát.

Az ENSZ 1945- ben közzétett, a „Kisebbségek meghatározása és osztályozása” című dokumentuma

- a) faji;
- b) nyelvi;
- c) etnikai;
- d) nemzeti;
- e) vallási;
- f) őslakos;
- g) emigráns vagy önkéntes kisebbség között tett különbséget.

a) A faji kisebbség elnevezés ma már kevésbé használatos, mivel az UNESCO okmányok alapján „minden ember egyetlen fajhoz tartozik, és közös elődöktől származik. Ők egyenlőnek születtek méltóságban és jogokban, és közösen képezik az emberiséget”. Ennek ellenére a faji alapú megkülönböztetés a mindennapok során Dél-Afrika és az Amerikai Egyesült Államok egyes részein még napjainkban is megtörténik. [12]

b) A nyelvi kisebbségek csoportjába a lakosság azon része tartozik, amely magán- és/vagy hivatalos jellegű, írásban vagy szóban történő kontaktusaiban nem az adott állam hivatalos nyelvét beszélik. E kisebbségeknél az őrzött nyelv, mint másság mély összefüggésben van a történelmi és kulturális különbözőségekkel is.

c) „Etnikai kisebbség az a népcsoport, amelyik saját közösségében él — nemzeti gyökerei fellelhetőek — de nem köthető egyetlen nemzetállamhoz sem. A nemzet kohéziós elemei közül igazán csak a közös kultúra és a nyelv azonos-sága jellemzi.” Az etnikai csoportok léte kapcsán ki kell emelnünk azt a körülményt is, hogy e népcsoportok önálló álla-

misággal nem rendelkeznek, tehát egyetlen államban sem élnek többségben és nincsen olyan állam, amelyben a politikai hatalom birtokosai lennének. [13]

d) *„Nemzeti kisebbség az a népcsoport, amely elkülönülve (elszakítva) él többségi etnikumától, de anyanemzete rendelkezik önálló államisággal.”* E populáció tagjai tehát egyes ország vagy országok területén ugyan kisebbségben élnek, de korábban részei voltak egy olyan nemzetnek, amely egy saját állammal rendelkezik vagy rendelkezett. [14]

e) A vallási kisebbségek egy államban a többségtől eltérő vallási meggyőződésű csoportot alkotnak. Az osztrák emberjogi aktivista: Felix Ermacora szerint egy vallásos meggyőződésű népcsoport az államon belül akkor is a vallási kisebbségek körébe tartozik, ha a többség ateista. E legrégebben elismert kisebbségi formába tartozó populáció etnikai eredete a többség származásával megegyezhet, de hitük és kultúrájuk a többségétől eltér. [15]

f) Az őslakos kisebbség főleg az észak- és dél-amerikai kontinensre jellemző kisebbségek típusa. Ebben a térségben őslakos eszkimókat és indiánokat a saját szülőhazájukban kényszerítették kisebbségi sorsba a fegyverek minőségi különbsége szempontjából mindenképpen magasabb civilizációs szintű hódító, idegen népek.

g) Az emigráns (bevándorló) vagy önkéntes kisebbségi forma meglehetősen vitatott, mivel e csoport képviselői szülőföldjüket — többnyire a jobb életkörülmények megteremtése érdekében — saját akarataukból hagyják el és szabad választásukból telepednek le egy más értékrendű környezetben. A bevándorlótól pedig az önkéntesen választott állam megtagadhatja a kisebbségi létjogosultságot és elvárhatja, hogy azok vegyék figyelembe a célország szokásait és jogi normáit. Az asszimilációs folyamat akkor lassul le, ha egy államba nagyobb lélekszámú és azonos nemzetiségű vagy vallású bevándorló csoport érkezik.

Ezek a csoportok már nem a meglévő rend szerint szervezik életüket, hanem egymással saját nyelvet beszélnek, más kultúrával, hagyományokkal, ünnepekkel rendelkeznek. A bevándorlók beilleszkedése ilyen körülmények között már problémák forrása lehet, ezért az önkéntes kisebbségekben élők létszámának növekedése egyre inkább megköveteli, hogy a befogadó állam e csoport tagjait is kisebbségként kezelje.

A kisebbség típusok tanulmányozása is alátámasztja azok nagy változatosságát és érzékelteti, hogy miért is nehéz a kisebbségek fogalmi meghatározása. *„Azt kell mondanom, semmi sem rejt magában olyan veszélyeket a világ békéjére nézve, mint a bánásmód, melyet bizonyos körülmények között a kisebbségekkel szemben alkalmazunk”* — jelentette ki 1919-ben Woodrow Wilson, az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke. [16] A közel egy évszázaddal ezelőtti nyilatkozat időszerűségéből mit sem vettett. Egy jó, mindenki által elfogadott definiálás viszont az egész kisebbségi kérdést új megvilágításba helyezhetné.

Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbség elnevezés általánosan az 1989-es rendszerváltás után terjedt el. Hazánkban a kisebbségi kérdést az alkotmány mellett a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény (1993. évi LXXVII. törvény) is szabályozza. E törvény értelmében *„nemzeti és etnikai kisebbség (a továbbiakban: kisebbség) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.”* [17] Annak ellenére, hogy a jogszabály által deklarált nemzetiségeken túl számos új nemzeti kisebbségek: oroszok, arabok, kínaiak, kurdok, valamint egyes afrikai közösségek is jelen vannak Magyarországon, utóbbiak ma még maradéktalanul nem abszolválják a nemzetiséggé nyilvánítás kritériumait. Hivatalosan elismert nemzeti kisebbségeink tehát: a németek, a szlovákok, a horvátok, a románok és az ukránok mellett a szerbek, a szlovének, a lengyelek, a görögök, a bolgárok, a ruszinok és az örmények is, míg etnikai kisebbségünként cigányságot tartjuk nyilván. A nemzeti-etnikai kisebbség fogalmának tisztázásán túl a hazánkban élő lakosságot erősen megosztja, hogy egyes honfitársaink melyik társadalmi népcsoport tagjai közé sorolhatóak. E témakör megközelítéséhez elég feltennünk a következő kérdést: ki számít ma Magyarországon cigánynak?

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A cigányságot 1990 óta a szakirodalomban és a mindennapos életben egyre gyakrabban roma kisebbség megnevezéssel illetik, ezért ezen etnikum megnevezésére magam is felváltva használok a cigány és a roma kifejezést. A jelenlegi magyarországi jogi szabályozás alapján az tekinthető egy etnikai csoport tagjának, így például cigánynak, aki szabad választásából annak vallja magát. „Valamely kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A kisebbséghez való tartozás kérdésében... nyilatkozatra senki sem kötelezhető.” [18] Ezen elv alkalmazása viszont megtévesztő lehet és a roma kisebbséget érintő átfogóbb vizsgálatot nagymértékben megnehezíti. Már az ilyen témájú kutatás kezdeténél fel kell tenni a kérdést: kiket és milyen alapon tekintünk cigánynak.

Az akadémiai társadalomtudomány előítélet-mentes, elfogulatlan és tárgyilagos álláspontja szerint a magyarországi jogi háttér figyelembevételével e kérdésről nem is lenne célszerű vitát folytatni. De a romákat érintő kutatásokban és a nem tudományos jellegű nyilatkozatokban is már egyre többen mutatnak rá azokra a külső ismertetőjelekre, amelyek által a cigány lakosság a magyar társadalmon belül megkülönböztethetővé válik. A többségi lakosság körében régóta fellelhető az a nézet, miszerint a cigányokat a látható „rasszjegyeik” is felismerhetővé teszik, tehát véleményük szerint a romák Magyarországon „látható kisebbséget” alkotnak. Ez utóbbi megközelítés alapján „cigány az, akit a nem cigány környezete — különböző ismérvek (például életmód, antropológiai jelleg) alapján — cigánynak tart.” [19] De valóban kizárólag a nem cigány közvélemény döntése alapján meghatározható, hogy valaki cigány vagy sem? A romák részéről ez utóbbi definíció véleményem szerint joggal a megkülönböztetés érzetét keltheti.

Vitára adhat okot az körülmény is, hogy a többségi társadalom tagjai az elmúlt évszázadokban számottevő hozzájuk sodródó romával kötöttek házasságot. Ez a ma is élő asszimilációs folyamat természetesen a cigányság irányába is megfigyelhető, mivel ők is sok nem romát fogadtak be maguk közé. A problémát bonyolítja, hogy a közvélemény többsége eltérő módon tartja számon a hovatartozás kérdését az asszimilálódott emberek esetében. Hann Endre és Tomka Miklós 1979-es kutatása alapján például a nem roma lakosság többsége a legasszimiláltabb körülmények között élő cigányokat is cigányak tekintette, miközben a többség szerint az a nem roma személy is „elcigányosodik”, aki romák közé költözik vagy házasodik. A cigánnyá minősítés ezen ügymenetével nehéz tehát egyetérteni, de e társadalmi folyamatot semmiképpen nem szabad figyelmen kívül hagyni. [20]

A magyarországi cigányság helyzetének felmérésére tett első átfogó kutatást 1893-ban a Magyar Statisztikai Hivatal készítette. Ez a „czigányösszeírás” meggyőződésem szerint a magyarországi cigányság történetének egyik legfontosabb dokumentuma, amely elsőként vizsgálja a hazai cigányság lakásviszonyait, családi állapotait, vallási megoszlását, megélhetési módját és nem utolsó sorban nyelvismeretét és írni-olvasni tudásbeli képességét is. Ez a módszeres kutatás kiterjedt azon cigányokra is, akik „már teljesen beolvadtak a polgári és polgárosult társadalomba, a többi lakosságtól immár nem különböznek sem élet-, sem kereset módra, sem műveltségre, sem szokásokra, legfeljebb némi antropológiai árnyalatra nézve”. [21] Kemény István és munkatársai 1971-es, 1993-as és 2003-as évben szintén a többségi társadalom véleményét alapul véve végeztek országos reprezentatív cigánykutatást.

Ez a vélt származás ugyanakkor számtalan esetben nem felel meg a vizsgált csoport vagy egyén identitásának. Ezt a kölcsönös asszimilációs folyamatokon túl az is magyarázza, hogy a magyar szóhasználatban maga a cigány kifejezés is gyakran negatív jelentésárnyalatokat hordoz. A roma identitás megfogalmazása és felvállalása gyakran a cigányság politikai aktivizálódásához kapcsolódik. Álláspontom szerint az, hogy egyes személyeket bárki akarata ellenére más kategóriába sorol éppúgy elfogadhatatlan, mint hogy valaki cigány gyökerei ellenére más származásúnak tartja magát. Az önbevallás elve alapján ezért lehet megtévesztő a magyarországi cigányság számarányára és egyéb szociológia jellemzőire irányuló bármilyen vizsgálat. A hazai romák többszázszáz tömegét viszont nem szabad és nem is lehet megkerülni. A cigány lakosság részéről is kényszerűség, hogy helyzetük célzott javításához mindenki pontos képet kaphasson a valós helyzetről. A magyar társadalmon belül viszont az, ha bárki a cigány kisebbséghez tartozó személyről ránézés alapján dönt, és nem identitásnyilatkozatot kér tőle, egyúttal a diszkrimináció elterjedését vonja maga után.

Magyarországon a kisebbségek, így főleg a romák kapcsán létrejövő vita már jóval túlmutat a „hétköznapi” származás vizsgálatának kérdésén. Véleményem szerint megállja helyét az a kijelentés, hogy Magyarország legnagyobb etnikai feszültsége az elmúlt évtizedben és várhatóan a közeljövőben is a cigány etnikumhoz kapcsolódik. Ők alkotják a magyar társadalom leghátrányosabb helyzetű és legnagyobb létszámú, hivatalosan elismert kisebbségét. Amennyiben a társadalom és a nagypolitika ezen kiéleződő helyzetre megtalálná a kiutat, az önbevalláson alapuló felmérések eredménye is közelebb kerülhetne a valósághoz és a probléma további megoldására hozott intézkedések is célirányosabbak, eredményesebbek lehetnének. Hazánkban együtt lehet és kell élnie romának és nem romának egyaránt. Amennyiben a kölcsönös gyanakvás és ellenérvzés háttérbe szorul, egymás hibáinak figyelése helyett mindenki saját és a közösség boldogulásáért is aktívan tesz: a mai társadalmi konfliktusokban már nem is lesz mindenekfelett álló szempont, hogy ki is cigány Magyarországon.

Kulcsszavak: etnikum, kisebbség, többség, roma, definíciós nehézségek

Keywords: ethnic group, minority, majority, roma, definition problems

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Dr. Beréti László (2009.): *Kisebbségek, kisebbségi törekvések Kelet- Európában. Biztonságpolitikai ismeretek igazgatási vezetők számára I.* ZMNE. Budapest. 3. oldal.
- [2] Ságvári Bence (1999.): *A kisebbségek helyzete a Balkánon - A múlt és a jövő.* Kisebbségkutatás. 1999. év 1. szám. http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_1999_01/cikk.php?id=51 (Letöltve:2012.11.22.)
- [3] Nicola Girasoli (1995.): *A nemzeti kisebbségek fogalmáról.* Akadémia Kiadó. Budapest. 107. oldal.
- [4] Dr. Beréti László (2009.): *Kisebbségek, kisebbségi törekvések Kelet- Európában. Biztonságpolitikai ismeretek igazgatási vezetők számára I.* ZMNE. Budapest. 5. oldal. Vö. Bíbó István (1984.): *Összegyűjtött munkái 4.* EPMSZ. Bern. 1003- 1004. oldal.
- [5] Nicola Girasoli (1995.): *A nemzeti kisebbségek fogalmáról.* Akadémia Kiadó. Budapest. 37. oldal.
- [6] Nicola Girasoli (1995.): *A nemzeti kisebbségek fogalmáról.* Akadémia Kiadó. Budapest. 95. oldal.
- [7] Csányi Edina (2004.): *A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései - 1. rész.* Jogelméleti Szemle. 2004. év 4. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/csanyi20.html> (Letöltve: 2012.11.22.)
- [8] Nicola Girasoli (1995.): *A nemzeti kisebbségek fogalmáról.* Akadémia Kiadó. Budapest. 111. oldal.
- [9] Nicola Girasoli (1995.): *A nemzeti kisebbségek fogalmáról.* Akadémia Kiadó. Budapest. 114. oldal.
- [10] Kántor Zoltán- Majtényi Balázs (2005.): *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről.* Rejtjel kiadó. Budapest. 379. oldal.
- [11] Csányi Edina (2004.): *A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései - 1. rész.* Jogelméleti Szemle. 2004. év 4. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/csanyi20.html> (Letöltve: 2012.11.22.)
- [12] Fábíán Gyula- Ötvös Patrícia (2003.): *Kisebbségi Jog. I.* Komp- Press Korunk Baráti Társaság Kiadó. 23. oldal.
- [13] Dr. Beréti László (2009.): *Kisebbségek, kisebbségi törekvések Kelet- Európában. Biztonságpolitikai ismeretek igazgatási vezetők számára I.* ZMNE. Budapest. 6. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TÓTH Csaba

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- [14] Dr. Beréti László (2009.): *Kisebbségek, kisebbségi törekvések Kelet- Európában. Biztonságpolitikai ismeretek igazgatási vezetőik számára I.* ZMNE. Budapest. 6. oldal.
- [15] Csányi Edina (2004.): *A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései - 1. rész.* Jogelméleti Szemle. 2004. év 4. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/csanyi20.html> (Letöltve: 2012.11.22.)
- [16] Nicola Girasoli (1995.): *A nemzeti kisebbségek fogalmáról.* Akadémia Kiadó. Budapest. 28. oldal.
- [17] 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 2. §
- [18] 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 7. § (1.)
- [19] Kocsis Károly- Kovács Zoltán (2001.): *A cigány népesség társadalomföldrajza. A cigányok Magyarországon.* Magyar Tudományos Akadémia. Budapest. 13. oldal.
- [20] Dubcsik Csaba (2009.): *A magyarországi cigányság története.* Osiris Kiadó. Budapest. 17. oldal.
- [21] Kemény István (2000.): *A magyarországi romák.* Széchenyi Nyomda Kft. Győr. 12. oldal.

RECENZIO TÓTH SÁNDOR: A ROMÁN FÖLDRAJZI GONDOLAT C. KÖNYVÉRŐL

Magyarország kül- és biztonságpolitikájában kiemelt szerepet tölt be Románia. Keleten szomszédos elhelyezkedése révén a két ország múltja, történelmi és kulturális kapcsolatai hagyományt teremtenek a jelenkori párbeszéd fenntartásához. A közös diplomáciai térben való mozgás kereteit a két ország ENSZ-, EBESZ-, NATO- és EU-tagsága határozza meg. A földrajzi tényezőkből kifolyólag további kapcsolatokat is fenntartanak a Duna Bizottságon keresztül. A nemzetközi szervezet a folyót érintő közlekedés- és környezetbiztonsági feladatok ellátásáért felel, aminek komoly gazdasági vetüle- teivel is számolni lehet. Energiapolitikai szempontból a MOL tevékenységi profilja segíti elő az üzleti-partneri viszony elmélyítését. A társadalmi egyeztetés pedig különösen fontos az 1,2 milliós lélekszámú romániai magyar közösség (a teljes román lakosság 6,6%-a) helyzetének kezelésére.

A Románia iránti olvasói és nem utolsósorban, kiadói érdeklődésnek nagy lendületet adtak a bipoláris világrend ösz- szeomlását kísérő közép- és kelet európai rendszerváltások. A román specifikum megragadása sokféle látószög- ből történt meg. A korai nemzetállami tendenciák szemléltetésére érdemes Raffay Ernő könyve elsősorban történelmi bete- kintést nyújt megemlíteni. A XIX. század 2. felétől az 1920-as évekig terjedő időszakból.¹ A Hunya Gábor szerkesztette tanulmánygyűjtemény Románia II. világháború utáni gazdaság- és politikátörténetét elemzi 1990-ig.² Mindkét olvasmány esetében külön kiemelendő az „ismeretlen szomszéd” igen sok szálon futó külpolitikai mozgásterének megjelenítése már a rendszerváltás idején. A szakmai igények további kielégítését szolgálja Julien Weverbergh páratlan könyve, amely a mindennapok szintjéig hozza közel a Ceaușescu-rezsim alatti Romániát.³ A 90-es évekre az euro-atlanti opciót fagy- sabb környezet fogadta. Erről a terhes időről ír Randolph L. Braham, aki az akkori román antiszemizmus és magyarel- lenesség politikai megnyilvánulásait és azok két világháború közötti és II. világháborús történelmi eredőit, vagyis a román nacionalizmus történetét is aprólékosan feldolgozza.⁴ A nyugati politikusok feddő hangneme kínosan érintette a román külügyet. A délszláv válság és a román belpolitikai helyzet is előmozdította a témát vizsgáló további könyvek megjelené- sét a magyar piacon. Barbara Jelavich két kötetben ismerteti a Balkán történetét. 1996-ban jelent meg fordításban.⁵ A régió ismertetésén mutat túl egy korábbi angolul olvasható könyve, amely Románia és az Orosz Birodalom XIX. századi kapcsolatait és a korai román politikai gondolkodást dolgozza fel.⁶ Ebben megjelenik a földrajzi dimenzió is. Az internet egyre szélesebb körben válik hozzáférhetővé, ami megkerülhetlenné teszi a magyar tudományos élet arculati megúju- lását. A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése 2000. november 3-i 5.1. számú határozatával létrehozta a Kisebb- ségkutató Intézetet, amelynek munkáját nagyban támogatja az erdélyi Jakabffy Elemér Alapítvány és a Transindex hírportál által 2001-ben elindított közös akadémiai portál, az Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár nevű adatbank. Az Adatbank tematikus gazdagsága lehetővé teszi szótárak, helysége névtárak, térképtárak, statisztikák, kronológiák és ter- mészettudományi adatbázisok dokumentumainak megtekintését, illetve letöltését. A kutatók lelke ilyenkor valósággal révületbe esik. Az érdeklődés pedig nem lankad: a 2011-es évben a portálnak egymilliónál is több látogatója volt.⁷

A tekintélyes hazai szakirodalom ellenére, melyben Miskolczi Ambrus elévülhetetlen munkásságát nem lehet említés nélkül hagyni. Aki a teljesség igényével közeledik a román témákhoz, annak tovább kell vizsgálnia. Ennek a szándék-

¹ RAFFAY, Ernő: *A vajdaságtól a birodalomig: az újkori Románia története* –Szeged: JATE Kiadó, 1989. –ISBN 9633850010

² HUNYA, Gábor: *Románia 1944-1990: gazdaság- és politikátörténet* –Bp.: Atlantisz Könyvkiadó, 1990. –ISBN 9630279673

³ WEVERBERGH, Julien (ford. Bodor Pál): *Az aranyfűstös hullaház: a Ceaușescu-klán negyedszázada* –Bp.: Képes 7, 1990. –ISBN 9630227115

⁴ BRAHAM, Randolph L. (ford. Hernádi Miklós): *Román nacionalisták és a holocaust: kitalált mentőakciók politikai kiaknázása* –Bp.: Múlt és Jövő Könyvkiadó, 1998. –ISBN 9639197026

⁵ JELAVICH, Barbara (ford. Balabán Péter): *A Balkán története I.-II. kötet* –Bp.: Osiris, 1996. –ISBN 9633791200

⁶ JELAVICH, Barbara: *Russia and the formation of the Romanian national state, 1821-1878* –Cambridge: Cambridge University Press, 1984. –ISBN 0521253187

⁷ Sikeres az Adatbank Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár, 2012. 01. 31. [<http://www.kultura.hu/irodalom/siker-es-adatbank-erdelyi>] Letöltés ideje: 2013. 03. 21. 13:04

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

nak ad nyomatékot Tóth Sándor *A román földrajzi gondolat* című, a Zrínyi Kiadó gondozásában, 2013-ban megjelent műve.⁸ A szerző 2009-ben doktorált a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskoláján és értekezésében is már Romániával foglalkozott.⁹ Több éves kutatómunka, publikációs tevékenység és a román nyelv elsajátítása előzte meg a munka megjelenését. Az előszót Borsi-Kálmán Béla, a Magyar Tudományos Akadémia doktora írta. Szűk terjedelmű, de nem szűken fogalmazó. Egyetemi tankönyvként kiválóan használható és gördülékenyen olvasható. Stilisztika tekintetében hallgatóbarát, ismeretközlés szempontjából dús és aktuális. „*Hiszek abban, hogy az előzőekben felvetett, egymással kölcsönhatásban álló fogalomkörök – a nemzettudat, a politikai gondolkodás, a nemzetstratégia és a földrajztudomány elméleti – összefüggései visszavezethetők Románia földrajzi adottságaira és a román nép jellemvonásaira.*” – írja a szerző.¹⁰ A „hiszek abban” sokkal inkább vélekedést fejez ki. Talán szerencsésebb lett volna a *vallom* szót használni, ami inkább jelöl egy tudományos állítást., Az *állítom* kifejezés még praktikusabb, ugyanakkor egy megengedőbb gyakorlatban a *bizonyítani szándékozom* is korrekt. A *jellemvonás* helyett pedig a *mentalitás* – véleményem szerint – sokkal jobban egybecseng a mondatban egyébként előforduló *politikai gondolkodás* fogalomkörrel. A szerző széleskörű magyar és idegen nyelvű forrásanyaggal dolgozik. Tudományos precizitását mutatja, hogy az általa magyarra fordított idézett részeknél mellékeli az eredeti idegen nyelvű forrásrészletet. Azonban egy tárgy- és egy névmutató megkönnyítene a kulcsfogalmakhoz és a kulcsszemélyekhez való visszakeresést. Rengeteg újan megjelenő információt közöl és illeszt be egy rendszerszerű elemzésébe. A könyv, és ebből kifolyólag a téma kulcsa a kevéssé ismert tényekből egy teljesen ismeretlen folyamatra való rámutatás, ti. a román politikai gondolkodás, a román nacionalizmus és a román földrajztudomány összefüggének egymással. A mű nem marad meg a két világháború közötti – egyébként Magyarországon eddig jóformán ismeretlen – román geopolitikai gondolkodás történetének taglalásánál, hanem továbbszövi a logikai fonalat napjainkig, amit a következő fejezet- és alfejezetcímek világítanak meg: *A román biztonság- és védelempolitika helyzete, aktuális kérdései; Katonaföldrajzi, biztonságföldrajzi jellemzők; Az integrációs román érvrendszer; Nemzeti biztonsági stratégia; Nemzeti védelmi stratégia; Katonai stratégia; Földrajzoktatás – geopolitika és nemzettudat; Mit üzen a mai román földrajz?* E címek specifikus tárgyköröket takarnak, így tudományos hitelességüket emeli, hogy a kutató a Magyar Honvédség alezredeseként biztos szakmaisággal fordul felénk méghozzá átfogó, holisztikus módszerrel.

Azonban nemcsak Tóth Sándor könyve, de még többkötetes művek sem lennének elegendőek a vizsgálódáshoz, hiszen Románia olyan széles skálán mozgó változékonysággal bír, ami a sikamlós együttműködéstől az ellenségkereső magatartásig terjed. Románia mindig megújul, illetve visszatér. Ennek okát Tóth Sándor a filozófiailag is értelmezhető *átmenetiségben* jelöli meg, ami egyaránt jól illeszkedik a földrajzi és társadalmi megközelítéshez. Az átmenetiség a közép-európai térség meghatározásában ölt testet, ami az útkereső jellem (a régiók közti útkeresztesződéses pozíció) szinonimája is. Külön értékelendő, hogy a bevezetőben összeveti az elemzés a földrajztudományi tényeket az identitás-érzettel, jelesül a románok közép-európai önmeghatározásával.¹¹

Attól még, hogy román geopolitikai iskoláról ír, nem jelenti ki azt a szerző, hogy immanens, önmagában létező, előzetes külső hatások nélküli a fejlődése. Ismerteti a geopolitika kialakulásának történetét és összeveti azt a román elméleti befogadó készséggel, adaptálási szándékkal, beleértve a francia nemzetállami koncepció mintául szolgálását.¹² Itt érdemes volna belevenni és értékelni a történeti kontinuitás kedvéért Raffay Ernő könyvéből azt a térképmellékletet, amely egy olasz és görög felmenővel bír, a párizsi román értelmiség köreiből is bejáratos, élete végén az antiszemizmusra fogékony romantikus költő és hobbirégész, név szerint Cesar Bolliac (1813-1881) 1855-ös elgondolását testesíti meg a Tiszától a Dnyeszterig terjedő Romániáról. Ez részint azért is lehet érdekes (amellett, hogy kreálóját a Román Királyi

⁸ TÓTH, Sándor: *A román földrajzi gondolat* –Bp.: Zrínyi Kiadó, 2013. –ISBN 9789633275788

⁹ TÓTH, Sándor: *A román politikai gondolkodás geopolitikai alapjai: Doktori (PhD) értekezés* (témavezető: Szabó A. Ferenc) Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2009.

¹⁰ TÓTH (2013) p. 36.

¹¹ Uo. pp. 14-15.

¹² Uo. pp. 23-36.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Földrajzi Társaság tagjaként is működött és ásatási tevékenységével a dákórománság után kutatott), mert a francia homogenizációs eljárások búvkörébe eső identitáskereső románoknál is kezdett meggyökeresedni az a nemzetszervező elv, miszerint a szétszórtatott honfitársaikat egy tömbként kell értelmezni még olyan területeken is, ahol kisebbségben élnek. Ez a territorialitási modell elavulttá vált. Legfőképp az előbb vázolt politikai sovinizmust gerjesztő kizárólagos töltetű törekvések miatt marasztalják el a geopolitikai iskolákat a mai globalizációs folyamatokat tanulmányozó szakértők. Ugyanakkor a territorialitás elvének túlhaladottsága még nem indokolja, hogy a geopolitikai vizsgálódásokat inkompetenseknek bélyegezzék meg. Tóth Sándor is pontosan azt hangsúlyozza, hogy a neoklasszikus és a kritikai irányzatok ki-mozdították a geopolitikát hagyományos XIX. századi elméleti struktúrájából.¹³ Nem az a fontos, hogy az erőforrások lelőhelyeit közös közigazgatási rendszerbe rendezzem (tehát meghódítsam), hanem, hogy a hozzáférést biztosítva befo-lyási övezetet építsek ki ott. Vagyis a globalizáció nem zárja ki a geopolitikai okságot, hiszen a nemzetközi piacutatás elvégzésénél is figyelembe kell venni a gazdaságföldrajzi tényezőket.

A könyv legnagyobb részét *A román geopolitikai iskola* fejezet, ezen belül (és a teljes műn belül is) a *Geopolitika és Nagy-Románia – az első nagy háború nyertesei* alfejezet alkotja, amely a 20-as, 30-as és 40-es évek időszakát öleli fel.¹⁴ Ekkor érte el az ország a legnagyobb kiterjedését, ami együtt járt a földrajztudomány fokozatos átpolitizálódásával. Az I. világháború utáni területszerzések kikényszerítették a román államhatalmiság túlzóan legitimmé definiálását, így a földrajzi ihletettséggű megalapozásoknak is meg kellett fogalmazódniuk. Megtudjuk, hogy miként árnyalták a német és a francia iskolák a román intellektuális kibontakozást. Ekképpen indokolt volt, hogy tágabb keretek között kifejtésre kerüljenek a román geopolitikai genesis alapvetései, mert ezáltal jobban kimutathatóvá válik a kapcsolat ezek átalakulása és jelentéshordozása között a mai román politikai profilban. Ezzel egy olyan emberi misszió teljesül, ami a jelenre ható történelemtől való gondolkodás méltányosságát kívánó tablójához sorolható akárcsak Trianon, a magyar holocaust és a rákosista sztálinizmus kérdéskörei.

A szerző lerántja a leplet úgy az államszocialista korabeli, mint a rendszerváltás utáni földrajzi gondolatról. Velős részleteket tudhatunk meg a román értelmiségnek a huntingtoni civilizációelmélettel folytatott vitájáról.¹⁵ Megismerkedhe-tünk a román integrációs érvrendszerrel, amely az euroatlanti vonzaskörzetben véli megtalálni mozgástere nélkülözhe-tetlen eszközeit. Komoly rálátásra tehetünk szert a NATO és Románia közti kapcsolat regionális specialitásaira.¹⁶ Megvi-lágítja emellett a mű azt is, hogy a globalizálódó és az integrációt előnyben részesítő környezetben az útkereszteződéses jellegű alapuló hagyományos román kapuhelyzet tétele mennyire fenntartható.¹⁷ Sokat ígérő tanulságokkal kecseg-tet a tesztgyűjtemények és a középiskolai tankönyvek mentén történő román földrajzoktatás elemzése.¹⁸ Ezzel a gondo-latmenettel jutunk el a zárógondolatokig, amelyekben a kutatás desszertjeként egy román vendégtanuló földrajzi dolgo-zata kerül tálalásra.¹⁹

Az olvasmányt összességében rendkívül jól lehetne kamatoztatni a biztonságpolitika és a nemzetközi kapcsolatok oktatásánál. Ennek későbbi finomítása és bővítése egy akár enciklopédikus mű keletkezésének realitásáig is eljuthat. A tudományos hozadék maximalizálása érdekében érdemes lenne tovább érlelni a témát a művelését támogató partnerek hozzájárulásával. A mostani eredményhez a következő tudom még hozzáfűzni: a könyv azzal, hogy megszületik már önálló életre is kel. Pályafutását a folyamatosan változó olvasóközönség adja meg, amelynek legalább annyira be kell fogadnia ezt a mély tartalmú munkát, mint ahogy az befogadja olvasóját. Nagy örömmre szolgál, hogy a szerző munká-

¹³ Uo. pp. 27-28.

¹⁴ Uo. pp. 48-100.

¹⁵ Uo. pp. 115-118.

¹⁶ Uo. pp. 126-130.

¹⁷ Uo. pp. 170-175.

¹⁸ Uo. pp. 181-214.

¹⁹ Uo. pp. 221-223.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

ja ismertetéséhez diákos, tanulni vágyó koromban járulhatok hozzá. Recenzióm – reményem szerint – bíztatás lesz a további igényes olvasók számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BRAHAM, Randolph L. (ford. Hernádi Miklós): Román nacionalisták és a holocaust: kitalált mentőakciók politikai kiaknázása – Bp.: Múlt és Jövő Könyvkiadó, 1998. – ISBN 9639197026
- HUNYA, Gábor: *Románia 1944-1990: gazdaság- és politikatörténet* – Bp.: Atlantisz Könyvkiadó, 1990. – ISBN 9630279673
- JELAVICH, Barbara: *Russia and the formation of the Romanian national state, 1821-1878* – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – ISBN 0521253187
- JELAVICH, Barbara (ford. Balabán Péter): *A Balkán története I.-II. kötet* – Bp.: Osiris, 1996. – ISBN 9633791200
- Kultúra.hu: Sikeres az Adatbank Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár, 2012. 01. 31. [<http://www.kultura.hu/irodalom/siker-es-adatbank-erdelyi>] Letöltés ideje: 2013. 03. 21. 13:04
- RAFFAY, Ernő: *A vajdaságtól a birodalomig: az újkori Románia története* – Szeged: JATE Kiadó, 1989. – ISBN 9633850010
- TÓTH, Sándor: *A román politikai gondolkodás geopolitikai alapjai: doktori (PhD) értekezés (témavezető: Szabó A. Ferenc)* – Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2009.
- TÓTH, Sándor: *A román földrajzi gondolat* – Bp.: Zrínyi Kiadó, 2013. – ISBN 9789633275788
- WEVERBERGH, Julien (ford. Bodor Pál): *Az aranyfüstös hullaház: a Ceaușescu-klán negyedszázada* – Bp.: Képes 7, 1990. – ISBN 9630227115

A KULTÚRANTROPOLÓGIA ÉS A JÖVŐ TISZTKÉPZÉSE¹

THE CULTURE-ANTROPOLOGY AND THE MILITARY OFFICER'S EDUCATION)

A komplex válságok komplex megoldásokat igényelnek. A béke és biztonság megteremtése érdekében a nemzetközi élet sok szereplője tesz erőfeszítéseket. A konfliktusok, háborúk a társadalomban zajlanak. Az egyének, a kis- és nagyközösségek viselkedései befolyásolják a konfliktusok változásait. A társadalom, a közösség reakcióinak ki- és megismerése szükséges a stabilizációhoz. E reakciók, viselkedések megértéséhez elengedhetetlen a társadalom- és bölcsész tudományok ismerete. Az alapos ismeret megszerzéséhez nem elegendő azt a kiképzés, felkészítés során alkalmazni, hanem elmélyült tudásként az oktatásban kell biztosítani.

A bipoláris világ megszűntével nem köszöntött be a várva-várt béke korszaka. Szerte a Földön konfliktusok keletkeztek, szinte megoldhatatlan gondot okozva a világ békét szerető felének. A globalizálódott, „összezsugorodott” világunkban szinte minden mindennel összefügg. A komplex válságok, konfliktusok csak komplex módon kezelhetők. A történelmi, etnikai, vallási, gazdasági eredetű konfliktusokat csak úgy lehet feloldani, ha a valós okokat kezelik le, oldják fel az adott több százéves ellentéteket.

Napjainkban is igaz DAG HAMMARSKJÖLD (1905-1961, ENSZ főtitkár 1953-1961) klasszikus mondása: „A békefenntartás nem katonáknak való feladat, de csak ők tudják végrehajtani.”

A klasszikus békefenntartói feladatok jelentősen átalakultak és kiszélesedtek. Katonák oldanak meg rendészeti jellegű feladatokat, rendőrök pedig katonai eszközökkel felszerelve, katonai műveleteket végeznek. Teszik mindketten úgy, hogy közben építik az államot, hogy az erős közigazgatás hatékonyan vezesse ki az adott országot, ország csoportokat a háborús viszonyokból, és tegyék működésképpé a gazdaságot.

E kiszélesedett katonai feladatrendszer egy átalakult haderőt igényel. A felszerelések, eljárások mellett fontos, hogy a katona is kiképzett, felkészült legyen az adott feladatrendszerre. Akik pedig vezetik a katonákat, a parancsnokok, velük szemben elvárás, hogy értsék a társadalmi, egyéni, kiscsoportos reakciókat, amivel műveleteik során más és más kultúrkörben találkoznak, és amik reakciói alapvetően befolyásolják a sikert vagy eredményezik a kudarcot.

KONFLIKTUSOK VÁLTOZÁSAI

A haderők, a Magyar Honvédség elmúlt időszakban végrehajtott és várható feladatainak markáns jellemzői a konfliktusok változásaihoz köthetőek.

A hidegháború korszakában alapvetően:

- államok között zajlottak a fegyveres konfliktusok, működő katonai és kormányzati vezetés-irányítási rendszer kontrollja mellett;
- a fegyveres összeütközéseket katonai szervezetek hajtották végre;
- a veszteségek zömmel katonai jellegűek;
- alapvető cél egy adott terület birtokbavétele és megtartása;
- a katonai feladatokat összefegyvernemi, összhaderőnemi szinten és együttműködésben hajtották végre, bonyolult fegyverrendszerek alkalmazásával.

¹ A 2012. május 31.-i „A kultúrantropológia lehetőségei a nemzetközi műveletek támogatásában” tudományos konferencián elhangzott előadás bővített változata

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A hidegháború után felszínre törő polgárháborús konfliktusok minden területen eltérést mutatnak:

- a konfliktusok az államon belül zajlanak a történelmi, vallási, etnikai, gazdasági eltérések alapján és okán;
- fegyveres csoportok, milíciák a küzdelem résztvevői. E fegyveresek sok esetben a nemzetközi jog értelmében nem is tekinthetők „Harcos”-nak, hadviselő félnek;
- az összecsapásoknak jóval nagyobb százalékban civilek esnek áldozatul;
- az erőszak alkalmazásának célja a csoport azonosságtudatának erősítése, az eltérő történelmi, vallási, etnikai háttérrel rendelkezők kiszorítása a hatalomból, sokszor e szűkös erőforrások felhasználásából;
- a polgárháborús viszonyok között egyszerű kézi fegyverekkel folyik a küzdelem és ez meghatározza a hadviselés helyszínét.

Összhaderőnemi, összefegyvernemi szofisztikált fegyverrendszerek nélkül, szinte csak kézfegyverekkel a lakott térben, a településeken és azok környezetében folyik a harc. Repülőeszköz, tüzérség, harcjármű, kommunikációs rendszerek hiányában nem lehet nagyterjedésű területeket ellenőrizni. De lehet a városokat, falvakat, a lakosságot kontrollálni. A lakott térben zajló és a hagyományok, a vallás, az etnikai hovatartozás, az emberi magatartások eltérőségén alapuló konfliktusokat is csak ott és olyan eszközökkel lehet feloldani, ahol azok keletkeztek és jelen vannak, és ami azok valós oka.

FELÉRTÉKELŐDÉS

A konfliktusok valós tartalmának felismeréséhez szükséges az adott térség lakosságának és cselekedeteinek megértése. Olyan adatgyűjtő, elemző, értékelő és megoldásokat felvázoló, valamint megvalósító mechanizmusra és szervezetre van szükség, ami képes előre jelezni a társadalom reakcióit és szükség esetén képes azt pozitív irányba befolyásolni is.

A konfliktus kezelés minden fázisában szükséges érteni és tudni a társadalom rezdüléseit, kell, hogy a politikai és katonai vezetés érezze a „társadalom pulzusát”. Az emberek, kiscsoportok közötti ellentétek, eltérések feltárása az első lépés a sikerhez. Az egyén és a csoport reakciói, az egyes helyzetekben magatartásai, adott válaszai a múltjában gyökereznek.

A múltból eredeztetett szokások, magatartások, vallási-etnikai-törzsi-családi azonosságtudatok, a közösen megélt történések, a közösségnek megfelelés az elvárt szerinti cselekvés mind-mind a közösség sajátos jellemzője.

Ezek megismerése lehetővé teszi a reakciók feltérképezését, egy-egy külső beavatkozás elfogadásának vagy elutasításának előrejelzését.

A kor konfliktusainak megoldása során szükséges, hogy megértsük, ez a környezet (a 21. század művelési környezete), amiben a feladatokat meg kell oldani. A sok tényező közül most csak a „tér” hatására szorítkozom, amely három összetevőből áll:

- fizikai tér,
- klimatikus tér,
- humán tér.

FIZIKAI TÉR

Az emberi létet körbevevő, látható környezet, mely egyfelől a földrajzi térből, a földrajzi kategóriákból tevődik össze, másrészt pedig a mesterségesen, ember által épített térből. A hegyek, vizek, ásványi kincsek, síkságok és erdőségek mellett a városok, vasút és úthálózatok, gyárak és bányák hasonló hatással vannak az emberi létre, magatartásra.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

KLIMATIKUS TÉR

Az időjárás, páratartalom, hőmérséklet, csapadék, napsütötte órák száma és még számtalan más meteorológiai tényező, ami hatással van az emberi létre, viselkedésre.

HUMÁN TÉR

A legnehezebben megismerhető tér. Az emberek, kiscsoportok kapcsolatrendszerei, érdekviszonyai, cselekvéseik gyökerei nem láthatók. Megfelelő társadalom- és bölcsész tudományi ismeretekkel és a célcsoport megfigyelésével eltöltött idővel, elemző munkával lehet feltérképezni és megismerni ezen tényezőket. A szakmailag felkészült kutató, a megfelelő civil érzékenységgel rendelkező katonai vezető együttesen képes arra, hogy megismerje a célterület egyén, kis- és nagycsoportjainak viselkedését, reakcióit. A láthatatlan humán tér kapcsolatrendszerének feltérképezése elengedhetetlen a komplex kihívások, válságok megoldásában. Az emberi tényező, a cselekvés a mozgatórugója valamennyi konfliktusnak. A fizikai környezet, vagy a klimatikus viszonyok önmagukban nem eredményeznek nagy válságokat. A bennük élő ember gondolatai, terve, külső hatásra kiváltott reakciói a konfliktus okozói. Hiszem, ha egy nehezen élhető földrajzi/klimatikus környezetben nem él ember, akkor az nem is akar onnan elmenni, még jobb, élhetőbb életteret keresni. Így nem kerül konfliktusba a „jobb” területeket birtokló közösségekkel.

Az emberre vagy az emberek egy csoportjára gyakorolt bármilyen hatás reakciót vált ki belőlük. A reakció, a helyzetben adott válasz, a viselkedés az egyéni és kollektív létből és emlékezetből ered. A történelem, szokások, hiedelmek és hagyományok, a hit és az ideológia meghatározzák a válaszok jellegét. Alapvetően három féle reakciót eredményezhet bármilyen behatás:

- elutasítás,
- semlegesség/érdektelenség,
- támogatás.

A kis és nagyközösségek várható reakcióinak vizsgálata során azt kell szem előtt tartani, hogy az adott katonai (politikai), gazdasági beavatkozás milyen válaszokat eredményez. További fontos kérdés, hogy ezeket a válaszokat (elutasítás/semlegesség/támogatás) hogyan tudjuk a továbbiakban is kezelni. Még az elutasítást is jobb előre tudni, hiszen kiszámított, „megjósolt” reakcióval fogunk akkor szemben állni, és a döntés meghozatala során így számolunk ezzel a hatással is. Majd mérlegelve az esetleges kudarc kockázatát (Bartlett modell) születik döntés a feladat, a beavatkozás megvalósításáról. Ezen ok-okozati összefüggés vizsgálata, a problémakezelés hatásalapú megközelítésének fontos eleme.

A humán környezet jellemzőinek felsorolása nem lezárt folyamat. A társadalom- és bölcsész tudományok célirányos alkalmazása lehetőséget ad az alább felsorolt jellemzők bővítésére:

- közvetlenül nem látható;
- formális és informális kapcsolatok;
- szokások, hagyományok, hit, hiedelem, ideológia, történelem, egyéni és kollektív emlékezet;
- kiscsoport/közösségi hovatartozás tudata;
- közösség/család struktúra, hierarchia;
- kultúrkörök (Huntington);
- tárgyalási, döntéshozatali, probléma-megoldási szokások;
- hatalom forrásai (közösségi, vallási, erőszak, politikai/közigazgatási);
- hatalomhoz és a hatalom megosztásához való viszony;
- szükséglet szintek kielégítése (Maslow szükséglet piramisa szerint);
- „Szavak és a tettek” ereje, egymáshoz való viszonya.

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

KOMPLEXITÁS

Korunk konfliktusai és válságai komplex képet mutatnak. A komplex kihívásokra csak komplex válasz adható. Ha a beavatkozás cselekvésrendszere lefedi a konfliktus valamennyi látható és nem látható dimenzióját és megfelelő eszközrendszert alkalmaz, akkor jó esély van a rendezésre.

Az öt plusz egy alapvető biztonsági dimenzióból (politikai/közigazgatási, katonai, gazdasági, környezeti, szociális/társadalmi és tudomány-technikai) ha az első háromban sikerül elérni a stabil önfenntartó békét, akkor a komplex konfliktuskezelés hatékony.

A komplexitás másik fontos és kihívásokat rejtő jellemzője, hogy az összetett konfliktusokra adott komplex válasz(ok) sokszereplősek. Elég csak a biztonság 5+1 dimenziójára gondolni, ahol minimum 3 teljesen különböző karakterisztikájú nemzetközi és szuverén államok állami részletei jelennek meg. Létfonosságú ezeknek az erőfeszítéseknek az összehangolása a „beavatkozó” oldalon. A sokéves szinkronizáció elengedhetetlen eleme, hogy ismert legyen az egyes aktorok döntéshozatali mechanizmusa, mandátuma, képesség és kapacitás korlátai.

AZ ÁLLAMÉPÍTÉS

A stabil önfenntartó béke alapvető eleme, hogy a helyi viszonyok irányítására megfelelő képességű és kapacitású állam alakuljon ki.

Külső nemzetközi segítséggel a gyenge vagy bukott államból egy olyan működőképes irányító-igazgató állam kialakulását kell támogatni, ami egyrészt ellátja az állami funkciókat, másrészt pedig be- és elfogadható a helyi lakosság számára.

A HUMÁN TÉR MEGISMERÉSÉNEK KIALAKULÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

E tanulmány keretében nem kívánok foglalkozni a történelmi előzményekkel és tapasztalatokkal. Alapvetően a hidegháború utáni időszakot vizsgálom e részben, de szükséges felhívni a figyelmet, hogy ez nem új gondolkodás, nem új igény. A történelem során a magyar haderő, a Magyar Királyság funkcionális elemei számtalanszor vettek részt hasonló erőfeszítésekben. A humán tér megismerésének, a felkészítésbe történő beépítésének, az alkalmazásának az alábbi lépései történtek meg:

- A rendszerváltás utáni időszak mérföldköve a magyar katonák fegyvertelen vagy fegyveres békefenntartó tevékenysége. A nagy távolságra lévő más kultúrájú környezetben végrehajtott feladat sikere megkövetelte a Humán tér ismeretét.
- Következő lépésként e megszerzett ismeretek beépültek a váltó állomány felkészítésébe, igaz még csak „élményátadás” szintjén.
- A NATO PfP programban megismerhető volt a Szövetség felderítő/hírszerző, tervező, elemző-értékelő rendszere, valamint a CIMIC mint új képesség feladat és célrendszere.
- A NATO csatlakozás után megkezdődött a Magyar Honvédségben (MH) is a CIMIC (először a törzsi majd a végrehajtó elemek²) és a hozzá kapcsolódó Funkcionális Szakértői Csoport (FSZCS) kialakítása, betagozása a haderő szervezetébe és feladatrendszerébe.

² A törzsi elemek először a Honvéd Vezérkar, a Haderőnemi Parancsnokságok és a dandárok állományában került kialakításra. 2003-ban az MH Civil-Katonai Együttműködési Központ (MH CKEK) néven alakult meg a végrehajtó szervezet. E szervezet 2004-ben feladatkörének bővülésével átalakult MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központtá (MH CKELMK). Ezt követően 2007-ben kialakuló új MH struktúrában az MH Összhaderőnemi Parancsnokságon (a korábbi több haderőnemi parancsnokságból integrált egy parancsnokság) alakult ki a Civil-Katonai Kapcsolatok Főnökség. Ezzel egyidőben a katonai szervezeteknél megszűntek a CIMIC törzsi elemek és e feladatokat az MH CKELMK vette át.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Az MH CKELMK és az FSZCS-k kialakítása mellett fontos feladat volt a különböző katonai szervezetek törzseinek és végrehajtóinak felkészítése az új szervezet (MH CKELMK) és képesség alkalmazására.
- A missziós és készenléti (NATO Reagáló Erők - NRF, Zászlóalj Harccsoport - ZHCS) erők felkészítése során a Humán tér oktatása mind nagyobb jelentőséget kapott.
- A tapasztalatok összegyűjtése, a saját és más csapatok kiképzésén felkészítésén túl elkezdődött a szakmai kézikönyvek készítése és frissítése is. Az egyes célterületek CIMIC Kézikönyve, a Missziós Alapismeretek Kézikönyv, a tárgyalástechnikai ismeretek közreadása mellett a rendszeresen készített és előljárókat tájékoztató Válságkörzet Figyelő is segíti az eligazodást a műveleti területek Humán terében.
- A tudás feldolgozására és rendszerezésére több konferencia került levezetésre és megalakult a Magyar Hadtudományi Társaságon belül a Civil-Katonai Kapcsolatok Szakosztálya.

A tapasztalatok megélése, feldolgozása, a kiképzésben és felkészítésben történő megjelenítése, az ismeretek rendszeres publikálása és az előljáró folyamatos tájékoztatása után/mellett szükséges e témakör megjelenítése az oktatásban.

A HUMÁN TÉR MEGJELENÉSE AZ OKTATÁSBAN

Társadalom- és bölcsész tudományi tárgyak ismerete, oktatása része a katonai közép- és felsőoktatás tematikájának. Elsősorban azért, hogy a hallgatóság megismerje és megértse, majd pedig tudja használni azon ismereteit, hogy a haderő az egész társadalom része. A történelmi korokban és napjainkban sem választható el a társadalom, politika, gazdaság változásaitól és hatásaitól. Ennek a gondolkodásmódnak a kialakítása elősegíti a haderő és a katonai feladatok társadalmi beágyazódottságának, a politika prioritásának és a gazdaság teherbíró képességének megértését és megismerését.

De hasonló fontossággal bír, hogy szövetségi rendszerünkben érdek- és érdekközösséget vállaló partnereinket is megismerjük. Értsük az ő reakcióikat, válaszlépéseiket. Például a NATO tagországok sem azonos történelmi, vallási háttérrel rendelkeznek, így reakcióik is eltéréseket mutatnak, bár alapvetően azonos kultúrkörhöz tartozó és azonos értékeket valló országok alkotják.

De vizsgálódásom szempontja szerint a legfontosabb, hogy a hallgatóság (katonák és szakpolitikusok) ismerje meg a saját, a magyar humán tértől eltérő tereket is. A humán tér megismerését alapvetően a társadalom- és bölcsész tudományokon keresztül lehet elérni. De nem elegendő a saját kultúrkör ismerete, hanem kell a célterületek megismerése is. És a „más” kultúrák megismerése után következik az azonosságok és eltérések felismerése. Mik azok a dimenziók melyek azonosak a két kultúrkörben, és pozitív hatást gyakorolnak az együttműködésre, a megnyerésre. És mik azok, amelyek használata elutasítást, ellenszenvet válthatnak ki.

Az eltérő kultúrkör és ismerete lehetősége ad arra, hogy megértsük az egyén, a kis- és nagyközösség viselkedését, behatásainkra adott válaszeit. A „célterület”, „célcsoport” társadalmi és bölcsész tudományi megismerése mellett a szép és szórakoztató irodalmak megismerése is segíti a megértést.

A Magyarországon kívül végrehajtott, nemcsak katonai feladatok számos esetben gyűlöletet, elutasítást váltanak ki a helyi lakosságból. Számos kérdést lehet feltenni és számtalan választ lehet rá adni, melyek alapvetően a pszichikumból, a társadalmi kapcsolatainkból, történelmünkéből, vallásokból, hagyományainkból, a hatalomból alkotott felfogásainkból, gazdasági helyzetünkéből ered. A más kultúrkörhöz tartozók más ismerettel rendelkeznek rólunk. Ők nem tanulják, hogy mi kik vagyunk. Ők nem „igazodnak” e kultúrköri kapcsolódáshoz. Az elutasító, ellenséges magatartások háttérben számtalan ok húzódhat:

- harc a betolakodó ellen;
- a „más” elutasítása, a „saját” védelme;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. BOLDIZSÁR Gábor

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- korábbi sérelmek;
- saját befolyás védelme;
- fegyver, erők kultusza;
- szokások, hagyományok;
- ráhangolás;
- hit védelme, terjesztése;
- közösségi tudat;
- megélhetés (fiziológiai szükséglet és fizikai biztonság. Maslow);
- birtoklási vágy;
- irigység, frusztráltság;
- elvárás.

A Magyar Honvédség egyre komplexebb válságok feloldásában és rendezésében vesz részt. Egyre bonyolultabb és összetettebb feladatokat kell megoldani és egyre távolabb, egyre eltérőbb kultúrkörökben. Ezen erőfeszítések során nincs egyedül, mert szövetségesei, partnerei, a biztonság más dimenzióinak megszilárdításért tevékenykedő nemzetközi, állami és nem állami szereplőkkel együttműködik.

A jelen és jövő katonáinak, altiszt és tisztjeinek képzése során elengedhetetlen a társadalom- és bölcsész tudományi ismeretek átadása és gyarapítása.

Szükséges ez azért, hogy megértsék a haderő és feladatainak társadalmi beágyazódottságát, a politika prioritását és a gazdaság teherbíró képességét.

De szükséges azért is, hogy a műveleti alkalmazások során ismerjék a „célterület” eltérő kultúráját, szokásait és értékeit annak okait, változásait. Ez a tudás és ez a képesség életet ment, mert növeli a haderő elfogadottságát így kevesebb lesz/lehet a fegyveres összecsapás, aminek civil és katonai áldozatai is vannak/lehetnek.

Az éveken át tartó oktatás, a gyakorlati tapasztalatok feldolgozása és megértése olyan katonai nemzetközi képességet eredményez, amely elengedhetetlenül szükséges a 21. század műveleti környezetében a feladatok teljesítéséhez. Az eltérő kultúrák befogadására képes katona, megfelelő civil érzékenységgel rendelkezik, így felismeri a műveleti terület társadalmi változásait, érzi annak hatásait és veszélyét, ha kell, akkor pedig beavatkozik a cél, a stabil és önfenntartó béke megteremtése és megtartása érdekében.

Kulcsszavak: békeműveletek, humán tér, civil érzékenység, társadalom és bölcsész tudományok, 21. századi műveleti környezet, katonai oktatás

ROOTS OF INSTABILITY IN THE SINAI PENINSULA

CHAPTER 1

A Sínai-félszigetnek, mely egy szárazföldi folyosó Afrika és Ázsia között, geostaréiai jelentősége közismert. Az elmúlt évtizedekben, a félszigeten a túrizmus fellendítése végett hatalmas beruházások történtek. De ezek nehéz helyzetbe hozták a beduinokat, a helyi őslakosokat, akik napjainkban sokszor már a megélhetésükért küzdenek. Néhányan 2004-ben, fegyveres harcot indítottak a kormány ellen.

The security question of the Sinai affects Hungary as well. The safety of the Hungarians – tourist, or member of MFO – defines official Hungarian policy today.

„Late this afternoon a chartered bus operating between the Multinational Force and Observers North Camp in el Gohrah, Sinai and Cairo was stopped by armed Bedouins in the vicinity of Bir el Abd, on the main coastal road in North Sinai leading towards the Suez Canal. One passenger, a Hungarian officer serving with the MFO, was removed from the bus.”¹

A decade after the assassination of president *Anwar as-Sadat* in 6 October 1981, the *militant Islamic* resistance movements resumed their activities in 1990², when Islamist extremist gunned down Rifaat al-Mahgoub, the Speaker of Egypt's Parliament.³ "The government is corrupt, un-Islamic, and allied with Israel and the United States, with the enemies of Islam!"- they claimed.

The process started in the Nile Valley and Cairo. After the massacre in Luxor,⁴ when 62 people were killed, the *Gamaa Islamiyya*⁵ and the government declared a ceasefire.

But seven years later a series of bombing attacks took place in the Sinai (in 2004, 2005, and 2006). The terrorists' "repertoire" expanded and today their targets are no longer just the tourists on their way to their destinations, but the MFO units, the pipeline supplying gas to Israel, members of the of military and police forces, and other symbol of the state's power.

The most important security challenges are:

- the uncontrolled flow of drugs and guns through the tunnels on the border of Egypt and Gaza;
- illegal paramilitary groups which carry out combat operations against Israel;
- kidnapping tourists in the South;
- attacks against Egyptian military and police stations;
- attacks against Israeli military, police and civilians;
- armed attack against the MFO mission.

LOCATION OF THE SINAI

The Arab Republic of Egypt is a country located on two continents: in the northeast of Africa and in the southwest of Asia. The link between the two continents is the Sinai Peninsula. From the total area of Egypt (1 001 450 sq km)⁶, the Sinai is around 6% (61 000 sq km). The borders of the triangular peninsula are the Mediterranean Sea in the north, the

¹ <http://mfo.org/> (last accessed: 2013.04.11)

² October 1990

³ <http://www.nytimes.com/1990/10/13/world/mideast-tensions-egypt-s-parliament-speaker-is-assassinated-by-gunmen.html>

⁴ 1997

⁵ Egyptian militant organization, from the late 1970s and responsible for this massacre.

⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>

Gulf of Suez in the southwest, the Gulf of Aqaba in the southeast, the Suez Canal in the west, and the Gaza Strip and Israel in the east.

Presidential Decree No. 84., issued in 1979, divided the peninsula into two governorates: North and South Sinai Governorates (*muhafaza*).⁷ The territory of the North Sinai Governorate is 27 564 sq km⁸, and that of the southern governorate is 28 438 sq km.⁹ In the western part of the Sinai three other *muhafaza* (Ismailija, Suez and Port Said) straddle the canal, with the bulk of their territory in Africa.

During Egypt's 5000-year history, from the beginning to the present, possession of the peninsula has always been very important for Egypt, for the following reasons:

- mineral resources;¹⁰
- the peninsula is a natural border of protection from any attack or invasion from the North;¹¹
- the large and arid desert of Sinai is a natural defense of the Suez Canal,¹²
- the possession of the peninsula guarantees military domination over the Red Sea.¹³

The governor of the North Sinai, Abdel Wahab Mabrouk was dismissed¹⁴ following a raid (8 August 2012.) that left 16 Egyptian soldiers dead..The governor (*muhafez*) of the southern governorate, Brigadier Khaled Foda had been the governor of the Luxor governorate, where on 17 November 1997, six Islamist terrorist¹⁵ killed 62 tourists at the temple of Hatsepsut.

At-Tur is the capital of the South Sinai Governorate, but the largest and the most important city is Sarm es-Seikh. At-Tur is an old, biblical city, and famous tourist destination. There is the Rutho Monastery,¹⁶ which is on the list of UNESCO,¹⁷ and 5 km from the city is the Hammam Mousa or Moses's Bath, a waypoint of the Jews during the Exodus.

The modern city of al-Arish, near the Israeli border, is the capital of the north, where the population is not only Arab but also Palestinian.

But in the peninsula, there is one other division, not recorded and officially not recognized: the borders of the Bedouin tribal areas, marked by stones, trees, or *wadis*.

In 1982 the last Israeli soldier left Sinai, and the contingents of the Multinational Force and Observers (*MFO*) assumed control. The *MFO*¹⁸ – for reasons of military efficiency and law enforcement – divided the region into three main sections in Egypt and later on in Israel. Their camps are in el-Ghora¹⁹ (north) and Sarm es-Sejkh in south.

A SHORT HISTORY OF SINAI

The history of Sinai is well known from historical and archaeological research.²⁰ Though the most famous events are Moses meeting God on Mount Sinai, and the Exodus, their dating is very difficult. The name of Israel is first mentioned on the stele of Merneptah.²¹

⁷ <http://www.northsinai.gov.eg>

⁸ <http://ar.wikipedia.org/wiki/>

⁹ http://ar.wikipedia.org/wiki/محافظة_سدايناء_جنوب

¹⁰ Turquoise, malachite, copper and oil

¹¹ Hyksos, Assyrian, Turkish, British, or Israeli

¹² Opened in 1869.

¹³ Arabian peninsula (Mecca and Medina, Yemen, Sudan)

¹⁴ <http://www.egyptindependent.com/news/defense-ministry-will-choose-north-sinai-governor-says-minister>

¹⁵ Gamaa Islamiyya

¹⁶ Built in the 6. century by Byzantine emperor Justinian.

¹⁷ <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/194/>

¹⁸ „An independent international organization, with peacekeeping responsibilities in the Sinai.” (<http://mfo.org>)

¹⁹ Approximately 16-25 kilometers from the international Egyptian-Israeli border. (25 km: <http://www.globalsecurity.org/military/facility/el-gorah.htm>; u.l.:2013.04.11.) and 16 km Egypt restores order at MFO's Sinai HQ after Friday night attack; <http://www.timesofisrael.com/egyptian-military-regains-control-of-northern-sinai/> (u.l.:2013.04.10.)

²⁰ The first ruins are nine stonetombs, from B.C. 4000-3100.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

GALGÓCZI István

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

From the time of the Fatimids (909-1171) Egypt became the center of an empire of Asia and Africa, including the peninsula. From the Sinai and the Red Sea, Egypt could conquer Mecca, Medina²², Yemen, and Syria-Palestine.

During the Crusades, when Egypt was under the control of the Fatimids, the Ayyubids and the Mamluks,²³ the importance of the peninsula grew. Many fortresses and castles were built during these centuries.

The importance of the Sinai did not diminish under the Ottomans. Even after the opening the Suez Canal 1869, the peninsula was a part of the world politics.

During the Arab-Israeli wars in – 1948 and 1956 Egyptian and Israeli forces stormed across the peninsula, but between 1949 and 1967 the Sinai was under Egyptian military administration. In the 1967 Six Day War Israel occupied the Sinai.

In the presidency of Anwar as-Sadat, on 20 November 1977, the Egyptian President visited Israel and met with Israeli Prime Minister Menachem Begin. At that time a rapprochement began, which led to the Camp David Accords in 1978.

In 1982, the last Israeli soldiers left Egypt, and the mission of MFO started. The last area which was returned to the control of Egypt, was Taba, the small city on the Israeli border.

POPULATION

The population of the Sinai is 380 500; 314 000 live in the northern and 66 500 in the southern governorate, which is the least populated governorate in Egypt. About 60% of the population is Bedouin. About 11-13 tribes live in the peninsula.²⁴

The Egyptians moved to the Sinai to find work in tourism.²⁵ The largest minority is the Palestinians (50-70 000).²⁶ Most of the Bedouins in the north live in the towns, and have mingled with Egyptians and the people from neighboring Gaza. The Bedouins in the South Sinai Governorate maintain a traditional nomadic lifestyle.²⁷

In the era of President Mubarak (1981-2011) many hotels were built on the Red Sea coast, and cities grew up from the sand (taba, Nuweiba, Dahab, Sarm es-Seykh). But the investors did not take into account the interests and traditions of the Bedouins, they occupied Bedouin areas and "exiled" many tribes of the coast into the interior of the peninsula.

"In the summer of 1999, the latest dispossession of land took place when the army bulldozed Bedouin-run tourist campgrounds north of Nuweiba as part of the final phase of hotel development in the sector, overseen by the Tourist Development Agency (TDA). The director of the Tourist Development Agency dismissed Bedouin rights to most of the land, saying that they had not lived on the coast before 1982."²⁸

In the beginning of development of tourism, the Bedouins had played a serious role, but later they were driven out. According to statistics, only 30% are working in tourism now.²⁹

Therefore, for the people of Sinai the Egyptians are enemies. "We have known four periods of occupation (*ihtilal*). British, Egyptian, Israeli and, for the last 30 years, Egyptian again. Look, there they are, the colonialists of today."³⁰ Bedouins were also barred from the military and most security services.

²¹ The most reliable source is a stele of pharaoh Merneptah (reigned 1212-1203 BC), which mentions that he destroyed the people of Israel.

²² The two holiest Islamic cities.

²³ Crusades: 1096-1272; Fatimids: 909-1171; Ayyubids: 1174-1250; Mamluks: 1250-1517

²⁴ <http://www.allsinai.info/sites/bedouines.htm>

²⁵ <http://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B3%D9%8A%D9%86%D8%A7%D8%A1>

²⁶ International Crisis Group, 1. oldal

²⁷ <http://www.reuters.com/article/2012/04/01/us-egypt-sinai-idUSBRE83006120120401>

²⁸ <http://www.allsinai.info/sites/bedouines.htm>

²⁹ <http://www.allsinai.info/sites/bedouines.htm>

³⁰ http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/North%20Africa/Egypt/61_eg_ypts_sinai_question.pdf p. 22.

H A D T U J O M Á N Y I S Z E M L E

GALGÓCZI István

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

The local Palestinians have extensive contacts with the Palestinians the Gaza Strip and the West Coast. The Bedouins do not recognize international borders. In fact, many of the northern Palestinian Bedouins are allied with those living outside the borders.

- Aleiqa: The first tribe of Sinai, This tribe lives on the west coast of Sinai. They settled in „Egypt” at the time of the first Islamic conquest (640-641A.D.)
- Gebeleyya: People of the mountains. This small tribe, about 1500 people, lives around the monastery of Saint Catherine. Originally they are not Arabs. They came from the Balkan, in the time of the Emperor Justinian, to protect and serve the monks.
- Laheiwat: This tribe lives in three areas, not in one. (Southeast Sinai, the Mediterranean Sea, and along the Suez Canal .
- Museina: The people of the largest tribe live in southern Sinai, and in the cities, like Sarm es-Sejkh and Dahab. But today, a part of the Museina tribe lives in Jordan, and Saudi-Arabia.
- Tarabin and Tiyaha: These two tribes are Palestinians. They live on the border of Egypt and Israel. "The traditional lands of the Tarabeen, for instance, extend from the Egyptian–Gazan border as far east as Beersheva and as far west as Sinai’s west coast."³¹

TERRORIST ATTACKS

The first extremist *sheikh*, Ayyjoub Sheikh Suleyman Abu Rafah, appeared in the peninsula in 1986. He had close ties to the organization called Takfir va-l-Hijra.³²

In the history of Egypt, 17 November 1997, was a „Black Day:” it was the latest large-scale terrorist attack, in which 62 people, mostly tourists³³ and Egyptians policemen died in Luxor.³⁴

After this brutal massacre the government and the terrorists made peace. But in 2004 terror returned to Egypt, but moved from the Nile Valley to the Sinai.

TIME AND PLACE

Taba is a small Egyptian town and port in the Gulf of Aqaba near the border Israel, which has become a tourist Paradise from the mid 80s. There are luxury hotels and casinos, which are forbidden in Israel. Taba is a popular vacation destination for the tourists from Israel, for some days, or weeks.

On 7 October 2004³⁵ three bomb attacks targeted tourist in the Sinai. In the first attack a truck bomb was driven into the Hilton and exploded, killing more than 30 holidaymakers. The second and third blasts shook campsites at Ras al-Shitan, near the Nuweiba city.

On 23 July 2005 three bombs exploded in the largest resort city of the Sinai, in Sharm es-Seykh. The attacks took place in three locations: at the Old Market after 10:00 PM, when many tourist were enjoying themselves in the cafés and restaurants. The second bomb exploded near the Moevenpick Hotel,³⁶ and the third³⁷ in the lobby of Ghazala Garden³⁸ hotel.

³¹ <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/pr0912pelham.pdf>

³² Radical islamist group founded in Egypt, by Shoukri Moustafa (1942-1978)

³³ In the view of Islamist extremist the tourists are a living symbol of the decadence of West, the debauched Western society.

³⁴ A very famous and frequently visited historical, and archeological site in southern Egypt, the location of the tomb of Tutankhamon, and the temples Luxor and Karnak.

³⁵ Sukkot

³⁶ The Moevenpick hotel was the favorite hotel of the former peresident Hosni Mubarak and his family. Negotiations of the Middle East Peace Process also often took place here..

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

GALGÓCZI István

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

On 24 April 2006 in Dahab three further bombs were detonated and killed several victims, among them one Hungarian.

THE VICTIMS

The numbers of killed and injured people are controversial, therefore the official numbers from the webpage of the Hungarian Foreign Ministry are provided below:

- 2004. Taba: 57 dead, including 30 Israeli citizens, and more than 180 injured.
- 2005. Sharm El-Sheik: 86 killed, more than 200 injured.
- 2006. Dahab: 24 dead –(including two Hungarian tourists), and 100 injured.³⁹

THE DATES, THE NATIONAL DAYS

The three dates of the massacres have symbolic significance in the history of Egypt, thus, the terrorists were sending messages for the government.

- 7 October (2004)

The Fourth Arab-Israeli war⁴⁰ started on 6 October 1973 to 25 October 1973, when Egypt and Syria challenged Israel. After the war without a victor, the first day of the war became a national holiday in Egypt, with annual military parades. On this day, in 1981 Muslim extremist killed the president Sadat.

- 23 July (2005)

The July 23 "Revolution Day," when the Free Officers overthrew the monarchy of Farouk I, last king of the Mohamed Aly dynasty, reigned from 1936 to 1952.

- 24 April (2006)

After the withdrawal of Israeli forces the peninsula began a part of Egypt, and from this date the peninsula was a demilitarized territory, monitored by the MFO. This is the Sinai Liberation Day (25 April).

THE INVESTIGATIONS

After the Taba massacre, in which Israeli citizens died, the Israeli official media claimed that it was a terrorist attack against Israel, and its aim was to halt the Middle East peace process. But Egypt refuted the charges. More than 3 000 people have been arrested without any court order.⁴¹ The human rights organizations in various public forums also drew the world's attention of police malpractice, without results.

The authorities denied the connection to al-Qaeda.⁴² Gas canisters and TNT were used – and TNT could be obtained from the mines in the peninsula, or has been abandoned in many places.

Between August and November 2005, the Egyptian authorities carried out an operation against extremist groups in the peninsula. Several people were killed, among them Salim Khadr as-Sanub and Khalid Musa'id, identified by the government as key figures in the 2004 and 2005 attacks.⁴³

³⁷ Also a truck bomb.

³⁸ There are two Ghazala hotels. The Ghazala Garden and the Ghazala Beach. The Ghazala Beach is near the seacoast. The Ghazala Garden is located next to the Hilton, where many of the guests from Israel stay. The two hotels are almost next to each other, with a common parking lot. If the attacks had been directed against Israeli citizens, then surely the perpetrators would have chosen the Hilton and not the Ghazala Garden.

³⁹ <http://konzuliszolgalat.kormany.hu/afrika?egyiptom>

⁴⁰ Ramadan War, or October War in Egypt, and Yom Kippur War in Israel

⁴¹ <http://www.dahab-info.com/news/security-in-sinai---recent-kidnappings.html>

⁴² (http://www.globaljihad.net/view_page.asp?id=655)

⁴³ <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/213/currentpage/16/Default.aspx>

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**GALGÓCZI István****Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

The terrorists died but the terror lives. New groups are born and grow up. They want an emirate in Sinai. The attacks multiplied. Kidnapping of tourists or soldiers of the MFO, terrorist attack in Egypt and in Israel, and the destruction of the gas pipeline are the new strategic goals.

The president *Mursi* recognized importance of the sheikhs of the tribes, one of his first visits was to the Sinai.

Keywords: islam, MFO, Sinai, militant Islamic, Anwar as-Sadat

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

GALGÓCZI István

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

SOURCE

- al-Masry al-Yaum: Defense Ministry will choose North Sinai governor, says minister
- <http://www.egyptindependent.com/news/defense-ministry-will-choose-north-sinai-governor-says-minister> (last accessed:2013.01.10)
- <http://www.allsinai.info/sites/bedouines.htm> (last accessed:2012.12.10)
- [http://ar.wikipedia.org/wiki/ North Sinai Governorate](http://ar.wikipedia.org/wiki/North_Sinai_Governorate) (last accessed:2012.12.10)
- [http://ar.wikipedia.org/wiki/ South Sinai Governorate](http://ar.wikipedia.org/wiki/South_Sinai_Governorate) (last accessed:2012.12.10)
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>
- (last accessed:2012.12.10)
- Cowell Alan: MIDEAST TENSIONS; Egypt's Parliament Speaker Is Assassinated by Gunmen
- <http://www.nytimes.com/1990/10/13/world/mideast-tensions-egypt-s-parliament-speaker-is-assassinated-by-gunmen.html> (last accessed:2013.01.11)
- <http://www.dahab-info.com/news/security-in-sinai---recent-kidnappings.html> (last accessed:2012.12.10)
- Elyan, Tamim, Insight: In Sinai, militant Islam flourishes – quietly (last accessed:2012.12.10)
- <http://www.reuters.com/article/2012/04/01/us-egypt-sinai-idUSBRE83006120120401>(last accessed:2012.12.10)
- <http://www.globalsecurity.org/military/facility/el-gorah.htm>; u.l.:2013.04.11.)
- http://www.globaljihad.net/view_page.asp?id=655) (last accessed:2012.12.10)
- Goldman, Yoel: Egypt restores order at MFO's Sinai HQ after Friday night attack (last accessed:2012.12.10)
- International Crisis Group: Egypt's Sinai Question
- (Middle East/North Africa Report No 61- 30 January 2007
- (last accessed: 2012.14.18.)
- 4 peackeping officers injured in attack by Islamist gunmen at North Camp, 16 km from Israeli border (last accessed:2012.12.10)
- <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/213/currentpage/16/Default.aspx> (last accessed:2012.12.10)
- <http://www.timesofisrael.com/egyptian-military-regains-control-of-northern-sinai/> (last accessed:2012.12.10)
- <http://konzuliszolgalat.kormany.hu/afrika?egyiptom> (last accessed:2012.12.10)
- <http://www.northsinai.gov.eg> (last accessed:2012.12.10)
- <http://mfo.org/> (last accessed: 2013.04.11)
- <http://whc.unesco.org/en/tentativelists> (last accessed:2012.12.10)

WATER AS A STRATEGIC RESOURCE AND SOME OF ITS DEFENCE ECONOMIC ASPECTS

A VÍZ, MINT STRATÉGIAI ERŐFORRÁS NÉHÁNY VÉDELEMGAZDASÁGI ASPEKTUSA

Az ivóvíz felhasználásának nemzetközi tendenciáit és a Földön rendelkezésre álló ivóvízkészlet arányainak változását figyelemmel kísérve nem kerülhető meg egyetlen ország számára sem a víznek, mint stratégiai erőforrásnak a számbavétele. Jelen tanulmányban elsőként ismertetjük mindazokat a tényezőket, melyek a vízkérdés kiemelt kezelését indokolják, majd választ keresünk arra a kulcsfontosságú kérdésre, hogy a víz lehet-e háborús konfliktusok kirobbanásának forrása. Álláspontunk alátámasztása érdekében két ország példáját is elemezzük esettanulmány jelleggel, annak érdekében, hogy a vízkérdés kezelésének véleményünk szerint optimális kezelési irányához támpontokat tudjunk nyújtani. Végezetül az elemzés során levont tanúságokra alapozva körvonalazzuk a hazai döntéshozók előtt álló irányokat, melyeket a vízkérdéssel kapcsolatban vélhetően a közeljövőben majd nekik is kezelniük kell.

The international trends and attitudes to water and how it is managed parallel with the changes in distribution of the planet's drinking water supply on the no one can avoid regard water as a strategic resource. Firstly, this paper will present the factors why the issue of water security is particularly addressed to be treated as an ultimate question than seek responses for the question whether will next wars be fought over water. The authors' standpoint will be demonstrated on the base of the examples of two countries and analysed like study cases with the aim of giving some recommendations in order to an optimum water management. Finally, it identifies the challenges and opportunities based on courses of study cases, analyses them in terms of hydro-policy and hydro-diplomacy, and highlights the points national governance level is likely to face in the near future.

ASPECTS AFFECTING THE WATER ISSUE

On the meeting of Rio+20 at Rio de Janeiro, Brazil, from 20 to 22 June 2012 Mr Áder, János, President of the Republic of Hungary judged a conference that water issue is dramatic said news agencies' reports and he was focusing on that problem.¹ With a spiteful approach we would question it and justify the importance of such a topic in his presidential talk since Hungary is not facing real political risks or crisis at present. But then again water matters are getting more and more crucial in terms of global and regional sustainable development. We are not supposed to believe malevolent preconceptions better to hope that the president has realised the importance of water issue and he is willing to encourage policy-makers with all his tools in local and international correlations to do the necessary actions. Reasons demonstrating the causes and serious dimensions why water policy is addressed urgent:

1. The available amount of the **water for human consumption** /drinking water/ is relative low to the planet's total water supply. The most common example is when the global water-supply is regarded as a four-litre tank than freshwater's proportion would only account for a tablespoon and water for human consumption just about a drop. On the Earth, water is found in four forms: in oceans and seas, rivers, lakes and in the ground, in the atmosphere and it is contained within biological bodies. However, about 70% of the planet's surface is covered

¹ Short water supply may appear as a major problem in the EU, <http://www.hirextra.hu/print/2012/06/25/sulyos-gond-lehet-a-vizhiany-az-eu-ban/> Downloaded: 01. 08. 2012

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

by water, 97.25%, almost the most total volume involves salty water in the oceans, and only 2.5% of the global water-supply consists of freshwater. 68.7% of freshwater-supply is found in glaciers and ice caps, 30.1% in groundwater, 0.8% as permafrost ^{a.)} and 0.4 % on surface or in forms of solid or liquid water particles suspended in air. This last one - on and over the surface, transformed in air - is the most mobile form of water, its material distribution is the following: 67,4% in freshwater lakes or ponds, 12,2% in soil moisture, 9,5% in the atmosphere, 8,5% in other water bodies, 1,6% in rivers and 0,8% in plants and animals.²

2. Based on transparent figures of United Nations, 40% of the world hospital beds are filled by people suffering from diseases caused by polluted water. Another fact is that today, ten children under age five die from water-related diseases every day. The geographical distribution ratio of numerous **diseases and death cases** is not steady of course it shifts toward the less developed countries. All these shocking data have been drawing attention to the health impact of water crisis.
3. Several UN researches also stated that a risk is expected to rise and 2 billion people will live in water shortage areas by 2025 if current trends of global water use continue. ^{b.)} That means that two-third of the world's population will be facing constant water scarcity. The concerns become even more urgent by other estimations saying that every second person in the planet's population may not be able to access to safe water within one or two decades.
4. The unequal allocation and distribution of drinking water results in territories, whole countries less suitable or even not suitable for humanity. The population density within given nations and across borders may be rearranged after the mass migration processes as consequences. The water-related migration, so called water-migration is likely to evoke a risk of national or/and ethnic political crisis later interfered by any international collaboration only.
5. A fierce fight for the acquisition of control position over adequate amount of water and water allocations also increases a risk of a terror threatening. Recently, Mrs Hillary Clinton, the 67th United States Secretary of State announced the concerns occur among the American foreign officials that water-related conflicts may contribute to growth on terror threats targeting those natural resources and/or infrastructures they are in charge of providing the necessary water supply to the civil population for social, agricultural and industrial purposes³. Respectively, the control of water resources at their source has another importance too since prevention or assurance of equitable access to water becomes a weapon during political disputes or conflicts.
6. Lately, military strategists have been paying more attention to water issues and analysts are considering them **as reasons for the most future conflicts** on the climate change⁴. Recently, the Military Ministry of Great Britain pointed on the fact that in the Middle East, one of the most conflicted areas in the world the wars had been fought over oil before, nowadays they tend to be fought over water or rather, water shortage. Water-related political disputes have been already present; it is also possible that limited access to water or its control will evoke war conflicts in the future, especially, if any international institution or cooperation cannot interfere.⁵ Some experts declared that water shortage will not cause conflicts between countries but individual countries

^{a.)} Permafrost is an English expression, used for permanently frozen soil, and occurs mostly in high latitudes. The ground must remain a tor below 0 Celsius degree for at least two years in order to be considered as permafrost. Its extension depends on climate change. Permafrost comprises about 20% of the land on Earth, in temporary or continuous forms.

² HVG Extra 2011/02. Water distribution in the world, p. 44

^{b.)} The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), a scientific body under the auspices of the United Nations (UN) estimates 2.3 billion people not to have access to freshwater by 2080. Other sources predict a more severe situation the number of appr. 0.5 billion people suffering by water shortage at turn of millenium can reach 3 billion by 2025.

³ Lakner Z, Kasza G, Ózsvári L (2012) A bioterrorizmus története és jelentősége. Magyar Állatorvosok Lapja 134 (7):433-441

⁴ Lakner Z, Somogyi S, Horváth Z (1998) Az élelmiszerminőség és a piac. Agro - 21 füzetek (22):47-65.

⁵ Ne hagyjuk kifolyni az ujjaink közül! "Let us keep us hands on it (the water)!", HVG Extra Jövő 2011/02, p. 45

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

will collapse principally. Cities and bigger corporations are likely to obtaining more and more different resources from the country, the small villages and weaker ethnic groups. Other researchers underlined that beside of the unequal allocation of the water for human consumption humanity is likely to face another global-scale effect, too when the same basin is shared between two countries (e.g.: beside/near river basins, lakes and underground water-supplies laid neighbouring countries). After Hillary Clinton, these difficulties are likely to increase a risk of national and crossover instability and can lead to the collapse of individual nations or out-break of violent regional conflicts among them. According to a survey of the American intelligence, this last type of conflicts is not likely to occur in the next decade but as a pressing tool water has been already used. After a decade the danger is very likely to grow and water resources will be used as weapons or become targets of terror attacks.⁶

In Hungary, the water-supply situation is traditionally said to be good and this was suggested by the president's declaration, too when he mentioned that quality water is available in the whole country, 100% is supplied with drinking water and drainage system covers 72%. That means a fairly good efficiency level in terms of sewage recycling. At the same time the president called not to disregarding the effects of global water shortage to Hungary. For Hungary it makes a critical point that 95% of its water supply comes from abroad and it is indicating a double risk:

- Eastern and Middle Europe and the Carpathian basin within will be not likely to be listed to the territories in difficult hydrological situation but there is also a worst case scenario for Hungary. It may become practically vulnerable to neighbouring or other farther countries being cistern territories of Hungarian rivers and some other water forms in terms of drinking water.
- While a significant majority of the country's water-supply comes from abroad, dangers evoked by maltreated external water and its consequences cannot be avoided and Hungary is practically defenceless against this threat as the president. A potential greater volume of maltreated water is likely to result in horror consequences with no control on stopping the flow while its interruption is not possible in the recent circumstances. In Hungary, vocational authorities could only do some protective and remedy works after.

The above mentioned reasons confirm that Mr Áder, János, President of the Republic of Hungary has not chosen either a "weightless" or a "political correct" topic when he presented water-related problems, Hungary should consider discussing water issues. Referring only to its favourable potentials^{c)} the country cannot separate itself. The national concerns need responses for a potential future water scarcity and people require developed action plans to defend and release them from the unfavourable environmental, social, economic impacts of such a catastrophe. More intensive efforts are necessary to encourage regional and international cooperations to avoid water crisis in terms of water security.

Water shortage as a risk factor deriving from its strategic resource-position and as a source of conflicts is not a newly defined challenge of strategic field of defence whether we approach it traditionally or in a modern way of thinking. Safety experts generally agree on the list of the strategic challenges. It includes:

- public failures,
- terrorism,
- ethnic conflicts,
- mass migration,

⁶ Clinton: Water shortage may lead to war/Háborúhoz vezethet a vízhiány, <http://www.alternativenergia.hu/wp-content/themes/alternativenergia> Downloaded: 01.08.2012

^{c)} Water shortage will be more dramatic in Africa and South Asia in the future. According to UN's estimations, 30 countries will suffer by water shortage, water distribution-related problems by 2025 than the number of 20 in 1990. Some forecasts are more threatening and predict about 18 countries in the Middle East and Africa with serious water shortage in the near future, in a region than with full of conflicts. Among the predicted countries are found Egypt, Israel, Somalia, Lybia and Yemen. Furthermore, water shortage can be predicted in Pakistan, western and south parts of India and the northern part of China.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- organised crime,
- competition or fight for resources
- and the defence of critical infrastructure.

Water issue appears in that list as a safety challenging point at the “competition or fight for resources”. Some other authors prefer to divide safety challenges in different sectors such as:

- military,
- political,
- economic,
- social
- and environmental sectors and talk about safety questions as parts of these sectors.

Refer to this classification, people often emphasize that making a strict hierarchical order in case of safety challenges is not possible and a single challenge may occur in several sectors at once, overlapping each other. Water issue belongs to the environmental sector according to the sector-related diversification.

Should we accept any of the classification in order to identify water among safety challenges, water for human consumption has been ranked as a main one and explicitly, belongs to the strategic resources. Before, the water issue had appeared as a soft problem in the traditional way of defence approaches but due to its actuality without satisfying global resolutions it remains a source and/or a tool for different conflicts Mr Péter Rada, writes in his paper about this:

„It is an interesting question why water becomes one of the most important environmental problems in the twenty-first century. The answer is simple: water is crucial for life without any alternatives. Although it is a renewable resource but it appears as a political game of zero-amount between nations because its locations and allocations are limited. The threat is even more enhanced due to the lack of a uniform global regulation and global levels of institutions, forums and co-operations in terms of water management.”⁷

Of course, the game of zero-amount is to understand on a basis of the game theory but it perfectly illuminates the problematic nature of the water issue where conflicts are likely to develop on the allocation of a quantity⁸. One of the most common criteria of these types of problems is that after the distribution the winner can only realize its profit at the expense of the loser. Naturally, experts do not represent a single unique stance how much water can be divided on. Definition of its quantity is not eased, although some roughly estimations over the global water-supply and its freshwater proportion exist, but a significant part of the planet’s freshwater-supply is in forms of frost or underground water and these cannot be mobilized or hardly only. Whereas experts agree that mankind uses about 45% of the available freshwater-supply of the planet and they tend to agree on prognoses that ratio can reach 70% within a few decades. The questions such as where is the amount of the theoretical bottom of 100% at the level of water use or when exactly will it be reached are too difficult to response. Tough, it can be concluded from the figures that the free available water-supply per capita on the Earth is likely to decrease to less than a third of its present volume due to the constant population growth and the similarly increasing water use. Therefore, degradation of water quality can be also forecasted which will contribute to increasing death-toll numbers because of such diseases as malaria, typhoid, cholera and much more. This will be likely to affect the less developed countries more seriously. In addition, developing countries are likely to suffer more from insufficient water supply for sustaining agricultural production. They will not be able to produce a sufficient level of food and the lack of water will be likely to worsen the situation and cause famine in the relevant areas. Because

⁷ Rada Péter: Transforming safety challenges – Dimensions of safety
<http://www.grotius.hu/doc/pub/KZQSCF/rada%20p%C3%A9ter%20%C3%A1talakul%C3%B3%20biztons%C3%A1gi%20kih%C3%ADv%C3%A1sok.pdf> Downloaded: 3/10/2012

⁸ Kóbor K, Lakner Z (1994) Adalékok a magyar élelmiszeripar jövőképehez I. Élelmészeti Ipar 48 (12):356-361.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

of the explosion-like spread of diseases and the parallel occurring chronic food shortage, a nightmare of humanitarian catastrophes is likely to come through in water-troubled regions.

Several different factors have been leading to such a huge increase in freshwater-use and they are changing constantly. Currently, researchers have found the following reasons behind this enormous growth of using freshwater:

- the increasing volumes of the agricultural and industrial activities in the world and their large needs of water must be met what is not offset by development of technologies but rather boosted for,
- an explosion-like boom in growing numbers of people in some regions, many times not in the most developed ones, e.g.: in the Northern, the Middle and the Eastern Africa, in the Middle East, in the Middle and Southern Asia and in the Far East.

In fact, laymen could be surprised by knowing that only a smaller proportion of drinking water fills needs of the civil sector, a larger one is been used by industrial, mainly by agricultural activities.

In frame of the present study the origins, the consequences and the potential resolutions of increasing freshwater-use are not analyzed, the authors have rather focused on the strategic and the defence-economic aspects of the water issue.

A gloomy vision concerning water was first issued with two statements in 1995. Boutros Boutros-Ghali, former general secretary of the United Nations claimed as a prime minister of Egypt at that time: „The next war will be fight over water in the Middle East and because of political conflicts.”⁹ In 1995, a similar view-point is stated by Ismail Seragedin, former vice-president of the World Bank published in New York Times: „If former wars were fight over oil in the twenty-century they will be over water in the twenty-first.”¹⁰

After the above mentioned visions of the two politicians the question was in the air whether they were correct and in what terms. To answer these questions, the different standpoints of the, experts make it more complicated. Rely on the historians, however, they agree that the first freshwater-related conflict, so called water-war was in 4500 B.C. when the two cities Lagash and Umma declared war on the control of rivers' certain passages, the Tiger and the Euphrates were involved. At the modern times, researchers identify two more wars declared particularly on water issues: the Arabic-Israel one in 1967 and the one between Senegal and Mauritania in 1989. However, the picture is not as clear and experts evaluate the situations very differently:

- According to *Wendy Barnaby*, there are no exclusive water-conflicts because the countries resolve these types of conflicts with discussions and negotiations and finally agree on the allocation of water resources. *Barnaby* cites the examples of conflicts over sharing water supply, concerning the Nile, the Ganges, the Israel-Palestinian one and the Israel-Jordanian. The fact that more than 400 intergovernmental conventions on water allocation were born from 1830 to present and more than a half of them were realized in the last fifty years ties in his statement with.
- Some similar results are found by researchers of the University of Oregon. A researcher-team led by *Wolf, Stahl* and *Macomber* from 1995 to 2003 has analyzed an international water-related case from 1831. They have summarized their results in the following four points:
  - Conflicts on water allocation were settled with negotiations in 1228 times and any kinds of violence between the parties took place in 504 times only;
  - Resources' allocation such as of water may occur as a problematic aspect in relation of neighbour countries and without a common agreement on it can worsen their relationship. At the same time, there are

⁹ Pátkai Mihály: It is a bigger weapon than oil/Az olajnál is nagyobb fegyver, *Hetek* – Országos közéleti hetilap 1999.06.19. (III/24.), www.hetek.hu/fokusz/199906/az_olajnal_is_nagyobb_fegyver Downloaded: 01.08. 2012

¹⁰ Gleid Viktor: Global water crisis, <http://www.fenntarthato.pte.hu/docs/glied3.pdf> Downloaded: 1/10/2012

a great number of examples where budding partnership during a water issue had positive influences on the situation. ^{d.)};

- The most often, 86% of studied cases, there are certain elements - a build of a work of art affecting significantly the water quantity or an event having serious impact on water quality (mostly conscious pollution) - behind the military conflicts.;
- The involved nations generally settled their conflicts on a bilateral basis barely was participation of a third party or any international organization required, in about a third part of the cases.

Barnaby and the researcher-team led by *Wolf*, *Stahl* and *Macomber* claimed principally, that a political/diplomatic settlement was the most practical and the most common manner to close water-related conflicts. In spite of that fact, the *International Alert* and *Watkins and Bartell* are having more doubts and a less optimistic vision:

- *The International Alert*, an independent British research institute done a research between 2007 and 2008 while they recorded and studied the relations of 46 countries focusing on the reasons for environmental conflicts in the regions and their consequences. The investigation determined that conflicts are the most likely to explode in those regions where countries possessed rivers such as the Ganges, the Brahmaputra, the Mekong, the Han, the Ob-Irtisz, the Limpopo, the Orange, the Senegal, the Okavango, the Zambezi and the La Plata commonly ^{e.)}.
- *Watkins* and *Bartell* – similarly to the *International Alert* – found water issue as a source of conflicts pointing out that recently military incidents were broken out on this basis and fight over water has been already happening. The authors mention the examples of Israel and Turkey in their studies which had been in disputes over water with the neighbour countries. The two countries also took a lead in certain areas of hydro-diplomacy and the establishment of ecological sustainability boundaries.

It is rather difficult to decide who is right, whether researchers believing in resolution of diplomatic settlement and intergovernmental agreements or those who count with water-related military conflicts as real options. By analyzing both examples of Israel and of Turkey, a total picture of water-related conflicts will be presented and reviewed in all correlations.

ISRAEL

During the Israel-Arabic war from 1948 to 1949 followed by a period of British mandate, Israel gained a bigger territory than it possessed at the time of its establishment. „Israel has not just occupied a part of Jerusalem and the Gaza Strip but took over the control over the source of the Jordan River and started to build a reservoir in the fifties, evoking hostile reactions from Syria and Jordan.”¹¹ Israel’s main problem was that appr. a third of its water resources came from regions under an authority what its neighbours strongly disputed. There was a heavy military conflict in 1964 concerning the reservoir to build at the source of the Jordan. To impede Israel in accumulation and monopolizing its water-supply, Syria announced a sidetracking on the Jordan River feeding the Hazbani and the Bajnas. As an immediate response, Israel attacked with the artillery and struck a blow to the concerned territory. It resulted in a withdrawal of Syria that the opposite position between the two countries deepened more. The Israel-Syria water conflict had two important aspects. Partly because Israel took a strategic water-political advantage of its winning and could enlarge its control over the total

^{d.)} The Committee Mekong had been also operating during the period of Vietnam war undisturbed just like water-political discussions were constant under the military conflicts between India and Pakistane and between Israel and Jordan.

^{e.)} The same basins are shared among several countries in the cases of the following rivers: in case of the Ganges 6 countries, of the Brahmaputra 6, of the Mekong 6, of the Han 3, of the Ob-Irtisz 3, of the Limpopo 4, of the Orangen 4, of the Senegal 4, of the Okavango 4, of the Zambezi 9 and of La Plata 5.

¹¹ Szalkai Attila: Water scarcity in the Middle East: war over water after war over oil?, *Nemzet és Biztonság* November 2008, p. 31, www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=105 Downloaded: 1/10/2012

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Jordan practically, and after the withdrawal of Syria it controlled the Golan Heights, too. Israel's winning in 1964 meant for Syria the loss of the option of "blackmailing" Israel in respect of water. Just as important to realize that it also meant serious losses for the state Jordan, especially, if they are compared to the volume of the military attacks. Namely in 1964, Jordan lost about two thirds of its water resources deriving from the Jordan River and the Jarmuk.

These former conflicts practically led to a second respect highlighting the real nature of water wars. Another significant point was in the Israel-Syria water conflict that tension had been already very high between the two countries. After the first military conflict this tension over supply and allocation became extremely strained and one potential trigger for more conflicts. Their possibility was forecasted and finally occurred in 1967. Ever since published data have proved that the main reason for wars is the control over the allocation of limited water. In a published recording, Ariel Sharon, prime minister at that time claimed clearly that water was the principle reason for its war against Arabic countries. "Occupation of water sources and cistern territories, mainly of Syria's became crucial in Israel's military strategy during the so called six-day war in 1967. Israel's victory has rearranged the "water map" of the region fundamentally. Israel managed to enforce Syria in a total disadvantageous situation (also) in terms of water-allocation. Damascus had no chance of relevant influences on the Jewish state's water-supply. In addition, Israel reached a perfect position with the occupation of the western and north parts of the Golan Heights in respect to gaining control over river Jarmuk."

¹²According to analysts, this strategic view-points system is the reason why the, from Syria occupied territories in 1967 were so important to Israel. But then again Israel's water issue also tinges the relation between Israel and Palestine. One of the aspects standing behind the opposite position between the two countries, Israel and Palestine, is not the most known one but certainly is not negligible, is the water allocation. Referring to safety reasons, Israel do not permit to bore private wells in the regions of overpopulated West Bank and Gaza Strip. This measurement has primarily a serious impact on the Palestine population, living in that area and perpetuates water crisis there. According to observers one of the origins of Israel-Palestine conflicts is the cistern territory of the West Bank what after all, ensures the major part of water supply in that region. Therefore, Palestinians are convinced that forming their state must be accompanied with overtaking the control of the West Bank's water resources as they could not make up for and sustain the agricultural production.

Concerning water conflicts, the 1967 war was not the last one in history of the Jewish state, however, 35 years passed in the Middle East under strained circumstances without a serious matter. Nevertheless, the background of "wazzani conflict" between Israel and Lebanon in 2002 was that Lebanon attempted lay pipelines in the river Wazzani near the Golan Heights. „The Wazzani with the Hazbani together contributes about 150 million cubic metres of water to the Jordan a year which has a crucial role in Israel's freshwater-supply. In 2001, when Lebanon had been laying the first pipes, Israel announced planning actions. Israel's prime minister was even menacing with some military actions in case the pipelines demand more than 0.5% of use by its own country.”¹³ Although, the conflict did not end with a military interruption, it was giving a real warning signal to the world. Both the topicality and the profundity of water problems in the Middle East were underlined at once.

Certainly, Israel's water issue and a historical and strategic review of water-allocation problems can serve with more evidences:

- the process can be followed how a "fighting" state used to seek military resolutions for water conflicts reaches the level of water diplomacy,
- Israel would rather carry out alternative water management projects to resolve water-related problems recently and sets a good example.

¹² Gleid Viktor: Global water issues, p. 11, <http://www.fenntarthato.pte.hu/docs/glied3.pdf> Downloaded: 1/10/2012

¹³ Szalkai Attila: Water scarcity in the Middle East: war over water after war over oil? Nemzet és Biztonság November 2008, p. 32, www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=105 Downloaded: 1/10/2012

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Israel's alternative water management projects involve crucial elements such as establishing factories to turn salt-water into freshwater, purification and recycling of waste water and promoting drip irrigation. In this respect, here is a summary of the most important results:

- In Israel, about 20% of water used for irrigation was already deriving from recycled municipal water at the turn of millennium and ever since the ratio keeps increasing permanently.
- Israel has established and covers all the conditions of a national level of water use even with turning salt-water into freshwater if it necessary. By formal information, in Israel both researchers and officials are ready to adjust to turn salt-water into freshwater without any problems and meet national demand for water only from that source if political, economic or strategic circumstances require it.
- Technological innovations and their results in field of drip irrigation need to be recognized and encouraged since agriculture uses and virtually wastes the majority of the available freshwater supply on the planet. According to researchers' diagnoses, only 40% of water use for irrigation is effective along with the traditional irrigation procedures. While an IT controlled drip irrigation system developed in Israel uses water minimum as twice efficiently. The system has been programmed in advance to lead water in small proportions to the plants' roots directly, so water use can reach an efficiency level of 95%. Because of rise in water prices, more international attention is called for these kinds of agricultural systems currently.

Concerning Israel however, the most positive phenomenon is the tendency to settle water issues on a peaceful manner full of compromises though, recently it is happening much more often than before. Unfortunately, the 2012 October-November events have shaded the relation between the Israel and Palestinian authorities in the reality they have had impacts on the relation of the whole Arabic world. Though, more strategic, military analysts see that conflicted situation as Hamas is responsible for where attacks again Israel cornered both parties ensuring forced reactions in Israel and financial and moral support in the Arabic world. Several international analysts highlighted Israel's ability to compromise in order to sign cease-fire and settle dispute trough negotiations.

Actually in terms of water, Israel has already made many positive gestures to surrounding countries concerning hands-on experiences of desalination. In the respect of practice, Israel has unique experiences one of the world's biggest desalination factories operates there, in Askelon. The factory has a capacity of producing 320 000 cubic metre of freshwater a day supplying 13% of the national population. The technology is expensive and it comes with a great volume of polluting gas emission as very often mentioned by analysts but after eliminating all these burdens establishments similar to Askelon could resolve the problems of water-troubled countries in the Middle East. In 1999, *Ariel Sharon* negotiating as Foreign Minister with the EU's ambassadors has already asked them to support and assist the implementation of a two-step program in order to release the Middle East's water problems by turning salt-water to fresh one. Israel has a vision to establish desalination-yards in the region in order to resolve water-related scarcity in Israel, Jordan and Palestine in the long run.

TURKEY

Considerable water-related conflicts were also witnessed linking two rivers, the Tiger and the Euphrates in the last period they were developed between Turkey and two other countries, Syria and Iraq. The main conflict was based on the South Eastern Anatolian Project started by Turkey. The project targeted a rise of local people's standard of living involving a territory of 75 000 square metre. The local population accounts for 10% of the country and Turkey was planning to raise the standard of living with energy-related investments. Three huge dams were realized in framework of the project; the biggest one, the Ataturk Dam has a capacity of 48.7 billion cubic metres. In 1987, the countries agreed that Turkey will pass a certain volume of water to Syria until temporary completes the uploading of the dam. The agreed amount of water

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

was recommended to be not less than 500 cubic metres in a second. In spite of Turkey's agreement, it has finally resulted in a conflict, because the water proportions sometimes reached 800 cubic metres in a second but often not even more than 40 cubic metres/second. In Syria's respect, the volume of water was incalculable and did not meet its needs. The break-out of the conflict was likely to link to the one-month long test period of Ataturk Dam in 1990. Turkey practically trapped the Euphrates justifying its action simply as a necessary for uploading the water storage. Certainly, there were some political motivations as Turkey stirred to blackmail Syria not to back off the Kurdish people. The water shortage had occurred not only in Syria but also in Iraq but Turkey was hoping on the tension in the relation between the two countries linking to another water-related conflict¹⁴ and therefore, their separate actions. In spite of the Turkish expectations, the two countries combined so, that they were also discussion the option of a combined military attack. Before having given an order to the single armies, however, both Syria and Iraq requested foreigner mediation in the interest of a peaceful arrangement. Because of the cooperation of two countries, a real threaten of military conflict and the international pressure from, Turkey finally opened the dam. This step has largely reduced the tension between the countries involved but the self conflict was far away from its closure. Syria and Iraq were disapproving that Turkey had been depriving a large amount of water of them through detaching streams and building dams. Turkey defended itself saying that the concerned water volume was re-added, after use. However, part of the truth was that caught-up water was already filled with fertilisers and some other toxic substances since it was mainly used for irrigation in the agriculture. The estimated results of the South Eastern Anatolian Project after completing it did not forecasted that water volume of the Euphrates's passage in Syria would be reduced by 40% compared to its volume from 1980 in a case of its completing. In addition, the rest of the water was significantly more polluted. All these reasons selves would have been sufficient to escalate the old conflict but Turkey had been already planning to utilise the Tiger's water-supply after the Euphrates. That would have caused more dramatic effects. According to preliminary estimations the utilisation of the Tiger would have also had a significant impact on Iraq's water supply since it might have reduced the volume of the river by 90% in that region.

To resolve the conflict the first major step happened in connection with the water-related world congress in 2007. Turkey had recognized by that time that its "thirsty" neighbours would easily become anomies unless it moderated its own water needs and passed an appropriate proportion to both countries Syria and Iraq. In this spirit, on congress meeting Turkey promised changing its aggressive water policy and would rather seek the options of a peaceful collaboration. Due to this announcement a positive approach was experienced in the water diplomacy of the three countries. Representatives of different states engaged negotiations to resolve former conflicts and decisions were made on establishing a collective water-related institution in charge of hydro-cooperation. Each of the three countries has delegated 18 members to the board. The centre of this institution is located near the biggest Turkish establishment, the Ataturk Dam. Both the institution and the body declared the aim to resolve a more economical and equitable utilisation of the Euphrates. One of the remarkable signs of the effective body work was a joint decision to build the Asi Dam within the framework of Turkish-Syrian collaboration and use it later together. The questioned Ilisu Dam has also reached a fair resolution within the framework of the cooperation between Turkey and Iraq.

The merger negotiations of hydro-policy in the three concerned countries having had measurable water conflicts with each other before and the approaching viewpoints were major initiatives at international level, too. It has represented the importance and the vision-role of sub-national co-operations that their water-policy agreement became one of the main topics of the global conference on water in Istanbul in 2009. About the bilateral water-related co-operation, the Environmental and Forestry Minister of Turkey has declared the followings:

¹⁴ The opposite reaction between Iraq and Syria is also related to the Euphrates. The dam Thawra built by Syria was close to cause military conflict between them in 1978.

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

„In our region, water sources and allocations will not cause war conflicts. Instead of water-related disputes with our neighbours, we would rather carry out common water projects.”¹⁵

FINAL THOUGHTS

The paper “Water scarcity in the Middle East: war over water after war over oil” published by *Szalkai Attila* in 2008 has even indicated the international risks of water-related conflicts based his opinion partly on the profound knowledge of the situation of Israel and of Turkey:

„The collectively owned water-supplies make relations between countries explosive, in places they lead to armed confrontations and formation of alliances based on the existence of the common enemy. Old opposite relations are likely to turn up serving as reason for takeover of control or it may be used for manipulation of foreign policy. Though, water scarcity warns countries in monopolistic position and with abusing attitude that the same water-supply shared between two countries easily causes armed conflicts, even because of their opposite relation. Collaboration is clearly needed for living permanent peace.”¹⁶

Of course, it do not exist any explicit parallel lines between Hungary’s position and its water-related problems and of Israel’s or Turkey’s. However, it is worth to pay attention to the lessons of their water issues described in this paper earlier, and the handling manners. Certainly, a positive aspiration appears in Hungary when the decision-makers at top governance are also considered and express their willingness to create a new area for local water policy and water management. Because of the global rearrangement of water-allocations and the national geopolitical and hydro-political positions, Hungary is likely to consider the following aspects in order to carry out its water-management duties in the future:

- It is recommended that the country invests in development and establishment of new agricultural methods in order to improve the efficiency of water use. Basic and implementing researches on new technologies, and new solutions to revitalize irrigation technology, practices and institutions should be identified as highlighted fields of the national innovation-ability and innovation sources.
- The “reverse” ability of the old sewerage system must be improved parallel with its extension continuous development. It means “grey” water (greywater) needs to be recollected and recycled. The consumption habits of individual household are also to review beside of the establishment of better infrastructural conditions, just as supporting the relevant research and innovative activities.
- Similarly to agriculture, the growing industrial water demands require implementing new applications and facilities changed toward to the more economical use of water. It is necessary to recollect and recycle the “industrial” water accumulated with production and new technologies must be assisted by a relevant research and innovation background.
- It will be also important to analyse the currently not available or at a high price available water allocations and develop better conditions.
- Regional cooperation is essential to creating transboundary relationships that result in optimal levels of quality water. It is recommended to encourage co-operations and a global framework is needed around which countries Hungary shares water supply including surface and underground allocations.

¹⁵ Szalkai Attila: Water scarcity in the Middle East: war over water after war over oil? , Nemzet és biztonság, November 2008, p. 34, www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=105 Downloaded:1/10/2012

¹⁶ Szalkai Attila: Water scarcity in the Middle East: war over water after war over oil? , Nemzet és biztonság, November 2008, p. 33 www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=105 Downloaded: 1/10/2012

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- International co-operations must involve sanitation coverage not only water use and water management in order to avoid pollution. Parallel with that aim, national defensive ability must be significantly developed resulting in water security both on the surface and underground.

All these aspects should enjoy priority because Hungary currently spends the majority of its financial sources linked to water management on inland-water exemption and flood protection. The importance of those actions cannot be questioned of course, but it would be worth to reconsider the problems in the different respects referring to the “new water paradigm” cited nowadays more often by professionals parallel with the broader “grey”, urban, industrial water engagement as well as rainfall’s in the development of new water management and water policy in the future.

Kulcsszavak: ivóvíz, stratégiai erőforrás, vízháború, hidropolitika, hidrokooperáció

Keywords: drinking water/potable water, strategic resource, water war, hydro-policy, hydro-cooperation,

REFERENCES

- “Mr. Áder believes that war can come because of the water” / Háborúk is kirobbanhatnak a víz miatt Áder szerint, http://hvg.hu/Tudomany/20120625_ader_viz Downloaded: 01.08.2012.
- “Let us keep us hands on it (the water)!” / Ne hagyjuk kifolyni az ujjaink közül, HVG Extra Jövő 2011/02, p. 45
- „Clinton: Water shortage may lead to war”/ Clinton: Háborúhoz vezethet a vízhiány, <http://www.alternativenergia.hu/wp-content/themes/alternativenergia> Downloaded: 01.08.2012
- „Mr. Áder will talk about the water in Rio” / A vízről beszél majd Áder Rióban, <http://www.origo.hu/itthon/20120615-rio-de-janeiro-konferencia-ader-janos-a-viz-temajat-kepviseli.html> Downloaded: 01.08.2012
- „Short water supply may appear as a major problem in the EU” / Súlyos gond lehet a vízhiány az EU-ban, <http://www.hirextra.hu/print/2012/06/25/sulyos-gond-lehet-a-vizhiany-az-eu-ban/> Downloaded: 01. 08. 2012
- Attila Szalkay: „Water scarcity in the Middle East: war over water after war over oil?”/ Szalkay Attila: Vízhiány a Közel-Keleten: olajháború után vízháború?, Nemzet és Biztonság November 2008, p. 31, www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=105 Downloaded: 1/10/2012
- Mihály Pátkai: „It is a bigger weapon than oil” / Pátkai Mihály: Az olajnál is nagyobb fegyver, Hetek – Országos közéleti hetilap 1999.06.19. (III/24.), www.hetek.hu/fokusz/199906/az_olajnal_is_nagyobb_fegyver Downloaded: 01.08. 2012
- Kóbor K, Lakner Z (1994) Adalékok a magyar élelmiszeripar jövőképehez I. Élelmészeti Ipar 48 (12):356-361.
- Lakner Z, Kasza G, Ózsvári L (2012) A bioterrorizmus története és jelentősége. Magyar Állatorvosok Lapja 134 (7):433-441
- Lakner Z, Somogyi S, Horváth Z (1998) Az élelmiszermínőség és a piac. Agro - 21 füzetek (22):47-65.
- Péter Rada: „Transforming safety challenges – Dimensions of safety” / Rada Péter: Átalakuló biztonsági kihívások – A biztonság dimenziói,

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**Béla JÁSZAY DR. – Zoltán DOMBORÓCZKY****Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

<http://www.grotius.hu/doc/pub/KZQSCF/rada%20p%C3%A9ter%20%C3%A1talakul%C3%B3%20biztons%C3%A1gi%20kih%C3%ADv%C3%A1sok.pdf> Downloaded: 3/10/2012

— Viktor Gleid: „Global water crisis” / Gleid Viktor: Globális vízproblémák,
<http://www.fenntarthato.pte.hu/docs/gleid3.pdf> Downloaded: 1/10/2012

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**IRÁNYÍTOTT INTERJÚ DEÁK PÉTERREL,
AZ MTA BOLYAI JÁNOS KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ TÁMOGATÁSÁVAL¹****DIRECTED (GUIDED) INTERVIEW WITH MR. PETER DEAK SUPPORTED BY THE JANOS
BOLYAI SCHOLARSHIP OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES**

A magyar biztonságpolitika rendkívül markáns időszakának tekinthető az 1989-1999 közötti évtized, amely nem csak a nemzetközi események intenzitásában érhető tetten, hanem a hazai biztonságpolitikai gondolkodás formálódásában is. Ennek egyik legfontosabb, napjainkban is számos elgondolást és vitákat magában foglaló területe a Magyar Honvédség átalakítását célzó erőfeszítésekhez köthető.

A Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutató Ösztöndíja által megvalósuló kutatás fő célkitűzése a fenti törekvések biztonságpolitikai jellemzőinek feltárása. E cél megvalósítása érdekében a korszak jelentős szaktekintélyeivel, szakpolitikussal és katonai vezetőkkel elkészített irányított interjúk, mint primer források szolgálhatnak. Ez alkalommal Deák Péter biztonságpolitikai szakértővel készített interjút adjuk közre.

The decade of 1989-1999 can be considered as a very significant termin in the Hungarian security policy, which can be observed not just through the intensity of international events, but through the formation of national security policy thinking as well. One of the most important and intensively disputed field – even nowadays – is related to the transgformation efforts of the Hungarian Defence Forces.

The main objective of this research, which is supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences, is to explore the characteristics of the above mentioned security policy efforts.

To achieve this, guided interviews made with contemporary experts, policy makers and military leaders can serve as primary sources. In this case we provide an interview conducted with Mr. Peter Deak.

RÖVID ÖNÉLETRAJZ

Deák Péter egyetemi tanulmányait történelem szakon kezdte, amelytől 1951-ben eltávolították az amerikaiaktól még 1946-ban elfogadott segély miatt. Ekkor kétéves tisztiiskolára jelentkezett, majd ennek elvégzése után hadtáptiszt lett. Ezt követően sikerrel befejezte a korábban megkezdett egyetemi történelem-gazdaságtan szakos tanulmányait. A tisztiiskola elvégzése után a Honvédelmi Minisztériumba került, a hadtáp kiképzési osztályra, ahol gyakorlatokat tervezett csapatok számára. Az 1950-es évek második felétől főhadnagyi rangban folytatta munkáját a minisztériumban, majd felvételt nyert a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára, amelyet 1961-ben végzett el. Ezt követően került csapathoz: Tatára, aztán Nagyatádra. A csapatszolgálatot követően a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolán tanszékvezetőként dolgozott több mint egy évtizedig. 1972-ben kandidátusi, majd 1981-ben az MTA hadtudományok doktora címet szerzett. 1981-1988 között a Vezérkar Tudományos Osztályát vezette, amely beosztás betöltésében komoly szerepe volt angol és német nyelvtudásának. A rendszerváltást követően gyakori szereplője lett a különböző biztonságpolitikai témájú televíziós- és rádióműsoroknak. 1990 novemberében Király Béla és Völgyes Iván professzorokkal, valamint Valki László pro-

¹ Az irányított interjú 2012. június 06-án történt hangrögzítéssel Budapesten, az interjúalany otthonában.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

fesszorral, nemzetközi jogással megalapította a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központját (BHKK), amelyet aktívan – az utolsó időszakban Koós Annával közösen – 2009-ig vezetett. A Magyar Külügyi Társaság megalakítását 1992-ben kezdeményezték Valki László professzorral, amelynek 2011-ig volt az alelnöke. 1993-ban szintén kezdeményezésükre alakult meg a Magyar Atlanti Tanács, amelynek mintegy „versenytársaként” – mivel az véleményük szerint nem működött elég hatékonyan – 1995-ben többedmagával megalakítja az Euro-atlanti Klubot, amely operatív csoportként a BHKK társszervezeteként a NATO-csatlakozás kérdéseivel foglalkozott. 1986-tól különböző egyetemeken és doktori iskolákban tanárként tevékenykedett. 2005-ben kitüntették a köztársasági érdemrend középkeresztjével. 1987-től 1990-ig a Magyar Béketanács Leszerelési Bizottságának elnöke volt. Nevéhez jelentős biztonságpolitikai publikációk kötődnek, 2008-ig tartó aktív pályafutása során számos médiameghívásnak tett eleget. A Külügyi Szemle szerkesztőbizottságának tagja.

Mi volt az Ön helye, szerepe 1989-99 között a hazai biztonságpolitikai döntés-előkészítésben és döntéshozatalban?

A helyzet az, hogy én a 80-as években a Honvédelmi Minisztérium tudományos osztályvezetője voltam. Ez a tudományos osztály abban az időben – miután ez a diszciplína még nem létezett – tulajdonképpen egy biztonságpolitikai osztály volt. Ebben a tisztségemben rendszeresen jártam nyugati konferenciákra. Volt egy londoni ösztöndíjam is, ami egész csoda volt 1987-ben, mert akkor még hivatásos ezredes voltam, majd csak 88-ban mentem nyugdíjba. Nagyon rendesen fogadtak, nagyon korrekt találkozó volt ez a 21 napos konzultáció. Ott ismerkedtem meg Christopher Donellyvel, aki később Manfred Wörner tanácsadója lett, és ezeken a szemináriumokon, a Pugwash konferenciákon, illetve a Max Planck Institute rendezvényein is voltam. Írtunk egy könyvet négyen: egy amerikai: Catherine Kelleher volt az amerikai a Brookings Intézetből, egy német: Jürgen Altmann a Bochumi Egyetemről, egy orosz, akinek a nevére nem emlékszem (Vadim Makarevsky-ről van szó – a szerző), amelyik a fegyverzetellenőrzés verifikációs módszereiről szólt, és tulajdonképpen ez az egész kutatás és aztán személyem is belefolytunk a bécsi tárgyalásokba. Többször voltam kint Bécsben, és a „security policy”, meg a „safety policy” – akkor még „safety” nem létezett – tulajdonképpen Magyarországon ekkoriban még ismeretlen kategória volt. Tulajdonképpen úgy kezdődött az egész, hogy a nyugállományba vonulásom után is még jártam ki külföldre, és 1990-ben Király Béla vezérezredes úrral, Völgyes Iván amerikai professzorral, Valki László nemzetközi jogással és jómagam létrehoztunk egy magánalapítványt, ami később közhasznú lett: ez a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központját (BHKK). A címét először angolul fogalmaztuk meg és úgy fordítottuk magyarra.

Tulajdonképpen az egyetemi tanári oktatói munkámban, ami '86-tól folyt, először a közgázon, aztán nagyon sok magyar egyetemen. A Biztonságpolitika című tantárgy – ne hangozzék szerénytelenségnek – az én személyemhez kötődik, mert ilyen tantárgyat én tanítottam először. Így fogalmazódott meg a diszciplína tematikája nagy vonatkozásban, főleg a közgázon és utána a többi helyen is. Egy rövid ideig tanítottam a doktori iskolán a Zrínyin (1996-ig a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiáról, utána 2012-ig a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemről van szó – a szerző) is. Több doktori iskolán tanítottam és általában biztonságpolitika témával foglalkoztam. Ez az intézet (BHKK) pedig eleinte főleg a honvédelmi, majd aztán hadiipari, később pedig a biztonság egyéb területei felé tolódva végzett tanulmányokat, projekteket vezetett, konferenciákat, rendezvényeket tartott. Gyorselemzéseket adtunk közre kéthetenként, bizonyos kérdésekben sajtórovatunk volt még az akkori Magyar Hírlapnál. Végeredményben így kerültem bele a hazai biztonságpolitikába, később a médiába és egyebekbe. A kandidátusi és az akadémiai doktorimat nem biztonságpolitikából védtem, az '82-83-ban volt, és utána rögtön beindult a külföldre járás – nem csak nyugatra, hanem keletre is – az egész enyhülési folyamat, a lefegyverzés, a támadásképtelen katonai struktúrák, aztán később a migrációs kérdések okán. 1991-92-ben már rendeztünk a jogi karon (ELTE ÁJK-ról van szó – a szerző) egy nagy, szabad konferenciát a migrációs problémáról és annak veszélyeiről, akkor még a Menekültügyi Hivatal működött Magyarországon. „Kisebbség és biztonság” címmel a Határon

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Túli Magyarok Hivatalának részére készítettünk egy kötetet, amit én szerkesztettem. Később a témában 7 könyvem és számos folyóiratban és egyéb sajtótermékben több száz publikációm jelent meg.

Akkor jól értelmezem, hogy a szakmai-tudományos eredmények révén személye, illetve a BHKK civil szervezetként hatást tudott gyakorolni a vonatkozó politikai döntéshozatalra?

Így van, például a biztonságpolitikai és honvédelmi alapelveket, amit 1993-ban fogadott el a Parlament, írásban véleményezte az intézet (BHKK). A Parlamentben a Külügyi és a Honvédelmi Bizottság közös ülésén – emlékszem, hogy akkor Katona Tamás volt az államtitkár – nekem ezt elő is kellett adnom. A felsőházi teremben volt a vita erről elég nagy létszámmal.

A FIDESZ volt az első megrendelője a sorkatonai szolgálat rövidítését vizsgáló anyagnak: a kérés részükről úgy szólt, hogyan lehet a sorkatonai szolgálatot (le)rövidíteni, majd megszüntetni? Azonban ezt így nem vállaltuk, mert ezt prekonceptciónak véltük, helyette a sorkatonaság időtartamát befolyásoló tényezőkre koncentráltunk. Aztán rendeztünk a „Polgári szolgálat, munkaszolgálat, kulák-munkaszolgálat” és „A parancs dilemmája” elnevezéssel a Hadtörténeti Intézetben konferenciákat.

Szabó Iván ipari minisztersége alatt egy nagyon nagy projektet kaptunk, mintegy 1.400.000 forintos költségvetéssel – hatalmas összeg volt ez akkor –, és egy 120 fős csoporttal a magyar hadiipar jövőjét kutattuk. Akkoriban még külföldiek is voltak számosan nálunk, sőt négy repülőgépgyártó céget meg is hívtunk, köztük például a franciákat. Akkor itt volt a Gripeneket előállító SAAB is, aztán állami támogatással voltam kint Svédországban, és három képviselővel megismerem, sőt repültem is a Gripenrel, de ez nagyon korán volt még (a későbbi repülőgép beszerzésekhez képest – a szerző).

Für Lajos honvédelmi miniszter idejében számos alkalommal résztvevői voltunk a Honvédelmi Minisztérium kollégiumi üléseinek, és éles vitáink voltak Raffay Ernővel annak idején, akinek meglehetősen szélsőséges nézetei voltak.

Milyen problémákkal szembesült a kutatásai, szakmai tevékenysége során? Melyek voltak azok a problémák, amelyek nehezen voltak feldolgozhatók ebben az időszakban a biztonságpolitikai gondolkodásban, vagy amelyek személyesen Önt érintették?

Nem emlékszem ilyenre, bár voltak viták, vitáink több tekintetben. Majdnem minden alkalommal részt vettünk a nemzeti katonai stratégiai kidolgozásának ülésein a Honvédelmi Minisztérium Tudományos Tanácsában, ahol számos kérdésben voltak kisebb vitáink.

Voltak vitáink a '80-as évek végén, majd a '90-es évek elején arról, hogy kell-e hadsereg, hogy milyen természetű legyen a hadsereg és így tovább. 1988-ban a polgári szolgálattal kapcsolatban volt vitám, többek között ez is közrejátszott, hogy akkor nyugállományba vonultam onnan, mert érdekes módon más volt az álláspont a politika és más a hadügy részéről. A hadügy hallani sem akart róla, a politika, amit akkor még az MSZMP központja jelentett, az már az oldódás, a fordulat időszakában kifejezetten akarta. A kérdésben megfogalmazottak alapján konfliktusaink nem voltak, legfeljebb egy-két cikkben, de jelentősebb mértékben nem.

Mikor találkozott először a „biztonságpolitika” kifejezéssel és honnan eredezteti ezt a kifejezést?

A 80-as évek vége fele volt a Pugwash Konferencia, ez egy nagy nemzetközi tudós konferencia, amelynek rengeteg helyen voltak ülései: például Londonban, Rómában is. A munkacsoportjainak kisebb konferenciái voltak például Hamburgban, és ezeken már a „security policy” („biztonságpolitika” – a szerző), mint kifejezés megjelent. Gyakorlatilag ezt hoztuk át, tehát tulajdonképpen a külföldi irodalomból merítettük a kifejezést. Ezért is fogalmaztuk meg először négyen az intézet (BHKK) nevét angolul, csak azzal a differenciával, hogy akkor „studies” („tanulmányok” – a szerző) szó legyen „center” („központ” – a szerző) és aztán magyarról úgy fordítottuk le, hogy „Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja”.

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**Kiket tekint az adott időszak (1989-1999) legjelentősebb hazai szakembereinek és miért?**

Valki Lászlót, Gyarmati Istvánt, Dérer Miklóst, Dunay Pált, Somogyi Ferencet, Gazdag Ferencet, Szemerkényi Rékát. Bár már akkor Matus János is foglalkozott a témával, de ő még akkoriban kandidált, amikor én voltam a MTA Tudományos Minősítő Bizottság Hadtudományi Szakbizottságnak az elnöke 10 éven át, egészen 1992-ig. A biztonságpolitika és a hadtudomány kérdéseinek diskurzusában Kosáry Domonkost kell megemlítenem, akivel rendszeres volt a kapcsolatom. Sokat beszélgettünk és abban állapodtunk meg, hogy a hadtudomány akkreditálódik, mint diszciplína, a biztonságpolitika viszont a politika egészébe tartozik, mert mindenféle kihívás, a „challenges” – ekkor jelent meg ez a szó –, a rizikó, „risk”, ezek mind több irányúak, kapcsolatba is vannak a honvédelemmel meg nem is. Nagyon erősen felerősödött a biztonságpolitika széles kategóriája a terrorizmus megjelenésével.

A Magyar Honvédségnél a Siklósi Pétert, Bali Józsefet, aki biztonság- és védelempolitikai államtitkár volt, tartom jelentős szakértőknek. A Vezérkarnál Végh Ferenc volt a legjelentősebb ilyen szempontból, aki komolyan foglalkozott a biztonságpolitikai kérdésekkel, tulajdonképpen az integráció is akkor kezdett megvalósulni. A katonáállomány, a hivatásos katona állományból, ő maga, még talán a Für kormány alatt, Borsits László és Lőrincz Kálmán. Elsősorban Végh Ferenc volt, akivel ebben az időszakban a katonaság részéről, nagyon jó kapcsolatunk volt, azóta is sokszor találkoztunk, látogatom, amióta a balesete megtörtént, sőt a védésénél is konzultáltunk, amikor a disszertációját készítette.

Van-e ismerete különböző iratokról, dokumentumokról vagy egyéb tárgyi emlékekről, amelyek nagyon fontosak a hazai biztonságpolitika szempontjából, de nem kerültek elő, vagy nem beszéltek róla? Az 1993-as biztonságpolitikai alapelvekről már beszéltünk...

Az később meg lett ismételve, mert a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Alapelvekből két dokumentum született: a Biztonságpolitikai Alapelvek és a Honvédelmi Alapelvek. Mind a kettőt véleményeztük egyébként, ebben a tekintetben szintén nem volt titok az elfogadása, hiszen nyílt viták voltak.

A katonai stratégiát és a honvédelmi dokumentumokat nem emlékszem pontosan hogy írtuk, de azt a munkát Siklósi Péter moderálásával egy bizottság vezette, azonban ezek később a kormány által nem kerültek elfogadásra.

Szerepünk volt a NATO népszavazás kérdéseinek előkészítésében a Horn-kormányzat idején és tulajdonképpen elsőnek vizsgáltuk a maastrichti dokumentumot, amely az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájával foglalkozott. De például már az amszterdami kül- és biztonságpolitika, biztonság- és védelempolitika kapcsán az ezzel kapcsolatos vélemények, a kormányzati álláspontok azok nem voltak ismertek előttünk sem, mi csak a konzultációs részét végeztük el a dolgoknak.

Még nagyon fontos kérdés volt már '90-ben a civil kontrol problematikája, különösen a honvédelmi politika vonatkozásában. Sőt, azt kell mondani, hogy mind Christopher Donelly, mind Jeffrey Simon, aki az amerikai védelmi egyetemnek (National Defense University, Washington – a szerző) volt gyakran ide járó képviselője, rendkívül erőteljesen és állandóan ezt (mármint a civil kontrol jelentőségét – a szerző) hangsúlyozta annyira, hogy egy konferencián már azt kellett mondanom neki, hogy „most már eleget hallottuk, csináljuk!” És valóban, az alkotmánymódosítás annyira szorosra csinálta (mármint a haderő feletti polgári ellenőrzést – a szerző), hogy egy luxemburgi konferencián, amelyik a civil kontrolról szólt, amikor előadtam, hogy néz ki a magyar rendszer, akkor odajött egy német kolléga és megkérdezte, „ha ilyen sok szervezet van és ilyen bonyolult ez a rendszer, akkor hogy működik a honvédelem”?

A civil kontrolban a hatalmi ágak megosztása volt alapvető, a miniszter, mint egyik szereplő, a többi miniszter – és ez már biztonságpolitikai kérdés – mint más szereplők között. Maga a kormány, amely általános biztonságpolitikai és honvédelmet érintő határozatokat is hoz számos kérdésben, tehát ez az egyik hatalmi ága a végrehajtó hatalomnak. A másik a köztársasági elnök, akinek a funkciói gyakorlatilag, mondjuk a taxis blokád alatt tisztázódtak, de két alapvető funkciója volt, az egyik a kinevezések, felterjesztés alapján, a másik fontos, hogy minden évben jóvá kell hagynia a titkosan

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

készült védelmi tervet, az alapján, hogy az nem alkotmányellenes-e? A harmadik a parlament, ennek a Honvédelmi Bizottsága és egyéb bizottságai, amelynek jogosultsága van, és utána jött az igazságügy, az ombudsman, a nyilvánosság és így tovább.

Végh Ferenc értette ennek a lényegét a HM-ből, míg a többi vezérkar főnök nem tudott az új katonai gondolkodással még előbbre jutni. Nekem meg is jelent egy cikkem egy osztrák lapban a katonai konzervativizmusról. Amikor Luxemburgban és máshol is indokoltuk a civil-kontroll szükségességét, nekem az volt az álláspontom, hogy többek között, sok más mellett azért is szükséges a civil kontroll, mert a politikai gondolkodás általában rugalmasabb, a katonai pedig természetesen egy kicsit konzervatív, mert szabályok rögzítik.

Ön szerint mely tényezők és területek tekinthetők a hazai biztonságpolitikai gondolkodás erősségének ebben az időszakban (1989-1999)?

Elsősorban, hogy felismertük a NATO, majd az EU csatlakozás jelentőségét. Nagy vita volt a semlegesség kérdése kapcsán és ebben komoly ellentétek jelentkeztek a '90-es években. Nagyon sok nézet volt, amely a semlegesség mellett állt ki, nekünk az volt a határozott álláspontunk, hogy a semlegesség ebben a korban anakronizmus: nincs kitől semlegesnek lenni. A semlegesség drága, hihetetlen sok dologról van benne szó, ezen kívül a semlegesség egy olyan korban kap lehetőséget, amikor azt a nagyhatalmak garantálják. Egyetlen kivétel van, az osztrák semlegesség, ahol nem garancia van, hanem tudomásulvétel. Az 1955-ös államszerződést tudomásul vették a nagyhatalmak, a volt megszállók, és nem garantálták a semlegességet, így a fegyveres semlegesség volt a jellemző Ausztriára. Később Magyarországon a semlegesség vita lezárult.

Ez az egyik dolog, a másik az, a szomszéd államokkal való kapcsolat jelentősége. Hiszen akkor alakultak meg közös zászlóaljok is, például a román-magyar vagy a szlovén-olasz- magyar zászlóaljok.

Milyen tényezők és területek voltak azok, amelyek gyengeségként jelentek meg a biztonságpolitikai gondolkodásunkban? Mi volt az, ami hiányzott vagy éppen nehezítette a folyamatokat?

Az egyik ilyen dolog volt, a vezérkar helye és szerepe a honvédség irányításában. Milyen értelmű az integráció? Ki a vezérkar főnök? A hadsereg parancsnoka-e vagy külön parancsnok vagy a „miniszter katonai tanácsadója”? Tehát ebben a tekintetben egy kicsit nehéz volt feldolgozni ezt. Azután még jelentkezett kifejezetten a katonai gondolkodásban egy olyan fajta szemlélet, amely szerint az expedíciós képességekben és általában a képesség meghatározásban nagyon sok volt a maradi elem. Ma is van ilyen, mert a nehéz fegyverek tradicionális módon történő visszaemlegetése már nem aktuális. Persze, a harckocsizók, tüzérek nehezen mondtak le ezeknek a fegyvereknek a számbeli jelentőségéről. Aztán felmerült, hogy mi a feladata a magyar légierőnek? A helikopter programtól való bizonyos idegenkedés is maradiságnak volt tekinthető a katonai gondolkodásban. Mi rendeztünk egy konferenciát a hadiiparral közösen, amelyre négy céget hívtunk meg, az amerikai Lockheed Martint, a francia Dassault-t, a magyar Dunai Repülőgépgyárat, és a svéd Gripen-t, ami tulajdonképpen nem a Gripen, hanem Saab. Ennek az utolsó napja kint volt a Dunai Repülőgépgyárban, ott is voltak viták arra vonatkozóan, hogy milyen légierő kell? Teljesen autonóm, vagy pedig illeszkedni kell máshova? Az is felvetődött, hogy béreljünk a svédektől, tehát ilyen jellegű nézetek voltak, de ezek nem artikulálódtak.

Aztán volt egy olyan gondolat is, még az első horvát-szerb háború ideje alatt – ez még az első kormány alá esett (Antal-kormány – a szerző), amikor a bizonyos Jeszenszky-féle Kalasnyikov probléma volt, hogy a Határőrséget és a Honvédséget vonják össze. Erre jómagam, Valki László és néhányan személyesen bementünk az illetékeshez, és mondtuk, hogy ezzel azt tesszük, hogy egy rendészeti feladatot, amit a Határőrség lát el, katonai kérdéssé teszünk. Az országgyűlésben volt egy pici érdekcsoport – neveket nem mondok most –, amelynek volt olyan álláspontja, nézőpontja, hogy nekünk ki kéne használni ezt a lehetőséget és a Vajdaságot vissza kéne szerezni. Ekkoriban én az országgyűlés Külügyi Bizottságában mondtam egy véleményét a jugoszláviai-balkáni konfliktusról. Az előadás előtt percekkel az egyik

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

kormánypart behívott, és az egyik képviselő ügyetlenül, és nem rosszindulattal azt kérdezte, hogy mit jelentene az, mire lenne szükség, ha mi most erre a területre – mutatta a térképen – bemennénk? Ekkor tréfásan megjegyeztem, hogy „100 harckocsira és utána 10 000 ENSZ katonára, hogy kizavarjon bennünket onnan”. Ez egy komolytalan felvetés volt, de ilyen gondolkodás is jelentkezett ebben a helyzetben.

A biztonságpolitikai gondolkodásnak, melyek voltak még a hiányosságai?

Problémát jelentett a „kompatibilitás” és „interoperabilitás” megértése. A katonák részéről sokszor nehezen ment annak megértése, hogy a „kompatibilitás” az illeszkedő-képességet jelenti, és elsősorban politikai természetű vonatkozásai vannak, vagy katonapolitikai természetű, például a civil kontrol. Az „interoperabilitás” pedig az együttműködési készséget jelenti, azaz, hogy a katonai szervezetek képesek más szervezetű, de az adott szövetséghez tartozó katonai szervezetekkel operatíván együttműködni kint a harctéren.

Elég sok ötlet és ötletvisszavonás volt abban a tekintetben, hogy miknek kellene lenni a képességeknek? Például mi egész alapvetően erőltettük és ez ma is álláspontunk, hogy az önvédelmi képesség, vagy a túlélőképesség, ami hiányzott, az rendkívül fontos, mert a hazát nem az „ide lőjete” elve alapján, nem az én életem feláldozásával, hanem az életmaradásommal kell megvédeni és a feladatokat így kell végrehajtani. Tehát ebben a tekintetben voltak viták.

Aztán voltak viták szélsőséges elemekkel, hogy most mi az alapvető: a haza határainak védelme, vagy pedig a különböző külső válságoknak a begyűrűzése elleni fellépés? Azt is figyelembe kell venni, hogy mondjuk Afganisztánban vagy még a közelebbi területeken egy súlyos válság alakul ki, amit nemzetközileg kezelnek, akkor az egyértelműen hat a haza védelmére, mert ezeknek különböző konzekvenciái vannak és lehetnek. Ha eszkalálódik, az azt jelenti, hogy jön az exodus, a migráció, a terrorizmus, a hírszerzés, a csempészet és így tovább, tehát a szűk értelemben vett terület-, honvédelem, a határvédelem és a szélesebb értelemben vett honvédelmi, nemzeti érdek között voltak ellentétek és voltak problémák, de még ma is vannak.

Milyen külső tényezők határozták meg a magyar hazai biztonságpolitikai gondolkodást?

1993-tól kezdve már jelentős volt a NATO befolyás, amely alatt nem katonai befolyást értek, hanem inkább szellemi. Nem véletlen, hogy 1993-ban intézetünket (BHKKA) a NATO meghívta Brüsszelbe. Mi azt csináltuk, hogy a tíztagú küldöttségbe „becsempésztünk” négy fő „nem civil”, többek között Szenes Zoltánt, a később vezérkar főnököt, továbbá a Külügyminisztérium egyik képviselőjét. Ott ismerkedtünk meg egy sor stratégiai, taktikai és egyéb alapelvel. Az egyhetes úton találkoztam másodszer Christopher Donelly-vel, akit aztán én is meghívtam még előtte '89-ben személyesen Magyarországra, mielőtt még tanácsadó lett. Egy hétig volt a vendégem, számos intézményben, többek között a Külügyminisztérium illetékes fősztályán, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián és az MSZMP Politikai Főiskoláján is jártunk, és néhol előadást is tartott.

A másik fontos külső tényező a bécsi tárgyalásokon kialakult szemléletmód, a verifikáció és egyebek, a harmadik a felderítés kérdése volt. Itt elmondanám, hogy 1994-ben, a Horn kormány alatt volt egy ötlet, egy nézet, a titkosszolgálatok bizonyos fokú összevonásáról. Ez annyira koncepciótlan volt, hogy két variációt vetettek fel: az egyik, hogy a két információszerző szervezet egyesüljön, a másik pedig az volt, hogy a két honvédségi és a két polgári titkosszolgálat egyesüljön. Koncepció nem volt benne, csak két formális variáció volt. Akkor mi állást foglaltunk ebben a kérdésben, és elmondtuk, hogy ez a dolog most hirtelenjében nem megvalósítható, mert nagyon bonyolult a nemzetközi kapcsolatok és hálózatok helyzete, helye, szerepe. Ráadásul NATO belépés előtt állunk, sok olyan dolog van, amit nem lehet felszámolni, meg különböző hálózati személyek – nem a III/III-sokra gondolok természetesen – és az volt az álláspontunk, hogy ezt alaposan ki kell dolgozni, ezzel várni kell. Átcsoportosításokat lehet csinálni, például a Katonai Felderítő Hivatalnál az volt az álláspontunk, hogy a hadászati felderítést, ami már politikai szektor, azt az Információs Hivatal végezze el. Ezt ugyanakkor ki kell egészíteni – révén külföldi missziók jönnek – a terepfelderítéssel, tehát azzal, hogy x helyen,

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

külföldön, a lakosságot, a terepet, a körülményeket stb. fel kell mérni. Felkészülés már a Sivatagi Vihar idején is volt, hiszen a magyar kontingens – igaz, hogy egészségügyi – de már akkor készült ezekre a missziókra.

Másik érdekes hatást az amerikaiak jelentették. Például a nagykövetségükön Ruth Anderson volt a védelmi attasé, aki 1988 márciusában egy a bizalomépítő intézkedéseken belüli, 72 órás bejelentéssel a gyakorlat ellenőrzését szándékozott megtenni. Én akkor még kint voltam a gyakorlaton, én voltam az értékelő csoportnak a vezetője. Ő akkor ismerkedett meg velünk, de ehhez még azt hozzá kell tenni, és az akkori konzervatívizmusra jellemző volt, hogy rettenetesen kétségbe volt mindenki esve, ugyanis a bécsi (leszerelési – NJL) tárgyalások már folytak. A gyakorlat vezetőjének meg is mondtam: „Főnök, ez egy politikai gesztus, csak nem képzeled, hogy meg fogják számolni, hogy 132 vagy 136 harckocsi van kint?” Minden esetre nagy volt a megrettenés, aztán normális viszony alakult ki. Ő és Keith biztonságpolitikai tanácsadó folyamatosan konzultáltak a magyar vezetéssel és a civil szervezetekkel, a Külüggyel, Gyarmati Istvánnal, akinek nagy szerepe volt ebben az egész dologban külügyi vonalon. Az amerikaiak ekkoriban úgy jelentek meg, mint a NATO magyarországi képviselői. Aztán volt kapcsolat az National Defence University-vel (Nemzetvédelmi Egyetem – a szerző) és a különböző konferenciák révén.

Az európai államok közül például Svájcban voltunk egy küldöttséggel, akkor még Annus Antal volt a közigazgatási államtitkár, egy 10 napos találkozáson, ahol a haderő reformról volt szó. Ott volt egy vita, mert a svájciak bemutatták, hogy ők hogyan hajtották végre hat év alatt a haderőreformot, mire az Annus Anti azt mondta, hogy „nekünk erre nincs, csak egy évünk”.

Abban azonban mindannyian egyet értettünk, hogy ez (mármint a haderő reform – a szerző) nem egy raj vagy egy szakasz átszervezése, ennek millió tényezője van, infrastruktúrától kezdve a szervezeten keresztül a felkészítésig, oktatásig, doktrinális váltásig és így tovább. Svájccal volt kapcsolatunk inkább tapasztalatcserének minősíthető, semmint komoly befolyásnak.

A sorkatonáság mellett, a polgári szolgálat ügyében Németországgal volt jelentős kapcsolatunk. Münsterben voltunk kint többször, Berlinben, Bonnban is volt egy ilyen küldöttségünk. Ezek már a Horn-kormány ideje alatt történtek, amikor aktívabbak voltak a német kapcsolatok, amely a határnyitás következménye is volt.

A svédekkel volt kapcsolatunk, ahogy említettem a Gripen kapcsán, de az egész svéd védelmi rendszert megismertük. A SIPRI-vel is volt kapcsolatunk.

Londonban különböző intézetekben voltunk, és '88-ban Brightonban a Sussex University-n „Eastern” (keleti – a szerző) nyári szeminárium volt, amelyen többek között Orbán Viktor is részt vett, mint hallgató.

Az ENSZ-ben is jártunk, akkor Prandler Árpád magyar diplomataként a leszerelési osztályon dolgozott. Rövid előadást tartottam az intézet nevében (BHKA), de már nem emlékszem pontosan a témáról, minden esetre az enyhülési folyamat kezdetétől, az egész helsinki folyamat jelentőségéről és eredményeiről szólt.

A szovjetek, oroszok az átalakulás során gyakorlatilag teljesen kivonultak. Dagomis-ban volt egy konferenciája Pugwashnak, ahol Gorbacsovot felállva éltette az egész nemzetközi tudóstársadalom. Az oroszokkal nem volt katonai természetű vagy biztonságpolitikai természetű nexusunk. Nem is voltak aktívak.

A Varsói Szerződés felbomlásában a magyar biztonságpolitikai gondolkodásnak milyen szerepe volt?

Volt egy műsor a rádióban, amelynek az volt a címe, hogy „Este” vagy „Napzárta után”. Egy alkalommal Vásárhelyi Miklós, Haraszti, az SZDSZ-től, valamint Katona Tamás, későbbi külügyi államtitkár és jómagam vettünk részt egy beszélgetésen, ahol Szénási Sándor vezetésével a Varsói Szerződésről volt szó. Ez a Parlament megnyitásának első napján volt, és ezen az estén elhangzott, hogy Nagy Imre által 1956-ban beterjesztett határozatot a VSZ-ből való kilépésről az Országgyűlés vegye tudomásul. Akkor Katona Tamásnak, és nekem is az volt az álláspontunk, hogy a Varsói Szerződésből nem kilépni kell, hanem azt „belülről” kell megszüntetni. Aztán '91-ben volt a Politikai Tanácskozó Testület ülése Magyarországon, amelyen Antall József elnökölt, amikor a VSZ feloszlott.

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Nem volt az túl nagy vállalás, hogy a Varsói Szerződés méreteihez képest egy kis ország gondolkodói azt mondják, hogy ne lépünk ki, inkább kezdjük el a VSZ megszüntetését?

Szerintem nem csak nálunk volt ez az álláspont. Nyilván a cseheknél szintén ugyanez volt az álláspont és egymásra találtak ezek a gondolatok, mert partnerek nélkül ez nem ment volna. Valahol ez egy természetes velejárója volt a '90-es években az enyhülés betetőződésének. A hidegháború totális vége az nemcsak a bécsi tárgyalásokkal, hanem VSZ feloszlásával is zárult.

Milyen belső tényezők határozták meg a magyar hazai biztonságpolitikai gondolkodást?

Ahogy korábban említettem, először a semlegesség-vita volt a jellemző. Olyan nézet is volt, amelyik fölvetette az 1947 márciusi Szent-Györgyi Albert féle javaslatot (akkoriban országgyűlési képviselő volt – a szerző), hogy Magyarországnak ne legyen hadserege. De ez egy elenyésző kisebbség volt. Semlegesség, önállóság, a VSZ-ből való kilépés, később csatlakozás a NATO-hoz: ezek voltak a legfontosabb témák. 1993-ban már egyértelműen előre haladott gondolat volt a NATO-hoz való csatlakozás. 1988-ban az MTA Politikatudományi Intézetben, a Benczúr utca 33-ban, volt egy tanácskozás, amelyen Jeszenszky Géza is, Horn Gyula is ott volt, meg többen mások is. Ezen hangzott el az a híres Horn-féle bejelentés, amit senki se értett, hogy ő elképzelhetőnek tartja, hogy Magyarország egyszer a NATO tagja lesz. Erre mindenki felszólalt, hogy ezt hogy értette, teljes megdöbbenés volt, komolytalannak, hülyeségnek vették, és így tovább. Még ma se tudjuk, hogy honnan származott ez a gondolat, de az biztos, hogy akkor már a határnyitás, a nyugattal való barátkozás, a bécsi tárgyalások és a szovjet csapatkivonás már előrehaladott állapotban voltak. Az se véletlen, hogy a NATO-hoz való csatlakozás az a Horn-kormány alatt erősödött fel.

1997-ben kezdődtek a csatlakozási tárgyalások, akkor volt a 85%-os népszavazás, de ez teljesen független attól, hogy szocialista vagy nem szocialista kormány volt, egyszerűen akkorra érett meg az idő arra, hogy egy európai ország, amelyik euro-atlanti gondolkodást vett fel, az természetesen csatlakozzon a NATO-hoz, amelynek abban az időben már a balkáni válság kezelésében jelentős szerepe volt.

Maradtak-e a biztonságpolitikai gondolkodásunkban olyan lehetőségek, amelyeket viszont nem használtunk ki, vagy jobban ki lehetett volna használni?

Talán későn csatlakoztunk az ökológiai problémák vonatkozásában, nehezebben került be a biztonságpolitika a környezetvédelembé.

A másik kérdés az önkéntes hadseregre való áttérés problematikája, ami sok vitát váltott ki. Elsősorban civil szervezetek voltak mellette, például az Alba-kör, meg a sorkötelezettséget ellenző Csapody Tamás volt ilyen. Mi első pillanattól kezdve az önkéntes hadsereg mellett voltunk, de persze nem úgy, hogy az holnapra valósuljon meg. Tanulmányunk is megjelent ezzel kapcsolatban. Ez aztán csak abban a formában történt meg, hogy nem szűnt meg a sorkatonaság, csak az arra való behívás.

Ide tartozik az is, hogy a hírszerzés átszervezése – az én véleményem szerint – viszonylag elég lassan ment. Érdekes, hogy akkor Boross Péter volt a Parlament Nemzetbiztonsági Bizottság vezetője, amikor ez a javaslat a Horn-kormány időszakában felvetődött. Ő meg is meghallgatta az intézetet (BHKKA), illetve megkérdezte, hogy a hozzászólásunkat elolvashatja-e? Amikor most vetődik fel (2012-ben – a szerző), most is elhamarkodottan jelenik meg, mert ez nagyon bonyolult kérdés, amit alaposan tisztázni kell.

A másik, amit nem használtuk ki eléggé, csak későn, az a Határőrség átalakítása. Ami aztán bekövetkezett végül, hiszen egyesült a rendőrséggel.

Nehezen alakult ki a menekült státusz problémája, az exodus, a migráció kérdése, és lassan ismertük fel a fekete munkaerő megjelenésével hozott problémakört is.

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Lassan mentek a helyőrségek felszámolásai, elég sok felesleges infrastruktúra maradt meg, amelyek őrzés alatt álltak/állnak.

Vizont a NATO csatlakozás elég sokat gyorsított a különböző folyamatokon, mert olyan döntések születtek, amelyeket aztán végre kellett hajtani.

Az EU-nak a katonai vonatkozásai elemei legfeljebb abban nyilvánultak meg, hogy részt vettünk különböző európai műveletekben, most például az EULEX-ben.

Tehát szépen lassan emésztődött a széles értelemben vett biztonságpolitika. Így jelent meg a „safety” kifejezés, mint az állampolgárok megóvásának kérdése. Maga a biztonságpolitika meghatározása is lassú folyamat volt, ugyanis nagyon sokáig a biztonságpolitikai felfogás, az nagyon élesen a katonai oldalra korlátozódott és a többi az csak úgy megjelent mellette. Aztán 2004-2006-tól kezdve már folyamatosan megjelentek a gazdasági kockázatok kérdései is.

1989-1999 között ki- és/vagy felhasználta az ország a biztonságpolitikai gondolkodás lehetőségeit és eredményeit?

A hadsereg átszervezésében, a civil kontrol kialakításában, a vonatkozó dokumentumok kidolgozásában, a vezérkar integrációjában és fejlesztésében mindenképp.

Tehát azt kell mondani, hogy folyamatosan és lassan haladtak a dolgok, de minél többen jöttek haza nyugatról, annál jobban és fokozatosabban került be az új katonai gondolkodás a meglévőbe.

Hogyan ítéli meg a politikai döntéshozók és a katonai vezetők között együttműködést az 1989-1999 közötti időszakban? Felosztható-e ez az időszak különböző korszakokra?

Az első években a kormányzati védelempolitika és katonapolitika a dokumentumok jóváhagyását kivéve nem igen foglalkozott a hadsereggel, bár az MDF-kormány időszakában napirenden voltak a csapatkivonási kérdések, és az ismerkedés a NATO-val. 1990-ben voltak a csapatkivonási tárgyalások, azt megelőzően, amikor a Németh-kormány működött, én független szakértőként részt vettem az erre kialakított bizottságban. Voltak elég komolytalan kijelentések, például Kósa Lajos – későbbi és mai debreceni polgármester – azt mondta, hogy „ha három hónap alatt jöttek be, akkor három hónap alatt menjenek ki”. Mire mi azt mondtuk, ha azt akarják, hogy részeg katonák mászkáljanak, betört ablakok legyenek, meg a harckocsik leessenek a vonatról, akkor mondják azt. A kormánynak kellett mással is foglalkoznia, hiszen itt volt a déli válság kezdete, utána aztán a költségvetési kérdések, meg az átszervezés, amely inkább leszervezés volt, amely az 1994-től 1999-2000-ig terjedő időszakban már egy kicsit lelassult.

Azt is el kell mondanom, hogy a politika a NATO csatlakozást már '94-ben fontosnak tartotta, de a hadsereg maga nem állt a politika figyelmének központjában. Ezt tulajdonképpen a NATO csatlakozási folyamat '97-től felgyorsította, de még akkor is csak egy párhuzamos folyamat volt, amely 1999-ben alá lett írva. Abban az időben se a Horn-kormány, se az Orbán-kormány nem fordított nagy gondot a hadseregre. Én ezt, egy bizonyos értelemben meg is értem, hiszen a belső viszonyok és körülmények mások voltak és nem voltak olyan éles katonai kockázatok, amelyek napirendre kerültek. Nem beszélve arról, hogy sokan azt hitték, hogy a NATO csatlakozás mindent megold.

Ha egy 1-től 5-ig terjedő skálán pontoznia kéne, hogy a katonai vezetők és a politikai vezetők közötti együttműködésnek minősége milyen volt a tárgyidőszakban, akkor hányast adna?

Átlagban középest.

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**A magyar haderő átszervezésében mekkora szerepet játszottak a biztonságpolitikai megfontolások?**

Elsősorban a költségvetési szempontok voltak döntőek, hiszen akkoriban a (honvédelmi és biztonságpolitikai – a szerző) alapelvek kidolgozás alatt álltak, és a NATO befolyás még nem egészen érvényesültek. Lényeges volt az is, hogy azért (meg)legyen (a) hadsereg, és ott volt a déli válság is.

Azt kell mondanom, hogy tulajdonképpen a '90-as évek végén kezdődött egy mélyebb, általános gondolkodás a honvédségről és a szélesebb értelemben vett biztonságpolitikáról. Akkor még élt Gyuricza tábornok, aki az előző időszakban is hadsereg parancsnok volt.

Amikor a nemzeti katonai stratégiát alkottuk – amit ekkor még nem így hívtak – az egy nagyon komoly munka volt.² Amikor a másodikat a Gyurcsány-kormány alatt Gyarmati István segítségével csináltuk, szintén nagyon körültekintően és komoly gonddal jártunk el, és mindkét esetben lelkiismeretesen foglalkoztunk vele.

Persze a szakmai szempontok előbbre kerüléséhez arra is szükség volt, hogy legyen egy képzett katonai vezető generáció, amelyik már hozta magával a korszerű katonai elemeket. De ehhez idő kellett, és a kezdeti 1-6 hónapos tanfolyamok, amelyek Amerikában voltak, azok nem voltak elegendők.

A biztonságpolitikai szakértők véleményét mennyire vette figyelembe a politikai vezetés a honvédség átalakítása során? Egy 1-től 10-ig terjedő skálán milyenre értékeli ezt?

Azt kell mondanom, hogy elfogadható mértékben, hiszen részt vettünk valamennyi alapidokumentum elkészítésében, az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának ülésein, konferenciákat, szemináriumokat – például a Tiszai Atlanti Nyári Egyetem sorozatot – szerveztünk, hosszú ideig jártunk tanfolyamokra, és sorolhatnám. Tehát azt mondom, hogy igenis komolyan részt vettek a civil szervezetek, intézmények ebben a munkában. A skálán, ha a 10-es a legjobb, akkor hatost adnék rá.

Mi az, ami pozitív eredményként merül fel a honvédség átalakítása kapcsán, visszatekintve az '89-99-es időszakra?

A diszlokáció kérdése. Nagy vita volt arról, amikor Für Lajos tett egy olyan kijelentést, hogy „körkörös védelem”, sokan nevetgéltek ezen. Mi nem tettük ezt, mert tudtuk, hogy ez, bár a katonai terminológiából átvett kifejezés, politikai értelemben kell venni, ami azt jelenti, hogy a katonaság elhelyezése irány-*semleges*. A körkörös védelem nem azt jelentette, mint harcászatiilag, hanem azt, hogy azt, hogy úgy kell megváltoztatni a katonai szervezetek diszlokációját, hogy meg kell szüntetni azt, hogy egy ellenségkép irányába csoportosul, és helyette egy széleskörű, szórt diszlokációt kell végrehajtani. Tehát, azt kell mondanom, hogy a diszlokáció átalakítása, a ceglédi parancsnokság létrehozása, a dandár szervezetek és azok átalakítása, ez szép lassú folyamatként, de elsősorban a Végh Ferenc korszaka alatt tulajdonképpen ilyen értelemben végbement.

Az én megítélésem szerint aztán a légierőről való döntés is pozitívum, csak aztán annak is voltak huzavonái meg egyebek.

A nehéz fegyverzet helyett a rugalmas expedíciós képesség kialakítása is ilyen volt, de ide sorolhatnám a szerződéses haderőre való áttérést, az expedíciós képesség, a rugalmasság kialakítását, a külföldi részvételt, a nyelvi felkészítést.

A fegyverzeti fejlesztésben nem volt nagy előrelépés, mert az tényleg költségvetési problémát jelentett. De tudomásul vettük, hogy átalakítással és újfajta megközelítéssel a régi rendszerek egyike-másikra használható.

DR. NÉMETH József Lajos

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Mi az, ami negatív eredményként merül fel a honvédség átalakítása kapcsán, visszatekintve az '89-99-es időszakra?

Bizonyos fokig a lassúság, mert a honvédelmi ágazat nem nagyon állt a fejlesztés középpontjában, ennek következtében a fejlesztése bizonyos értelemben hol leállt, hol lassan ment, hol előre mozdult, aztán megint lassan ment.

A tétovázás oka meg az volt, hogy csak a katonai szemlélet érvényesült és bizonyos értelemben véve maga az egész politikai vezetés nem figyelt oda annyira ezekre a kérdésekre, mint amennyire kellett volna.

Számos elképzelés, ha úgy tetszik katonai ötletelés, a kormányzati konzultáció és a kormányzati prioritások megállapítása miatt ötletszerű maradt, vagy elmaradt, vagy lassabban valósult meg. A katonai ötletelést pedig maga a helyzet küszöbölte volna ki. Például az, ha nem konszolidálódik, és nem válik a balkáni válság ellenőrzötté, hiszen egy válságellenőrzött program alatt bizonyos konszolidáció van. Ha ezek tovább éleződtek volna és az ország érezte volna a biztonsági fenyegetést, vagy erős migráció indult volna be, vagy nagy súllyal presszionáltak volna minket a Zengő ügyben stb., akkor kormányzati és politikai döntés született volna, de így nagyon sok minden a honvédelmi vezetés alá tartozott.

Tehát a konszolidálódott biztonsági helyzet nem tette sürgössé azt, hogy ezek megoldódjanak, más problémák voltak az országban és vannak is, amelyeket ebben a tekintetben fontosabbak.

A honvédség átalakításának lehet az egy negatívuma, hogy elvesznek bizonyos fegyvernemi kultúrák?

Ez egy olyan kifejezés, amelyben a kultúra és maga az eszköz össze van kötve, de attól még lehet Magyarországon lovas-kultúra, hogy nincs huszárság. Mondjuk, harckocsi-kultúra valójában nem alakulhatott ki, mert az nem a miénk volt. Az kétségtelen, hogy voltak olyan meglehetősen botor ideológiák, amelyek a hagyományt túl akarták erőltetni, de ilyen most is van. Én például nem értek egyet azzal, hogy Ludovikának kell nevezni a tisztképzést, de ez az egész dolog beleillik egy másik koncepcióba. Voltak olyan nézetek, hogy újra meg kell növelni a harckocsik számát, meg kell növelni a tűzértség, a páncéltörő tűzértség számát, de ezek csak elhangzottak, a valóságban nem tették meg, többek között azért se, mert nincs rá pénz, de egyébként se váltak, nem artikulálódtak a koncepcióvá.

Az átalakítási folyamatok tervezésében/szervezésében és lebonyolításában milyen mértékben jelentek meg a vonatkozó aktuális szakmai/akadémiai/tudományos eredmények?

Akkoriban a Hadtudományi Társaság, amely akkor alakult, sokkal aktívabb volt, mint ma, és voltak konferenciái is, de működése elsősorban az oktatásban jelentkezett. Az intézetek részéről a Stratégiai Kutató Intézet már inkább hatott a véleményformálásra. Aztán néhány civil szervezetnek, a Külügyi Intézetnek, a mi alapítványunknak, a Tóth László által vezetett Szegedi Biztonságpolitikai Központnak – ahol rendszeres előadó voltam – egy bizonyos értelemben véve volt némi befolyása.

Összességében véve azt lehet mondani, hogy akik az átalakításokat végezték és ismerték az akadémiai eredményeket, azok figyelembe vették azokat, de ez személytől is függött. Így ez kevésbé volt érvényes a miniszterekre, inkább a biztonsági és védelempolitikai államtitkárokra, szakállamtitkárokra és a vezérkarra volt igaz ebben az időszakban.

Kulcsszavak: magyar biztonságpolitika, átalakítás, Magyar Honvédség, rendszerváltás

Keywords: Hungarian security policy, transformation, Hungarian Defence Forces, regime change

**ADALÉKOK SAMUEL HUNTINGTON „A CIVILIZÁCIÓK ÖSSZECSAPÁSA?” ELNEVEZÉSŰ
TEÓRIÁJÁNAK 2001. SZEPTEMBER 11-E ELŐTTI MAGYARORSZÁGI RECEPCIÓJÁHOZ****SOME NOTES ON THE RECEPTION OF SAMUEL P. HUNTINGTON’S THEORY OF “THE
CLASH OF CIVILIZATIONS?” IN HUNGARY BEFORE 9/10**

Samuel P. Huntington 20 éve jelentette meg híres “Civilizációk összecsapása?” című cikkét a *Foreign Affairs* hasábjain. Jelen dolgozat a benne kifejtett teória magyarországi fogadtatásával kíván foglalkozni a 2001 szeptember 11.-e előtti időszakban. Mivel az ország az amerikai szerző szerint a Nyugati és a Keleti civilizáció határán fekszik és mivel nagyszámú magyar nemzetiségű kisebbség található olyan országokban, amelyeket Huntington nem a Nyugathoz tartozónak ítélt (Románia és Szerbia) a paradigmát széles körű és olykor heves vita kísérte több tudományterületen.

Samuel P. Huntington published his famous article ‘The Clash of Civilizations?’ in *Foreign Affairs* 20 years ago. The present paper intends to deal with the reception of his theory in Hungary before 9/11. Since the country lies exactly on the fault line between the Western and the Orthodox civilizations and large Hungarian minority groups can be found in countries (Romania and Serbia) which were classified as non-western by Huntington, the reception of the paradigm was lively and created a heated debate in many fields of social sciences.

Samuel P. Huntington 1993-ban az általa lapított *Foreign Affairs* című folyóirat hasábjain jelentette meg a *Civilizációk összecsapása?* című cikkét¹, ami viszonylag rövid idő alatt a periodika legnagyobb vitáját keltette. A szerző munkáját könyv formában is megjelentette 1996-ban az eredeti gondolatait összegezve és jelentősen kibővítve. A magyar kiadás 1998-ban látott először napvilágot és gyors egymásutánban három kiadást is megért.

A munka a Szovjetunió összeomlásával és a hidegháború végével jelentkező hatalmi vákuumban próbál egy keretet, paradigmát nyújtani a „világpolitika figyeléséhez, éspedig olyat, amelyet a kutatók remélhetően helytállóan találnak majd, a politika alakítói pedig hasznosnak”². Nem társadalomtudományi munkát kívánt írni, hanem olyan biztonságpolitikai paradigmát megalkotni, „melynek révén a nemzetközi fejlemények átláthatók.”³ Nem célunk eldönteni, hogy valóban sikerrel járt-e kísérlete, de a vizsgált, meglehetősen szűkre szabott idő intervallumban született több tucat magyar nyelvű reakció és referencia bizonyítja a találó megállapítást: „Lehet vitatkozni vele vagy továbbfinomítani a ... huntingtoni elméletet. Csak egyet nem lehet: figyelmen kívül hagyni.”⁴

Cikkünkben azzal szeretnénk foglalkozni, hogy a gondolat milyen fogadtatásra talált Magyarországon, mennyire és milyen mélységig talált utat a tudományos gondolkodásban. Három területre kíván az írás koncentrálni: mikor és milyen értékelések születtek Huntington cikkét, illetve könyvét illetőleg az adott periódusban, milyen aktuális magyar vonatkozású kérdésben került elő a paradigma, végül, milyen reakciót váltott ki egyes magyar kutatókból, gondolkodókból, biztonságpolitikai szakértőkből, akik a kijelölt meglehetősen szűk, a megjelenéstől számított mintegy 4-5 éven belül foglalkoztak a teóriával.

¹ Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations?* *Foreign Affairs*, 72 (1993), pp. 22-49

² Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrénd átalakulása*. Európa Kiadó, Budapest 1999. p. 8

³ U. o.

⁴ Szabó A. Ferenc: *Világpolitika a hidegháború után*. *Hadtudomány* 2 (1999)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Az időbeli lehatárolást egyfelől a magyar nyelvű reakció rendkívüli volumene, másfelől az az tette szükségessé, hogy a 2001 szeptember 11.-i eseményekkel Huntington civilizációk összecsapásáról szóló paradigmája új fázisához érkezett. Az addigi teoretikus vita helyett olyan eseménysor vette kezdetét, amely alapjaiban változtatta meg a vita szerkezetét és tartalmát, mivel a nyugati és az iszlám civilizáció Huntington által „megjövendölt” konfliktusa materializálódott. A már említett terjedelmi okok miatt a 9/11 utáni magyarországi recepcióval terveink szerint majd egy későbbi munka foglalkozna.

20 ÉV UTÁN

Természetesen választott témánk fókuszától távol áll, de érdekes egybeesés, hogy a cikk írásának idején (2013 március vége) az események mintha Huntington tézisének felsejülését hoznák magukkal, ami Európa keleti felét illeti. Görögország pénzügyi válságban vergődik, a megoldás nem látszik, akár még az euro zóna elhagyása is felmerülhet, mint lehetséges végkifejlet. Szinte pár napja komoly krízis rázkódtatta meg a ciprusi bankrendszert, mely gyakorlatilag összeomlott. Eddig páratlan lépésként, megadóztatják a nagybetétesek ciprusi bankokban elhelyezett betéteit és az így szerzett összegből fizetik ki az ország esedékessé vált adósságának törlesztését. A következmény szinte valamennyi elemző szerint az, hogy az országnak kényszerűen el kell majd hagynia a közös európai fizetőeszközt.

Görögországban folyamatosan erősödnek az Európa (elsősorban német-) ellenes, valamint a nemzeti, nacionalista hangok, melyek az ortodox gyökerek felé fordulást sürgetik. Cipruson Kriszosztomosz ciprusi érsek próbál közbenjárni az orosz nemzetiségű nagybetéteseknél, hogy ne vigyék el – veszteségeik ellenére sem – pénzüket az országból, mivel az a gazdaság összeomlásához vezetne. Putyin elnök mindeközben beleegyezett a Ciprusnak nyújtott hitel ütemezésének újratárgyalásába.

Románia és Bulgária, bár tagjai a NATO-nak és az EU-nak, de a schengeni megállapodáshoz nem csatlakozhatnak hosszas várakozás után sem, elsősorban Németország tiltakozása miatt, azonban más államok, Franciaország és Anglia is komoly aggályokat fogalmaz meg velük szemben.

Nyilván a cikk írásának pillanatában csupán spekuláció, hogy vajon véletlen egybeesésekről van-e szó és majdan megoldódó nehézségek merülnek fel egyazon időben, illetve vajon olyan tendenciózus eseményeknek vagyunk-e szemtanúi, melyek értelmezése a nyugati és a keleti kultúrához tartozó országok alapvető együttműködésének nehézségeit mutatják. Talán egy későbbi vizsgálódás tárgya lehet majd a kérdés elemzése, azonban azt jól láthatjuk a kérdéskör nyomán, hogy Huntington húsz éve papírra vetett tézisei vonatkozathatóak a napi nagypolitikai eseményekre és nem feltétlenül veszítettek aktualitásukból

AZ ELSŐ MAGYAR NYELVŰ PUBLIKÁCIÓK

Huntington az általa felvázolt nyolc civilizációs pólus kijelölésekor különleges figyelmet szentelt a Nyugati-, katolikus-protestáns civilizációnak. A cikkében közölt térkép olyan illusztráció, amely – véleménye szerint – Európa civilizációs megosztottságát mutatta az 1990-as években. Ezt a limest Finnországtól induló vonalnak ábrázolta, mely Lengyelország keleti határán túl, kettéosztva Fehér-Oroszországot és Ukrajnát, húzódik, majd a történelmi Erdély és az első világháború előtti Román királyság határa között folytatódik, követve aztán a Vajdaságot és Szerbiát elválasztó határvonalat, majd a szerb-horvát határ mentén egészen az Adriai tenger partjáig halad.

A mellékelt térképet látva nem nehéz belátni, hogy a szóban forgó területek magyar kisebbségei körében visszhangra talált a cikk és a körülötte kialakult vita. Így nem csoda, hogy a tézis első magyar fordítása is Erdélyben született. A *Magyar Napló* már 1993 novemberében és decemberében „A civilizációk kultúrharcáról” címmel közölte az első fordítást két részben.⁵ A *Valóságban* megjelent *Die Zeit*-ből átvett Huntington cikk is ugyanezzel a címmel jelent meg 1994 elején.⁶ Majd egy évvel később látott napvilágot egy másik fordítás a *Külpolitika* hasábjain „Civilizációk háborúja” címmel.⁷ A szerkesztőségi lábjegyzet még azt is hozzáteszi a fordításhoz, hogy a közlés kimondott célja a hozzászólások ösztönzése, melyek számára a lap hasábjain publikációs teret is ígér. A *Hét* nevű bukaresti periodika ugyanezen évben publikált egy másik magyarítást „Kultúrák harca” címen.⁸ 1996 elején a kolozsvári *Korunk*,⁹ majd egy szintén romániai folyóirat újabb fordítást adott közre: „Civilizációk összeütközése” címmel.

A nemzetközi és a magyar visszhang eredményeképpen a tézis könyv alakban való kiadása után (1996) az Európa kiadó 1998-ban jelentette meg a kötetet, mely aztán meghatározta és egységesítette a magyar nyelvű terminológiát is. A kiadás miertjéért firtató email-re, miért esett a választásuk Huntington könyvére, Gy. Horváth László, a kiadó akkori igazgatója egyszerűen csak annyit válaszolt: „Világsiker volt, azért csaptunk le rá.”

1. ábra A Nyugati és a Keleti civilizációt elválasztó határvonal Huntington 1993-as cikkében.

⁵ Huntington, Samuel P.: A civilizációk harcáról (D. Harangozó Aranka fordítása). *Magyar napló*, 25 (1993) 26-29. old.

⁶ Huntington, Samuel P.: Világpolitika a XXI. században. *Valóság*, 7 (1999) 110-113. old.

⁷ Huntington, Samuel P.: Civilizációk háborúja? *Külpolitika*, 3-4 (1995) 183-204. old.

⁸ Huntington Samuel P.: Kultúrák harca? *A Hét*, 11 (1995), 15. old.

⁹ Huntington, Samuel P.: Civilizációk összeütközése, *Korunk*, 1 (1996) 78-99. old.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

„AZ ERDÉLYI KÉRDÉS”

Elsőnek tárgyaljuk Molnár Gusztávnak a *Beszélőben* 1997-ben megjelent cikkét. Ebben Molnár a NATO bővítés problematikájával, illetve annak szükségességével foglalkozik geopolitikai szempontból.¹⁰ Már bevezetőjében kifejti, hogy nézete szerint a NATO bővítés Kelet és Nyugat-Európa egységes geopolitikai struktúrává való szerveződésének megakadályozása. A terjeszkedés nem a befolyási övezetek tudomásul vételét jelenti, hanem egy kényszerű terjeszkedést, aminek apropóját Kelet-Európa dezintegrálódása adja.

Hosszú történelmi bevezetőjében kifejti, hogy Kelet-Európa, -- melyet először Halford Mackinder¹¹ brit geográfus definiált – a szárazföldi nagytérségtől (Heartland) terjedőleg a jelenlegi Kelet-Európát is felölelve, komoly ellenpontját képezte, illetve képezhetette volna Nyugat-Európának. E hatalmas területben rejlő mérhetetlen potenciál megfékezésére jött létre az 1904. április 8.-i angol-francia egyezmény egy folyamat elindítójaként, mely folyamatot a közép-európai államok NATO csatlakozása zár majd le. Molnár úgy véli az első körben bejelentett NATO csatlakozással – Lengyelország, Csehország, Magyarország és Szlovénia hozzákapcsolódásával a geopolitikai egységként értelmezett Nyugathoz véget ér Mackinder évszázada.

Cikke végén Molnár Hungtintonnal, akit az „új Macchiavelli”-nek nevez, egyetért abban, hogy a Nyugat jövője első sorban annak egységétől függ, már amennyiben a jövő civilizációs konfliktusait meg kívánja nyerni. Ebben a felkészülésben elengedhetetlen az atlanti és az európai két univerzális államfél egyesítése. Ezek alapján állapítja meg Molnár végkövetkeztetését: „Egyszóval néhány önmagában véve csekély stratégiai jelentőséggel bíró ország csatlakozása az Észak-Atlanti Szövetséghez nemcsak a letűnő mackinderi század elmaradhatatlan végakkordja, de belépő is egyben a nyugati civilizáció legnagyobb (és talán utolsó) kalandjának XXI. századi színterére.”

Molnár Gusztáv második tárgyalt cikkében leplezetlen lelkesedéssel fogadja Huntington elméletét a civilizációkat elválasztó konfrontációs vonalokról, különösen annak Kelet-Európára vonatkozó részét.¹² Cikkének bevezetőjében azzal a feltevéssel foglalkozik, hogy az amerikai szerző által közölt civilizációs térkép civilizációs határvonalai - melyek Erdélyt a Partiummal a nyugati civilizációhoz tartozónak mutatják - és az 1996-os romániai választások eredményei egybeesnek ezzel abban a tekintetben, hogy a választásokon induló és a szerző által posztkommunistának ítélt párt, a PSDR a Huntington által ortodox civilizációhoz sorolt keleti megyékben ért el többséget, míg az ország nyugati felében a demokratikusnak gondolt koalíció győzedelmeskedett.

Ez a fenti adat éppen a PSDR által közzétett szórólapon került napvilágra, mely egyébként az eredmények alapján Erdély elszakításának veszélyével riogatja a román szavazópolgárokat, amiből Molnár azt a következtetést vonja le, hogy a politikai röpirat szerzői akaratlanul is elismerik a két országgrész különállását. A cikkben a szerző részletesen elemzi Huntington téziséét és idézi a paradigma azon részét, hogy Európa ott ér véget, ahol az iszlám és az ortodoxia kezdődik, a „katolikus magyarok által lakott Erdély és az ország (Románia) többi része között”. Molnár a továbbiakban egyéb példákkal és szerzőkkel igyekszik bizonyítani a tétel jogosságát, majd azokra a „kisebb eltérésekre” kíván fókuszálni, melyek a civilizációs térkép és a fennálló területi egységek, -- országok, kiváltképpen Románia -- határvonalai között találhatóak. A cikk pontos értelmezéséhez meg kell jegyeznünk, hogy írásának időpontjában, 1997-ben, Románia éppen felszámolni igyekezett azt a nemzetközi elszigeteltséget, amit az Iliescu kormány hét éve idézett elő és amely egyformán jelentkezett mind az EU-val, mind a NATO-val folytatott tárgyalások során. Mivel a visegrádi országok közé

¹⁰ Molnár Gusztáv A NATO-bővítés geopolitikája *Beszélő Folyóirat* 3 (1996)

¹¹ Kár, hogy Mackinder keresztnéve hibásan jelenik meg a cikkben.

¹² Molnár Gusztáv: Az erdélyi kérdés. *Magyar Kisebbség* 9-10 (1997)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

sem kaptak meghívást még 1990-ben, a 2000-es évek elejéig Magyarország keleti szomszédja semmi biztosat nem tudhatott a tekintetben, hogy csatlakozási szándékát a nyugati szövetségi rendszerekhez kedvezően fogják-e elbírálni, és ha igen, mikor. Molnár ezen információk birtokában, a Huntingtoni téziséből kiindulva azt kívánja vizsgálni, hogy a nyugati peremterületek – „Mitteleurópa fragmentumok”: Ukrajna, Vajdaság és Erdély -- milyen fejlődési út előtt állnak és a lehetőségeket mérlegelve megoldást próbál kínálni a véleménye szerint megosztott Romániának. Román és magyar szerzők műveit alapul véve igyekeznek alátámasztani azt a nézetet, hogy Erdély Románián belül is kulturálisan és politikailag egyaránt különálló terület, mely önálló identitással rendelkezik. Nem megy el a magyar revízió kimondásáig, ahogy egyes kritikusai a szemére vetik, azonban határozottan kiáll a terület és a népesség különbözősége mellett. A nyugati politikai hagyományai mentén szándékozik bizonyítani az általános területi autonómia fontosságát és létjogosultságát. Úgy véli: „a Nyugat mint a társadalom által integrált állam politikai civilizációja, egész modern kori politikai fejlődésének végakkordjaként, az önkormányzatiság természetes szükséglete és ellenállhatatlan ereje folytán a XX. század végére egy újfajta kollíziós helyzettel szembesült, amelyet az állami felségterület és a lokális területek, a központi nemzetgyűlés és a helyi parlamenteket igénylő tartományok vagy régiók konfliktusa jellemez. Ez az új kollízió a posztmodern (nemzetállamok utáni) kor par excellence polgárháborús állapota.” Molnár egyfelől a föderális átalakítást – természetesen tiszteletben tartva Románia területi integritását-, vagy ha azt nem is, de az angolok által kitalált és alkalmazott devolúció adaptálását javasolja, ami a jelen körülmények között a közjogi jogosítványok megosztását jelentené a központi és a helyi parlamentek között, vagyis az „egyetlen és kizárólagos államterület uralmát felváltja a területek pluralizmusa.” Szerinte ilyen módon lehetne legjobban kihasználni Erdély jellegzetességéből különbözőségét, és a térséget az egész ország modernizáló motorjává tenni. A cikk írásának idején nyilvánvalóan még senki nem gondolhatta, hogy az integrációs tárgyalások az EU-val és a NATO-val ennyire gyorsan révbe érnek és előbbihez már 2002-ben, utóbbihoz 2004-ben csatlakozhat keleti szomszédunk anélkül, hogy Erdély a folyamatban különleges szerepet, vagy bárminemű kivételes jogállást kapott volna. Érdekes lehetne annak vizsgálata is, hogy Huntington eredeti térképei, amelyek a nyugati civilizáció határát még nem az országhatárokat helyezték, a jelenleg fellelhető internetes elérhetőségükön mikor, hogyan és milyen hatásra változtak meg.

Molnár vitaindító cikke után érdekes és meglehetősen heves vita robbant ki a *Magyar Kisebbség*, illetve a *Beszélő* hasábjain magyarországi, erdélyi magyar és román hozzászólók tollából Molnárnak az Erdéllyel kapcsolatos elképzelései, de nem utolsó sorban Huntingtonra alapozott nézetei okán is. Vessünk egy pillantást a vita legjelentősebb hozzászólásaira. A huntingtoni paradigma mentén a helyzet újraértelmezésére buzdít *András Péter*, bár hozzáteszi, hogy a multinacionális entitások megjelenése révén, melyek befolyásolni képesek a nemzetközi folyamatokat, az európai integráció más erővonalak mentén is halad. Molnár autonómiával kapcsolatos felvetéseivel szemben szkeptikus álláspontot képvisel.¹³ *Borbély Imre* egyetért Molnárral (és Huntingtongal), hogy a transzilvanizmus a magyar katolikus és protestáns hatás terméke, de nem lát olyan erőt, illetve motivációt, amely Romániát arra készítené, hogy ezt a nyugatias gondolkodásmódot felhasználja.¹⁴ Az esetleges végkifejlet latolgatásakor gyakorlatiasan lehetőséget ad – a többi, esetlegesen a magyar kisebbségnek kedvezőbb végkifejlet említése mellett -- az azóta is alkalmazott variációnak: „lassú elrománosítás, a valós megoldásokat lebegtető román politikum halogató taktikájával párhuzamban a tömbmagyar területek etnikai adottságainak mesterséges megváltoztatása és a szórvány lassú elcsángósítása.”

Bakk Miklós úgy látja, hogy a huntingtoni civilizációs teóriába alapvetően beilleszthetőek az európai és romániai események és politikai változások, ugyanakkor említ olyan kritikai szempontokat, melyek ezen paradigmákat árnyalják,

¹³ András Péter: Hozzászólás Molnár Gusztáv vitaindítójához. *Magyar Kisebbség*, 1 (1998)

¹⁴ Borbély Imre: Az erdélyi kérdés magyar szempontból. *Magyar Kisebbség*, 1 (1998)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

illetve más megvilágításba helyezik.¹⁵ Először is Josef Joffe-ra hivatkozva kritizálja a szerinte leegyszerűsített és apokaliptikusan ábrázolt szembenállást, mely véleménye szerint egyáltalán nem olyan drámai, mint azt Huntington leírta és nem is fenyeget szükségszerű összecsapással. Felveti azt is, hogy a civilizációs különbségek és szembenállások nem csak a jelenben erősödtek fel, hanem mindig is léteztek a kultúrák között. Szintén Joffe-t idézve említi azt a szempontot is, hogy sok esetben az adott civilizációkon belül sokkal nagyobb konfliktusok feszülnek, mint bizonyos esetekben közöttük. Szintén Huntington bírálataként említi meg, hogy Európa pusztán a Nyugatra szűkítve jelenik meg a paradigmában, holott az ortodoxia, az iszlám éppúgy a sokszólamú kontinens sajátja. Mindezekből azt szűri le, hogy az esetleges jelenségekből nem lehet egyértelműen arra következtetni, egyik-vagy másik déli, illetve balkáni ország valójában mely okok miatt nem csatlakozik gyorsabb ütemben a nyugati országokhoz: civilizációs hatás, egyszerű gazdasági elmaradottság, vagy éppen a térség téves nyugati kezelése okán. Az Erdélyen keresztül húzódó huntingtoni civilizációs határt kettős természetűnek tartja, geopolitikainak és szocio-kulturális jellegűnek. Úgy véli, ezek felszámolása elengedhetetlen lesz a nyugati integráció felé vezető úton.

Bíró Béla alapvetően elutasítja Huntington téziséét, állítva, hogy a civilizáció terminusának használata nem kellően definiált.¹⁶ A világ olyan krízishelyzetek előtt áll, amelyek megoldását csak nehezítik a megosztottságot hangsúlyozó tézisek.

A vitához szintén hozzászóló Fábíán Ernő alapvetően egyetért a civilizációs különbségek paradigmájával, sőt kimondottan hangsúlyosnak és alapvetőnek gondolja azokat.¹⁷ Történelmi példákkal igyekszik igazolni a civilizációs diverzitást a nyugat és a balkáni országok között, hozzátéve, hogy az autonómia biztosíthatja a kisebbségek számára a szükséges fejlődési teret és lehetőséget.

A máltai csúcstalálkozótól vezetni végig az európai eseményeket Lengyel László, betekintést adva a nagyhatalmi lépések motivációiba is.¹⁸ Az integráció állomásait sorra véve egyértelműen és határozottan tagadja, hogy bármiféle civilizációs, vagy kulturális választóvonal közrejátszana a szövetségi rendszerek bővítési folyamatában. Nem zárja ki az önkényességet, de a determinizmust igen: „Hagyjuk a civilizációs álmokat és mélabút. Rooseveltt, Churchill és Sztálin se ezen az alapon helyezték maguk elé Európa térképét Jaltában. Clinton határhúzó szenedvénye nem civilizációs mentálitások közé húzott vonalat. Nem azért jelölte vastag vonallal Európa határát Ártánd és Nagyvárad, Tornyosnémeti és Kassa, Barcs és Vitrovia közé, mert ez két civilizáció határa, hanem azért, mert az amerikai és az európai tőke, illetve biztonsági rendszer itt jelezte a végpontot.”

Antonela Capelle-Pogăcean meglátása alapján a magyar kisebbség kulturális jellemvonásai az egész román társadalomra hatnak, azonban ezek eredete a kölcsönhatásban keresendő, mivel önálló transzilvániai identitás csen.¹⁹ Huntington elméletét nem tartja egyetemes kulcsnak a jelen, vagy jövő megértéséhez. A befolyást valamilyen szinten lehetségesnek tartja, de nem valószínűsíti, hogy az európai integráció a huntingtoni civilizációs limes mentén történne. Hasonlóképpen vitatja magának a nyugati civilizációnak az egységét is, megkülönböztetve atlanti és nyugat-európai arculatot. Molnár álláspontját kevésbé tartja ridegnek Romániára vonatkoztatva, mint Huntingtonét, mivel a harvardi professzor gyakorlatilag lehetetlennek ítélte egy ország nyugatosodását. Molnár további erényének tartja, hogy az állam jövőjéről való gondolkodás végre megszabadult a nemzetiségi ellentétek befolyásától.

¹⁵ Bakk Miklós: Románia és Közép-Európa - két kiegészítés. Magyar Kisebbség, 1 (1998)

¹⁶ Bíró Béla: Inkompatibilitás vagy csupán másság? Magyar Kisebbség, 1 (1998)

¹⁷ Fábíán Ernő: Észrevételek az erdélyi kérdéstről. Magyar Kisebbség, 1 (1998)

¹⁸ Lengyel László: Az európai civilizáció és határai. Magyar Kisebbség, 1 (1998)

¹⁹ Antonela Capelle-Pogăcean: Észrevételek Molnár Gusztáv Az erdélyi kérdés című tanulmánya kapcsán. Magyar Kisebbség, 1 (1998)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Takács Ferenc pragmatikus szempontból elemzi a kérdés aspektusait, sorra véve a lehetséges integrációs esélyeket.²⁰ Molnár (ezen belül Huntington) felvetéseit is ebből a nézőpontból tárgyalva. Hozzá hasonlóan Tóth Sándor sem tesz hozzá érdemben a vitához, elsősorban a Molnár által előadottakra reflektál további példákkal.

A *Beszélőben* reagál Molnár ott is megjelent cikkére Gergely András.²¹ Elvileg egyetért a szerzővel abban, hogy egyes tartományok önállósodhatnak és közeledhetnek a Nyugathoz, de alapvetően naivitásnak tartja, hogy ennek a fejlődésnek a hatalom teret engedne, s ezért a térségről alkotott képe jóval pesszimistább. Az államok uralkodó rendszerei nem engedik, hogy a történelmi tendenciák „logikus” fejlődése érvényesüljön. Ezt úgy indokolja, hogy a nemzetiségek pont a kedvezőbb lehetőségekkel rendelkező régiókat lakják (véleménye szerint Szlovákiában is ez a helyzet), ami pedig erősíti a regionalizmus elleni, az időbeli fáziskésésből fakadóan még méltányolható patrióta ellenszenvet, sőt időnként azt nacionalizmussá fokozza. Úgy gondolja, valamilyen progresszió megindul majd, amiben a nemzetiségeknek a Németh László óta emlegetett „hídszerep” juthat. Egy erős, gazdag, demokratikus, de katonailag gyenge Magyarország ugyancsak játszhat közvetítő szerepet, aminek megállapítása, ahogy Gergely kihangsúlyozza, nem jelenti regionális hatalmi igény bejelentését vagy sovinizmust.

A román *Sorin Mitu* is a *Beszélőben* fogalmazza meg észrevételeit az általa rendkívül érdekesnek talált Molnár cikkel kapcsolatban.²² Védelmébe veszi a magyar szerzőt, aki Huntingtonnal ellentétben nem hangsúlyozta a keleti és nyugati összebékíthetetlenségét, és ezzel vitatta volna Románia területi egységének lehetőségességét, hanem a különálló adottságú egységek közös jövőjére helyezte a hangsúlyt. Mitu a későbbiekben Erdély történetére koncentrálna, alaposan elemzi a román „eredetmítoszt” és arra a következtetésre jut, hogy Erdély a magyarok tudatában és Transylvánia a románok felfogásában különleges szerepet tölt be, de mindkettő csak mítosz, a régió nem különbözik Románia egyéb vidékeitől, ezért a terület autonómiája nem épülne valós alapokra, és így csak vágyalom maradhat.

Szabó Miklós Molnár hozzáállását kárhóztatja, ugyanúgy felelőtlennek értékelve azt, mint a magyar külpolitika pro-horvát álláspontját, mivel nagy lélekszámú magyar kisebbség is Szerbiában található.²³ Egy új nagy magyar birodalmat lát a gondolatban, amely német nagybirodalmi érdekek mellett jönne létre, CSU segédlettel. „Magyarországot határain csak kicsit érintette meg a volt Jugoszlávia beháborújába való belesodródás lehetősége, s máris nyilvánvalóvá lett, hogy a szomszédok felbomlása számunkra nem esély, hanem veszély. Haszon nem várható tőle, viszont katasztrófa származhat belőle.” Úgy véli, nem sok várható attól a szemlélettől sem, amely a poszt-népi-demokratikus régiót szétválasztaná nyugati keresztény „élenjáró” országokra és ortodox Balkánra. A Nyugat számára a volt Szovjetunió és a Nyugat közötti elterülő köztér terület egy régió, amelyet együttesen kell kezelnie. Az egész térségre kell kialakítania azt a technikát, amelynek segítségével a térség „cordon sanitaire”, azaz káros hatásokat elszigetelő egészségügyi övezet lesz, nem veszélyforrás.

Egy másik folyóiratban, a *Tér és Társadalomban*, publikáló Bartke István a globalizáció szemszögéből indul ki.²⁴ Azt a kérdést teszi fel Huntington civilizációs antagonizmus tézisére reflektálva, hogy a globalizáció átterjedhet-e a kulturális szférára, ezt lehet-e pragmatikusan igazolni, létezhet-e békés együttélés a kultúrák között, illetve elképzelhető-e közöttük valamiféle közeledés. Az általa ajánlott „háttér modell” alkalmazásával sematizálva leírható a szociális élet felépülése és fő alkotóelemei, illetve ezen alkotóelemek közötti vertikális és horizontális kapcsolatok. Úgy véli, a szociális élet változásait a vertikális kapcsolatok térben meghatározott speciális karakterisztikumai befolyásolják. Adott esetben vallási és polgári alapelvek szintén hatással lehetnek a gazdasági viselkedésre és fejlődésre. Az értékrendek és vallásos nézetek

²⁰ Takács Ferenc: Mérsékelt magyar optimizmus a XX. század végén. *Magyar Kisebbség*, 1 (1998)

²¹ Gergely András: Régiók vagy államok Közép-Európája? *Beszélő Hetilap*, 19 (1998)

²² Sorin Mitu: Illúziók és valóság Erdélyben. *Beszélő Folyóirat*, 8-9. (1998)

²³ Szabó Miklós: A Habsburg–Nagy-Magyar birodalom. *Beszélő Hetilap*, 17 (1998)

²⁴ Bartke István: A globalizáció regionális vetületei. *Tér és Társadalom* 4 (1999) 1-16. pp.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

területi differencializálódásával a továbbiakban is számolni kell. A különböző eszmerendszerek közeledése a jelenben nem tapasztalható és nem is várható a jövőben. Bartke alapvetően nem osztja a huntingtoni civilizációs nézetet, amikor megállapítja, hogy a gazdaság, elsősorban a tömegtermelés globalizációja megteremti a kedvező feltételeket a különböző szellemi kultúrák egymás mellett éléséhez, mindazonáltal idegen ideológiák egyes országokra, vagy csoportokra kényszerítése társadalmi feszültségekhez vezethet és lassíthatja a gazdasági fejlődést.

A *Beszélőben* és a *Magyar Kisebbségben* lezajlott vitához szól hozzá Grüber Károly szintén a *Tér és Társadalom* hasábjain.²⁵ Lengyel Lászlóval vitatkozva megjegyzi, hogy a regionális fejlődés nem etnikumok feletti Erdélyben, illetve sosem volt az, mivel mindig az alárendeltségben levő kisebbség ideológiai háttérét képezte.

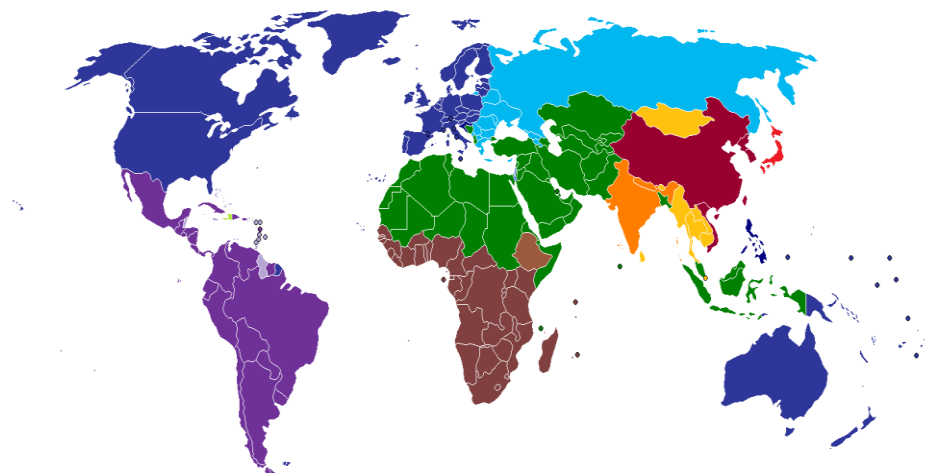
A vitát Molnár Gusztáv zárja le 1999-es cikkében. Immár letisztultabban érvel Erdély különleges szerepe mellett. Továbbra is kiáll a huntingtoni civilizációs nézet mellett, és hozzáteszi, a 19. század közepén civilizációs váltás vette kezdetét Romániában, amely azonban nem zajlik problémamentesen, éppen ahogy Huntington állította, hanem egy meghasonlott ország alakul ki. „Azok a politikusok, akik önhittségükben azt képzelik, hogy alapvetően átalakíthatják társadalmuk kultúráját, bukásra vannak ítélve. Miközben bevezethetik a nyugati kultúra számos elemét, képtelenek folyamatosan elfojtani vagy felszámolni eredendő kultúrájuk lényegi elemeit. Ugyanakkor, ha a nyugati vírus egyszer beleveszi magát egy másik társadalomba, nagyon nehéz kiirtani onnan. A vírus nem tágít, de azért nem halálos. A páciens életben marad, de már sohasem lesz egészséges. A politikai vezetők képesek lehetnek történelmet csinálni, de nem menekülhetnek a történelem elől. Meghasonlott országokat hoznak létre, nem teremtenek nyugati társadalmakat. Kulturális szkizofréniával fertőzik meg országukat, mely annak folyamatos és meghatározó jellemzőjévé válik.” Ahogy az integrációs folyamat történéseit már ismerjük, az események nem Molnárt igazolták, a regionális autonómia, vagy éppen a devolúció sem jelent meg Románia politikai rendszerében, sőt inkább Huntington elméletét illusztráló, és az interneten elérhető térképek módosultak, igazodva az aktuális országhatárokhoz.²⁶

²⁵ Grüber Károly: Románia a régiók Európájában. Van-e esélye a romániai devolúciónak illetve az erdélyi regionális kormányzati szervezetek létrehozásának? *Tér és Társadalom* 1 (2000) 145-162. p.

²⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/File:Civilizations_map.png utolsó megtekintés: 2013 április 3.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

2. ábra. A Huntington által megkülönböztetett civilizációk 2013-ban a wikipedia.org oldalon: lila: Latin-amerikai; kék: Nyugati; zöld: Iszlám; sárga: Buddhista; narancs: Hindu; vörösarna: Kínai; barna: Afrikai; világoskék: Ortodox; piros: Japán. Világosan látszik, hogy sem Erdély, sem a Vajdaság nem tartozik már a Nyugati civilizációhoz. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Civilizations_map.png

Erdély kérdésében könnyen lehet, hogy a civilizációs paradigma valóban nem lesz releváns a jövőben sem, az idő múlása és a magyarság ottani fogyása is ezt valószínűsíti, mindazonáltal a Balkánra vonatkozó hosszú távú következtetések levonása, ahogy már a munka elején is utalás történt a témára, véleményem szerint, elhamarkodott lenne.²⁷

TOVÁBBI KOMMENTÁROK

Visszafogott és lényegre törő elemzést kapunk Szabó A. Ferenc²⁸ től a *Hadtudományban*, aki felismeri Huntington paradigmájának jelentőségét, bár nyilvánvalóan látja a részletekben rejlő kidolgozatlanságokat, sőt esetenként a pontatlanságokat, amikre szakszerű tárgyilagossággal mutat rá. Megfelelően láttatja az atomfegyverek proliferációjának problematikáját is, megállapítása 2013 áprilisának elején az Észak-Koreával kapcsolatosan kibontakozó krízishelyzet kapcsán is megállja a helyét: „Az atom- és hidrogénfegyver előállítás ma már nem technikai probléma. Egy antidemokratikus rendszer vagy egy mégoly szegény, de méreteiben nagy állam összpórolhatja rá a pénzt, még hordozórakétákat is telepíthet, de a jelenleg hadrendben álló nyugati kapacitást meg sem közelítheti. Zavart kelthet, de világháborút nem kezdeményezhet egyik újabb atomhatalom sem. Jogosan figyelmeztet azonban a könyv írója arra, hogy a termonukleáris fegyverek természetéből következően felhasználásuk ab ovo globális következményekkel jár. Ezért van a prevenciónak - ami az atomfegyverek további elterjedését kívánja megelőzni - olyan nagy jelentősége. A világhelyzet ezen a téren nagyon bonyolult.”

²⁷ A pénzügyi válság jelentette kihívások és a rájuk adott válaszok által elindított változások iránya fogja megmondani, egyértelműen cáfolni, vagy igazolni Huntington tézisét a balkáni államok vonatkozásában.

²⁸ Szabó A. Ferenc: Világpolitika.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.

6. évfolyam 1. szám

Mező Ferenc a Huntington civilizációs elméletét a kultúrföldrajz szempontjából igyekszik elemezni.²⁹ Úgy véli, az elmélet a Nyugat elbizonytalanodásának kifejezője, és amely tulajdonképpen nem más, mint folyamatos különböző formájú konfliktusok elővételezése. Mező követi Ehlerz³⁰ véleményét, mely szerint a huntingtoni elmélet civilizáció meghatározása és a létező civilizációs góccok kijelölése földrajzilag szinte megegyezik Kolbnak³¹ a „kultúrföldrészek följajza” elnevezésű teóriájával. Ebben egy kultúrföldrész legalább szubkontinentális nagyságú, önálló eredettel bír, önálló társadalmi és szellemi renddel és történelemmel rendelkezik. Ugyanakkor Kolbnál még hiányzik a geopolitikai értelmezés, ami Huntingtont a civilizációs konfliktusok irányába segítette. Ugyanakkor mindkét megközelítés hiányosságának tartja, hogy a modern államok lehatárolódása nem esik egybe a népek elterjedésével. Egy új megközelítésre van szerinte szükség, amit egyrészt a globalizáció, másrészt a fragmentáció biztosíthat: a kritikai vagy posztmodern geopolitika. Mező úgy látja, hogy a 20. század utolsó évtizedeiben egy olyan új globalizált pénzügyi, ipari, információs, kulturális világ van kialakulóban, amely a totalitás teljes hiányával, a tradíciók eltörlésével, a területek megszűnésével jellemezhető. A leegyszerűsítések már nem érvényesek, hanem az egyes képződményeken belüli érdekütközések ellentmondásosságát kell vizsgálni. Például az iszlám kultúrtéren belül sokrétegű differenciáltság mutatható ki. A kultúrák kölcsönhatására és együttműködésére adott válasza is különbözik Huntingtonétól. Mező elképzelhetőnek véli a tiszteleten alapuló kommunikációt, amely szerinte a globalizációt is könnyebben elfogadhatóvá teszi a többi kultúra számára is.

Bereznay András tollából is a szokástól eltérő Huntington elemzést kapunk.³² A mainstream áramlatokba nem sorolható Londonban élő kutató a 'Civilizációk Harcát' az egységre való törekvés különböző megközelítéseiben látja. Véleménye szerint a Nyugat és a Szovjetunió szembeállása csak látszólag volt ideológiai. Sokkal inkább azt a kétféle évezredekre visszamenő tradíciót testesítették meg, amellyel a civilizációk az egység kérdéséhez viszonyultak. Hasonlóképpen Huntington szemére veti, hogy a történeti referenciák ellenére a civilizációs ellentéteket elsősorban a jövőbe vetíti és nem tanulmányozta azokat évezredek múltjukra visszamenőleg. Ugyanakkor elismerőleg szól arról, hogy a civilizáció, mint történelmi és politikai egység, Bereznay véleménye szerint, először került a figyelem homlokterébe. Meglátása szerint már a történelem kezdetétől fogva két teljesen szembenálló civilizációs forma fejlődött ki. Az egyik, amit ő 'ázsia-inak'³³ nevez, a folytonos növekedést tartotta fő céljának, újabb és újabb szomszéd államok meghódításával. Az így rendelkezésre álló bázissal – emberanyag és nyersanyagforrások tekintetében – újabb hódításokkal igyekszik majd területét növelni, míg nem végül elérkezik az egész világ meghódításához.

Mivel azonban, állítja Bereznay, ez teljes kizárólagosságot igényelne, ami pedig szemben áll az emberi komplexitással, ezért minden ilyen kísérlet eleve kudarcra van ítélve. Ugyanakkor, ha egy pillantást vetünk Ázsia történetére, mégis azt láthatjuk, hogy valamennyi felemelkedő birodalom erősen centralizált szellemben igyekezett más államokat maga alá gyűrni, hogy hanyatlása és megsemmisülése után egy hasonlóan építkező és felfogású despotizmus foglalja el a helyét. Ezzel a civilizációs formával ellentétben a szerző a görög városállamoktól kezdődően egy más megközelítést különböztet meg. Itt is egymással versengve fejlődő államok alakultak ki, azonban terjeszkedésük sosem vált kizárólagossá, a másik létének elfogadása és valamilyen fajta együttműködés a civilizáció jellemzőjévé vált. Civilizációjuk egysége nem politikai egységre épült, hanem a független résztvevők által képviselt értékek közösségén alapult. Tanulmánya további részében a szerző elemzi a Nyugat és Kelet fejlődését. Részletesen megvizsgálja a két kultúra által bejárt utat a történelem során. A Római birodalmat, mely bár az akkori világ feletti uralomra törekedett, a görög hagyományokon nyugvónak tartja, mivel a hódítások nyomán létrejövő egységek autonómia és egymás mellé rendeltség jellemezte. Bukásakor, a

²⁹ Mező Ferenc: Samuel P. Huntington elmélete és a kultúrföldrajz. *Tér és Társadalom* 4 (1998) pp. 91-104.

³⁰ Ehlers, E.: Kulturkreise - Kulturerdteile, Clash of civilizations. *Geographische Rundschau*. 6. (1996) pp. 338-344.

³¹ Kolb, A.: *Die Geographie und die Kulturerdteile*. Hermann von Wissmann—Festschrift. Tübingen. (1962)

³² Bereznay András: Civilizációk – útban a világtársadalom felé. *Földrajzi Értesítő* 4 (1998) pp. 577-589.

³³ Nem feltétlenül származik Ázsiából.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

romjain kialakuló két birodalom közül, az alapvetően görög gyökerek ellenére az egyik – előbb a Bizánci, majd az ennek örököséiként megjelenő Oroszország is ismét csak az 'ázsiai' jellemvonásokat hordozta magán. Bereznai ehhez hasonlóan a kommunizmus karakterisztikumai között is a keleti kizárólagosságot, birodalom központúságot véli felfedezni.

Jelen cikknek nem célja a fent említettek mélyebb vizsgálata, azonban az elmélet valóban a kezdetektől fogva levezeti az általa azonosított két felfogásmód konfliktusát, sok érdekes és értékes részletet felvillantva, ugyanakkor a Huntingtoni „the West and the Rest” megközelítés szintén tetten érhető gondolatmentében.³⁴

ÖSSZEFOGLALÁS

A fentiekben azokat a magyar nyelven született, vagy megjelent tudományos folyóiratokban és tudományos igényességgel megírt munkákat igyekeztük számba venni³⁵, amelyek Samuel P. Huntington civilizációs paradigmájával foglalkoztak, illetve azt alkalmazták egy sajátosan Magyarországhoz, illetve a magyarsághoz köthető helyzetre. Nyilván a történelmi, földrajzi érintettségéből kifolyólag az angol nyelvű megjelenést követő pár hónap múlva megjelent az első magyarítás, amit legalább négy-öt párhuzamos fordítás követett. A teória széles körű vitát indított el az anyaországban, amibe a határokon túli magyar és idegen ajkú résztvevők is bekapcsolódtak. E vita komoly hasznaként értékelhetjük, hogy a területi autonómia, illetve a devolúció fogalmát segítette elfogadhatóbbá tenni a román közgondolkodás számára, még akkor is ha ez a gyakorlatban nem hozott eredményeket. Végezetül láthattuk, hogy magyar gondolkodók is egyenrangú módon hozzászóltak a témáról kialakult nemzetközi vitához illetve a teória felhasználásával, vagy éppen kritikájával fogalmazták meg saját eredeti elgondolásaikat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- András Péter: Hozzászólás Molnár Gusztáv vitaindítójához. Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Antonela Capelle-Pogăcean: Észrevételek Molnár Gusztáv Az erdélyi kérdés című tanulmánya kapcsán. Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Antonela Capelle-Pogăcean: Etnikai elv és területiség. Beszélő Folyóirat, 8-9. (1998)
- Bakk Miklós: Románia és Közép-Európa - két kiegészítés. Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Bartke István: A globalizáció regionális vetületei. Tér és Társadalom 4 (1999) pp. 1-16.
- Bereznai András: Civilizációk – útban a világtársadalom felé. Földrajzi Értesítő 4 (1998) pp. 577–589.
- Bíró Béla: Inkompatibilitás vagy csupán másság? Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Borbély Imre: Az erdélyi kérdés magyar szempontból. Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Ehlers, E.: Kulturkreise - Kulturerdteile, Clash of civilizations. Geographische Rundschau. 6. (1996) pp. 338-344.
- Fábián Ernő: Észrevételek az erdélyi kérdéstről. Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Gabriel Andreescu: Az "erdélyi kérdéstől" az "európai kérdésig". Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Gabriel Andreescu: Az erdélyi kérdéstől az európai kérdésig. Beszélő Folyóirat, 8-9. (1998)

³⁴ <http://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/thewestandtherest/> utolsó megtekintés: 2013 április 3.

³⁵ A publicisztikákban, a napi sajtóban, illetve az utalások szintjén való előfordulások nagy száma miatt szinte lehetetlen is lenne.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PÉRI Márton

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Gergely András: Régiók vagy államok Közép-Európája? Beszélő Hetilap, 19 (1998)
- Grüber Károly: Románia a régiók Európájában. Van-e esélye a romániai devolúciónak illetve az erdélyi regionális kormányzati szervezetek létrehozásának? Tér és Társadalom 1 (2000) pp. 145-162.
- Huntington Samuel P.: Kultúrák harca? A Hét, 11 (1995), pp. 1-15.
- Huntington, Samuel P.: A civilizációk harcáról (D. Harangozó Aranka fordítása). Magyar napló, 25 (1993) pp. 26-29.
- Huntington, Samuel P.: Civilizációk háborúja? Külpolitika, 3-4 (1995)
- Huntington, Samuel P.: Civilizációk összeütközése, Korunk, 1 (1996) pp. 78-99.
- Huntington, Samuel P.: Világpolitika a XXI. században. Valóság, 7 (1999) pp. 110-113.
- Kolb, A.: Die Geographie und die Kulturerdteile. Hermann von Wissmann—Festschrift. Tübingen. (1962)
- Lengyel László: Az európai civilizáció és határai. Magyar Kisebbség, 1 (1998)
- Mező Ferenc: Samuel P. Huntington elmélete és a kultúrföldrajz. Tér és Társadalom 4 (1998) pp. 91-104.
- Molnár Gusztáv: A NATO-bővítés geopolitikája. Beszélő Folyóirat, 3 (1996)
- Sorin Mitu: Illúziók és valóság Erdélyben. Beszélő Folyóirat, 8-9. (1998)
- Szabó A. Ferenc: Világpolitika a hidegháború után. Hadtudomány, 2 (1999)
- Szabó Miklós: A Habsburg–Nagy-Magyar birodalom. Beszélő Hetilap, 17 (1998)
- Takács Ferenc: Mérsékelt magyar optimizmus a XX. század végén. Magyar Kisebbség, 1 (1998)

A SOKAT VITATOTT „ÁLLAMPOLGÁRSÁG” THE MOST DISPUTED „CITIZENSHIP”

A Magyar Országgyűlés 2010. május 26-án fogadta el a magyar állampolgárságról szóló törvény módosítását. Mi vezetett ezen jogszabály elfogadásához? Mennyiben volt szó szimbolikus gesztusról és mennyiben ténylegesen a magyarságpolitika új eszközrendszerének kialakításáról?

The Hungarian Parliament accepted the modification of the Law about the Hungarian Citizenship on 26th May 2010. What led to the acceptance of this act? How far was it a symbolic gesture and how far was actually an act forming a new system of assets on Hungarian national policy?

A nemzetpolitikáért felelős miniszterelnök-helyettes Dr. Semjén Zsolt 2013. február 4-én tartott sajtótájékoztatóján bejelentette, hogy mára már négyszázezer Magyarországon kívül élő magyar élt a Magyar Parlament által 2010. május 26-án megszavazott könnyített eljárású magyar állampolgárság iránti kérelemmel. Lassan három év telt el a téma alapjául szolgáló a Magyar Országgyűlés által 2010. május 26-án elfogadott magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosítása óta. Mi vezetett ezen jogszabály elfogadásához?

A 2010-es magyar szabályozás lényegében azonos a román (lásd a 1991/21 számú román állampolgársági törvény 10. cikk), a szerb (lásd a 135/2004 i 90/2007 számú szerb állampolgársági törvény) és a szlovák (lásd a 40/1993-as szlovák állampolgárságról szóló törvény) állampolgársági joggal, amelyek szintén a felmenők állampolgársága alapján és az országban tartózkodás kritériuma nélkül teszik lehetővé az állampolgárság felvételét. Ha kevésbé is, de a magyar módosítás hasonló még a horvát és a szlovén szabályozásokra, amelyek az etnikai hovatartozás alapján hasonlóan járnak el.

Kántor Zoltán egy 2005-ös tanulmányában így jellemezte a magyar politikum 1989 utáni e kérdést érintő helyzetét: *„A magyar politika abba a kényes helyzetbe került, hogy egy időben elvi szinten koherens választ kell adnia a határon túli magyarság és a magyarországi kisebbségek jogainak, támogatásának és nem utolsósorban a magyar nemzethez tartozásuk, illetve nem tartozásuk kérdésében.”*¹

A 2010-ben még hatályos 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) leszögezte: *„A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.”* (Alk.6.§.(3).) Ebből, az úgynevezett felelősségi klauzulából Páricsi Viktor már 1993-ban levezethetőnek véli a kettős állampolgárságot: *„Én e szakaszt olyan közvetetten hatályosuló vegyes alkotmányjogi normának tekintem, amelynek „részleges programjellegét” pusztán csak a többségi állam fogadó készsége adja.”*² Más szerzők szerint ez a megfogalmazás nem tartalmaz annál többet, minthogy a köztársaság törődik a magyar kulturális nemzethez tartozó határon túliakkal, de nem hoz létre velük közjogi kapcsolatot és nem teszi őket a magyar politikai közösség tagjává.³ A 2012. január 1-től hatályban lévő Alaptörvény átveszi a régi Alkotmány által használt kifejezéseket,⁴ de egy teljesen új kontextusba helyezi a felelősséget: nem

¹ KÁNTOR Zoltán, Nemzet és legitimitás – a státustörvény és a kettős állampolgárság kapcsán, Balassi Kiadó, Budapest 2005, 224.

² PÁRICSI Viktor, Eretnek vázlat a nemzeti kisebbségek térségünkbeli helyzetének megoldására. In: Jogtudományi Közlöny, 1993. május, 187.

³ MAJTÉNYI Balázs, A nemzetfogalom a magyarországi közjogban és közpolitikai vitákban. In:

http://www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_06/majtenyi_balazs_nemzetfogalom_kozjog_kozpolitika.pdf (2010.09.10.)

⁴ Magyarország Alaptörvénye D. cikk: „Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

érzi, hanem *viseli* a felelősséget, mintegy benne van a folyamatos cselekvésre való önbuzdítás. Ugyan ez a szemlélet fogalmazódik meg már az Alaptörvény Hitvallási részében is, mely hangsúlyosabbá teszi a felelősségvállalás iránti elszántságot.

Véleményem szerint azonban ezt nyugodtan nevezhetjük államcélnek is, természetesen más kérdés, hogy ez a cél milyen stratégiával valósítható meg: a határon túliaknak (külhoniaknak) adott magyar állampolgársággal vagy anélkül.

Az Európai Közösség joga szerint minden tagállam maga határoz arról, hogy kinek ad állampolgárságot és az ezzel járó jogosítványokat. Ezt kifejezetten rögzíti a Maastrichti Szerződéshez csatolt 2. sz. Nyilatkozat a tagállami állampolgárságról.⁵ Az állampolgárság megadása tehát a tagállamok belügye az Unió joga szempontjából, így Magyarország az EU-hoz való csatlakozás feltételei között nem szerepelt, az hogy a magyar állampolgárok száma a jövőben nem növekedhet,⁶ így ilyen szempontból a határon túliak úgymond „tömeges” honosítása nem mond ellent az EU-s jognak.

Azt, hogy a kettős állampolgárság kérdése mikor és hogyan került a magyar politikai és közéleti palettára igencsak fontos tudni. Csak említésként hadd jelenjen itt meg, hogy a kilencvenes évek közepén már szerepelt ez a kérdés a Magyarok Világszövetsége és a Vajdasági Magyar Demokrata Párt programjában. Bárdi Nándor tanulmányában megemlíti, hogy 1989-ben a rendszerváltás programjában, mely az SZDSZ első pártprogramja, már tárgyalták ezt a kérdést és azt is, hogy például a RMDSZ 1993-ban nem vette bele kongresszusi programjába.⁷ A 2010-ben módosított állampolgársági véget vet annak a kettős megkülönböztetésnek, amelyet az eddigi állampolgársági törvény vérségi alapon tett egy Egyesült Államokban élő magyar, illetve egy határon túl élő magyar között, noha a különbség éppen az volt, hogy az utóbbi soha nem költözött el a lakóhelyéről, mégis az előbbi volt jogosult arra, hogy az állampolgárságot megszerezze.

Mennyiben van szó szimbolikus gesztusról és mennyiben ténylegesen a magyarságpolitika új eszközrendszerének kialakításáról,⁸ azaz az autonómia törekvések további feltétlen támogatásáról? Ezen gesztus által került a határon túli magyarság egy szorosabb viszonyba, jogviszonyba az anyaországgal.

NEMZET – POLITIKA

Európában alig találunk olyan államot, amely ne nemzeti alapon szerveződne, tehát minden állam folytat valamilyen nemzetpolitikát. A nemzetállam azon tipikus jellemzője, hogy az állam azonosítható egy nemzettel kissé problematikus, tekintve a nemzetek heterogenitását. Az igazi problémával akkor szembesülünk, amikor egy nemzetállamban egy másik nemzeti kisebbséggel találkozunk, akik szintén állampolgárok, de más nyelvet használnak és más szokásokat követnek, eltérően a többségi nemzettől. Példáért nem kell messze mennünk, elég Magyarország bármelyik határáig elmenni, hiszen minden irányban, legyünk bármely szomszédos ország területén, jelentős számú magyar kisebbséggel találkozunk, de ugyan ez vonatkozik a Magyarországon élő nemzetiségekre. A 21. századi nemzetállam, amely a politikai nemzet keretén belül az etnokulturális semlegesség látszatát igyekszik fenntartani, a gyakorlatban nemegyszer valamilyen etnikum érdekeit képviseli. A demokratikus államok többsége kialakít egy olyan politikai nemzetkonceptiót, mely valamennyi állampolgárára vonatkozhat. Általában emellett használja a kulturális nemzet fogalmát is, például a politikai közösségbe történő felvétel szabályozásakor, a határon túl élők támogatásakor vagy a nemzeti és etnikai kisebbségek

⁵ „A konferencia kijelenti, hogy az Európai Közösséget létrehozó szerződésben a tagállamok állampolgáira történő utalás esetén azt a kérdést, hogy egyes személy rendelkezik-e valamely tagállam állampolgárságával, kizárólag az érintett állam nemzeti joga alapján kell eldönteni.”

⁶ ÓDOR Bálint (Szerk.), A területi, személyi autonómia és a kettős állampolgárság gyakorlata az Európai Unióban – Az európai szintű kisebbségvédelem kiépítésének lehetőségei, Kiadja az Országgyűlés Hivatala, Budapest 2005, 25.

⁷ BÁRDI Nándor, A „mumusok” és a „kék madár”. In: Haris T. Csaba (Szerk.), Magyar külpolitika az Európai Unióban, Manfred Wörner Alapítvány, Konferencia, 2005, 34.

⁸ Ez a kérdés vetődött fel Bárdi Nándorban a státustörvénnyel kapcsolatban, melyet a mostani helyzetre vonatkozóan is feltehetünk. Lásd. BÁRDI Nándor, Tény és való – A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 2004, 171.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

külön jogainak említésekor.⁹ Ha jól megnézzünk jogrendszerünket, nem találunk benne olyan definíciót, mely meghatározná az egyén nemzeti hovatartozást. A jog csupán azt határozhatja meg, hogy adott esetben ki a magyar állampolgár, kik azok a személyek, akikre nézve a magyar állam főhatalmi jogosítványait gyakorolhatja.¹⁰

Nem újdonság azt mondani, hogy Magyarország nemzet-felfogása, maga a nemzetpolitika folyamatos jelentésváltozáson ment és megy át. Kérdés az is, hogy az I. és II. világháború következményeként elcsatolt magyar területeken élő magyarok, milyen értelemben tartoznak a magyar államhoz? Állampolgárként nem tartoznak már Magyarországhoz, hiszen a két világháborút lezáró döntések alapján más-más állam állampolgáraivá váltak, holott etnikulturális értelemben magyarok, mert az államhoz tartozás és a nemzethez tartozás két különböző dolog. Az államhoz való tartozás magával vonja az állampolgári jogokat és kötelezéseket vice versa, de ugyanakkor ezt a nemzethez tartozásnál nem mondhatjuk el.¹¹ Egy nemzethez való tartozás nem feltételezi semmilyen jogviszony meglétét, de az állampolgársági törvények története azt mutatja, hogy az államok kedvezményesebb elbírálásban részesítik az illető állam tituláris nemzetéhez tartozókat.¹²

Az állampolgárság megszerzéséhez – az elmúlt két évszázad során kifejlődött polgári jogrendszer alapján – kétféle módon lehet hozzájutni: a) származás vagy b) a születési hely alapján. Jelenleg Magyarországon elsődlegesen a *ius sanguinis*, másodlagosan a *ius soli* elve érvényesül. A területen születéssel keletkezett állampolgárság vélelmezett állampolgárság, mely megdől a vér szerinti szülők ismertté válásával. Ebből tehát az következik, hogy a határon túl élő magyarok közvetlen, illetve közvetett leszármaztatás alapján éppen olyan jogosultak a magyar állampolgárságra, mint az anyaország területén élők. A határon túli magyarság nyelvi, szellemi, kulturális értelemben egyébként is részei a magyar nemzetnek, de ezzel a lépéssel szorosabbra köthető a kötelék immár közjogi értelemben is.

Itt jelentős problémát jelent, hogy a magyar nemzet és a magyar állam területi határa nem esik egybe, ezért a nemzetépítő (kisebbség és magyarságpolitikai) logikák ütköznek az államszervező logikákkal.

Európában nem ismeretlen az állam határain kívül élő nemzetársak kedvezményes honosítása, valamint a kettős állampolgárság intézménye sem új keletű dolog, mert egyszerűen csak a természetes vándorlás, a mobilitás és az eltérő állampolgársági szabályozás következménye. Gondoljunk csak Romániára és Horvátországra, ahol kedvezményesen honosítják a külföldön élő nemzetársakat. Ez a fajta kedvezményezés azonban nem diszkriminatív, hiszen minden állam alkalmaz kedvezményeket etnikai, kulturális vagy nyelvi alapon. Szomszédállamaink közül egyedül csak Ukrajna nem fogadja el a kettős állampolgárság jogintézményét.

Ha alkotmányjogi kontextusba helyezzük a kérdést, az első, amit el kell mondanunk az, hogy az államhoz való tartozás, az állampolgárság egy alapjog,¹³ melyet joggal nevezhetünk az egyik legfontosabb alapjognak, főleg amikor szabadságjogokról vagy jogegyenlőségről beszélünk.¹⁴ A belső jog, amely a nemzetközi joggal ellentétben az állampolgárság megszerzéséről nem elvi lehetőségként, hanem jogintézményként rendelkezik, az állampolgárság megszerzéséhez való jogot alanyi jogként nem ismeri el, mert az szuverén állami akarat függvénye. Az alkotmányjog szaknyelvében az állam, saját lakosságaként, a polgárait állampolgároknak nevezi – más államok polgárait külföldinek, az állampolgárság nélkülieket pedig hontalannak –, akiknek különféle egyéni és kollektív jogai lehetnek.

⁹ KÁNTOR Zoltán–MAJTÉNYI Balázs, A „kettős állampolgárság” kérdése – közpolitikai és közjogi érvek és ellenérvek. In: Bodó Barna (Szerk.), Romániai Magyar Évkönyv 2004-2005, 213.

¹⁰ KÁNTOR, 2005: 229.

¹¹ Lásd. LINZ, Juan, Nemzetépítés és államépítés. In: Magyar Kisebbség 3 (2002), 159.

¹² KÁNTOR, 2005: 226.

¹³ Az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény, 1997., 4. cikk.

¹⁴ TALPAI Lóránt, A kettős állampolgárság lehetősége különböző szempontok alapján. In: Kisebbség Kutatás, 2010. 1. szám, 19.

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

VISSZATEKINTÉS: AZ ELMÚLT 20 ÉV A KÉRDÉS SZEMSZÖGÉBŐL

A rendszerváltáskor demokratikusan megválasztott Országgyűlésben, a kormányprogram vitáján már felmerült, hogy el kell távolítani a magyar állampolgárság felvételének útjából a még meglévő jogi akadályokat.¹⁵ Két törvény is született 1990-ben, mely arra volt hivatott, hogy a magyar állampolgárságtól megfosztó határozatok hatályát megszüntesse.¹⁶

Az 1993-ban elfogadott új állampolgársági törvény, majd annak módosítása feletti vitában az egyik fő témakör a külföldön élő magyarság a hazához fűződő kapcsolatának jogi eszközökkel való rendezése volt, a másik a honosítás feltételeinek a megszigorítása.

A rendszerváltást követő első évtizedet a határon túli támogatáspolitikai szemszögéből következőképpen jellemezhetjük. Míg az Antall-kormány 1990 után kiépítette a Határon Túli Magyarok Hivatalát, melyet nyugodtan nevezhetünk a határon túli támogatáspolitikai első intézményének, addig a Horn-kormány inkább a személyes és alkotmányos felelősségre építette retorikáját és nem történelmi vagy nemzeti küldetésnek tekintette a határon túli magyarság ügyét. Beindította a határon túli támogatásokat, létrehozta az Illyés Közalapítványt. Ezt a korszakot a határon túli magyar intézmények rohamos revitalizációja és az intézményteremtési láz jellemezte. Majd 1994-től elindult a támogatáspolitikai „társadalmisítása” az előkuratóriumok, ösztöndíjtanács, szakmai zsűriek létrehozásával, melyek egyszerre kívántak politikai és szakmai legitimitást adni a döntéseknek. Tehát az Antall-kormány gyakran jó szándékú volt, de a nemzetközi realitásokkal kellően nem számoló kedvezményezéseivel szemben ezt a kormányzatot a magyarságpolitikában a konkrétságra és a pragmatizmusra való törekvés jellemezte.¹⁷

Az első Fidesz-kormány a határon túli magyarság problémakörét nem, mint teherként, hanem mint természetes adottságot fogta fel. A Fidesz számára ez a kérdés törzstémának számított, melynek sikeressége az ellenzék válaszképességének is betudható. A szomszédos államokban élő magyarokról szóló 2001. évi LXII. törvényt, ismertebb nevén a státustörvényt a Magyar Országgyűlés 2001. június 19-én fogadta el.¹⁸ Utólag Gyurcsány Ferenc így értékelte e törvényt, utalva a Fideszre: *„Korábban a kettős állampolgárság megadásával kapcsolatos kételyeket megismerhettem. Ezen kételyek pozitív feloldásából született a kedvezménytörvény.”*¹⁹ A státustörvény nyilatkozatháborút eredményezett Magyarország és Románia között, melynek következtében a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok a mélypontra jutottak, és veszélybe kerültek a politikai megbékélés és stratégiai partnerség megteremtésére irányuló 1996 óta tett erőfeszítések eredményei. Romániában úgy tekintettek erre a törvényre, mint ami nyilvánvalóan szembehelezkedett a belső román jogrenddel.²⁰

2004. DECEMBER 5.

A kettős állampolgárság kieszközölésének, azaz az nemzet újraegyesítésének nem titkolt reménye, hogy ettől majd a kisebbségben élő magyarok gondjai varázsűtésre megszűnnek. Ebben reménykedtek a népszavazást támogatók, míg az ellenzők gazdasági összeomlást jósoltak az így már könnyebbé vált bevándorlás következtében. Erről az ellentétéről volt hivatott dönteni „a nép” 2004. december 5-én. A Magyarok Világszövetsége kezdeményezésére a köztársasági

¹⁵ TÓTH Judit, Hogyan vélekednek az állampolgárságról a parlamentben? In: Regio. Kisebbségi Szemle 4. (2004), 37.

¹⁶ Uo. A magyar állampolgárságtól megfosztó határozatok hatályának megszüntetéséről szóló, az 1990. évi XXVII. törvény és a módosításáról rendelkező 1990. évi XXXII. törvény, valamint a 2001. évi XXXII. törvény.

¹⁷ BÁRDI Nándor, A kedvezménytörvény mint támogatáspolitikai lehetőség: segélyezés vagy építkezés? In: KÁNTOR Zoltán (Szerk.) A státustörvény – Előzmények és következmények, Teleki László Alapítvány 2001, 119.

¹⁸ Országgyűlés 306 igen szavazattal, 17 nem ellenében, 8 tartózkodás mellett a törvényjavaslatot elfogadta. – Lásd. Országgyűlési Napló, 2001. június 19.

¹⁹ Országgyűlési Napló, Gyurcsány Ferenc napirenden kívüli felszólalása „Közös felelősségünkről” címmel, (2004. november 15.)

²⁰ LORDACHI, Constantin, A nemzet újrajzolt határai: a magyar „státustörvény” és Románia kettős állampolgárságára vonatkozó politikája a Moldovai Köztársaságban. In: KÁNTOR Zoltán (Szerk.) A státustörvény – Előzmények és következmények, Teleki László Alapítvány 2001, 90.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

elnök népszavazást írt ki a határon túli magyarok számára kedvezményesen megadandó magyar állampolgárságról. A kérdés a következő volt:

„Akarja-e, hogy az Országgyűlés törvényt alkosson arról, hogy kedvezményes honosítással – kérelmére – magyar állampolgárságot kapjon az a magát magyar nemzetiségűnek valló, nem Magyarországon lakó, nem magyar állampolgár, aki magyar nemzetiségét a 2001. évi LXII. tv. 19. § szerinti "Magyar igazolvánnyal" vagy a megalkotandó törvényben meghatározott egyéb módon igazolja?"

A népszavazás az alacsony részvétel miatt eredménytelen volt, mivel sokan távol maradtak a szavazóurnáktól, a szavazásra jogosultak csupán 37%-a vett részt a népszavazáson. Arra azonban senki sem gondolt, hogy a magyar belpolitikai vitákkal sokkal nagyobb sebet ejtettek a határon túli magyaros lelkén, mint magával a népszavazással. A viták, pro és kontrák hevében mindkét oldal szem elől tévesztette a célt, a nemzettársak azonosságtudatának erősítését.

ELEMZÉS

A népszavazás eredménytelen volt ugyan, de azért meg volt a sikere, mert az „igen”-ek győztek. Már csak azért is nevezhetjük sikeresnek a népszavazást, mert így legalább napirendre került a kettős állampolgárság kérdése a Magyar Országgyűlésben. Az eredményességet nem a „nem”-ek gátolták meg, hanem a jogi keretek közé szorultság, mivel főszabályként akkor kötelező erejű a népszavazás, ha az érvényesen szavazó állampolgárok több mint fele, de legalább az összes választópolgár több mint egynegyede a feltett kérdésre azonos választ ad. Az akkor kormányzó pártoknak, ennek fényében kellett volna fellépnie a határon túli magyarokért.

Mit is jelent egyáltalán a népszavazás? A népszavazás a képviseleti demokrácia intézményrendszere, a népszuverenitás gyakorlásának fő formája. A referendum szabályozását vizsgálva három típust különböztethetünk meg, mégpedig az alkotmány által előírt népszavazást, a kormány által kezdeményezett népszavazást, valamint a népi, azaz választópolgári kezdeményezésre indult népszavazást. Mármint, ha nem a Magyarok Világszövetsége kezdeményezi 2003 augusztusában a népszavazást, hanem a kormányzat, lehetséges, hogy teljesen más eredménnyel találjuk szembe magunkat. A más eredmény reménye a típusbeli különbségből, a népszavazás-típusok közötti technikai és szabályozási eltérésekből adódhat. A kormányzat által kezdeményezett népszavazás esetében például a kormány dönt a kérdés megszövegezéséről – ami ebben az esetben valljuk be igen sok vitának adott helyet –, vagy arról, hogy mekkora arányú „igen” szavazat szükséges a javaslat elfogadásához. Talán ez lett volna a megoldás, ha igazi tenni akarás vezérelt kormányt és mindenképpen ki akarta volna kérni a nép véleményét, ezzel is erősítve a demokrácia intézményrendszerét.

A Magyarok Világszövetségének kezdeményezése felbolygatta a politikumot jobb és baloldalon egyaránt, mivel nem lehetett már tovább halogatni a kérdést, színt kellett vallani. A kialakult szituációra frappánsabb összegzést nem írhatok, ezért kénytelen vagyok Bárdi Nándort idézni: *„Kényszerhelyzet, politikai tűzhelyzet áll elő, amikor egy, a kisebbségpolitikában a perifériára került csoport, mint magyarországi társadalmi szervezet, kezdeményezett magyarországi népszavazást egy olyan kérdésben, amelyet a pártok konszenzus hiányában, pártokon belüli egyetértés hiányában, illetve a szülőföldön való maradás elve (a határon túli szlengben: „maradj otthon kiskomám-program”) alapján megkerültek.”²¹*

Azt azonban meg kell említeni, hogy az elmúlt másfél évtizedben számos népi kezdeményezés közül szinte egy sem volt sikeres.²²

²¹ GYÖRGYI Annamária, *„A mumusok és a kékmadár” – Mi történt? Miről beszél(t)ünk?* In: Regio. Kisebbségi Szemle, 2004 (4), 59.

²² DEZSŐ Márta, *Népszavazás és népi kezdeményezés.* In: Kukorelli István (Szerk.), *Alkotmánytan I.*, Osiris Kiadó, Budapest 2007, 175-200.

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

2004. DECEMBER 5. UTÁN

„A népszavazás eredménye sokkoló, de nem tragédia. Javunkra is válik, ha a sokk megtéréshez vezet. Meg kell komolyodnia, meg kell térnie, alázatosságot kell tanulnia, sok illúziótól kell megszabadulnia politikusoknak és értelmiségieknek, közíróknak és médiáknak, pártoknak és egyházaknak, határon innenieknek és határon túliaknak.”²³

A Magyar Állandó Értekezlet Magyarország határain túli tagszervezetei, valamint a meghívott nyugati és tengeren túli magyar szervezetek képviselői 2005. január 6-án és 7-én Szabadkán találkoztak, hogy megtárgyalják a határon túli magyarok kedvezményes honosításáról tartott magyarországi népszavazás eredményét, az azt megelőző eseményeket és egyeztetések álláspontjait. Az értekezleten megdöbbenésüket fejezték ki arról, hogy az állampolgárság ügye pártpolitikai küzdelmek tárgyává vált. Megállapításuk szerint a politikai élet azon szereplői, akik a „nem”-re buzdítottak, kampányukat valótlan állításokra alapozva félrevezették a választópolgárokat. A népszavazás eredménytelen volta ellenére az értekezlet továbbra is vallotta, hogy a magyar nemzet nyelvileg, kulturálisan és történelmileg egy és oszthatatlan, függetlenül a mindenkori magyarországi pártpolitikai akaratától.²⁴

Dr. Dávid Ibolya, az MDF elnöke közleményében üdvözölte a határon túli magyar szervezetek közös tanácskozását Szabadkán, mely reményei szerint arra volt hivatott, hogy betöltse a belföldi politikum felelőtlensége által a magyar nemzetpolitikában hagyott óriási légüres teret. Az MDF vezető politikusa kérte a szabadkai kezdeményezés résztvevőitől, hogy véleményeiket osszák meg a MDF-el, cserében pedig bízhatnak a párt testvéri együttműködésében a létfontosságú nemzetstratégiai kérdéseket illetően.²⁵ A Nemzeti Fórum országgyűlési csoportjának 2005. január 7-ei közleménye szerint minden eszközt bevetnek annak érdekében, hogy a magyar parlamentben szakmai és politikai segítséget nyújtsanak a határon túli magyar szervezetek tevékenységéhez egy új nemzetegyesítés érdekében, kihasználva a nemzetközi kapcsolataikat, valamint Magyarország uniós tagságát.²⁶

Lendvai Ildikó, az MSZP országgyűlési frakciójának vezetője felelőtlennek minősítette a népszavazás kezdeményezőit és annak támogatóit, továbbá a népszavazási eredmény újraszámolását egy 2006-os újraszámolási színjáték főpróbájának nevezte.²⁷

A Gyurcsány-kormány „nem”-et mondott a népszavazásra, de 2005 elején egy nagy törvénycsomagot terjesztett be az idegenrendészeti és állampolgársági jogot érintő változásokról, melyek nem titkolt célja a határon túli magyarok ott-hontartása, a szülőföldön való boldogulás elősegítése volt. A Kormány öt pontban foglalta össze nemzetpolitikájának legfőbb pontjait. Többek közt a Nemzeti Felelősség Program tartalmazta a Szülőföld Programot, mely a határon túli magyarok számára lehetőséget adna versenyképességük fejlesztésére, így segítve a magyar önazonosság megőrzését. Tartalmazta a nemzeti vízum koncepcióját, mely azért került bevezetésre, hogy azok a külföldi állampolgárok, akik a magyar nyelv megőrzése, ápolása, esetleg kulturális, nemzeti önazonosságuk megőrzése végett, a Magyarországon történő családdegysítést kivéve, családi kapcsolatok erősítését tűzték ki célul azok, kilencven napot meghaladóan is folyamatosan tartózkodhassanak Magyarországon. Az előbb említett törvénycsomag is része volt a programnak, melynek keretében sor került a kedvezményes honosítás bevezetésére. A kedvezmények között a lerövidített határidők, a

²³ DOBSZAY László, *A kettős állampolgárságról*, Kézirat, Budapest 2005, 3.

²⁴ A határon túli magyar szervezetek szabadkai tanácskozásának zárónyilatkozata:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_80.html (2010.09.10.)

²⁵ Dávid Ibolya levele Kasza Józsefnek:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_82.html (2010.09.10.)

²⁶ A Nemzeti Fórum országgyűlési csoportjának közleménye:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_79.html (2010.09.10.)

²⁷ Népszavazási eredmény MVSZ színjátékkal:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_81.html (2010.09.10.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

bürokratizmus csökkentése szerepelt, de a Program részét alkotta az integráció és az autonómia támogatása, valamint a kulturális nemzet fogalom kidolgozása és a határon túli magyarság iránti felelősségvállalás alkotmányba foglalása is.²⁸

A könnyített eljárású magyar állampolgárság megadása a határon túli magyarok számára 2009-ben is a parlament elé került. A T/10896 számú törvényjavaslat a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról szól, melynek betervezői Dr. Semjén Zsolt (KDNP), Dr. Simicskó István (KDNP) és Dr. Németh Zsolt (Fidesz) voltak. A törvényt módosító javaslatot 2009. október 12-én nyújtották be és kevesebb, mint egy hónap alatt vissza is vonták (2009. november 3-án). A Népszabadság az okokról kérdezte Dr. Simicskó Istvánt:²⁹ „Azt éreztük, hogy újabb és újabb feltételeket támasztanak. Mi pedig úgy gondoltuk, az idő sürget, jön a költségvetési zárószavazás, aztán a januári parlamenti szünet, utána a kampány. A kettős állampolgárság ne legyen kampánytéma, ez nemzeti ügy! Emlékszünk rá, hogy 2004. december 5. előtt a szocialisták 23 millió román beözönlésével ijesztgették a magyar társadalmat.” Továbbá beszélt arról is, hogy természetesen a javaslatot nem kampányfogásnak szánták és azért vonták vissza, mert „Nem akartuk, hogy ismételtelen kudarcba fulladjon a kettős állampolgárság ügye, hogy olyan helyzet alakuljon ki, mint amelyet a határon túli magyarok már átéltek 2004. december 5. után.” Arról is nyilatkozott, hogy a szakmai előkészítésben az MSZP és az SZDSZ szakértői is részt vettek.

A határon túli magyaroknak adandó magyar állampolgárság kérdésében a fordulópontot a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról szóló T/29 számú törvényjavaslat jelentette, amelyet Orbán Viktor, Semjén Zsolt, Kövér László, Németh Zsolt és Kósa Lajos terjesztették elő 2010. május 17-én. Ezt a módosító indítványt 2010. május 26-án a Parlament elfogadta és sürgős kihirdetését kérte a Köztársasági Elnöktől. A kihirdetés 2010. június 1-én meg is történt. Az azóta eltelt időszakban több mint 400 ezer, Magyarország határain kívül élő magyar élt a törvényt módosítás adta lehetőségekkel.

Nevezhetnénk történelmi igazságtételnek? Az igazságtételi kötelezettséget kétféleképpen lehet értelmezni. Egyrészt, mint annak az államnak a felelősségét, amely valamiféle sérelmet okozott és most igyekszik jóvátenni azt, például úgy, ahogy 1945 után Németország a második világháború alatti cselekedeteiért kárpótolta áldozatait. Magyarország ebben az értelemben igazságtétellel tartozott a különböző hazai rezsimek üldözötteinek, deportáltjainak, az elhurcoltaknak, stb. De fel lehet fogni az igazságtételt úgy is, mint egy általános erkölcsi imperatívuszt az igazságtalanságot elszenvedőkkel szemben, függetlenül attól, hogy ki okozta a bajt. Ebben az értelemben Magyarország valóban törekedhet részleges igazságtételre a határon túl élőkkel szemben, de ez nem kérhető számon rajta olyan erősen, mintha ő lenne az igazságtalanság okozója.³⁰

Kulcsszavak: állampolgárság, nemzetpolitika, törvényhozás, népszavazás, honosítás

Keywords: citizenship, national policy, legislation, referendum, naturalization

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BÁRDI Nándor, A „mumusok” és a „kék madár”. In: Haris T. Csaba (Szerk.), *Magyar külpolitika az Európai Unióban*, Manfred Wörner Alapítvány, Konferencia, 2005.

²⁸ A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma honlapja:
http://mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Nemzetpolitikai_ugyek/megujulo_nemzetpolitika.htm
(2010.08.02.)

²⁹ <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=141428> (2010.09.01.)

³⁰ HALÁSZ Iván, *A kettős állampolgárság mint a magyar nemzetpolitika eszköze?* In: Regio. Kisebbségi Szemle 4 (2004), 23.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

2. BÁRDI Nándor, *A kedvezménytörvény mint támogatáspolitikai lehetőség: segélyezés vagy építkezés?* In: KÁNTOR Zoltán (Szerk.) *A státustörvény – Előzmények és következmények*, Teleki László Alapítvány 2001.
3. BÁRDI Nándor, *Tény és való – A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete*, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 2004, 171.
4. DEZSŐ Márta, *Népszavazás és népi kezdeményezés*. In: Kukorelli István (Szerk.), *Alkotmánytan I.*, Osiris Kiadó, Budapest 2007.
5. DOBSZAY László, *A kettős állampolgárságról*, Kézirat, Budapest 2005, 3.
6. GYÖRGGYI Annamária, *„A mumusok és a kékmadár” – Mi történt? Miről beszél(t)ünk?* In: Regio. Kisebbségi Szemle, 2004 (4), 59.
7. HALÁSZ Iván, *A kettős állampolgárság mint a magyar nemzetpolitika eszköze?* In: Regio. Kisebbségi Szemle 4 (2004), 23.
8. IORDACHI, Constantin, *A nemzet újrarajzolt határai: a magyar „státustörvény” és Románia kettős állampolgárságára vonatkozó politikája a Moldovai Köztársaságban*. In: KÁNTOR Zoltán (Szerk.) *A státustörvény – Előzmények és következmények*, Teleki László Alapítvány 2001.
9. KÁNTOR Zoltán, *Nemzet és legitimitás – a státustörvény és a kettős állampolgárság kapcsán*, Balassi Kiadó, Budapest 2005, 224.
10. KÁNTOR Zoltán–MAJTÉNYI Balázs, *A „kettős állampolgárság” kérdése – közpolitikai és közjogi érvek és ellenérvek*. In: Bodó Barna (Szerk.), *Romániai Magyar Évkönyv 2004-2005*, 213.
11. KORHECZ Tamás, *A kettős állampolgárságról*. In: Kisebbség Kutatás, 2010. 1. szám, 14.
12. LINZ, Juan, *Nemzetépítés és államépítés*. In: Magyar Kisebbség 3 (2002), 159.
13. MAJTÉNYI Balázs, *A nemzetfogalom a magyarországi közjogban és közpolitikai vitákban*. In: http://www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_06/majtenyi_balazs_nemzetfogalom_kozjog_kozpolitika.pdf (2010.09.10.)
14. ÓDOR Bálint (Szerk.), *A területi, személyi autonómia és a kettős állampolgárság gyakorlata az Európai Unióban – Az európai szintű kisebbségvédelem kiépítésének lehetőségei*, Kiadja az Országgyűlés Hivatala, Budapest 2005.
15. PÁRICSI Viktor, *Eretnek vázlat a nemzeti kisebbségek térségünkbeli helyzetének megoldására*. In: Jogtudományi Közlöny, 1993. május.
16. TALPAI Lóránt, *A kettős állampolgárság lehetősége különböző szempontok alapján*. In: Kisebbség Kutatás, 2010. 1. szám, 19.
17. TÓTH Judit, *Hogyan vélekednek az állampolgárságról a parlamentben?* In: Regio. Kisebbségi Szemle 4 (2004), 37.

INTERNETEN FELLEMLHETŐ DOKUMENTUMOK, JEGYZŐKÖNYVEK

1. A határon túli magyar szervezetek szabadkai tanácskozásának zárónyilatkozata:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_80.html (2010.09.10.)
2. Dávid Ibolya levele Kasza Józsefnek:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_82.html (2010.09.10.)
3. A Nemzeti Fórum országgyűlési csoportjának közleménye:
http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_79.html (2010.09.10.)
4. Népszavazási eredmény MVSZ színjétékkel:

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**DR. SÁSKA Zoltán Attila****Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám**

http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_81.html (2010.09.10.)

5. Gyurcsány Ferenc levele a Máért tagjaihoz:

http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalasok/allasfogl_77.html (2010.09.10)

6. A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma honlapja:

http://mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Nemzetpolitikai_ugyek/megujulo_nemzetpolitika.htm (2010.08.02.)

7. Országgyűlési Napló In: www.parlament.hu

8. Az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény, 1997.

9. Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának jegyzőkönyve 2010. május 19.

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOK A „KETTŐS” ÁLLAMPOLGÁRSÁGRÓL THE NEIGHBOURING COUNTRIES ABOUT THE "DOUBLE" CITIZENSHIP

Hogy miként is reagáltak a szomszédos országok a magyar állampolgársági törvény új szabályozására, azt a sajtón keresztül ismerheti meg a magyar társadalom a legtisztábban. Elmondható, hogy a szomszédos országok vegyes érzelmekkel fogadták a magyar törvényhozás szándékát a magyar állampolgárság kiterjesztéséről.

How the neighbouring countries responded to the new regulation of the Hungarian Citizenship Law the Hungarian society may recognise it most purely through the press. It can be related, that the neighbouring countries received the Hungarian legislation's intention with mixed emotions, because of the extension of the Hungarian citizenship.

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy mit gondoltak a szomszédos országok a magyar állampolgársági törvény módosításáról, amely lehetővé tette a könnyített eljárású magyar állampolgárság felvételét anélkül, hogy magyar származású nemzettársaink Magyarországon állandó lakóhellyel rendelkezzenek. Így – bár helytelenül nevezik kettős állampolgársági törvénynek – kvázi kettős állampolgárságúvá válik a Magyarország szomszédságában állandó lakhellyel rendelkező magyar származású külföldi állampolgár. Jelen írásom a törvény módosítása körüli és azt közvetlenül követő időszakot öleli fel, alapul véve az MTI és az érintett országok sajtóanyagait, a 2010. április 26. és 2010. május 30. között megjelent híradásokat, tudósításokat. Mivel a FIDESZ-KDNP választási győzelme után az előterjesztés sikeressége, a törvény módosításának elfogadása megellegezhető volt, így ezt az időszakot elegendőnek tartom, hogy az érintett államok érdemi reagálásait elemzés tárgyává tegyük.

2010 áprilisában a külhoni sajtóban vihart kavart a kormányzásra készülődő FIDESZ-KDNP „kettős” állampolgárságról alkotott és előrevetített kezdeményezése, miszerint a határon túli magyarság igaz képviselőjeként igyekszik utat törni a magyar érdekvédelemnek úgy az anyaországban, mint az európai és nemzetközi porondon. Az új magyar kormány ebbéli szándékát az érintett szomszédos országok mondhatni igencsak megértően fogadták, heves indulatokat csupán Szlovákiából, vagy ha pontosítani akarunk, a szlovák kormánypártokból váltott ki. Szlovénia és Horvátország véleményéről pedig nem sokat tudhattunk meg, amit a két ország és Magyarország jó kapcsolatának tudhatunk be. Munkám során az összefüggés-kutatás módszerét hívtam segítségül. Ily módon igyekszem nyomon követni az érintett országok recepcióját a törvényjavaslatról. Igyekeztem mind kormánypárti, mind ellenzéki médiumok anyagait használni.

KÁRPÁTALJA ÉS UKRAJNA

Az ungvári *Szabad Rádió* ukrán adása 2010. április 26-ai esti tudósításában hírül adta, hogy Ukrajnában többszázezren rendelkeznek más országok állampolgárságával, így Kárpátalján majdnem minden felnőtt román nemzetiségű lakos román útlevelemmel is rendelkezik. Hogy mennyire igaz a hír, nem tudni, ugyanis a rádió riportjában az is elhangzott, hogy erről pontos adatok nem állnak rendelkezésre. A helyi román szervezetek azt állítják, hogy a kárpátaljai románok mintegy 10 százaléka rendelkezik román állampolgárságot igazoló útlevelemmel. A rádió megemlítette a kárpátaljai magyarok számára nyújtott magyar okmányokat is, de ezek zöme a magyar státust jelölő magyarigazolványokat teszik ki. *Fegyir Sándor* szociológus, ungvári egyetemi tanár szerint az előbb említett okmányok arra valók, hogy átjárhatóvá tegyék az Ukrajna és Európa közötti határt, és az ilyen útlevelektől nem kell félni, mert tulajdonosaik tiszta pragmatizmusból használják azokat, hogy csök-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

kentsék vagy eltüntessék a határok jelentette akadályokat. Ez pedig úgy szociális, mint gazdasági szempontból pozitív jelenséggént kell értékelni.¹

Az ungvári *Szabad Rádió* tudósítása világosan rámutat arra a tényre, hogy a kárpátaljai románok román úti okmányainak darabszámáról vélt és vallott megnyilatkozások ellentmondásosak, sőt homályosak, mert annak idején Románia állampolgársági törvényének módosítása nem kavart ekkora politikai vitát, diplomáciai felháborodást, mint a magyar állampolgársági törvény módosítása körüli vita, amely kettős állampolgársági törvény néven híresedett el. Mire európai viszonylatú visszhangot keltett volna a törvény módosítása, addigra a „kistestvér Moldávia” román ajkú lakosainak felnőtt többsége már román útlevéllel rendelkezett. Ukrajna alkotmánya nem ismeri el a kettős állampolgárságot, írta *Varga Béla* az MTI ungvári tudósítója. Az ukrán törvényi szabályozás csupán annyit említ meg, hogy az országban egyetlen, egységes állampolgárság létezik, éspedig az ukrán. Az ukrán állampolgárság elvesztésével jár, ha egy nagykorú ukrán állampolgár „önként felveszi más ország állampolgárságát”. Ezen túl jogszabály mondja ki, hogy „ha az ukrán állampolgár felvette más ország vagy országok állampolgárságát, akkor az Ukrajnával kapcsolatos jogviszonyt illetően csak ukrán állampolgárként ismerhető el”.² Valószínű, hogy a jogi tisztázatlanság következményeként több százezren rendelkeznek Ukrajnában más államok állampolgárságával, így a fentebb említett román állampolgársággal is. Az ukránok ugyanis nem foglalkoznak a többes állampolgárok kiszűrésével, sőt ha kiderülne, hogy a tiltás ellenére valaki mégiscsak önként vette fel más ország állampolgárságát, akkor a hatóságok csak abban az esetben kezdeményezhetik az illető ukrán állampolgárságtól való megfosztását, ha ezt a tényt okmányokkal is tudják bizonyítani. Ez utóbbit meg szinte lehetetlen kivitelezni, ha az ukrán hatóságok szerint ezen egyének kiszűrése nem tartozik az ukrán rendőrség hatáskörébe. Különben minden második ukrán állampolgár elfogadhatónak tartja a kettős állampolgárságot, mely számukra egyet jelent a munkavállalással, a tanulással és az utazás szabadságával.³

A *Vajdaság Ma* délvidéki hírportál 2010. május 14-én közölt cikk írója sajtóértesülésekre hivatkozva megemlíti, hogy a korábbi ukrán miniszterelnökről, *Juhim Zvjagilcskij*ről és *Pavlo Lazarenkó*ról is biztosan tudható, hogy izraeli állampolgárságuk is van, tovább megjegyzi, hogy az ukrán politikai elit, vagyis a parlamenti képviselők és vezető beosztású állami tisztviselők 70-80 százalékának van valamilyen második útlevele, legyen az amerikai, izraeli vagy az egyik másik EU-tagország útlevele. Ennek ellenére mégis megszavazták 2009-ben az állampolgársági törvény szigorításáról szóló módosító tervezetet. Ebben a tervezetben szigorúan büntetnék a kettős állampolgárságot, éspedig aki 30 napon belül nem jelenti be a hatóságoknak a második állampolgárság megszerzését, azt öt éves szabadságvesztéssel vagy 170 ezer hrivnya (4,5 millió forint) pénzbírsággal büntetnék.⁴

Ukrajna egyetlen országos magyar lapjában, a *Kárpáti Igaz Szó*ban nem találunk elméleti fejtegetéseket, sem egyéb cikkeket a javaslat kapcsán, inkább a szlovákiai reakciókról cikkeznek. Ritkán írnak a kérdésről, és akkor is pusztán tényeket közölnek az állampolgárság igénylésének feltételeiről. A leginkább vitatott kérdés, a már fentebb is említett ukrán állampolgársági törvény. „*Jogászszemmel a kettős állampolgárságról*” címmel olvashattunk egy interjút *dr. Tóth Mihállyal*, a jogtudományok kandidátusával, az *UMDSZ* tiszteletbeli elnökével a lap 2010. május 20-i számában. Ennek érdekessége, hogy az elismert jogász állítása szerint az ukrán jogrendben az állampolgárság-megvonásnak nincsen meg az eljárása és közvetlen formában még nem került alkalmazásra.⁵ A cikk megjelenésének dátumából ítélve arra engedek következtetni, hogy ezzel gyakorlatilag egy jogász arra buzdítja – nem direkt módon ugyan –, a Kárpátaljai magyarokat, hogy éljenek a magyar új állampolgársági törvény adta lehetőségekkel, hiszen ő, mint jogász nem tud az ukrán állampolgársági törvény ellen vétők szankcionálásáról.

¹ Kárpátalján a románok 70 százalékának van román állampolgársága – MTI 2010. április 27.

² Kettős állampolgárság – *Körkép* 1. – MTI 2010. május 14.

³ FEDINEC Csilla, *Made in állampolgárság a keleti szomszédságban*. In: *Egyenlítő* 7-8, 41.

⁴ Kettős állampolgárság – *Körkép* 1. – MTI 2010. május 14.

⁵ Kárpáti Igaz Szó, „*Jogászszemmel a kettős állampolgárságról*”, 2010. május 20.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

AUSZTRIA

Az MTI 2010. május 5-i cikkében idézi *Werner Neubauer*, az FPÖ dél-tiroli ügyek szakpolitikusát, aki Ausztriában az osztrák hírügynökség útján közzétett közleményében modell értékűnek nevezte – az olaszországi német és ladin nyelvű kisebbség kettős állampolgársága szempontjából – a Fidesz azon elhatározását, hogy biztosítja a kettős állampolgárságot a határon túli magyaroknak. Egyidejűleg bírálta az osztrák külügyminisztert és az *Osztrák Néppártot* (ÖVP), amiért elutasítják a dél-tiroli kisebbségek kettős állampolgárságára vonatkozó felvetést. „*Míg Michael Spindelegger (külügyminiszter) országszerte nyilatkozatokban magyarázza, hogy szóba sem jöhet a dél-tiroli németajkú és a ladin népcsoport számára a kettős állampolgárság, Orbán Viktor felteszi az i-re a pontot, és nem hagyja cserben magyar honfitársait*” – fogalmazott Neubauer.

Olaszországban a két szóban forgó kisebbség érdekeit messzemenőig képviselő SVP kereszténydemokrata gyűjtőpárt évtizedek óta az 1919-ben Olaszországhoz csatolt régió vezető és kormányzó párta. A párt érvelése szerint az osztrák anyaországhoz való kötődés jele, „európai szellemiségű jelzés” volna az általuk képviselt németajkú és ladin kisebbség számára az osztrák állampolgárság megszerzésének lehetősége. Ezen lépés nem minősülne Olaszországgal szembeni ellenséges lépésnek. Érvelése szerint a dél-tiroli németajkúak olaszországi osztrák kisebbségként határozzák meg magukat. Az osztrák állampolgárság megszerzésére irányuló javaslatuk pedig a német és ladin ajkú lakosság mintegy 300 ezer olyan tagjait érintené, akiknek felmenői 1919 előtt osztrák állampolgárok voltak. *Andreas Khol* tekintélyes ÖVP-s politikus, a parlament korábbi elnöke 2010 januárjában értelmetlennek, veszélyesnek és megvalósíthatatlannak minősítette a dél-tiroliak kettős állampolgárságát, amelyet egy hónappal azelőtt hozott szóba az SVP.⁶

Látható, hogy Ausztriában sem vitáktól mentes egy nemzet összetartozásának kérdése. Az osztrák állampolgársági törvény ugyanis nem engedélyezi a kettős állampolgárság intézményét. A törvény megszorító intézkedése nyomán két esetben engedélyezi a kettős állampolgárságot. Az első: honosítás esetében, ha az eredeti állampolgárság szerinti ország joga nem engedi meg a lemondást, a második: ha „különleges teljesítmény” vagy „különleges állami érdek” alapján tarthatja meg az osztrák állampolgárságot, miután megszerezte más ország állampolgárságát. Az esetek többségében viszont más állampolgárság felvétele az osztrák elvesztését jelentheti. Kérésére viszont újból megkapja az osztrák állampolgárságot és egyúttal megtarthatja külföldi útlevelét is az, aki a nemzetiszocializmus üldözöttjeként 1945. május 9. előtt emigrált az országból. Ebben az esetben a külföldi állampolgárságról a szóban forgó külföldi ország joga dönt – jelentette *Pálfy M. Katalin* az MTI bécsi tudósítója.⁷

A *Die Presse* című osztrák napilap 2010. május 14-én arról írt, hogy még hivatalba sem lépett, de máris magára vonta a nemzetközi figyelmet a leendő Orbán-kormány azzal, hogy a Fidesz magyar állampolgárságot készül adni a határon túli magyaroknak.⁸ Az osztrák lap kiemelte, hogy Orbán Viktor a magyar kisebbségek sorsát a szívében viseli, és ez megmutatkozik abban is, hogy a leendő miniszterelnök-helyettes *Semjén Zsolt* személyében magas rangú kormánytagot bízott meg a nemzetpolitika kezelésével. A lap azt is taglalta, hogy Orbánt és kormányát nem zavarja, hogy feszültség alakulhat ki Magyarország és a szomszédos országok között és felidézte Semjén Zsoltnak a *Heti Válasznak* adott interjúját, amelyben azt nyilatkozta, hogy az állampolgárság megadása szuverén joga minden államnak.⁹

VAJDASÁG ÉS SZERBIA

A *NIN* című szerb lap 2010. május 6-ai számában arról számolt be, hogy Magyarországon a letelepedés nélküli állampolgárság megszerzésének lehetővé tétele a határon túli magyarok részére „*szinte semmibe nem kerül, viszont szépen*

⁶ Osztrák párt: Orbán Viktor utat mutat a dél-tiroliak kettős állampolgárságához – MTI 2010. május 5.

⁷ Kettős állampolgárság – Körkép 2. – MTI 2010. május 14.

⁸ <http://diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/565218/Das-ist-ein-Sicherheitsrisiko-fuer-die-Slowakei?from=suche.intern.portal>

⁹ OGY – Alakuló ülés – Die Presse: Botrány a Magyar Parlamentben – MTI 2010. május 15.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

hangzik” és a 2004. december 5-ei népszavazás kudarcával pedig „a magyar politikai elit adós maradt” és emiatt „*egyfajta lelkiismeret-furdalást érez*”. Azt is hozzáteszi, hogy ez az ügy inkább érzelmi, mint gyakorlati jelentőségű lenne, hiszen Románia és Szlovákia az Európai Unió tagja, a horvát állampolgároknak meg már korábbról, a szerbeknek pedig a 2009. év vége óta nem kell vízum. Ugyanezen újság idézte *Ágoston Andrást*, a Vajdasági Magyar Demokratikus Párt elnökét, aki szerint a vajdasági magyarok Budapest segítségével megvalósíthatják autonómiatörekvéseiket és *Páll Sándort*, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének elnökét, aki azt mondta, hogy Magyarországnak meg kellene vétőznia Szerbia EU-hoz való csatlakozási törekvéseit, ha nem valósulna meg a területi autonómia. A *NIN* című lap végül megjegyzi, hogy leginkább a szlovákok aggódnak az új magyar kormány intézkedései miatt, és felidézte Ján Slota szlovák kormánypárti politikust, továbbá *Dag Danist*, a *Pravda* című pozsonyi napilap publicistáját.¹⁰

Ezzel párhuzamosan *Egeresi Sándor*, a vajdasági törvényhozás elnöke, aki egyben a *Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ)* egyik vezetője is, a *Reuters* hírügynökségnek nyilatkozva támogatta a magyar kormány kettős állampolgárság bevezetésére vonatkozó tervét és, hogy azt erkölcsi elégtételként éli meg a 2004. évi sikertelen népszavazás után. Úgy értékelte, hogy a kettős állampolgárság megszerzése nagy jelentőséggel bír nemcsak a vajdasági magyarok, hanem minden magyar számára, aki Magyarország határain kívül él, mert ezt a magyar nemzethez tartozás megerősítéseként élik meg.¹¹

Szerbiában 2004 decemberében fogadtak el új állampolgársági törvényt. Ez leginkább a Szerbia határain kívül, a diaszpórában élő 3,5 millió szerbre, szerb származásúakra és a volt Jugoszlávia utódállamaiban élő szerbekre tekintettel könnyítette meg a kettős állampolgárság megszerzését. Az eljárás egyszerű feltételeket követel meg a kérelmezőtől, és pedig a 18. életév betöltését, a cselekvőképességet, a legalább 3 éves szerbiai bejelentett lakhelyet és egy írásbeli nyilatkozatot, hogy hazájuknak ismerik el Szerbiát – írta *Marton András* az MTI belgrádi tudósítója.¹² Ugyanakkor az anyaországon kívül élő szerbeknek, illetve szerb származásúaknak a törvény nem követeli meg a bejelentett szerbiai lakóhelyet, nekik elegendő írásban nyilatkozniuk, hogy Szerbiát saját országuknak tekintik. A tudósítás szerint Belgrád semmilyen kifogást nem támaszt az ellen, hogy állampolgárai felvegyék egy másik ország állampolgárságát. A hivatalos szerb álláspont szerint a vajdasági magyarok kettős állampolgársága Magyarország belügye, amelybe Szerbia nem akar beavatkozni.

A szerb sajtó nem foglalkozott érdemben Magyarország állampolgársági törvényét módosító javaslatával, mely jelentősen könnyíti majd meg a határain kívül élő magyarok számára az állampolgárság megszerzését. Így Szerbiában mindössze két rövid, a tényekre szorító írás jelent meg, amelyekben ismertették a magyar elképzelést. Ugyanezen írások ismertették a szlovák kormányfő kijelentéseit is. Sem a *Boris Tadic* szerb elnök vezette Demokrata Párt (DS), sem a szerb külügyminisztérium nem nyilatkozott elképzeléseiről az MTI-nek. Belgrád magatartása érthető, hiszen egyrészt Szerbia nem ellenzi a kettős állampolgárság egyszerűsített megszerzését (sőt maga is hasonló szabályozást alkalmaz a boszniai szerbek esetében), másrészt pedig nem akar diplomáciai bonyodalmat Pozsonnyal, mert Szlovákia egyik szövetségese a Koszovó függetlensége elleni diplomáciai hadjáratban.¹³ Szerbia semlegessége abból is adódhat, hogy európai integrációjához valószínűsíthetően mindkét állam, Magyarország és Szlovákia is segítségére lehet. A szerb közvéleményt tájékoztató álláspont kimozdítani látszott a politikai semlegességnek elkötelezett Szerbiát, hiszen Szlovákia partner ugyan Koszovó el nem ismerésében, de Magyarország előreláthatóan kiskapukat nyitott Szerbia európai jövője előtt.

¹⁰ Választás 2010 – Szerb hetilap a magyar parlamenti választásokról – MTI 2010. május 6.

¹¹ A vajdasági parlament elnöke támogatja a kettős állampolgárságot – MTI 2010. május 6.

¹² Kettős állampolgárság – Körkép 2. – MTI 2010. május 14.

¹³ Szerbiának nem érdeke, hogy ellenezze a kettős állampolgárságot – MTI 2010. május 21.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

ERDÉLY ÉS ROMÁNIA

Garzó Ferenc, az MTI bukaresti tudósítója 2010. május 14-i jelentésében arról írt, hogy Románia lehetővé teszi a kettős állampolgárság megadását azoknak a határon túli románoknak, akik 1989 előtt önhibájukon kívül elvesztették román állampolgárságukat. Ez elsősorban a Moldovában és Ukrajnában élő románokra érvényes. 2009 áprilisában a román kormány módosította az állampolgársági törvényt, miután diplomáciai konfliktus robbant ki Románia és Moldova között. Az akkori Moszkva-barát moldovai kommunista vezetés vízumkényszerrel vezetett be a román állampolgárokkal szemben, így Románia nem késlekedhetett a válasszal és megkönnyítette a román állampolgárság megadásának feltételeit. Az 1989 utáni Románia állampolgársági törvényét 1991-ben fogadták el, de 2009 tavaszán sürgősségi rendelettel módosították. Ez a rendelet kimondja, hogy az egykori román állampolgárok, akik „nekik fel nem róható okok miatt” elvesztették vagy elvtették tőlük a román állampolgárságot, ismét megszerezhetik azt, és ebben a kedvezményben a harmadfokú leszármazottaik is részesülhetnek.¹⁴ A román állampolgársági törvény egyénileg kérelmezhető, megadása nem feltételezi a korábbi állampolgárságról való lemondást, és külföldi lakhely meghagyása is engedélyezett. A hírre csak Moldovából nyolcszázezer-egymillió állampolgársági kérelem érkezett a román hatóságokhoz.

Romániában igazából a magyarországi népszavazást megelőzően okozott nyugtalanságot az erdélyi magyarok számára a Budapest által megadandó kettős állampolgárság témája. 2004 decemberének elején az akkori román miniszterelnök, *Adrian Nastase* „örültségnek” nevezte az ötletet, de pár nappal később azt mondta, hogy nincsen kifogása az ellen, hogy a romániai magyarok egyénileg kapjanak magyar állampolgárságot, viszont ellenzi, hogy tömegesen részesüljenek benne.¹⁵ Álláspontok ütköztek a téren is, hogy vajon érvényes-e még, esetleg érvényét veszítette-e a két ország alapszerződésének megkötésével a kettős állampolgárság elkerüléséről szóló 1979-ben aláírt román-magyar egyezmény vagy sem. Tíz év múltán viszont, mintha meg sem történt volna a magyar szempontból igencsak fontos lépés. Sem a szélsőséges média, sem a nagy volumenű politikusok nem reagáltak különösebben a magyar kezdeményezésre. Az ok a román gazdaság megmentésére tett megszorító intézkedések keltette tömegmegmozdulások, az általános elégedetlenség voltak.

Markó Béla, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) elnöke úgy vélte, hogy a kettős állampolgárság megszavazása a szlovákiaihoz hasonló „ultranacionalista” ellenkezést aligha fog kiváltani a román politikusokból. Azt viszont nem zárta ki teljesen, hogy Románia nehéz gazdasági helyzete miatt ne próbálnák meg esetleg „felhabosítani” a kérdést. Véleménye szerint egyes jogosultak esetében az állampolgárság járhat konkrét következményekkel, de a romániai magyarok többsége számára inkább érzelmi értéke van a magyar állampolgárságnak.

Mivel Románia jelenleg a magyar javaslatához hasonló módszerrel ad román állampolgárságot a Moldovában élő románoknak, akiknek a felmenőit egykori akaratukon kívül fosztották meg román állampolgárságuktól, ezért nem lehet számítani arra, hogy a magyar kormányzat terve a szlovákiaihoz hasonló ellenkezést váltana ki.¹⁶

A *Gandul* című bukaresti napilapban *Radu Moldovan* (PSD), a Szociáldemokrata Párt elnöke úgy nyilatkozott, hogy pártját „nem zavarja” a magyar állampolgárság megadása a Magyarország határain túl élő magyaroknak. A Demokrata Liberális Párt (PD-L) viszont óvatos volt nyilatkozatában. *Ioan Oltean*, a párt alelnöke nem kívánta kommentálni a kérdést, amíg nem olvasta el ő maga a Fidesz törvénytervezetét. Az *Adevarul* című napilap „Állampolgárságot az összes magyarnak „román modell alapján” című cikke szerint Magyarország azért hivatkozik a román modellre, hogy megnyugtassa a jelentős magyar közösséggel rendelkező államokat. Cikkében utal arra, hogy Románia is könnyített eljárással ad állampolgárságot a moldovaiaknak, ezért Romániának mindeddig nem volt hivatalos reakciója a kettős állampolgárság kérdésében. A román törvények ugyanis lehetővé teszik a kettős állampolgárság intézményét. *Adrian Cioroianu* volt román külügyminiszter az *Adevarul*-ban azt taglalta, hogy a Fidesz kezdeményezésének középtávon nem lesz pozitív hatása, és

¹⁴ Kettős állampolgárság – Körkép 2. – MTI 2010. május 14.

¹⁵ Kettős állampolgárság – Körkép 2. – MTI 2010. május 14.

¹⁶ Kettős állampolgárság – Markó nem számít a szlovákiaihoz hasonló ellenkezésre román részről – MTI 2010. május 18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

felidézte a magyarizolvány körüli vitát, ami 2001-ben a Magyarországgal szomszédos államokban nem hagyott jó emlékeket. Cioroianu szerint a Fidesz javaslata nem törvénytelen, nem is erkölcstelen, de nem tartja tiszteletben „a nyitottság európai szellemiségét.”¹⁷

„*Taktikailag azt mindenképp jónak tartom, hogy most fogadták el a törvényt, de csak később lép érvénybe. Ezáltal szétválasztódik az elfogadás és az alkalmazás pillanata, tompul a sokkhatás*” – mondta Markó Béla. Szerinte nem lehet kizárni, hogy Romániában ultranacionalista politikusok kampányszerűen fogják támadni a kettős állampolgárságot. Markó valószínűsítette, hogy Romániában sem politikai, sem morális, sem jogi alap nincs arra, hogy valaki igazán megkérdőjelezze a magyar döntést, minthogy Románia a moldovai románoknak hasonló módon ad állampolgárságot. Szlovákiára utalva azt nyilatkozta, hogy fog még feszültségeket okozni ez a kérdés és bízik abban, hogy Románia bölcsőbb lesz.

FELVIDÉK ÉS SZLOVÁKIA

Szlovákiában sem volt egységes a parlamenti pártok álláspontja a magyar állampolgársági törvény módosításával kapcsolatban. Míg Robert Fico szlovák kormányfő és az Irány-Szociáldemokrácia (Smer) elnöke a magyar kártyával riogatta a választásra készülő szlovák közvéleményt, addig Mikulás Dzurinda, a Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKU) elnöke szerint „nem kell megijedni, mert Szlovákia erős és szuverén ország, amely képes megvédeni érdekeit”. Dzurinda világosan fogalmaz, éspedig az ijesztgetés helyett a tárgyalásra helyezi a hangsúlyt.¹⁸ Tetten érhető a szlovák pártok retorikájában az éles vagy a mérsékelt fogalmazási stílus, hiszen a közelgő szlovákiai parlamenti választások riasztó közelsége nem hagyja nyugodni, sőt valósággal felkorbácsolni látszik a kedélyeket. Van, aki egyensúlyozni próbál a nacionalista indulatoktól hemzseggő belpolitikai vitában. Ezért Iveta Radicová, az SDKU választási listavezetője a mérsékeltbb reakciót képviselte és hangot adott azon véleményének, miszerint Fico reagálása a magyar állampolgársági törvény tervezett módosításra nem más, mint a figyelem elterelése arról, hogy a kormány nem képes megoldani az ország problémáit. „Semmi más, mint figyelemelterelés. Rádásul a törvényt sem ismerjük még.” – állította Radicová.

Csáky Pál, a Magyar Koalíció Pártjának (MKP) elnöke „feleslegesen hisztérikusnak” nevezte a szlovák kormányfő kirohanását és Radicovához hasonlóan a kampány hevével magyarázta Fico „átlátszó trükkjét”: „Fico képtelen kezelni a görög válság szlovákiai következményeit. Ebben a kérdésben ő, a kormány és a parlament is csődöt mondtak.”¹⁹

A Szlovák Nemzeti Párt (SNS) elítélte a tervezett jogszabályt, ami olvasatukban veszélyt jelent Szlovákia számára. Anna Belousovová, az SNS első alelnöke nacionalista eszmeiségében aligha maradt alul pártelnöke és főnöke, Ján Slota nemzeti vallásosságában.²⁰

A Néppárt-Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS) közleményében tiltakozott Magyarország tervei miatt és Orbán miniszterelnök-jelölt politikáját „nacionalista” jelzővel illette, míg mellette a konzultáció hiányát is nehezményezte. Természetesen a HZDS sem tehetett mást, mint a szlovák kormányfő politikáját támogatván készült a választásokra. Egy másik szlovák párt, a Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH) elutasította ugyan a magyar kezdeményezést, de egyúttal a szlovák hisztériakeltést is. Közleményben szólította fel Magyarországot, hogy tartózkodjon az egyoldalú lépésektől szomszédjaival kapcsolatban és igenis tárgyaljon velük. Ján Figel pártelnök következőképpen vélekedett a kialakult helyzetről: „Mi nem félünk, de a szlovák-magyar kapcsolatokat nem lehet indulatokkal kezelni, mert az veszélyes.”²¹ Nyilatkozatában érzékelhető a mérsékeltbb viszonyulási pont kijelölésének lehetősége, és az óvatosságra intés.

¹⁷ Kettős állampolgárság – A román szociáldemokraták nem ellenzik a magyar állampolgárság megadását a határon túli magyaroknak – MTI 2010. május 19. és Adevarul, *Cetatenie la toti maghiarii „dupa model romanesc” (Állampolgárságot az összes magyarnak „román modell alapján”)*, 2010. május 19.

¹⁸ Kettős állampolgárság – Nem egységes a szlovákiai pártok véleménye – Frissített (HÍD, KDH) – MTI 2010. május 13.

¹⁹ Kettős állampolgárság – Nem egységes a szlovákiai pártok véleménye – Frissített (HÍD, KDH) – MTI 2010. május 13.

²⁰ Kettős állampolgárság – Nem egységes a szlovákiai pártok véleménye – Frissített (HÍD, KDH) – MTI 2010. május 13.

²¹ Kettős állampolgárság – Nem egységes a szlovákiai pártok véleménye – Frissített (HÍD, KDH) – MTI 2010. május 13.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

A szlovák államfő a pozsonyi TASR hírügynökségnek nyilatkozva megállapította, hogy az állampolgársági törvény módosítása nemcsak Magyarország problémája, hanem Szlovákiáé is. Megvédte a szlovák kormány addigi intézkedéseit, nyilatkozatait az ügyben. *Ivan Gasparovic*, szlovák elnök meggyőződése pedig az volt, hogy: „*Létezik egy európai megállapodás az állampolgárságról, amelyhez 2001-ben a magyarok is csatlakoztak. Rögzítve vannak benne azok a feltételek, amelyek alapján állampolgárság adható, és tartalmazza azt is, hogy az állam, amelynek állampolgára megszerezte más állam állampolgárságát, megfosztja az érintett polgárt állampolgárságától.*”²² A szlovák államfő és a szlovák kormányfő fenyegető nyilatkozatai bejárták a sajtó minden orgánumát. *Robert Fico* miniszterelnök kijelentette, hogy a magyar lépés a magyar-szlovák alapszerződés megsértése és ellentétes a nemzetközi joggal. „*Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) kisebbségügyi főbiztosa elé terjesztjük, mint biztonsági problémát*” – közölte Fico, aki első lépésként visszahívta Szlovákia budapesti követét. Külügyminiszterét közben arra utasította, hogy dolgozzon ki egy elemzést arról, milyen következményei lehetnek a magyar törvénymódosításnak. Kifejtette, hogy ha a magyar Országgyűlés döntést hoz, akkor a szlovák parlament reagálni fog. Szerinte a magyar állampolgárság azokat is meg fogja károsítani, akik ezt kérték. A szlovák állampolgárság elvesztését illetően utalt a Cseh Köztársaságban érvényes jogszabályra, miszerint ha valaki megszerzi egy másik állam állampolgárságát, elveszti a cseh állampolgárságát.²³ A miniszterelnök a szlovák nép védelmének érdekében tett nyilatkozatai túlzóra sikerültek, mivel a közelgő választások egyre inkább érzékeltették vele, hogy a gyűlöletkormányzás – Slotával az oldalán – hatalomvesztéssel is párosulhat, ha nem tesz valami radikálisat, ami eltereli az ország valós problémáiról a figyelmet. Ezért a szlovák miniszterelnök elkezdte a rendkívül súlyos nemzetbiztonsági problémával riogatni a közvéleményt. Így történhetett meg az, hogy 2010. május 13-ára gyakorlatilag az egész szlovákiai politikai elit – kivéve a magyar Koalíció Pártját és a HÍD polgári pártot – elutasította a tervezett magyarországi törvénymódosítást.²⁴

Az erdélyi *Krónika* vezércikkben tudósított a szlovákiai reakciókról. Azt írta, hogy az állampolgárság témája jó ürügy a pozsonyi vezetés számára, amely nem csupán kormánymegfontolásból, hanem mélyebb meggyőződésből tekinti ellenségnek a magyarokat. A lap szerint Fico kormányfőként az ellentétek csillapítása helyett maga teszi hivatalos kampánytémává a magyarellenességet. A két másik kormánypárt (HZDS és SNS) sem volt rest kinyilatkoztatni a maga nacionalizmusát, de elemzők szerint Fico éppen azért próbált rájuk tromfolni, hogy elhódítsa szavazóikat, és a választások után ne kelljen ismét parlamenti tényezőként számolnia a két szélsőséges alakulattal. Ugyanakkor a *Krónika* szerzője kifejtette, hogy az SNS és a HZDS esetleges eltűntetésével a szlovák parlamentből, Robert Ficonak a Smer-hez átállt szavazókat továbbra is ki kell majd szolgálnia. Ez utóbbi mégiscsak a magyarellenesség napirenden tartását jelentené. A cikk írója szerint „*Így gyakorlatilag mindegy, hogy a Fidesz mikor nyújtja be parlamentben az állampolgárság kiterjesztéséről szóló törvényt – Fico kóros nacionalizmusa nem múlik el egy csapásra a választások másnapján.*”²⁵

A helyzet pikantériája, hogy Szlovákia jogrendje tételesen nem foglalkozik a kettős állampolgárság kérdésével. Nincs sem betiltva, sem pedig engedélyezve. Tény az, hogy létezik és ezt hivatalosan is tudomásul veszik. *Kokes János*, az MTI tudósítója utánajárt a tényeknek és erről tudósított május 14-ei jelentésében. A szlovákiai jogszabályok Csehszlovákia kettéválása után már 1993-ban engedélyezték az országban élő cseheknek, hogy megtarthassák cseh állampolgárságukat is. A Szlovákiában élő csehek ezzel nem élhettek, mert a cseh szabályozás, nem tette lehetővé. Egy cseh alkotmánybírói határozat nyomán viszont 1997-ben kétoldalú egyezményrel rendezték a kérdést. Akkor mintegy 30 ezer csehországi szlovák vette fel újra a szlovák állampolgárságot, de mintegy ezer csehországi magyar is élt a lehetőséggel és szlovák állampolgárságért folyamodott.

²² Gasparovic: A kettős állampolgárság nem egy állam belügye – MTI 2010. május 13.

²³ Kettős állampolgárság – Fico: Nemzetbiztonsági kockázat – Frissített (Új): Fico a szlovák állampolgárság elvesztésének lehetőségéről is szólt – MTI 2010. május 13.

²⁴ Kettős állampolgárság: Szlovákia elutasítja a magyar állampolgársági törvényt – Összefoglaló – MTI 2010. május 13.

²⁵ Kettős állampolgárság – Krónika: Pozsony nemcsak a kampány miatt jó ürügy – MTI 2010. május 14. és Krónika, *Durvul a diplomáciai háború Szlovákia és Magyarország között*, 2010. május 13.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Szlovákia állampolgársági törvényét többször módosították. A legutóbbi a külföldi szlovákoknak lehetővé teszi, hogy már két éves szlovákiai tartózkodás után állampolgárságot nyerjenek, míg mások számára ez az időszak nyolc év. Természetesen a büntetlen előélet és a szlovák nyelv ismerete nélkülözhetetlenek a szlovák állampolgárság megszerzéséhez. Az előbb említett 1997-es szabályozással született meg a „külföldi szlovákok igazolványa”, amelynek alapján a külföldi szlovákok – az országban más idegenektől eltérően – majdnem ugyanolyan jogokat (kivételt képez a választójog) élveznek, mint a hazai állampolgárok.²⁶ Ezen igazolvány hozadéka az is, hogy aki ilyen igazolvánnyal rendelkezik, az kedvezőbb elbírálás alá esik. Amint kiderült, nemcsak nekünk van egy hasonló ügynevezett magyar igazolványunk, hanem Szlovákiának is, amely jóval korábban bevezette ezen intézményt. Sőt, a magyar igazolványénál jóval több jogositvánnyal ruházva fel annak birtokosát.

A *Hospodárské Noviny* című cseh gazdasági és politikai napilap szerint a Fidesz nagy vihart kavart azon döntésével, hogy a szomszédos országokban élő magyarok állampolgárságának kérdését tűzte az Országgyűlés alakuló ülésének napirendjére. A cseh napilap megfogalmazásában ez nagyon jól jött a szlovák nacionalistáknak, és szinte úgy néz ki mintha „maga Ján Slota rendelte volna meg a törvényt a magyar nacionalistáknál”, ugyanis választási kampány idején nincsen jobb a valós gazdasági gondokról való figyelem elterelésére, mint egy külföldi ellenség. *Martin Ehl*, a cikk szerzője szerint „Az új magyar kormányzat ugyanakkor ugyanazt a ködfüggönyös taktikát alkalmazza. Bár már a választások után vannak, de valamiféle rendes gazdasági program a nem egészen világos 2011-es adócsökkentésről szóló szövegeken kívül sehol nem látható. Rámutatni a tradicionális ellenségre nagyon jól jön, különösen mostanában, amikor a Kárpát-medencei magyarság a trianoni szerződés aláírásának 90. évfordulójára készül emlékezni.” Ehl utal a trianoni szerződés aláírásának 90. évfordulójára, felemlíti a történelmi Magyarország trianoni veszteségeit és úgy véli, hogy a magyar-szlovák kapcsolat néhány hónapig be lesz ugyan árnyékolva és feszült is lesz, de ez meg fog szűnni, amit a két ország új kormányai a „körülmények és az Európai Unió nyomására fontosabb dolgokkal kezdenek el foglalkozni”.²⁷ Ezt a fontos dolgot pedig a gazdasági kilábolásban látta leginkább.

Az Országgyűlés alakuló ülése után a *Pravda* című neves szlovák lap 2010. május 15-én arról tudósított Pozsonyból, hogy *Orbán Viktor* azért terjeszti a parlament elé az állampolgársági törvény módosítását, hogy még a trianoni szerződés aláírásának 90. évfordulója előtt elfogadhassák azt, s így a miniszterelnök-jelölt a történelmi Magyarország területén élő magyarok egyesítőjének szerepében tetszeleghessen. „Szomorú, hogy *Orbán* a javaslattal nem várta ki az új szlovák kormány megalakulását, amellyel megkonzultálhatta volna azt. Szomorú azért is, mert két szövetséges NATO-tagállam került így szembe egymással. A NATO hétfőn bemutatja új stratégiai koncepciójának vázlatát, amely megnevezi a veszélyeket és keresi, hogyan lehet kivédeni azokat. *Orbán* javaslata egy hihetetlen jelenséggel gazdagíthatja ezt – a két szomszédos NATO tagállam közötti biztonsági kockázattal” – zárja kommentárját a *Pravda*. A szlovák lap a legnagyobb magyar szerepéért folytatott harccal jellemezte a Fidesz elnökének szándékát és úgy tartja, hogy az nem használ a szlovákiai magyar kisebbségnek. A *Pravda* szerint a Fidesz a Magyar Koalíció Pártját akarja ellehetetleníteni, ugyanis *Csáky Pál* felszólította Budapestet, hogy várjon a témával, hiszen tudta mi a tét. *Csáky* szeretett volna bekerülni a kormányba, de tudta, hogy az Irány-Szociáldemokrácia (Smer) nem számolt vele, így ellenzéki koalícióról álmodik, s megbékélne a Híd polgári párttal is – írta a *Pravda*.²⁸

A *Sme* című liberális napilap szerint *Orbán*nak nem kellett volna feltétlenül sikerrel járnia, ha a szlovák politika ismét nem bolondult volna meg a magyaroktól. „*Nem első ízben vagyunk tanúi annak az anomáliának, hogy míg Belgrádban, Bukarestben, Kijevben vagy Zágrábban szélcsend van, Pozsonyban vörösén lángol az égbolt*” – írta a lap és egyaránt vétkesnek kiáltja ki a „gyógyíthatatlan eset”-nek nevezett *Fico* mellett a Kereszténydemokrata Mozgalmat (KDH) is, hiszen a KDH „lépni szeretne”, ha a magyar állampolgársági törvény módosítására kerül sor. A *Sme* kommentárjában azt részle-

²⁶ Kettős állampolgárság – Körkép 1. – MTI 2010. május 14.

²⁷ Kettős állampolgárság – Hospodárské Noviny: Vihar a Dunán – MTI 2010. május 14.

²⁸ Kettős állampolgárság – Pravda: *Orbán Viktor* nemzetegyesítő szerepet akar – MTI 2010. május 15.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

tezte, hogy Szlovákiának a gyakorlatban nincs semmilyen esélye és eszköze arra, hogy megakadályozza a magyar állampolgársági jogszabály módosítását. Pozsony csak abban az esetben léphetne, és alkalmazhatna konkrét válaszingedményeket, ha Magyarország vagy maguk az érintettek elárulnák neki, hogy ki kért vagy kapott magyar állampolgárságot. „Szlovákia képessége Magyarország lépéseire reagálni tehát attól függ, mennyire sikerül (Miroslav) Lajcák külügyminiszternek meggyőznie Európát, hogy avatkozzon közbe. A nemzetközi nyomásgyakorlásán kívül ugyanis semmilyen eszköz nincs a kezünkben, hogy valamit tegyünk a kettős állampolgárság kérdésével. Ha ez sem segít, egyetlen dolog marad: úgy viselkedni a kisebbségi magyarokkal szemben, hogy Szlovákiában otthon érezzék magukat és ne érezzék szükségét bekapcsolódni Budapest felesleges provokációs játékaiba” – zárta kommentárját a *Sme*.²⁹ A *Sme*, liberális lap lévén, megfelelő iróniával magyaráz. Záró kommentárjában felhívta a figyelmet az országban élő magyarok megbecsülésére is.

A *Le Monde* francia konzervatív napilap tudósításában azon véleményének adott hangot, miszerint Fico és kormánya igen vehemensen reagál a magyar kormány tervére. A *Le Monde*-nak adott interjúban Grigorij Meseznikov szlovák politológus kifejtette, hogy a kedvező választási kilátásokkal rendelkező demokratikus ellenzék szempontjából nézve a magyar törvényjavaslat a legrosszabb pillanatban jött az újabb szlovák-magyar viszonyba és ez az állapot annál inkább kedvez a magyarelles populista és nacionalista pártoknak. Meseznikov megemlítette, hogy a szlovák sajtó és az ellenzék bírálta ugyan a szlovák kormány hisztérikus reakcióját, de egyidejűleg elítélte az új magyar kormány nacionalista elhajlását is.³⁰ Szlovákia nehéz helyzetben volt a választások előtt, ezért a szlovák kormány mindent megtett annak érdekében, hogy a lehető legjobban jöjjön ki a közelgő választások alkalmával.

A szlovák reakcióra az egyik figyelemre méltó cikk Lubos Palata cseh publicista nevéhez fűződik, és pedig a *Sme* véleményrovatójában közölt „Irigylem töletek a szlovákiai magyarokat” című. Palata véleményében rámutat arra, hogy bár a szlovákok egy része irigyli a csehektől, hogy a második világháború után etnikailag kitisztították a határvidéket, és megszabadultak a nagyszámú német kisebbségtől, de nincs mit irigyelni. Szerinte a csehek ezzel sokat veszítettek, mert szegényebbek lettek a cseh és a német kultúra mindennapos konfrontációi és versengései által teremtett ösztönző erejével. Meggyőződése, hogy Csehország romlása nemcsak a kommunizmus, hanem a hárommillió szudétanémet kitelepítésének is a következménye. „Tiszteljétek a szlovákiai magyarokat, hatalmas értéket jelentenek, amellyel egyetlen más közép-európai ország sem rendelkezik, Magyarországot is beleértve” – figyelmeztetett Palata.³¹ Szlovákiának azt ajánlotta, hogy a kisebbségi magyarok állampolgárságának ügyében kifejtett budapesti kezdeményezésre Pozsony ne a cseh modell (aki önként felveszi egy másik állam állampolgárságát, automatikusan elveszíti a csehet) átvételével reagáljon, hanem „más módosításokkal”. Frappáns megoldást kínált a szlovák kormánynak. A „más módosításokkal” olvasatában azt jelenti, hogy: „Egy nyilatkozattal a Benes-dekrétumok érvénytelenítéséről, amely bocsánatkéréssel lenne összekötve a magyar nemzetiségű állampolgárok háború utáni üldözéséért, és az alkotmány bevezetőjének módosításával, amelyben a „mi, a szlovák nemzet” kifejezést „mi, Szlovákia állampolgárai” kifejezésre változtatná.” Írásában problematikusnak tekinti, és úgy tartja, hogy Orbán nem európai kezdeményezésére „ez lenne az igazi európai válasz”. Kezdetnek nem lenne rossz a kezdeményezése, de nehéz lenne kideríteni, hogy Orbán Viktor és kormányának kezdeményezése miért is ne lenne európai?

Fico reakciója ezek szerint nem feltétlenül ütközne a nemzetközi jogba, de a maga idejében és átgondolatlanságában izléstelennek bizonyult. „Készen állunk a nagyon kemény ellentámadásra” – nyilatkozta Fico. Arról, hogy mindezt hogyan tennék, azt válaszolta, hogy a szlovák kormány a szükséges törvénymódosítások első elképzeléseit már meg is vitatta, majd hozzátette, hogy: „Előnyben részesítjük azonban a felvilágosítást és a konzultációkat, amit Magyarországnak kellett volna elsőként megtennie a törvénymódosítás betervezése előtt.” A Szlovák Nemzeti Párt (SNS) követelésére, hogy hívják össze a rendkívüli parlamentet, a szlovák kormányfő úgy reagált, hogy mivel a magyar jogszabály még nincs elfo-

²⁹ Kettős állampolgárság – SME: Kezdenek előbújni barlangjaikból a démonok – MTI 2010. május 15.

³⁰ Kettős állampolgárság – Le Monde: Retorziókkal fenyeget a hisztérikusan reagáló szlovákkormány – MTI 2010. május 16.

³¹ Kettős állampolgárság – Cseh publicista: Mi lenne Szlovákia európai válasza a magyar kezdeményezésre – MTI 2010. május 17.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

gadva, így nincs miről tárgyalnia a pozsonyi törvényhozásnak és pillanatnyilag nem látja értelmét a rendkívüli parlamenti ülésnek sem.³² Később 2010. május 26-án mégiscsak sor került a rendkívüli ülésre.

2010. május 17-én *Miroslav Lajcák* külügyminiszter közölte: a szlovák álláspontról tájékoztatta az Európai Unió Pozsonyban akkreditált diplomatáit, s hasonló tájékoztatót készül tartani a többi ország diplomatái számára is, de beadványt készít *Knut Vollebaek*, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) kisebbségügyi főbiztosa számára is, míg a kormányfő *José Manuel Barrosót*, az Európai Bizottság elnökét fogja tájékoztatni. A hivatalos pozsonyi álláspont szerint a szlovákiai magyarok esetleges kettős állampolgársága Szlovákia számára „nemzetbiztonsági kockázat”, ezért megfelelő válaszintézkedésekre van szükség. Szlovákia kilátásba helyezte az alkotmány módosítását is, amely kimondaná: az a szlovák polgár, aki önként felveszi egy másik ország állampolgárságát, elveszíti a szlovákot.³³ Lajcák felhívta a nagykövetek figyelmét a trianoni szerződés aláírásának közelgő 90. évfordulójára is, és arra, hogy olyan hangokat hallani, amelyek a II. Világháború utáni európai rendezés felülvizsgálatát követelik.³⁴ „Ezek a megnyilvánulások korunkban rendkívül veszélyesek. Ha a volt Szovjetunió vagy Jugoszlávia néhány egykori régiója ezeket magáévá tenné, akkor annak nagyon negatív következményei lehetnének Európa stabilitása számára” – fejtette ki a szlovák külügyminiszter. Ezekon felül Lajcák utasította az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagállamaiban működő szlovák nagyköveteket, hogy tájékoztassák befogadó országuk kormányát a szlovák álláspontról, miközben *Mikulás Dzurinda*, a Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKU) elnöke és *Iveta Radicová*, a párt választási listavezetője Brüsszelbe utaztak, hogy tájékoztassák az Európai Parlament néppárti frakcióelnökét a magyar kettős állampolgársági törvénnyel kapcsolatos szlovák álláspontról.³⁵ *Iveta Radicová* pártjának, az SDKU javaslatára szlovák-magyar kerekasztal-beszélgetést kezdeményezett Brüsszelben *Wilfried Martens*-nél az EPP elnökénél. A szlovák ellenzéki párt vezetője nyilatkozatában kijelentette, hogy: „Nincs semmi ok arra, hogy ijesztgessük a polgárokat, sem arra, hogy összehívjuk a nemzetbiztonsági tanácsot”. Radicová ezen kívül elutasította a szlovák parlament rendkívüli ülését és meggyőződése szerint a szlovák és a magyar fél képes tárgyalni egymással. „A problémákat a családban kell megoldani, az EPP egy nagy család, közös értékekkel. Bizom abban, hogy az SDKU, a Kereszténydemokrata Mozgalom, a Magyar Koalíció Pártja és a Fidesz tárgyalásai eredményesek lesznek. Olyan megoldást akarunk, amely mindkét felet kielégítené” – mondta és utalt arra, hogy a magyar törvény életbelépéséig van idő, hiszen az csak 2011. január 1-én lép életbe. Dzurinda korábbi szlovák miniszterelnök bírálta ugyan a magyar törvénytervezetet, de ő is csak azt hangsúlyozta, hogy tárgyalások útján lehetséges a kérdés megoldása. Megjegyezte, hogy nem tudja elképzelni, hogy ilyen törvényt fogadna el Franciaország a belgiumi vallonok vagy Németország az osztrákok irányába. Nem feledhetjük el, hogy még mindig választások előtt állt a szlovák párt, így aligha tehetett teljesen puha nyilatkozatokat. A néhol visszafogott, néhol csipős retorika mögött a szavazatvadász politikai véna ütötte a takust.

Wilfried Martens tájékoztatást adott a *Radicovával* és *Dzurindával* folytatott megbeszélésről, miszerint emlékeztették más EPP-tagpártokkal fennálló, regionális nézeteltérésekre. Azt nyilatkozta, hogy konzultált Orbán Viktorral is és mindannyian arra a következtetésre jutottak, hogy a lehetséges EPP-kezdeményezést csak a szlovákiai választási kampány befejezése után lehet megfontolni.³⁶

Szlovákiában aligha jutottak nyugvópontra a kedélyek, amikor ugyanis a szlovák parlament külügyi bizottságának elnöke szerint az orosz modellt követi a kettős állampolgárságról szóló magyarországi törvénytervezet. Utalásában Moszkva és Grúzia háborújára utalt, amikor Moszkva állampolgárai védelmében háborúzott grúz földön. *Juraj Horváth* kijelentése a közszolgálati szlovák rádió vitaműsorában, miszerint: „Nagyon jól tudjuk, mi történt, miután (Oroszország) Grúziába ment

³² Kettős állampolgárság – Pozsony párbeszéd megkezdését követeli Budapesttől – MTI 2010. május 18.

³³ Kettős állampolgárság – Pozsony párbeszéd megkezdését követeli Budapesttől – MTI 2010. május 18.

³⁴ Kettős állampolgárság – Lajcák szerint a külföld is negatívan reagál a magyar kezdeményezésre – MTI 2010. május 18.

³⁵ Kettős állampolgárság – Lajcák szerint a külföld is negatívan reagál a magyar kezdeményezésre – MTI 2010. május 18.

³⁶ Kettős állampolgárság – Martens: a szlovák választási kampány után lehet szó EPP-kezdeményezésről – MTI 2010. május 19.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

megvédeni az állampolgárait; ez egész Európát, sőt az egész világot felháborította. Pontosan ez az, amit Budapest most követ”, a magyar tervet „orosz ruletthez” hasonlította.³⁷ A magyar törvénytervezet közelgő volta miatt sorra nyilatkoztak a szlovákiai pártok. Maga a Magyar Koalíció Pártja elutasította a szlovák „hisztériát”, amelyet a kettős állampolgárságra vonatkozó magyar törvényjavaslat kapcsán némely szlovák politikus, illetve politikai párt keltett. Közleményében felhívta a figyelmet arra, hogy az állampolgárság módosításáról szóló betervezett törvény csak 2011. január 1-jétől alkalmazható és ezért elegendő idő áll majd rendelkezésre az azzal kapcsolatos kérdések megoldására. „Szlovákia és Magyarország is ugyanannak a biztonsági szervezetnek a tagja, azt pedig, aki egy partnerállamban ellenséget akar látni, a múlt század első felére jellemző elavult elméletek megtestesítőjének tartja” – közölte az MKP. Egy pozsonyi külügyi szakértő szerint viszont a szlovák-magyar viszony legnagyobb akadálya az, hogy egyesek úgy akarnak előrehaladni, hogy állandóan hátrafelé néznek. „Mi már húsz éve úgy igyekszünk előrehaladni, hogy közben hátrafelé nézünk. Próbáljuk ki ezt a valóságos életben, s meglátjuk, hányszor botlunk meg” – jelentette ki Imrich Marton, a szlovák külügyminisztérium magyar-szlovák kapcsolatokkal foglalkozó szakértője a pozsonyi közszolgálati televízióban. Marton szerint a probléma megoldásához arra lenne szükség, hogy a magyar fél fenntartások nélkül fogadja el a szlovákiai magyarok szlovák állampolgárságát, míg a szlovák fél az érintettek magyar nemzetiségét. „Úgy vélem, a probléma lényege annak megértésében rejlik, illetve mindkét félnek el kellene ismernie, hogy Szlovákiában a Szlovák Köztársaság állampolgárai élnek, és hogy a Szlovák Köztársaság állampolgárainak, illetve néhányuknak magyar a nemzetisége” – nyilatkozta Imrich. Szerinte a „A magyar fél a mondat első felére összpontosíthatna, és végre elfogadhatná, hogy (az itt élő magyarok) a Szlovák Köztársaság állampolgárai, itt élnek, itt dolgoznak és a Szlovák Köztársaság lojális állampolgárai vagy legalábbis lojális állampolgároknak kellene lenniük. Nekünk, szlovákoknak pedig talán tiszteletben kellene tartanunk, hogy a Szlovák Köztársaság ezen állampolgárai magyar nemzetiségűek, és hogy kissé más nyelven beszélnek” továbbá meggyőződése, hogy „a kétoldalú problémák kétoldalú megoldást követelnek meg”.

Petőcz Kálmán, a somorjai Kisebbség-kutató Intézet programigazgatója véleménye szerint a szlovák fél nagyon túloz, amikor szinte állandóan és mindenben, ami Magyarország vagy a magyarok felől jön, ellenséget lát. „Szlovákiának és a szlovákoknak világosan látniuk kell, hogy Magyarország és a magyarok nem ellenségei Szlovákiának és a szlovákoknak” – emelte ki Petőcz.³⁸

A Híd párt színeiben nyilatkozó Bugár Béla szerint a Fidesz azzal, hogy néhány héttel a szlovákiai parlamenti választások előtt terjesztette az Országgyűlés elé a kettős állampolgársággal kapcsolatos törvénymódosító javaslatot, „beavatkozott a szlovákiai választási kampányba”. „Segíteni akart a Magyar Koalíció Pártjának (MKP) a választók mozgósításában” – fogalmazott a Híd polgári párt elnöke a TA3 pozsonyi hírtelevízió egyik vitaműsorában. Úgy vélekedett, hogy rosszul időzítették a törvényjavaslat előterjesztését, s ez „felelőtlen lépés” volt a Fidesz részéről. Rámutat arra a tényre is, hogy miután a jogszabály csak 2011. január elsején lép életbe, a Fidesznek nem volt semmiféle oka a sietségre. „Nem jó, hogy beavatkoztak a kampányba” – mondta. Szerinte ez a beavatkozás a Híd pártot is kedvezőtlenül érintette. „Nekünk is vannak magyar választóink” – jegyezte meg. Ugyanakkor azt is hozzátette: nem biztos, hogy a Fidesz mindezt világosan látta.³⁹ A Híd magyar politikusa támadásba, de védekezésbe is lendült egyszerre. Ezért is elfogadhatatlannak nevezte, hogy Pozsony biztonsági kockázatnak minősítette a szlovákiai magyarokat. Robert Kalina belügyminiszterrel vitázva a vitaműsorban rámutatott arra, hogy a szlovák parlamentben is több kettős állampolgár van, majd feltette a kérdést: ők miért nem jelentenek biztonsági kockázatot a szlovák kormány számára? Egyúttal felrótta a szlovák kormánynak, hogy nem konzultál a szlovákiai magyarokkal az őket érintő ügyekben. Bugár szerint a magyar állampolgársági törvényjavaslat megfelel az európai normáknak, s a magyarhoz hasonló szabályozás van érvényben például Romániában vagy Bulgáriában. Kalinák erre azt válaszolta: Románia azért nem reagált Budapestre, mert maga is így jár el Moldovában. Kalinák ismételt „mér-

³⁷ Horváth: Magyarország az orosz modellt követi az állampolgársági törvénnyel – MTI 2010. május 22.

³⁸ Szlovák szakértő: Hátránézve nehéz előremenni – MTI 2010. május 23.

³⁹ Bugár szerint a Fidesz beavatkozott a szlovákiai választási kampányába – MTI 2010. május 23.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

hetetlen arroganciával” vádolta a magyar politikusokat, s a magyar politika „fasizálódásáról” beszélt. Azt állította: ami a kettős állampolgárság és Trianon kapcsán elhangzott az Országgyűlésben, hogy „azt ötven éve senki sem engedte meg magának”. Példaként azt mondta, hogy a magyar parlamentben pozitívan nyilatkoztak a müncheni egyezményről, illetve a bécsi szerződésről, vagy arról, hogy a jövőben már nem szabad különbséget tenni a magyarországi és a külföldi magyar között. Ezért viszont kemény válaszigényeket helyezett kilátásba. A miniszter is kifogásolta, hogy a kettős állampolgárságról a magyar fél eddig nem volt hajlandó tárgyalni a szlovákokkal.⁴⁰

Pár nappal a magyarországi törvényjavaslat megszavazása előtt a Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió (SDKU) kitért arra, hogy nem büntetné a szlovák állampolgárság megvonásával azokat a szlovákiai magyarokat, akik felvennék a magyar állampolgárságot. Tette ezt *Robert Fico* miniszterelnök nyilatkozatára reagálva, miszerint a szlovák kormány politikai nyilatkozattervezetet terjeszt a rendkívüli parlamenti ülés elé, amely rámutatna, miért elfogadhatatlan Pozsony számára a magyarországi kettős állampolgárság. A miniszterelnök tervei szerint ezt követően a parlament elé vinnének egy olyan törvénymódosítási javaslatot is, amely szerint egy szlovák állampolgár, ha felveszi a magyar állampolgárságot, elveszíti a szlovákot. Radicová, az SDKU listavezetője bejelentette, hogy pártja saját javaslatot terjeszt elő a magyar törvény esetleges szlovákiai hatásának kivédésére. A javaslat szerint Pozsony nem fogja elismerni a magyar törvény hatályait Szlovákiában, ha az nem lesz összhangban az állampolgárságot szabályozó nemzetközi szerződésekkel. Radicová leglényegesebb nyilatkozatát tette az ügyben, amikor azt mondta, hogy az SDKU nem ért egyet azzal, és helytelennek tartja, hogy „a magas politikai játszmák miatt a szlovákiai magyarokat büntessék”. Ezzel nyilvánvalóvá vált, hogy Radicová nem támogatta a még hatalmon lévő Fico-kabinet rendkívüli parlamenti kezdeményezését. Fico bírálta Radicová nyilatkozatát és megvádolta, hogy az SDKU együtt kíván működni az MKP-val, amely a Fidesz meghosszabbított karja Szlovákiában: „Szlovákiának a választások után stabil kormányra, nem pedig egy szlovák-magyar tákolmányra van szüksége.” Szerinte az SDKU-nak választania kell a szlovák nemzeti érdekek, és Fidesz „nagy magyar érdekeinek” védelme között. A Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH) szerint a rendkívüli parlamenti ülés, amely egy politikai nyilatkozatról fog vitázni, „a semmiről” fog szólni. Pavol Hrusovsky, a KDH frakcióvezetője szerint viszont fontosabb lenne, ha a parlament arról tárgyalna, milyen törvénymódosításokra lenne szükség a magyar lépéssel kapcsolatban, s nem azzal fenyegetőzni, hogy a magyar törvény elfogadása esetén visszavágnak.⁴¹ Az SDKU és a KDH is azonban jelezte, hogy képviselőik a parlament rendkívüli ülésén részt fognak venni. Az MKP is jelezte részvételét a rendkívüli parlamenti ülésen, s a párt politikai álláspontját Csáky Pál, az MKP elnöke fogja ismertetni a törvényhozókkal. A Híd polgári párt pedig arra szólította fel a szlovákiai pártokat, hogy ne siessék el a dolgot, mert elég lenne a választások után reagálni a magyar lépésre. „Rendkívüli felelőtlenség, forró tűvel varrni a választ. A szlovák reagálás fejtelten.” – jelentette ki Bugár Béla egy sajtóértekezleten. Bugár bírálta azt az elképzelést, hogy a magyar állampolgárságot felvevőktől a kormányzat elvenné a szlovák állampolgárságukat. Budapest címére pedig megjegyezte, hogy az állampolgársági törvényjavaslatot rosszul időzítette. „A politikusok hamis hangokkal szeretnének pontokat szerezni” – vélekedett a politikus. Szerinte a keddi pozsonyi rendkívüli parlamenti ülés nem lesz más, mint „a három koalíciós párt választási gyűlése” – nyilatkozta Bugár.⁴²

A szlovák parlament 2010. május 25-i rendkívüli ülésén elfogadott határozatában egyoldalúnak és elfogadhatatlannak minősítette a magyar lépést. A határozatban a szlovák törvényhozás ezért „elfogadhatatlannak tartja, hogy a Magyar Köztársaság Országgyűlése bármiféle területen kívül ható jogszabályt fogadjon el, amely a Szlovák Köztársaság állampolgárait is érinti anélkül, hogy e jogszabályt a Szlovák Köztársaság és a Magyar Köztársaság közötti jószomszédi viszonyról és baráti együttműködésről szóló szerződés értelmében a Szlovák Köztársaság vezető politikai képviselőivel egyeztetette volna.” Továbbá „óva intette” Magyarországot az 1920-as trianoni békeszerződés és Európa II. világháború utáni területi felosztásának újbóli megkérdőjelezésétől. A 150 tagú törvényhozásban a határozatot 113 koalíciós és ellenzéki képviselő

⁴⁰ Bugár szerint a Fidesz beavatkozott a szlovákiai választási kampányába – MTI 2010. május 23.

⁴¹ Szlovák ellenzéki vélemények – MTI 2010. május 24.

⁴² Szlovák ellenzéki vélemények – MTI 2010. május 24.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

támogatta. A Magyar Koalíció Pártjának (MKP) képviselői a szavazáskor már nem voltak az ülésteremben. A Híd polgári párt képviselői, bár jelen voltak, nem vettek részt a szavazásban. Két független képviselő tartózkodott. A határozathozatal megelőző vitában a szlovák kormányfő utalt a müncheni egyezménynek és a bécsi döntésnek a magyar Országgyűlésben elhangzott állítólagos dicséretére. Az MKP képviselői, miután Csáky Pál ismertette a párt álláspontját, s közölte: az MKP több képviselője is fel kívánja venni a magyar állampolgárságot, elhagyták az ülést. *„A képviselők ezt a lépést kettős – állampolgári és nemzeti – kötődésük megnyilvánulásának tartják. Mindegyikünk tiszteli szlovák állampolgárságát is. Az MKP minden képviselője, a jövőbeni parlamentben is, tevékenységében továbbra is irányadónak fogja tartani a szlovák alkotmány és a Szlovák Köztársaság törvényeinek tiszteletben tartását”* – mondta Csáky. Szerinte a kormánykoalíció állandóan ellenséget akar látni a szlovákiai magyar közösségben. A határozat elfogadása után a szlovák parlament ideiglenesen megszakította rendkívüli ülését, kilátásba helyezve annak folytatását, ha az Országgyűlés elfogadná a magyar állampolgársági törvény módosítását. A kialakult vitában a politikai határozat szövegében egységesek voltak a szlovák pártok, de a konkrét szlovák válaszlépésekkel kapcsolatban megoszlottak a vélemények.

Miroslav Lajcák a TASR hírügynökségnek nyilatkozta, hogy Hágában találkozott Knut Vollebaekkel, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) kisebbségügyi főbiztosával és, hogy Vollebaek tudomásul vette a tervezett szlovák ellenintézkedéseket. *„A főbiztos tudomásul vette elképzeléseinket. A szlovák parlamentben előkészítés alatt álló törvény normális európai törvény és összhangban van a joggal. Szlovákiával nem lehet játszani, mi nem támadunk, de jogunk és kötelességünk védekezni. Természetesen mindig, minden kérdésben készek vagyunk a tárgyalásokra”* – fogalmazott Lajcák.⁴³ A magyar módosító törvényjavaslat előnapján a Híd polgári párt tett még egy kísérletet arra, hogy Orbán Viktor várja ki a szlovákiai választásokat a magyar állampolgársági törvény módosításával, amely lehetővé tenné a határon túli magyarok kettős állampolgárságát. *„Tény, hogy a szlovák fél hisztérikusan reagál, ám nem szabad elfelejteni, hogy a kampány még három hétig tart, s ezalatt az időszak alatt bármilyen döntés csupán a választói szavazatok megszerzésére irányul. A Híd ezért arra kéri mind a magyar, mind a szlovák pártokat, legyenek tekintettel a június 12-i választásokra, és bárminemű lépéseket csak az új szlovák kormány megalakulása után tegyenek”* – állt a párt közleményben. A Híd szerint félmillió magyar nem vonulhat ki Szlovákiából úgy, ahogy a Magyar Koalíció Pártjának (MKP) 15 képviselője kivonult a parlament rendkívüli üléséről. *„Egyértelmű, hogy a labda most Orbán Viktor kezében van: ezért – mivel személyesen nem volt alkalmunk – a médiákon keresztül arra kérnénk a (kijelölt) magyar kormányfőt, hogy a jogszabály megszavazásával várjon a júniusi választásokig. A kettős állampolgárság megadásának gesztusa elismerésre méltó, ám a pillanatnyi helyzet azt mutatja, hogy következményei végzetesek lehetnek”* – közölte a Híd. *„Fel szeretnénk hívni a figyelmet arra, hogy bár a kettős állampolgárság Európában elfogadott, a szlovák parlament megteheti, hogy az 1997-ben aláírt, az állampolgárságról szóló európai egyezség értelmében egy olyan törvényt fogad el, mely szerint azok a szlovák állampolgárok, akik a jövőben magyar állampolgárságért folyamodnak, szlovák állampolgárságukat elveszítik”* – állt a közleményben.⁴⁴

Válaszul a Magyar Országgyűlés 2010. május 26-ai döntésére, amely lehetővé tette a magyar állampolgárság könnyített felvételét a határon túli magyarok számára, Szlovákia azonnal módosította állampolgársági törvényét. A gyorsított eljárásban elfogadott módosítás lényege: ha ezen túl egy szlovák állampolgár önkéntesen felveszi egy másik ország állampolgárságát, elveszíti a szlovákot. Emellett nem tölthet be bizonyos munkaköröket sem, amelyek kapcsolatban vannak a nemzetbiztonsággal – például a rendőrségnél vagy a biztonsági szolgálatoknál. A 150 tagú testületben a 115 jelen lévő képviselő közül 90 támogatta a módosítást, heten ellene szavaztak, 17-en tartózkodtak, egy képviselő pedig nem szavazott. A Magyar Koalíció Pártja (MKP), demokrácia- és alkotmányellenesnek tartván a szlovák állampolgársági törvény elfogadott módosítását, elutasította azt. Az MKP kilátásba helyezte, hogy kész a törvény semmissé tétele érdekében a Szlovák Alkotmánybírósághoz és az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulni.⁴⁵

⁴³ Lajcák: Az új magyar kormány erős jelzéseket fog kapni – MTI 2010. május 25.

⁴⁴ A Híd arra kéri Orbánt, várjon a törvény módosításával – MTI 2010. május 25.

⁴⁵ Szlovákia megtiltotta a kettős állampolgárságot – MTI 2010. május 26.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Az osztrák *Die Presse* az elfogadás napján közölt cikkében azt boncolgatta, hogy a kettős állampolgárság bevezetésével Orbán Viktor csak bátorítja a „baloldali populista” Robert Fico szlovák miniszterelnököt. Természetesen kívülállóként ezt igencsak könnyű mondani. Véleménye szerint Orbán Viktor tudta, milyen érzékeny téma a szlovákiai magyar kisebbség kérdése, s hogy Szlovákiában júniusban választások lesznek. Azt is leírja, hogy az ottani nacionalisták a magyar témával akarnak pontokat szerezni a választóknál, a baloldali populista Robert Fico éppúgy, mint a „magyarfaló” Ján Slota. A cikk végén felteszi a kérdést, hogy Orbán valójában csak folyamatosan napirenden akarja tartani a szomszédságvitát, hogy elterelhessék a figyelmet az igazi problémáktól?

Robert Fico nyilatkozata szerint „rosszul” kezdett az új magyar kormány és úgy véli: a kettős állampolgárságot lehetővé tevő törvény elfogadása, valamint az a tény, hogy Orbán Viktor első hivatalos útja Lengyelországba vezet, „felesleges idegességet váltott ki”. Azt mondta, hogy: „Orbán bejelentett lengyelországi látogatása úgy fest, mintha jelképesen átugraná saját területét és egy Magyarországgal szomszédos országba menne.”, továbbá, hogy „Ilyet nem szokás tenni.”⁴⁶ Újságíróknak tett nyilatkozatában kifejtette, hogy a szlovák fél az utolsó percig kívárt, de Budapest nem volt hajlandó a tárgyalásra, pedig Knut Vollebaek, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) kisebbségügyi főbiztosa is azt kérte a felektől. A válaszlépést kommentálva pedig kijelentette, hogy az megfelel az európai normáknak.⁴⁷

Ivan Gasparovic szlovák államfő szerint a szlovákiai magyaroknak nincs miért kérniük a magyar állampolgárságot, mert Szlovákia teljes mértékben biztosítja állampolgári jogait és részvételüket az ország politikai és gazdasági életében. „Higgyék el nekem, hogy nincs ok kérni a szomszédos Magyar Köztársaság állampolgárságát, mert Szlovákia, mint az Európai Unió tagja, a polgári elvvel összhangban, fenntartások nélkül biztosítja önöknek az állampolgári jogokat a Szlovák Köztársaság politikai életében és a társadalmi-gazdasági fejlődésében való részvételt” – jelentette ki Ivan Gasparovic szlovák államfő a szlovák közszolgálati rádióban és televízióban 2010. május 27-én este elmondott beszédében. Itt külön megszólította a szlovákiai magyarokat. Azt mondta, hogy a magyar állampolgárság életszínvonalukat nem emelné és otthonaikban pedig feszültséget kelt. „Szeretném Önöket biztosítani, hogy a Szlovák Köztársaság közös otthonunk” – fogalmazott.

Gasparovic szerint a pozsonyi kormány és a parlament kellő módon válaszolt a magyar döntésre.⁴⁸ Az MKP Gasparovic tévés beszédére reagálva „meglepetéssel tapasztalta”, hogy az elnök hosszú idő után újra felfedezte a szlovákiai magyarokat. „Eddig megdöbbenéssel tapasztaltuk, hogy az újévi beszédekből folyamatosan kimaradt szlovákiai magyarság csak akkor jutott eszébe, amikor konfliktus alakult ki magyar és szlovák vonatkozásban” – reagált az MKP és emlékeztette Gasparovicot, hogyha eddig „a szlovákiai magyar közösségről beszélt, kizárólag annak lojalitása megkérdőjelezéséig jutott, s még a pontos számadatot sem ismerte róluk, hiszen folyamatosan 300 ezret mondott 500 ezer helyett”.⁴⁹

„Az SDKU szerint nem kellett volna elismerni a kettős állampolgárságról szóló magyar törvény érvényességét Szlovákiában. Pártunk javaslata erre irányult. Ez lett volna az első lépés ahhoz, hogy per keletkezzen a két állam között, amelyet hágai bíróság elé lehetett volna vinni” – jelentette ki Radicová a közszolgálati szlovák televízió vitaműsorában. Vitapartnerének, Robert Fico kormányfőnek felrótta, hogy a kormány javaslatára elfogadott szlovák válasz a gyakorlatban nem más, mint a magyar törvény elismerése. „Önök végrehajtási utasítást dolgoztak ki hozzá” – vélekedett Radicová.

Radicová úgy vélte, ha Szlovákia Hágához fordulna az állampolgársági törvény ügyében, olyan esélye lenne a győzelemre, mint ahogy az a bős-nagymarosi vízlépcső esetében történt. Kifejtette: Szlovákiát nemcsak Csehország támogatja

⁴⁶ A nap témája: Kettős állampolgárság – Visszhang – MTI 2010. május 28.

⁴⁷ Fico: Rosszul kezdett a új magyar kormány – MTI 2010. május 26.

⁴⁸ Gasparovic: Nincs miért kérni a magyar állampolgárságot – MTI 2010. május 27.

⁴⁹ Az MKP konkrét intézkedéseket kér Gasparovicótól – MTI 2010. május 28.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

a vitában. Szerinte az Egyesült Államok és Kanada is jelezte, fontolóra veszik a vízumpolitikai változtatásokat Magyarországgal szemben.⁵⁰

ÖSSZEGRÖZÉS

Hogy miként is reagáltak a szomszédos országok a magyar állampolgársági törvény új szabályozására, azt a sajtón keresztül ismerheti meg a magyar társadalom a legtisztábban. Műfajából adódóan a sajtó többnyire az adott közvélemény álláspontját tükrözi. Magyarország hét állammal határos és mind a hét állam területén élnek kisebb-nagyobb lélekszámban magyarok. Ezen hét állam mindegyikének van hivatalos nyelve, ami nem a magyar. Ahhoz, hogy kimerítően elemezni tudjuk ezen országok reakcióit a magyar állampolgárság kiterjesztésével kapcsolatban, ismernünk kell az adott hét nyelvet. Ebből a megfontolásból olyan forrást választottam, amely mind a hét országban egyaránt tevékenykedik, ez a Magyar Távirati Iroda.

A cikkek elemzése alapján elmondható, hogy a szomszédos országok vegyes érzelmekkel fogadták a magyar törvényhozás szándékát a magyar állampolgárság kiterjesztéséről. A reakciók sem a magyar politikai rendszert, sem a kormányzó politikai párt szándékát nem változtatták meg, hiszen az eltervezett törvénymódosítást véghezvitték. A szlovák és a magyar kormány között kialakult feszültség kétségtelenül kihatott a magyar választókra. Egyrészt valószínűsíthető, hogy azok a választópolgárok, akik eddig passzívan álltak a nemzetpolitikai kérdésekhez, azok most szembesültek a kérdés jelentőségével. Másrészt viszont, mivel a 2010-ben újonnan megválasztott magyar kormány határozottan kiállt döntése mellett, a választópolgároknak először szembesülhettek az Orbán-kormány politikai irányvonalával és kormányzati erőpolitikájával.

Kulcsszavak: állampolgárság, nemzetpolitika, törvényhozás, honosítás, nemzettárs, sajtó, tudósítás

Keywords: citizenship, national policy, legislation, naturalization, compatriot, press, report

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. FEDINEC Csilla, *Made in állampolgárság a keleti szomszédságban*. In: Egyenlítő 7-8, 41.
2. TALPAI Lóránt, A kettős állampolgárság lehetősége különböző szempontok alapján. In: Kisebbség Kutatás, 2010. 1. szám.

ORSZÁGGYŰLÉS ANYAGAI

1. Országgyűlési Napló, 2010. Május 20.

TUDÓSÍTÁSOK

1. A Híd arra kéri Orbánt, várjon a törvény módosításával – MTI 2010. május 25.
2. A kettős állampolgárság gyakorlata – Nemzetközi jogász – MTI 2010. május 18.
3. A nap témája: Kettős állampolgárság – Visszhang – MTI 2010. május 28.
4. A vajdasági parlament elnöke támogatja a kettős állampolgárságot – MTI 2010. május 6.

⁵⁰ Radicova szerint az SDKU Hágába vinné a vitát – MTI 2010. május 30.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

5. Adevarul, *Cetatenie la toti maghiarii „dupa model romanesc”* (Állampolgárságot az összes magyarnak „román modell alapján”), 2010. május 19.
6. Az MKP konkrét intézkedéseket kér Gasparovictól – MTI 2010. május 28.
7. Az osztrák Die Presse kommentárja – MTI 2010. május 26.
8. Bugár szerint a Fidesz beavatkozott a szlovákiai választási kampányába – MTI 2010. május 23.
9. Fico: Rosszul kezdett a új magyar kormány – MTI 2010. május 26.
10. Gasparovic: A kettős állampolgárság nem egy állam belügye – MTI 2010. május 13.
11. Gasparovic: Nincs miért kérni a magyar állampolgárságot – MTI 2010. május 27.
12. Horváth: Magyarország az orosz modellt követi az állampolgársági törvénnyel – MTI 2010. május 22.
13. Kárpátalján a románok 70 százalékának van román állampolgársága – MTI 2010. április 27.
14. Kárpáti Igaz Szó, „Jogászszemmel a kettős állampolgárságról”, 2010. május 20.
15. Kettős állampolgárság – A Le Figaro a törvényről – MTI 2010. május 19.
16. Kettős állampolgárság – A román szociáldemokraták nem ellenzik a magyar állampolgárság megadását a határon túli magyaroknak – MTI 2010. május 19.
17. Kettős állampolgárság – Cseh publicista: Mi lenne Szlovákia európai válasza a magyar kezdeményezésre – MTI 2010. május 17.
18. Kettős állampolgárság – Fico: Nemzetbiztonsági kockázat – Frissített (Új: Fico a szlovák állampolgárság elvesztésének lehetőségéről is szólt) – MTI 2010. május 13.
19. Kettős állampolgárság – Hospodárské Noviny: Vihar a Dunán – MTI 2010. május 14.
20. Kettős állampolgárság – Körkép 1. – MTI 2010. május 14.
21. Kettős állampolgárság – Körkép 2. – MTI 2010. május 14.
22. Kettős állampolgárság – Krónika: Pozsony nemcsak a kampány miatt jó ürügy – MTI 2010. május 14.
23. Kettős állampolgárság – Lajcák szerint a külföld is negatívan reagál a magyar kezdeményezésre – MTI 2010. május 18.
24. Kettős állampolgárság – Le Monde: Retorziókkal fenyeget a hisztérikusan reagáló szlovákkormány – MTI 2010. május 16.
25. Kettős állampolgárság – Markó nem számít a szlovákiaihoz hasonló ellenkezésre román részről – MTI 2010. május 18.
26. Kettős állampolgárság – Martens: a szlovák választási kampány után lehet szó EPP-kezdeményezésről – MTI 2010. május 19.
27. Kettős állampolgárság – Nem egységes a szlovákiai pártok véleménye – Frissített (HÍD, KDH) – MTI 2010. május 13.
28. Kettős állampolgárság – Pozsony párbeszéd megkezdését követeli Budapesttől – MTI – 2010. május 18.
29. Kettős állampolgárság – Pravda: Orbán Viktor nemzetegyesítő szerepet akar – MTI 2010. május 15.
30. Kettős állampolgárság – SME: Kezdenek előbújni barlangjaikból a démonok – MTI 2010. május 15.
31. Kettős állampolgárság: Szlovákia elutasítja a magyar állampolgársági törvényt – Összefoglaló – MTI 2010. május 13.

HADTUJOMÁNYI SZEMLE

DR. SÁSKA Zoltán Attila

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

32. Krónika, *Durvul a diplomáciai háború Szlovákia és Magyarország között*, 2010. május 13.
33. Lajcák: Az új magyar kormány erős jelzéseket fog kapni – MTI 2010. május 25.
34. Markó: Taktikai szempontból jó döntés a kettős állampolgárságra vonatkozó törvény elfogadása – MTI 2010. május 31.
35. OGY – Alakuló ülés – Die Presse: Botrány a Magyar Parlamentben – MTI 2010. május 15.
36. Osztrák párt: Orbán Viktor utat mutat a dél-tiroliak kettős állampolgárságához – MTI 2010. május 5.
37. Radicova szerint az SDKU Hágába vinné a vitát – MTI 2010. május 30.
38. Szerb lap a szlovák félelemlről – MTI 2010. május 28.
39. Szerbiának nem érdeke, hogy elemezze a kettős állampolgárságot – MTI 2010. május 21.
40. Szlovák ellenzéki vélemények – MTI 2010. május 24.
41. Szlovák szakértő: Hátránézve nehéz előremenni – MTI 2010. május 23.
42. Szlovákia megtiltotta a kettős állampolgárságot – MTI 2010. május 26.
43. Szlovákiát nyugtalanítja a magyar állampolgársági törvény módosítása. Összefoglaló – MTI 2010. május 25.
44. Vajdasági Civil Szervezet: A magyar törvény esély, melyet ki kell használni – MTI 2010. május 26.
45. Választás 2010 – Romániai magyar sajtó: a Fidesznek megfontoltan kell kezelnie a határon túli magyarság ügyét – MTI 2010. április 26.
46. Választás 2010 – Szerb hetilap a magyar parlamenti választásokról – MTI 2010. május 6.

**„A VILÁGHÁBORÚ 1914-1918”
A NAGY HÁBORÚ IRATANYAGAINAK FELDOLGOZÁSA A HADILEVÉLTÁRBAN**

**„THE WORLD WAR 1914-1918”
ELABORATION OF THE GREAT WAR’S DOCUMENTATION AT THE HUNGARIAN MILITARY
ARCHIVE**

A magyar hadtörténeti levéltár igénye már a közös hadsereg idejében is napirenden volt, de ahhoz, hogy végül megvalósulhasson, a Monarchia széthullására volt szükség. Az újonnan létrejött intézmény kezdetben számos nehézséggel küzdött, nemsokára mégis megkezdődhetett az érdemi munka. Ennek egyik leglátványosabb eredményeként, a háború befejezésének – és egyúttal saját születésének – tízedik évfordulóján a levéltár monumentális hadtörténeti munkával lépett a nyilvánosság elé. A sorozatot mind a kortársak, mind az utókor igen színvonalasnak, a hasonló munkákhoz mérten messze a legrészletesebbnek ismerik el. A mű végül az összesen megjelent tíz kötetével nem teljesíthette eredeti vállalását, mindössze a háború első két évét tudta felölelni. Ebben elmarad külföldi „vetélytársaitól”, ami azonban nem von le az elkészült részek értékéből.

The request for a Hungarian Archive of Military History was a case at issue already at the time of the common army, but to have it finally come to life, the collapse of the Austro-Hungarian Monarchy was necessary. The institute just emerging, had to face a multitude of obstacles at the beginning, despite soon substantive work could begin. As one of the most spectacular achievements, the Archive went to publicity with a monumental work on the tenth anniversary of the end of World War I. and that of its own birth at the same time. The line of these military history writings is considered by the coevals, as also by the posterity as high-standard, and in comparison to similar works, by far the most thoroughly. Finally, with its full range of ten volumes, it did not manage to success its original commitment, only the two first years of the war could have been examined, as the work got stuck. In this field it could not match up with its foreign competitors, which doesn't reduces the value of the work already completed.

2014. július 28-a jelentős dátum az általános és ezen belül a hadtörténelem szempontjából is: ezen a napon lesz kerekén száz éve, hogy kitört a „Nagy Háború”. A húszadik század – és az emberiség történetének – egyik legnagyobb konfliktusa, az általa előidézett jelentős politikai és társadalmi változások mellett rányomta a bélyegét a hadtudomány és a hadművészet területeire is. Mindezen hatásoknak együttesen köszönhető, hogy az első világháború hadtörténeti feldolgozásának minden résztvevő fél – így a háború végén szuverenitását elnyerő Magyarország, és az ekkor újonnan létrejövő magyar hadilevéltár is – szinte azonnal nekilátott. És a hadtörténetírás alapfeladatára – a múltbeli és aktuális események elemzésére és feldolgozására a jövő számára – talán minden korábbinál sürgetőbben világított rá a szóban forgó jövő, a konfliktust lezáró békeszerződésekben borítékolt újabb háború fenyegetése.

Száz évvel a „Nagy Háború” után, annak ellenére, hogy a húszadik századiakhoz hasonló totális háborúk valószínűsége viszonylag alacsony, a helyzet alapvetően nem változott. Az emberiség jelentős hányada ma is komoly, ha nem is globális méretű konfliktusok résztvevője. A Magyar Honvédség napjainkban számos ilyen konfliktusban vállal missziós szerepet, immáron három kontinensen. Az ezekben szerzett tapasztalatok nem csak a missziókban szolgáló kontingenseknek és az egyes katonáknak jelentenek értékes többlettudást. A Honvédség, és a magyar honvédelem

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

egésze számára is döntő fontosságúak a jelen és a jövő konfliktusainak pontos megértése, és az azokra való reagálás képességének kialakítása szempontjából. Ennek érdekében szükséges, hogy a hadtörténetírás ma is ugyanúgy lássa el feladatát, mint egy évszázaddal ezelőtt, amihez a világháborút feldolgozó munka szolgálhat mintaként.

A HADILEVÉLTÁR KIALAKULÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI

A ma a Hadtörténeti Intézet és Múzeum önálló igazgatóságaként működő Hadtörténeti Levéltár¹ gyakorlati előzményei még a világháború éveire vezethetők vissza. 1915-ben alakult ki a gyakorlat, mely szerint a magyar alakulatok a rájuk vonatkozó iratanyagot nem közvetlenül, hanem a magyar Honvédelmi Minisztériumon keresztül, annak közvetítésével küldték a bécsi Kriegsarchivba, amely 1801. óta látta el a birodalom egészének – így a magyar résznek is – vonatkozásában a hadi iratok gyűjtését, rendezését és egyúttal azok hadtudományi értékelését is.² A magyar iratokat a honi minisztériumon belül külön erre a célra felállított osztály lemásolta, mielőtt azok Bécsbe kerültek volna, ezzel a gyakorlatban megalapozva egy későbbi önálló magyar hadtörténelmi levéltár anyagát még az előtt, hogy a feltételek adottak lettek volna annak létrehozására.³

Az 1918 utáni időszak meglehetősen hektikus politikai környezete és a trianoni kötelmek a Minisztériumban immáron hivatalosan – ekkortájt egyelőre alosztály szintjén – működő levéltár létezésére és működésére is rányomták a bélyegüket. A szervezeti változásokat egyúttal a levéltár fizikai elhelyezésében bekövetkezett többszöri változás is végigkísérte. Szűkebb témánk szempontjából ezen folyamatok egyes részletei kevésbé bírnak jelentőséggel, magát a tendenciát ugyanakkor azért fontos mégis jeleznünk, mert nyilvánvalóan komoly negatív hatással lehetett a levéltár eredeti feladatának teljes körű ellátására, így egyebek mellett az első világháborús iratanyag rendszerezését és feldolgozását is jelentősen hátráltatta. Erre utal a levéltár előző évi működéséről írt 1931-es beszámoló is, amely az intézményt a Honvédség „csendesesen működő és igen sok anyagi és egyéb nehézséggel küzdő intézete”-ként írja le, amely azonban lépésről-lépésre igyekszik felőni az előtte álló feladatokhoz, és a hasonló külföldi intézmények színvonalát megközelíteni.⁴ Továbbá ezt támasztja alá a Hadtörténelmi Levéltár testvérintézményének, a Hadimúzeum gyakorlati működése körüli számos bizonytalanság is, amelyekről több írás is megemlékezett a Magyar Katonai Szemle hasábjain. Vitéz Berkó István 1937 júliusában így írta le a nehézségeket:

„A szűkös anyagi helyzet következtében néhány olyan kínáló alkalmat is el kellett szalasztani, amelyek pedig az intézmény gyarapítására igen üdvösek lettek volna. (...) Noha az intézmény muzeális vagyona egyre gyarapodott, a múzeum megnyitása, különféle okok miatt, újabb és újabb késedelmet szenvedett. (...) Majdnem két évtizedre terjedő, sok akadályba ütköző munka volt ez...”⁵

Ezt erősíti vitéz Nagy Árpád öt évvel későbbi előadása is, amelyet a Magyar Katonai Szemle közöl:

¹ A levéltár, csakúgy, mint a Hadtörténeti Múzeum elnevezése a tárgyalt időszakban – a szervezeti besorolásukhoz hasonlóan – meglehetősen rapszodikusan alakult. Írásunk az egyszerűség kedvéért nem törekszik ennek hű és maradéktalan visszaadására, a különböző elnevezéseket átjárhatónak tekintti. Hasonló módon, a későbbiekben a Magyar Katonai Szemlére helyenként egyszerűen „Szemle”-ként, illetve A világháború. 1914-1918. című hadtörténeti munkára „Világháború”-ként hivatkozunk.

² SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténeti Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. – ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598 p.9.

³ A minisztérium 1/a osztályán belül a levéltári mellett más hasonló csoportok is működtek, amelyeknek egyebek között a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményének alapjai is köszönhetőek. A magyar hadi levéltár igénye már az első világháború éveiben felmerült, báró Hazai Samu és báró Szurmay Sándor honvédelmi miniszterek aktívan tettek annak megvalósulásáért. Az akkor kidolgozott koncepció végül a vereség, és a Monarchia széthullásának áldozatává vált. vitéz BERKÓ István: A magyar hadimúzeum in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII: évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p. 194.

⁴ Beszámoló a m. kir. Hadtörténeti Levéltár működéséről 1930. január 1. és december 31. között, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1931. I: évf. 4. szám, Könyvismertetés. p.292

⁵ vitéz BERKÓ István: A magyar hadimúzeum in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII: évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.195. Ugyan a két intézmény a tárgyalt időszakban különállt egymástól, keletkezésük körülményei, a működésük kezdete azonban sok tekintetben összevág. A múzeum alapjait ugyanaz az 1/a osztály rakta le a Honvédelmi Minisztérium berkein belül, amelynek a levéltár megszületése is köszönhető volt, ráadásul további közös elemként kezdetben ennek gyűjteményét is részben a bécsi előd-intézménytől megörökölt anyag adta. (ld. uo.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

„A rendszeres gyűjtőmunka 1918 novemberében indult meg, azonban a forradalom, majd a román megszállás, később a súlyos gazdasági helyzet, majd a költözködés több ízben nagyon súlyosan veszélyeztette az eredményt. ... A Nemzeti hadsereg bevonulása után nyugalmasabb munka kezdődött, noha az anyagiak hiánya és az ország külügyi helyzete hátráltatta.”⁶

Összességében az mondható, hogy éppen az a helyzet, amely szervezetenként időszzerűvé és szükségessé tette ezen intézmények létrehozását, egyúttal a gyakorlatban a legtöbb hátráltató körülményért is felelős volt.

A HADILEVÉLTÁR KIALAKULÁSA A GYAKORLATBAN

Mint az élet szinte minden területét az újjászerveződő Magyarországon, így a Hadilevéltár működését is szabályozta a trianoni békeszerződés. Az ide vonatkozó 177. és 178. cikk⁷ alapján született meg az az 1926. május 26-i kormányközi egyezmény⁸, amelynek értelmében az osztrák fél kötelezte magát a magyar vonatkozású múzeumi és levéltári anyagok átadására. Markó Árpádtól tudjuk, hogy ezek hazaszállítása éppen a világháborús anyag kivételével, 1933-ra befejeződött.⁹

A báró Láng Boldizsár nevével fémjelzett HM 1/a osztály által megalapított gyűjtemény tehát az 1930-as években a megfelelő jogi háttér és gyakorlat kialakulása után jelentős gyarapodásnak indult. A korábban is idézett beszámoló az 1930-as évben 25.000 darab eredeti és másolt első világháborús dokumentum átadását rögzíti Bécs részéről, amelyet a Berlinből kapott további ezer-hétszáz másolt irat is tovább bővít.¹⁰ A Hadilevéltárba aktuálisan érkezett legfrissebb iratokról szóló, a Magyar Katonai Szemle 1937 évi hetedik, illetve nyolcadik számának „Hadtörténet és hadilevéltári okmányok” című rovata elején megjelent rövid ismertető szerint, az első világháborúra vonatkozó anyagok hazaszállítása a harmincas években tovább folyt. Mindkét esetben öt-öt 1915-ből származó hadsereg, hadtest, illetve hadosztály szintű dokumentumról van szó, amelyből júliusban (7. szám) négy eredeti, egy másolat, a következő hónapban (8. szám) pedig mind az öt másolat formájában került a levéltár birtokába.¹¹ Szintén az 1937-es év levéltári vonatkozása, hogy ebben az évben kerül sor az intézmény első önálló reprezentatív kiállítására is, ezúttal a térképgyűjtemény anyagából, amelyről szintén a Magyar Katonai Szemle fent említett rovata számolt be.¹² Az írásból kiderül, hogy ekkor a levéltár térképészeti anyaga 10.000 példányt számlált, amelyből négyszázat foglalt magába „az egész nemzetközi kartográfia történetét átfogó kiállítás”. A gyűjtemény eredetét illetően a Kriegsarchiv mellett az írás a

⁶ A Magyar Királyi Hadimúzeum (vitéz Nagy Árpád ezredes előadásának leirata), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1942. XI. évf. 8. szám, Hadtörténet (rovatvezető: Erdélyi Gyula dr.) p. 409.

⁷ A „Különös rendelkezések” elnevezésű II. cím fent említett cikkei közül a 177. b) pontja rögzítette az ilyen irányú megállapodások megkötésének lehetőségét, a 178. pedig Magyarország jogos igényét a rá vonatkozó hivatalos iratok visszaszolgáltatására a Monarchia utódállamai részéről. 1921. évi XXXIII. törvénycikk; forrás: <http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/tria1920/bekeszerz.phtml>, (letöltés ideje: 2013.03.19.)

⁸ Baden bei Wien, 1926.05.26. A békeszerződés fentebbi rendelkezéseinek megfelelően a közösnek minősített anyagok közös szellemi tulajdonként továbbra is Bécsben maradtak. Ezek kezelésére, illetve a hazaszállítandó iratok kiválogatására jött létre a levéltár ma is működő bécsi kirendeltsége. SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténelmi Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598 p.15.

⁹ A békeszerződés és a kormányközi megállapodás értelemszerűen nem csak a hadilevéltári, illetve múzeumi anyagot érintette, ezek mellett a Nemzeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum, és az Országos Levéltár is részesedett az addig Bécsben őrzött dolgokból. MARKÓ Árpád: A bécsi gyűjteményekből visszakapott történelmi anyag kiállítása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1933. III. évf. 9. szám, Kisebbségi közlemények. p. 257.

¹⁰ Beszámoló a m. kir. Hadtörténelmi Levéltár működéséről 1930. január 1. és december 31. között, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1931. I. évf. 4. szám, Könyvismeret. p.293.

¹¹ Ugyanakkor a gyarapodás közlése átmeneti jellegűnek tűnik, a folyóirat más számaiban nem jelent meg hasonló közlés. Elképzelhető, hogy tendenciának szánt, később azonban valamilyen okból mégis leállított elképzelésről van szó. Hadilevéltári okmányok gyarapodása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.194., illetve Hadilevéltári okmányok gyarapodása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 8. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.199.

¹² GLASER Lajos dr.: A hadilevéltár térképkiállítása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.198-200.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

magyar katonai hatóságokról is említést tesz, eszerint tehát az itthoni gyűjtés is folyamatos volt a bécsi anyag átvétele mellett is. A beszerzés mikéntjére vonatkozóan a hatóságok adományozása mellett a vétel és a csere is szerepel, ami viszont elvben arra utal, hogy ilyen irányú hivatalos átadásra vonatkozó kötelezettség ekkor nem volt.¹³ A Hadilevéltár gyakorlati működésére vonatkozóan érdekes adaléka az írásnak, miszerint „Az anyag származásának megfelelően az egész térképtár csoportosítása azonos a bécsi testvérintézet rendszerével,...”¹⁴ A levéltár saját – jóval később keletkezett – közlése szerint egyébiránt a Bécsből származó térképészeti anyag nagyságrendileg mintegy ötvezer példányt számlál.¹⁵ Eszerint az anyagok átadása még tizenegy évvel a Baden bei Wien-i egyezmény után is jócskán az elején tartott, ami jól mutatja az ezzel kapcsolatos háttér munka nagyságát. A Bécsből átvett anyagok egyes esetekben a jelek szerint kiegészítésre szorultak, amit a levéltár más források felkutatásával igyekezett megoldani. Erre példa a Magyar Katonai Szemlében 1933-ban megjelent hirdetés is, amelyben a levéltár az 1:400 000-es méretarányú, úgynevezett „Operationskarte” (műveleti térkép) egyes szelvényeit kereste megvételre.¹⁶

A kezdeti nehézségek után a Hadilevéltár a gyűjtő és rendszerező munka mellett irodalmi tevékenységét is megkezdte. Ennek színteréül az irodalmi osztály és annak szerkesztősegei szolgáltak.¹⁷ A levéltár munkatársai igen aktívnak mondható szakírói tevékenységet folytattak és nem csak a levéltár saját kiadványaiban: az 1921-től az intézmény saját gondozásában megjelenő Magyar Katonai Közlöny mellett a Hadtörténelmi Közlemények – a Magyar Tudományos Akadémia periodikájának – megjelentetésében is szerepet vállaltak. A minisztérium kiadásában 1931 és 1944 között, a Katonai Közlöny folytatásaként megjelenő Magyar Katonai Szemlében¹⁸ a levéltár a szerkesztői tevékenység mellett – a kiadvány történetének tizennégy évében végig vitéz Berkó István, a levéltár hadtörténetírója szerkesztésében jelent meg a folyóirat – az intézmény a múzeummal közös rovattal is büszkélkedhetett, amelynek szerkesztője 1931 és 1940 között Markó Árpád ezredes, a levéltár osztályvezetője volt.¹⁹

¹³ Ugyanakkor a forrás nem tisztázza a vett, illetve cserélt anyagok pontos körét, illetve a „katonai hatóságok”-ként aposztrófált szervezeti egységeket sem. Elképzelhető, hogy olyan anyagokra vonatkozik a megállapítás, amelyek valamilyen okból nem estek az esetlegesen létező átadási kötelezettség körébe. (például nem az adott alakulat működésére vonatkoztak, az állomány valamely tagjának magántulajdonát képezték, etc.)

¹⁴ GLASER Lajos dr: A hadilevéltár térképkiállítás, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.198.

¹⁵ SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténelmi Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 – 9598 p.16.

¹⁶ Hadilevéltári Hirdetés, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1933. III. évf. 10. szám, p.304.

¹⁷ A levéltár hivatali felépítése az elkövetkező években is gyakran változott, ami azonban már csak kisebb szervezeti módosításokat, gyakran csak elnevezésbeli változásokat jelentett. SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténelmi Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598 p.13.

¹⁸ Nem a Közlöny volt a Katonai Szemle egyetlen előzménye; a nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel a honvédelmi miniszter 1930-as körrendelete értelmében az összes egyidejűleg létező katonai periodika a következő év január elsejétől a Szemlében összefogva jelent meg. a rendelet egyúttal minden tényleges szolgálatban álló tiszt számára kötelezővé tette a Szemlére való előfizetést is. A levéltár szerepét ezen kiadványok megjelenítésében az is mutatja, hogy az 1930-as beszámoló az intézmény működéséről szintén megemlékezik a szaksajtó fúziójáról. Beszámoló a m. kir. Hadtörténelmi Levéltár működéséről 1930. január 1. és december 31. között, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1931. I. évf. 4. szám, Könyvismertetés. p.293, illetve Magyar Katonai Közlöny (1908-1930); Magyar Katonai Szemle (1931-1944) (ismertető) <http://www.arcanum.hu/english/kiadvanyaink/osszes/?id=MKKNY> (letöltés ideje: 2013.03.20.).

¹⁹ Markó Árpád ezredes levéltári és szerkesztői tevékenysége mellett hadtörténelmi írói munkássága is kiemelkedő volt. Kutatási területe II. Rákóczi Ferenc és az általa vezetett szabadságharc volt. 1934-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Hír Markó Árpád MTA levelező taggá történő választásáról, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 6. szám, p.312.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

„A VILÁGHÁBORÚ 1914-1918”

A levéltár szerkesztői tevékenységének középpontjában az első világháború eseményeit, és kiemelten annak magyar vonatkozásait feldolgozó monumentális sorozat megalkotása állt. Ebben az időszakban a gyűjtő és feldolgozó munkát is ennek a területnek rendelték alá, a bécsi levéltári anyag kiválogatása során is ez jelentette a prioritást.²⁰

A mű – melynek teljes címe „A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére” –, induló kötete az első világháború befejezésének tíz éves évfordulója előtt nem sokkal jelent meg, 1928 augusztusában, a Stádium Sajtóvállalat Rt. nyomtatásában.²¹ A sorozatnak az elkövetkező tizennégy évben még kilenc kötete jelent meg, ezzel együtt az mégis befejezetlen maradt. Az események feldolgozása végül mind az általános, mind a magyar vonatkozásban csak az első két háborús év tekintetében valósult meg.²² Az első kötetet a következő évben a negyedik követte, majd a második, az ötödik, a harmadik, és a hatodik következett. Három év kihagyást követően, 1937-ben jelent meg a hetedik kötet, amelyet ezután egy-két éves közökkel sorrendben követett további három. Az egyes kötetek közül a másodikhoz, a negyedikhez, a hatodikhoz, és az utolsó háromhoz melléklet is készült, amelyeket külön, a kötetek borításához illő gyűjtőkben adtak ki. A sorozat tízedik kötete 1942-ben jelent meg, abban az évben, amikor a magyar királyi Honvédség már jelen volt a szovjet hadszíntéren. A fokozódó háborús részvétel nyilvánvalóan hatással volt a rendelkezésre álló anyagi források bőségére, ugyanakkor a hadtudományi kutatás is egyre inkább az aktuális gyakorlati kihívások felé mozdult el.²³ Ismert, hogy néhány további kötet még kéziratban maradt,²⁴ de a háború alakulásával végül maga a kutatás is leállt, amelyre azután az 1945 utáni politikai légkörben nem mutatkozott újbóli igény.

A sorozat megjelenését a harmadik kötettől, illetve 1934-től kezdve a Magyar Katonai Szemle is nyomon követte; a kiadáskor aktuális számok végén található könyvismertetőkből ilyenkor mindig ez volt az első ismertetett mű.²⁵ Az 1934. áprilisi szám ajánlója egy hónappal a harmadik rész megjelenése után íródott, és az aktuális kötetten túl a kezdeményezés egészét is valamelyest bemutatja. Megtudhatjuk belőle, hogy a mű részletekbe menő, átfogó képet kíván nyújtani az általa feldolgozott témában. Tényfeltáró anyagról van szó, amely ok-okozati összefüggéseket világít meg. Hitelességére garanciát jelent, hogy egyebek mellett orosz forrásokat is felhasznál, ez által a saját oldal nézőpontját az ellenségével is összeveti. Az ismertetés szerint az összes addig különböző nyelven megjelent hasonló

²⁰ SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténelmi Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598 p.13.

²¹ Ez az év más tekintetben is jelentős az intézmény életében: 1928-ban került vissza ugyanis a Honvédség kötelékébe, egész pontos a Vezérkari Főnökség alárendeltségébe. Ugyanakkor a múzeumtól való szervezeti elkülönülés egészen 1945-ig megmaradt. A rejtés időszakának maradványaként a katonai rendfokozatok és beosztások is csak fokozatosan térhettek vissza, így például mindkét intézmény élén igazgató, majd főigazgató állt egészen 1939-ig, amikor től a vezetést parancsnok látta el. SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténelmi Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598 p.12.

²² A mű lehetséges teljes terjedelmét – amennyiben az a háború teljes idejére vonatkozóan elkészülhetett volna – jól mutatja, hogy az első háborús évet önmagában is hét teljes kötet öleli fel. A párhuzamnak tekinthető hasonló osztrák mű teljes, a háború mind az öt évet felölelő összterjedelme ugyanennyi.

²³ Ezt a tendenciát felfedezhetjük az ebben az időszakban működő Magyar Katonai Szemlében megjelenő írások kapcsán is. Már a címeket megnézve is megfigyelhető, ahogyan a kezdetben inkább elméleti kérdésekkel foglalkozó írásokat a győri program, általában az ország újra militarizálódása, majd az újabb háború egyre nyilvánvalóbb előjelei, annak kirobbanása, és végül Magyarország egyre nagyobb mértékű bekapcsolódása nyomán, fokozatosan a gyakorlatibb témájú dolgozatok váltják fel. Megváltozik a cikkek irányultsága is: magyar vonatkozásban a katonai múlt helyett egyre inkább az aktuális és jövőbeni kiképzési, majd tényleges harci alkalmazással kapcsolatos témák kerülnek előtérbe, nemzetközi téren pedig az általános – és jórészt nyugati – hadelméleti irányzatok helyett a potenciális ellenségeinkkel kapcsolatos hadügyi kérdések nyernek teret. Ezt mutatja a hadtörténelmi, illetve hadilevéltári rovat korábban ismertetett háttérbe szorítása, majd a kiadványból való eltűnése is.

²⁴ SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténelmi Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598 p.13.

²⁵ A korábbi köteteket, az ötödik (1932) kivételével, még a Szemle első megjelenése előtt adták ki, így ezekről értelemszerűen nem is jelenhetett meg a folyóirat hasábjain ismertetés. Ugyanakkor az 1934-es ismertető részletessége a továbbiakhoz képest arra utal, hogy ez volt az első eset, amikor a művet bemutatták a szemlében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

művel összevetve, a magyar munka tekinthető a legrészletesebbnek.²⁶ Ezek után az ajánló röviden leírja a kötetben feldolgozott eseményeket. A későbbi ismertető nagyjából azonos szerkezetet követve, minden esetben egy-két oldalban írják le az aktuálisan megjelent kötet tartalmát, illetve egy-két mondatban elismerően emlékeznek meg a mögötte álló jelentős kutatómunkáról.

A műhöz írt előszavak annak keletkezését illetően is betekintést engednek néhány „kulisszatitokba”. Az első kötet előszavát Gerbert Károly, a Levéltár akkori főigazgatója írta. Ebből kiderül, hogy a megjelenés időzítésének egyik szempontja volt csak a kerek évforduló, a másik ok, hogy ennyi időre volt szükség a megfelelő mélységű háttéranyag összegyűjtéséhez, rendszerezéséhez és a feldolgozásban való haladáshoz. A munka nem tökéletes volta kapcsán hivatkozik azokra az állandó nehézségekre, amelyekről ezen írás fentebb már beszámolt. Külön említést tesz róla, hogy a külföldön sok esetben már évszázadok óta adott berendezések és tapasztalatok az igen fiatal magyar intézmény esetében jórészt hiányoztak.²⁷ Az előszó is leírja a levéltár anyagának – e helyütt hangsúlyosan az első világháborúra vonatkozó irattalományának – forrásait, és a gyűjtés mikéntjét, amelyet írásunk fentebb már közölt. Ezek mellett említést tesz még a szemtanúk és résztvevők által szolgáltatott leírásokról is. Szerkezetét illetően a mű – ahogyan azt címe is mutatja – hangsúlyosan a magyar vonatkozásokkal kíván foglalkozni. Az események súlyozása is ennek megfelelően történik, a többi front eseményeit csak annyiban és olyan részletességgel tárgyalja, ami az összefüggések tisztázásához szükséges. Ami a sorozat megjelentetésének célkitűzéseit illeti, leszögezhetjük, hogy azt nem a magyar csapatok dicsőítésének szolgálatára, és nem is általános népszerűsítő céllal írták, az elképzelés szerint a hadtudományi kutatás számára kívántak megfelelő történeti forrásanyagot szolgáltatni:

„Legfőbb törekvésünk azt a nagy célt óhajtja elérni, hogy a m. kir. honvédség tisztikarának, ma már ténylegesen nem szolgáló bajtársainknak és mindazon volt tartalékos és népfelkelő tiszteknek, akik a nagy harcot végigküzdötték, alapos katonai tudományos szakmunkát szolgáltatassunk, hogy abból a nagy háború belső vonatkozásait és összefüggését, a hadműveleti tervezést, végrehajtást és kihatását, végül a magyar csapatok belső értékét és teljesítőképességét megismerhessék.”²⁸

A cél tehát nem csak egyszerűen egy monográfia megírása volt, hanem a hadtörténelem valódi feladatának megfelelően olyan anyag összeállítása, amelynek révén a múltbeli események elemzésével az aktuális jelenre – és jövőre – vonatkozó hadtudományi kutatások megfelelő elméleti alátámasztást nyerhetnek. Ez a (had)történelem-felfogás – a hangsúlynak az ok-okozati összefüggésekre való helyezése, ez által a jelenre, és főleg a jövőre vonatkozó következtetések levonására való törekvés a tények és adatok száraz közlése helyett, „a múlt, a jelen és jövő kapcsolatainak alapuló okozati összefüggés” feltárása – a korszakban, a jelek szerint, új keletűnek számított.²⁹ Eredetét tekintve Németországból származik, ahol a háborús vereség okainak feltárása volt az alapvető mozgatórugója szinte minden tudományos kutatásnak ebben az időszakban.³⁰

A második-harmadik kötet előszava rögzíti, hogy a mű egyetlen szerves egészet alkot, az egyes kötetek nem önálló kiadványok. Egyúttal jelzi, hogy a törzsszöveg jobb megértése érdekében mellékleteket is kiadtak, amelyek nélkül a

²⁶ A világháború 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Könyvismertetés p.305. Ezt jól mutatja a hozzájuk képest fennálló jelentős (elméleti) terjedelmi különbség a „Világháború” javára, amire egyúttal érthető magyarázatot is ad a feldolgozásbeli szintkülönbség a külföldi művekhez képest.

²⁷ Valóban nem elhanyagolható adalék, hogy a Monarchia idején a megfelelő háttérintézmény hiányában megfelelő saját levéltárazási kultúra és abban járatos személyzet sem alakulhatott ki. Mint korábban láttuk, a Hadilevéltár számára ebben a tekintetben is a bécsi Kriegsarchiv szolgált mintaként. GERBERT Károly: Előszó, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. I. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1928. p.5.

²⁸ GERBERT Károly: Előszó, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. I. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1928. p.5.

²⁹ GÁRDONYI István dr.: A történelemtanítás jelentősége, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. III. évf. 12. szám, Kisebb közlemények p.257.

³⁰ Ehhez hasonló utat járt be egyebek mellett a geopolitika is, amely Németországban szintén a két világháború közötti időszakban vált népszerűvé, többek között Karl Haushofer munkássága nyomán.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

leírtak értelmezése lehetetlen. A felhasznált térképek esetében törekedtek a legpontosabb és legfrissebb források felkutatására. Az ebből adódó eltérésekre a háború során keletkezett térképészeti anyaghoz képest a bevezető szintén felhívja a figyelmet. Ezeket a mellékelt anyagban megfelelő módon jelölték is. A negyedik és ötödik kötethez írt közös előszó további részleteket árul el a mű forrásait illetően. E szerint a háború kezdeti szakaszának tárgyalásához a levéltár saját iratanyaga mellett, a szerb vezérkar által a háború után kiadott „A nagy háború a szerbek, horvátok és szlovénok felszabadítására és egyesítésére” című hasonló összefoglaló mű szolgált forrásként. Ezzel kapcsolatban megjegyzik, hogy a primer szerb források az 1915-ös műveletek során köztudottan elvesztek, így a fenti művet és az abban közöltek helytállóságát fenntartással kell kezelni. A magánszemélyektől származó iratok felhasználását tekintve közlik, hogy arra csak akkor szorítkoztak, ha ez volt az egyetlen mód a hivatalos dokumentációban jelentkező hézagok pótlására, és az adott (magán) forrás megbízhatóságához nem fért kétség.³¹ A hatodik kötetből kezdve a forrásokat külön jegyzékben, az adott kötet elején közlik. Ezek a levéltár saját anyagai mellett osztrák(-magyar), német, orosz, az utolsó kötetben ezek mellett francia levéltári dokumentumokat, visszaemlékezéseket, és a készülő magyarhoz hasonló összegző műveket takarnak. A levéltári anyagok – a gyűjtés korábban leírt formáinak megfelelően – eredeti, vagy másolt formában álltak rendelkezésre.

A külföldi összegző művek közül kiemelt szerepet kapott az osztrák haderőért felelős minisztérium és a bécsi Kriegsarchiv által 1929 és 1938 között közösen megjelentetett „Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918” című hétkötetes kiadványa. A jelentőségét az is mutatja, hogy a Magyar Katonai Szemle a magyar megfelelőjéhez hasonlóan ennek megjelenéséről is rendszeresen hírt adott könyvismertetőiben. Első kötete egy évvel a magyar kiadvány indulása után, 1929-ben jelent meg, ugyanakkor a „Világháború”-val ellentétben ezt a művet kilenc éven belül be is fejezték. A nyolcadik – a többi kivonatolt tartalomjegyzékeként (Registerband) szolgáló – kötete 1938-ban jelent meg, lezárva ezzel a művet.³² A sorozatból kimaradt részletesebb tanulmányok számára külön kiegészítő füzetek jelentek meg a „Militärwissenschaftliche Mitteilungen” című szakfolyóirat szerkesztésében.³³ A két mű közötti terjedelmi különbségekre alapvetően a mögöttük húzódo kutatás mélysége között korábban már jelzett különbség ad magyarázatot. Az osztrák mű harmadik, illetve negyedik részéhez írt ajánlóból megtudhatjuk, hogy a kutatás eredetileg alapvetően hadosztály szintig vizsgálja az egyes alegységek tevékenységét, a dandárokra vonatkozó, vagy ennél is részletesebb kutatás kivételnek számít. Ettől a logikától azokban a témákban térnek csak el, ahol az alakulatok alkalmazási elve miatt a jelentősebb események is kisebb méretű kötelékekhez köthetőek, mint az Isonzónál (3. kötet), illetve Dél-Tirolban (4. kötet) kibontakozó események. Az ajánlók minden esetben kiemelik az osztrák sorozat történelmi hűségét, tárgyilagosságát, szakszerű, tömör és világos leírásait, és a benne foglalt vázlatok rendkívül jó használhatóságát.³⁴

Hasonlóan színvonalas műként hivatkoznak a berlini Reichsarchiv gondozásában 1925 és 1930 között megjelent „Der Weltkrieg 1914-1918” című összefoglaló írásra. Ez a sorozat, összesen tizenöt kötetben szintén a háború teljes időszakát feldolgozza, a kutatás mélysége ebben az esetben is hadosztály szintig terjed.³⁵ Az orosz dokumentáció tekintetében – mint az a forrásjegyzékek mindegyikében megjegyzésként is szerepel – a levéltár munkatársai annak

³¹ Előszó a IV. és V. kötethez, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. IV. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1929. p.5.

³² Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1939. IX. évf. 2. szám, Könyvismertetés p.270.

³³ Ergänzungsheft 9 zum Werke „Österreich-Ungarns letzter Krieg” (könyvismertetés) in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 11. szám, Könyvismertetés p.304.

³⁴ A világháború 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Könyvismertetés p.305., illetve Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 6. szám, Könyvismertetés p.299.

³⁵ Official History of the Imperial German Forces in the First World War, 1914-1918; Official History of the German Armies. forrás: <http://www.greatwar.co.uk/research/books/ww1-official-history.htm> (letöltés ideje: 2013.03.20.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

német fordítását használták fel. Ebben az esetben a mű eredetije a háború és az azt követő polgárháború eseményeit kutató orosz bizottság munkája.³⁶

A VILÁGHÁBORÚS KUTATÁS ELMÉLETI HÁTTERE ÉS MÓDSZERTANA

A feldolgozó munka elméleti és gyakorlati háttere több okra visszavezethetően is részben még kialakulófélben volt a „Világháború” megírása idején; ennek okai között szerepel magának a levéltárnak a magyar viszonylatokban való újdonsága, illetve a hadtörténelem és az ahhoz tartozó kutatás felhasználásában jelentkező irányváltás, amelyekkel ez az írás fentebb foglalkozott. Ezeknek köszönhetően a korszakban nem csak tanulmányok és elemzések, hanem tudományelméleti, kutatás-módszertani írások is megjelentek. A Magyar Katonai Szemle hasábjain Bialoskorski Ödön százados, a levéltár munkatársának tollából jelentek meg ilyen vonatkozású írások.³⁷ Elsőként 1934-ben publikált ebben a témában, többek között azzal a céllal, hogy felkeltse az érdeklődést a kérdés iránt.³⁸ Ő maga is a korábban ismertett hadtörténelem felfogást osztja, véleménye szerint a levéltári anyagok által szolgáltatott tanulságok összefoglalása tudományos érdeket szolgál. Írásaiban a levéltári kutatás nehézségeire, a fellelhető anyagok előnyeire és hátrányaira is felhívja a figyelmet, ezek alapján alakítja azt a kutatás-módszertani elvet, amelyet a fentebb leírtak szerint a „Világháború” szerzői is követtek. A csapatok és parancsnokságok naplói kapcsán leírja:

„Rendeltetésük voltaképpen az, hogy szükség esetén még az események első rögzítését is aránylag könnyűvé és egyszerűvé tegyék a hadtörténetíró számára. (ugyanakkor) ...hiányosságuk folytán a világháborús hadinaplók legnagyobb része az elgondolt célnak csak kevésbé felel meg, egy részük meg éppen sehogy sem.”³⁹

A rendelkezésre álló források felhasználhatóságát megbízhatóságuk, hitelességük, illetve az általuk közölt tartalmi információ dimenzióiban kategorizálja. Az így kialakuló logika szerint a hadtörténeti kutatás az első világháború esetében az alábbiak szerint épül fel: a készülő elemzés nagy összefüggéseit a magasabbegységek parancsai és naplói adják, amit az alárendeltek hivatalos dokumentumai töltenek meg tartalommal. Ennek kiegészítésére, és sok esetben az egyes események okainak feltárására, a kialakult helyzetek tisztázására szolgálnak a magánjellegű írások, úgymint naplók és visszaemlékezések. Utóbbiak kapcsán megjegyzi, hogy ezek hitelessége sok esetben nehezen bizonyítható, ugyanakkor közvetlenebb hangvételük révén rendszerint olyan – esetenként személyes jellegű – körülményekre is rávilágítanak, amelyek a hivatalos dokumentációból nem derülhetnek ki, de adott esetben magyarázatként szolgálhatnak egy-egy egyébként nehezen indokolható döntésre.⁴⁰

A korábban leírtak tükrében nem elhanyagolható az sem, amit a források eredeti, vagy másolt voltával kapcsolatban jegyez meg: az eredeti okmányokon számos olyan nem hivatalos információ – láttamozás, megjegyzések, javítások – is megjelenhet, amelyek a másolás során esetleg elsikkadnak, így a replika szükségszerűen kisebb forrásértékkel bír, ami

³⁶ Források, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. VI. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1934. p.6.

³⁷ BIALOSKORSKI Ödönnek e mellett számos hadtörténeti írása, illetve könyvismertetője is megjelent a folyóiratban. Mint egyik írásából is kiderül, a „Világháború” megírásában is tevékenyen részt vett, kutatás-módszertani elveit is eközben alakította ki, illetve finomította. Cikkei azért is érdekesek ebből a szempontból, mert saját bevallása szerint úgy vett részt az első világháborús kutatásokban, hogy ő maga nem volt részese a háborúban, tehát kizárólag elméleti alapokkal rendelkezett annak feldolgozásához.

³⁸ BIALOSKORSKI Ödön százados: Adalékok a világháborús okmányanyag tudományos értékeléséhez, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.219-222.

³⁹ BIALOSKORSKI Ödön százados: Adalékok a világháborús okmányanyag tudományos értékeléséhez, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.220.

⁴⁰ BIALOSKORSKI Ödön százados: Adalékok a világháborús okmányanyag tudományos értékeléséhez, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p. 219-222. illetve Bialoskorski Ödön: Hadtörténeti események tudományos feldolgozása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. IV. évf. 2. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.210-229. vonatkozó részei. Más esetekben a nem hivatalos források éppen a hivatalosak hiányában nő meg az értéke a kutató számára. Így például a Przemysl védőinek esetében – tekintve, hogy az erőd feladásakor a hivatalos iratanyag jórészt megsemmisült – a kitüntetések és előléptetések igazolásának egyetlen fennmaradt megbízható forrása az itt megjelent „Tábori Ujság”, amely leközölte ezeket. Nyáry István: A legelső haditapasztalatok, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. VI. évf. 10. szám, Hadtörténet és hadilevéltári közlemények (szerk.: Markó Árpád) pp.215.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

ugyanakkor adott esetben döntő fontosságú lehet.⁴¹ Mint láhattuk, a Béctől átvett anyagok esetében sokszor csak másolatok kerültek a levéltár birtokába. Fontosnak tartja a forrásoknak egymással, illetve egy szélesebb körrel való összevetését, ezáltal a bennük található információ ellenőrzését is. E helyütt nem csak a szomszédos, vagy szervezetenként kapcsolódó alakulatok dokumentumainak, hanem ezek mellett az ellenséges forrásoknak is jelentős szerep jut. Erre is láhattunk példát a fentebb említett orosz bizottsági munka – illetve az arról készült német fordítás – felhasználása kapcsán, amelyre Bialoskorski százados is hivatkozik. 1936-os írásában az általa felvázolt elveket gyakorlati példán keresztül is szemlélteti.⁴² Az ott leközölt elemzés egyébiránt a „Világháború” nem sokkal később megjelenő, hatodik kötetének is részét képezi, így a módszertani okfejtések mellett annak születéséről is némi képet ad.

A hadtörténelmi kutatás kapcsán Bialoskorski nem feledkezik meg az emberi tényezőről sem, úgy a források szerzői, mint a kutató részéről; kutatási elvei között nagy szerepet kap a beleélő képesség, az „élénk, de józanul hívős képzelet”, annál is inkább, mert mint írja, a források az „élő oldalt” nem tudják közvetíteni:

„S ez áll nem csak a történelmi régmúlt, hanem a közelmúlt forrásaira is. (...) Mindezt találóan kiérezni, kellően értékelni s ítéletében megfelelően helyrebillenteni a történész dolga...”⁴³

A hadtörténelmi szerepét és állását illetően az a meglátása, hogy annak résztörténelemként a rendszerező munka a tényleges feladata, amit azonban „a történelem menetének, tényeinek elsődleges tisztázása” előz meg. Az első világháború eseményeinek feldolgozása, véleménye szerint az 1930-as években Magyarországon éppen ezen a szinten tart. Nem nehéz felismerni, hogy a rendszerező munka egyik – és talán legjelentősebbnek szánt – képviselője ebben az esetben éppen maga a „Világháború. 1914-1918.” című mű. A hadtörténelmi szerepével kapcsolatban azon a véleményen van, hogy az ezen a téren végzett leíró munka eredményeinek nem elsősorban az egyetemes történelem, sokkal inkább a hadtudományok látják hasznát.⁴⁴

Bialoskorski százados írásain keresztül képet kaphatunk a „Világháború” megírásának tudományos és elméleti háttéréről, a hozzá kapcsolódó kutatómunka vezérelveiről (legalábbis a szerzők egyikének esetében, bár többek között a fentebb ismertetett előszavak tanúsága szerint ezek az elvek általában is meghatározták a kutatást), illetve bepillantást nyerhetünk annak gyakorlati megvalósulásába is (legalábbis az előbbi megkötések mellett). Az általa felvázolt kutatómódszertan alapvetései, mint például a forráskritika fontossága, a rendelkezésre álló anyagok összevetésének szükségessége, vagy éppen a történész szerepéről és intuitív képességeinek jelentőségéről vallott nézetei ma is iránypontként szolgálhatnak a kutató számára. Ugyanakkor nem szabad elhanyagolnunk azt a tényt, hogy Bialoskorski százados közel nyolcvan évvel ezelőtt, az akkori tudományos és technológiai színvonal mellett végezte munkáját. Az általa rögzített elveket a ma kutatójának a források némileg megváltozott körére kell megpróbálnia alkalmazni: a képi – és emellett mozgó képi – rögzítés már Bialoskorski korában, és az első világháború éveiben is létezett, de még nem használták olyan jelentős mértékben a hadi események dokumentálására, és különösen nem képezte részét a hivatalos harci okmányoknak. A jelenkor technikai színvonalán az események képi rögzítése alkalmas arra, hogy kiegészítse az eddig is meglévő – hivatalos és személyes – dokumentálási sémákat. Ugyanakkor a digitális forrásanyag hitelessége kapcsán a kutató aligha lehet könnyebb helyzetben, mint nyolcvan évvel ezelőtti elődje volt, hiszen ezek az anyagok is csak egy perspektívát képesek közvetíteni, így elvben ugyan pontosabbak, és részletesebbek, mint az írott források, önmagukban mégsem adhatnak pontos és hiteles magyarázatot az általuk rögzített eseményekre, és különösen ritkán világítanak rá azok miéértjére. Megváltozott a lehetséges források fellelhetőségének köre is, amely egyfelől bővült, hiszen több szinten és többféle módon is rögzítésre kerülhet ugyanaz az esemény (akár egy időben hivatalosan, például sisak-,

⁴¹ BIALOSKORSKI Ödön: Módszertani kérdések a világháborús hadtörténetírás köréből, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1938. VIII. évf. 10. szám, Hadtörténet (szerk.: Markó Árpád) p.217.

⁴² BIALOSKORSKI Ödön: Hadtörténelmi események tudományos feldolgozása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. IV. évf. 2. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.210-229.

⁴³ Uo. p.211.

⁴⁴ Uo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

vagy fedélzeti kamerán keresztül, jelen lévő katona privát eszközén, illetve szintén jelen lévő civil – akár újságíró, akár helyi lakos – eszközén keresztül is). Ugyanezen okokból adott esetben egyes források felkutatása nehezebb is lehet, hiszen adott forrás – jelen esetben képi anyag – hivatalossága, és hitelessége, illetve forrásértéke nem feltétlenül következik egymásból.

A „Világháború” megírása óta eltelt idő alapvetően kutatástechnikai területen hozott tehát változást, a Bialoskorski százados által rögzített kutatás-módszertani elvek alapvetően időtállóknak bizonyulnak.

A „Világháború 1914-1918” című mű számára nem csak a közelgő centenáriumi jelentőséget. Azzal együtt, hogy végül csak részben volt képes betölteni a rendeltetését, mégis mind maga a kezdeményezés, mind a forma, amiben megvalósult mintául szolgálhat a Magyar Honvédség jelenkori – elsősorban missziós – tevékenységének hadtörténeti feldolgozásához, hiszen a hadtörténetírás feladata napjainkban is változatlan: dokumentálni és feldolgozni a jelenkor eseményeit és hadtörténelmi példákon keresztül támpontot adni a jövő hadtudományi kutatása számára.

Kulcsszavak: Hadilevéltár, Világháború 1914-1918, Bialoskorski Ödön

Keywords: Hungarian Military Archive, World War 1914-1918, Eugene Bialoskorski

FELHASZNÁLT IRODALOM

1921. évi XXXIII. törvénycikk az Észak-amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről; forrás:
<http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/tria1920/bekeszerz.phtml>, (letöltés ideje: 2013.03.19.)

A Magyar Királyi Hadimúzeum (vitéz Nagy Árpád ezredes előadásának leirata), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1942. XI. évf. 8. szám, Hadtörténet (rovatvezető: Erdélyi Gyula dr.) pp. 407-415.

A világháború 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Könyvismertetés p.305.

vitéz BERKÓ István: A magyar hadimúzeum in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp. 194-198.

Beszámoló a m. kir. Hadtörténeti Levéltár működéséről 1930. január 1. és december 31. között, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1931. I. évf. 4. szám, Könyvismertetés. pp.292-294.

BIALOSKORSKI Ödön százados: Adalékok a világháborús okmányanyag tudományos értékeléséhez, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 4. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.219-222.

BIALOSKORSKI Ödön: Hadtörténeti események tudományos feldolgozása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. IV. évf. 2. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.210-229.

BIALOSKORSKI Ödön: Módszertani kérdések a világháborús hadtörténetírás köréből, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1938. VIII. évf. 10. szám, Hadtörténet (szerk.: Markó Árpád) pp.210-221.

Előszó a IV. és V. kötethez, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. IV. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1929. p.5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEM Géza

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Ergaenzungsheft 9 zum Werke „Österreich-Ungarns letzter Krieg“ (könyvismertetés) in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 11. szám, Könyvismertetés p.304.
- Források, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. VI. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1934. p.6.
- GÁRDONYI István dr: A történelemtanítás jelentősége, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. III. évf. 12. szám, Kisebb közlemények p.257.
- GERBERT Károly: Előszó, in.: A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. I. kötet. A magyar királyi Hadtörténelmi Levéltár kiadványa, Stádium Sajtóvállalat Rt. Bp. 1928. p.5.
- GLASER Lajos dr: A hadilevéltár térképkiállítása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) pp.198-200.
- Hadilevéltári okmányok gyarapodása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 7. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.194.
- Hadilevéltári okmányok gyarapodása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1937. VII. évf. 8. szám, Hadtörténet és hadilevéltári okmányok (szerk.: Markó Árpád) p.199.
- Hadilevéltári Hirdetés, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1933. III. évf. 10. szám, p.304.
- hír Markó Árpád MTA levelező taggá történő választásáról, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 6. szám, p.312.
- Magyar Katonai Közlöny (1908-1930); Magyar Katonai Szemle (1931-1944) (ismertető)
<http://www.arcanum.hu/english/kiadvanyaink/osszes/?id=MKKNY> (letöltés ideje: 2013.03.20.)
- MARKÓ Árpád: A bécsi gyűjteményekből visszakapott történeti anyag kiállítása, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1933. III. évf. 9. szám, Kisebb közlemények. p.257.
- NYÁRI István: A legelső haditapasztalatok, in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1936. VI. évf. 10. szám, Hadtörténet és hadilevéltári közlemények (szerk.: Markó Árpád) pp.214-220.
- Official History of the Imperial German Forces in the First World War, 1914-1918; Official History of the German Armies.
forrás: <http://www.greatwar.co.uk/research/books/ww1-official-history.htm> (letöltés ideje: 2013.03.20.)
- Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1934. IV. évf. 6. szám, Könyvismertetés p.299.
- Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918 (könyvismertetés), in.: Magyar Katonai Szemle (szerk.: vitéz Berkó István) 1939. IX. évf. 2. szám, Könyvismertetés p.270.
- SZIJJ Jolán – JANKÓ Annamária – CSÁRÁDI József: Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár, a Hadtörténeti Térképtár, a Központi Irattár története és gyűjteményei – Bp. Petit Real Könyvkiadó 1997. –ISBN 963 85827 0 7; ISSN 1417 - 9598

A KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIA A TERROR ELLENI HÁBORÚBAN

THE CULTURAL ANTHROPOLOGY IN WAR AGAINST TERRORISM

A kulturális antropológia, mint a társadalomtudományok azon ága, amely az elméleti módszereket és ismereteket a gyakorlatban felmerülő társadalmi problémák megoldásában alkalmazza, különösen alkalmas a missziós területeken végzett speciális kutatásokra. Alkalmazását módszertana és szemléletmódja teszi nélkülözhetetlenné missziós területeken, mert olyan információkhoz tud hozzáférni, melyekhez egy katona végzettségének megfelelően sajnos nem. A közlemény bemutatja, hogy a kulturális antropológia erőssége épp a terepen végzett kutatómunka és a naprakész ismeretanyag, melyet az Egyesült Államok hadereje már több évtizede sikeresen alkalmaz a felderítésben és a napi katonai műveletekben.

Cultural anthropology is a branch of social science utilizing methods of theory and knowledge to solve practical social problems; therefore, it is suitable for special research in mission areas. Furthermore, the methods and concept of cultural anthropology makes its use indispensable in mission area, since it can provide access to such information that a soldier is not able to do due to his vocational background. The strength of cultural anthropology roots in field research and an up-to-date database that have been used successfully by the U.S. Army for decades.

BEVEZETÉS

A 2001. szeptember 11. eseménye döntő volt egy „keresztes hadjárat” megindításához, melynek elsődleges célja a nyugat védelme és úgy tűnt, hogy a fő ellenség a radikális iszlamisták voltak. A terrortámadások, melyeket ezen a napon hajtottak végre az országban amerikát teljesen lesújtotta és több nemzetbiztonsági kérdés felmerült. A támadást követően az USA kormánya intézkedett a hírszezés megerősítésére és két szempontot hangsúlyoztak ki:

- javítsák a hírszerzők munkáját,
- bemutassák az Egyesült Államok a *zűrzavarra* adott *igazságos* válaszlépéseit.

Azért, hogy kielégítse mindkét követelményrendszert, az USA katonai apparátusa ragaszkodott hozzá, hogy a társadalomtudósok a hazafiság és biztonság megteremtése érdekében csatlakozzanak a programhoz. A kormány felismerése, miszerint az antropológia alkalmas a katonai műveletekkel összhangban tevékenykedni, gerjesztett egy olyan hullámot az antropológia világában, mellyel a mai napig foglalkoznak neves amerikai társadalomtudósok, és két táborra osztotta annak tagjait: *támogatókra* és *ellenzőkre*.

Az *ellenzők* szerint az antropológusok etikai és társadalmi felelősséggel tartoznak minden nép iránt és foggal-körömmel elutasítják, hogy harcászati eszközként alkalmazzák a tudományukat. Egy antropológus a politikától mentesen képes tiszta képet festeni egy adott társadalomról és annak minden részletéről. Ha ezt a *tisztaságot* megfertőzi például a katonapolitika, akkor már nem képes objektív képet adni az adott kultúráról és ezáltal már nem egy antropológiai kutatásról beszélünk, hanem egy katonaanropológiai kutatásról, amely a katonaság érdekeit figyelembevéve kutatásokkal, információkkal segíti a katonai vezetőket az ellenfél legyőzéséhez. Az ellenzők táborát erősíti az a tudat is, hogy 1919-ben Franz Boas – talán a legnagyobb név az antropológia történetében – is elutasító levelet küldött a *The Nation*-nak. Ebben a levelében feljelentette azokat az antropológusokat, akik az első világháborúban arra használták a hivatásukat, hogy kémként szolgáljanak az USA hadseregében és megvédte az erkölcsi hivatást, ami elválaszthatatlan az antropológiától.[1] Boas ragaszkodott ahhoz az ideához, hogy egy

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZTANKAI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

antropológus társadalomtudományba vetett hitének erősebbnek kell lennie, mint a hazafiság érzete. Az Amerikai Antropológiai Egyesület¹ (AAA) akkor még erősnek ítélte meg ezt a kritikát és cenzúrázta azon állításokat.[2] Ma már az AAA minden fórumon (egyetemen, hírlevelekben és konferenciákon) nyíltan elutasítja az antropológusok szerepét a katonai műveletekben.

A *támogatók* a hazaszeretet és a béke megteremtésével indokolják munkásságukat a haderőben. Hiszik, hogy munkájukkal elősegíthetik a gyorsabb béke kialakulását és hiszik, hogy a legnemesebb tett, melyet egy ember képes tenni életben, hogy életet menthet. A *katonantropológiai* kutatásokkal nem csak amerikai, vagy szövetséges katonák életét mentheti meg egy antropológus a hadszíntéren, hanem az adott területen élő népek életét is megmentheti egy téves katonai döntéstől, vagy épp a nem ismert terület specifikus, kulturális sajátosságok figyelembevételével eredményezheti több belső és külső konfliktus megelőzését. Ezzel a tevékenységgel a modern antropológia belépett a 21. század legkritikusabb fejlődési szakaszába és elérte azokat a mélyeket, amelyek ma még nem elismert tudományt a *katonantropológiát*.

KATONAANTROPOLÓGIA

A *katonantropológia* saját értelmezésem szerint egy olyan új interdiszciplína, amely a kulturális antropológia eszköztárával támogatja a katonai műveleteket a felderítésben, tervezésben és a műveleti területen egyaránt. Munkája során a katonantropológus előmozdítja a katonai vezetők együttműködését a helyi civil vezetőkkel, fontos információval segíti a helyi kultúráról, hagyományokról és napra kész információt szolgáltat a felderítés számára. A felkészítés során megismerteti a állomány tagjait az adott kultúra sajátosságaival, valamint háttér kutatásaikkal, az információk rendszerezésével támogatják a missziós területen dolgozó további társadalomtudós munkáját. Mint látjuk nagyon összetett és komplex feladata van a katonantropológiának, amely saját logisztikával és kiképzéssel kell rendelkezzen és a katonai vezetés mellett közvetlen meg kell jelennie, hogy a döntéshozók a legpontosabban és a leggyorsabban értesülhessenek a megszerzett információkról.

A katonantropológia a magyar hadtudomány világában még nem ismert fogalom, legalábbis nem olyan formában ahogy azt az amerikai antropológia világa értelmezi. Pontos definíció nem létezik, hiszen nagyon erős az Amerikai Antropológiai Egyesület ellenállása ezügyben, hogy önálló tudományként alkalmazzák e kifejezést. A Magyar Honvédségben az antropológia, mint a Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ egy újabb képessége (két fővel) is csak pár éve jelent meg, ezért nem várható e tudomány gyors integrálása a katonai vezetésbe, a tervezésbe és a hírszerző ügynökségeknél.

AZ ANTROPOLÓGIA SZEREPE A 20. SZÁZAD KATONAI MŰVELETEIBEN

A 20. század kisebb-nagyobb konfliktusaiban tagadhatatlanul több antropológus is szerepet vállalt és támogatta nemzetünk haderejét ahhoz, hogy a katonapolitika elérje adott célját az adott kulturálisan eltérő területeken. A század vége felé elfogyóban voltak azon egzotikus kultúrák, melyeket vizsgálni, kutatni lehetett volna, viszont a friss antropológia szakos hallgatók sorra végeztek a külföldi egyetemeken és képességeiket szerették volna kamatoztatni. Mivel a katonai műveletek első és legfontosabb lépése a felderítés, ezért egyértelmű döntés volt, hogy az antropológia, mint empirikus tudomány² módszertanához fordultak segítségért a hírszerző ügynökségek, mint az idegen kulturális környezetben vizsgálódó tudományos kutatókhoz, kiknek szemlélete, módszertana képessé tette őket, hogy egy adott területen „kutatásokat végezzenek”. A terepen végzett munka elengedhetetlen az antropológia és a felderítés számára is, hiszen a legfonto-

¹ American Anthropological Association

²

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZTANKAI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

sabb és a legpontosabb információkat a terepen kaphatjuk meg mindenfajta torzítás nélkül. Az első kézből kapott információknak döntő szerepe van a katonai tervezésben.

Nagy-Britanniában a gyarmati időszak során került közvetlen kapcsolatba tanult és képzett társadalomtudósokkal a hadsereg. A hirtelen fejlődés következtében az antropológia mélyen kapcsolódott a gyarmati politikához. Már 1908-ban antropológiai képzések indultak meg a Szudáni Polgári Szolgálat emberei körében. Ez a kapcsolat hamar intézményszerűsült, hiszen 1921-ben az idegen kultúrák és nyelvek jobb megismerése érdekében létrehozták a Nemzetközi Afrika Intézetet, melynek Nigéria egykori kormányzója volt a vezetője. A szervezetnek Bronislaw Malinowski, egykori kiváló antropológus „Gyakorlati Antropológia” [3] címmel megjelent könyve volt az ötletadója, mely azzal érvel, hogy az antropológiai tudás elengedhetetlen ahhoz, hogy a gyarmati tisztviselők meg tudják oldani napi problémáikat, beleértve az idegen szokások megértését, az eltérő társadalmi intézményeket, a gazdaságot és nem mellékesen a „vad” jogot. Az antropológia hasznos tudomány, különösen, hogy megértsék a hatalom dinamikáját az eltérő társadalmakban. 1937-ben az Angol Királyi Antropológiai Intézet létrehozásával kívánták oktatni azokat a személyeket, akik fontos pozíciókat töltöttek be a gyarmati területeken.

Számos antropológus dolgozott kémként az első világháborúban is, mégis ki kell emelni az egyik leghíresebb harvardi régészt, Morley-t, aki felfedezte a guatemalai Naachtun ősi városát. 1916-ban, amikor a német ügynökök megpróbálták létrehozni egy közép-amerikai tengeralattjáró bázist, az amerikai ügynökségek nem tudtak információkat beszerezni a német ügynökök tevékenységéről és a helyszínről. Morley egy 10 000 oldalas anyagot állított össze a hírszerzésnek, miután „kutatást” végzett az adott területen, és jelentette a hajózható útvonalakat, a partvonal jellemzőit, a megközelítési útvonalakat, amit aztán az amerikai kormány fel is használt. Számos antropológus szolgált a II. világháborúban az Office Of Strategy Services-nél (OSS). Az intézmény a CIA és a különleges erők elődje volt, amelyben a társadalomtudósok munkája teljes támogatást élvezett. Carleton Coon, a Harvard Egyetem antropológus professzora marokkói ellenálló csoportokat képezett ki szabotázsakciókra, kihasználva az ellenfél gyengéit. Harcolt az észak-afrikai Kasserine Pass csatában és Marokkó német megszállásakor fegyvereket csempészett a francia ellenállásnak. Az OSS-nél dolgozó talán leghíresebb antropológus Gregory Bateson volt. Bateson brit állampolgár volt, és hosszú éveket töltött néprajzi kutatásokkal Új-Guineában. A II. világháború elején nem találta helyét a British War Office-nál, ezért az Egyesült Államokba utazott és az OSS-nél állt munkába. Az Arakan hegységben, Burmában dolgozott, mint az ott állomásozó hírszerző egység civil tagja. Bateson tervezte és gyártotta a „fekete propaganda” rádióadásait, hogy aláássa a japán erők eltökéltségét. 1945-ben önként mélyen behatolt az ellenség területére, hogy a japánok által foglyul ejtett, majd szökésben lévő OSS tagokat kimentse. Ezért a tettéért az egyik legmagasabb katonai kitüntetést kapta meg. Bateson volt az az antropológus, aki az „Új hadviselés technikájának” műveleti alkalmazását előre látta, és egyik jelentésében megírta, hogy az Egyesült Államok többé nem támaszkodhat csak a hagyományos védelmi erőkre, hanem egy új hivatal létrejöttével kell az új hadviselési technikákat (pszichológiai, néprajzi, elemzői stb.) beépíteni a kormányzati, katonai műveletekbe, megteremtve ezzel a jövő hadviselését. Ez a szervezet lett a CIA.[4]

Attól a pillanattól fogva, hogy az antropológia különösen fontos szerepet játszott az USA nemzeti és nemzetközi politikájában a II. világháborút megelőző időszakokban, nem volt meglepő, hogy az amerikai hírszerző ügynökségek a fő finanszírozói lettek a különböző titkos társadalomtudományi projekteknek a világon, melyeket az 1960-as évekig vezettek és hajtottak végre.[5]

1995-ben Felix Moos a Kansasi Egyetem egyik antropológusa, határozottan kiállt az antropológia és a hadsereg közötti együttműködés mellett. Moos szerint minden embernek (képzettségüktől függetlenül) elsődleges feladata a nemzet és az emberi élet védelme. Ezt nem írhatja felül semmi és éppen ezért segíteni kell az amerikai kormányt abban, hogy jobban megértse a globális konfliktusokat, melyek közvetlenül, vagy közvetett módon hatással vannak, vagy veszélyeztetik életünket, vagy bármely más ember életét. Javasolta, hogy a főiskolai hallgatók, mint elemzők gyakorlati

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZTANKAI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

munkát végezhesse a hírszerző ügynökségeknél. Ez az elgondolás akkoriban még nem volt elég népszerű javaslat a hírszerző ügynökségek körében.[6] A 2001. szeptember 11-ei terror támadás után Moos tovább ragaszkodott javaslatához. A 9/11 eseményekben az amerikai hírszerző ügynökségek nem hibáztak, csak nem voltak képesek begyűjteni a kellő információkat, illetve elemezni a meglévőket. Az Al-Kaida és a többi nemzetközi terrorcsoport megjelenésével megváltoztak a nemzetbiztonsági ügynökségek szerepei, prioritásai. Ma már ezek a csoportok jelentik a legnagyobb fenyegetést minden nemzet számára. Éppen ezért egy új megközelítés vált szükségessé a hírszerzésben. Az antropológia már bizonyította az elmúlt időszakban, hogy katonai műveletek során hasznos információkkal tudja segíteni a hírszerző ügynökségek, a katonai és politikai vezetők munkáját.

Az Amerikai Egyesült Államok és Nagy Britannia két programot indított el, melyben a társadalomtudományok alkalmazásának lehetőségét vizsgálták. Az Intelligence Scholars Programot és a Combating Terrorism Countering Radicalisation programot. Az Egyesült Államokban 2004 áprilisa óta több hírszerző ügynökség elemző munkatársa kényszerült újra az amerikai egyetemekre beiratkozni, hogy szakértelmüket és kulturális ismeretüket bővítsék olyan antropológiai tudással, melyek szükségessé váltak munkájuk pontosabb elvégzéséhez. 2006 júliusában a brit Foreign és Commonwealth Office (FCO) és az Economic and Social Research Council (ESRC) közösen elindított egy 1.3 millió fontos kezdeményezést, melynek célja volt a szélsőséges iszlám csoportok elemzése hat különböző régióban és öt országban. A program feladata volt, hogy jobban megértse a terrorista csoportok működését és hogy kifejlesszen egy hatékony fellépést ellenük. Tény, hogy a kutatási programot nyíltan nem hirdették, de az MI5³ Joint Terrorism Analysis Központja részt vett a tervezésben.[7]

A helyi közösséggel való jó kapcsolat alapja a helyi hagyományok és kultúra megismerése. Minél több időt tölt egy kutató az adott terepen, annál jobban sajátítja el a megfigyelési technikáit, hiszen egyedi szemlélet- és látásmódja adja meg neki a képességet, hogy olyan közel kerülhessen a helyi közösséghez, amihez más idegenek sosem fognak. Ezáltal részletesebb információkat tud meg a helyiekről és nem utolsósorban olyan bizalomra épülő kapcsolati hálót tud kialakítani, amelyet más módon (pl. anyagiakkal) nem lehet elérni, vagy hosszú távon fenntartani. Ma még ugyan sokan kételkednek a kulturális eredőjű információk hatásában, de amennyiben nem ismerjük meg a helyi kultúra sajátosságait, akkor fel sem tudjuk használni azokat. A kutatás körülményeit nehezítheti (és akár az eredményeket is befolyásolhatja), hogy a mindenkor érvényes biztonsági előírások miatt a műveleti területeken (például Afganisztánban) a „kutatók” egyenruhában, fegyverrel és nem ritkán repeszálló mellényben jelennek meg és teszik fel kérdéseiket. Többen aggódnak amiatt, hogy a katonai jelenlét torzítja, befolyásolja a helyi embereknek a különböző kérdésekre adott válaszait. Saját tapasztalataim szerint Afganisztánban a civil kutatót ugyanolyan idegennek tekintik, mint az egyenruhába bújt társadalomtudóst. Minél hosszabb ideje vannak jelen a katonák egy bizonyos hadszíntéren, mindennapos jelenlétük annál elfogadottabbá, megszokottabbá válik. Így egy kérdőív kitöltéséhez, egy interjú feltevéséhez nem feltétlenül szükséges a civil megjelenés.

MAGYARORSZÁGI MEGJELENÉSÉRŐL

Magyarországon a kulturális antropológia kutatási módszerei és az így szerzett ismeretek ma még nem képzik szerves részét a béketámogató műveleteknek. Ahhoz, hogy ez a viszony intézményesen is kiépüljön, a hadtudománynak, az antropológiának és a katonai vezetésnek közös elhatározására van szükség. Ma már bizonyított tény, hogy a műveleti területen való szocio-kulturális kutatások szükségszerűek és a haderő számára is hasznosítható, kézzel fogható eredményeket jelentenek. A kultúrából nyerhető információk megszerzése az új megközelítés kívánalma mellett újfajta kutatási módszerek kialakítását igényli.

³ A Britt Haderő Katonai Hírszerző egysége, Section 5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZTANKAI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Az amerikai haderő ezen képesség alkalmazására létrehozta a Human Terrain System⁴ rendszert (HTS). Ahhoz, hogy pontos definíciót találjunk a Human Terrain System jelentette képességre, meg kell értenünk az amerikai rendszer működését, létrehozásának okait, helyét és szerepét a missziós feladatokban. Mivel a szó szerinti fordítása magyartalan és nem alkalmazható a magyar katonai terminológiában, a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológia Intézetének munkatársaival közösen sikerült mind a hadtudomány, mint a kulturális antropológia által érthető és értelmezhető fordítást találni. A továbbiakban a Human Terrain System-re, mint Kultúra Elemző Rendszerre hivatkozom. A rendszer elsődleges feladata a képzéseken kívül, hogy szocio-kulturális kutatásokkal támogassa a hadszíntéren működő csapatokat. Ma már nem csak Irakban, Afganisztánban, hanem 2010 óta Afrikában is szolgálnak Kulturális Elemző Csoportok a U.S. Army Africa Command (AFRICOM) kötelékében. A rendszer két részre osztozott; egyik része a hadszíntéren működő alegységeket irányítja, míg a másik ezen egységek kiszolgálását végzi a hátszágban. [8] Irakban és Afganisztánban az egyedi helyzet megkövetelte az „idegen kultúra” ismeretét. A stabilitás megteremtéséhez össze kellett egyeztetni a kulturális, politikai, vallási és szociológiai rendszereket. Ebben a „békeépítési” folyamatban is fontos szerepet játszottak és játszanak a mai napig azok az antropológusok, akik vállalva a veszélyt, nap mint nap tárgyalásokat és kutatásokat folytatnak az egyes hadszíntereken. A Pentagon 2004-ben indította el azt a programot, amelyben – intézményes formában - kultúrantropológusokat alkalmaznak az amerikai harcoló alakulatoknál. Ezen csoportok támogatására hozták létre a Human Terrain System-et.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az Amerikai Hadseregben működő Human Terrain System rendszerének alkalmazása a Magyar Honvédségben ma nem lehetséges. Azzal a struktúrában, létszámmal és költségvetéssel nem veheti fel a versenyt országunk. Azonban az ötlet, amelyet kialakítottak és megteremtettek, hogy szocio-kulturális kutatásokkal segítsék a katonai vezetés műveleti feladatait, egy nagyon modern és előrelátó gondolat volt. Ezen program megalakítását minden ország haderejének a 21. századi idegen területen végzett katonai kihívásai mára szükségessé tették. A Magyar Honvédség afganisztáni, koszovói, de akár az egyéb békemissziói során is kiválóan alkalmazható lenne egy társadalomtudósokból álló csoport megjelenése a „terepen” és csak úgy, mint a „civil-katonai kapcsolatokkal”⁵ foglalkozó katonai alakulatok, a Kultúra Elemző Csoportok is a parancsnok munkáját támogatnák kutatásaikkal. A Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ az első olyan szervezet a Honvédségen belül, amely tudatosan törekszik az adott missziós terület civil lakossága kultúrájának pontosabb megismerésére. Működőképessé kell tennünk az antropológia és a hadsereg együttműködését, ezt a kiváló kapcsolatot, mert hasznos és nélkülözhetetlen. A 21. században a magyar vonatkozású béke-támogató műveletekben is kiválóan alkalmazható az antropológusok tudása: kulturális tanácsadóként, a katonai felderítésben, információszerezésre, a missziós képzésekben, a katonai felsőoktatásban, műveleti feladatoknál és a műveleti tervezésben egyaránt.

A jelen és jövő konfliktusaiban elkerülhetetlen a civil lakossággal való szoros érintkezés és a velük való együttműködés, hogy gyorsan és hatékonyan megoldást találjanak a kialakult problémákra és mihamarabb kivonhassák erőiket a külföldi nemzetek. Ehhez elkerülhetetlen, hogy a célterületen élő népek kultúráját minél alaposabban megismerjük és ezeket az információkat visszacsatolva megkapják azok a katonák, akik szolgálatot teljesítenek a műveleti területen, legyen az katonai vezető, vagy lövészkatona.

⁴ Human Terrain System – Kultúra Elemző Rendszer, melyet 2006-ban hoztak létre a kulturálisan eltérő katonai műveleti területek helyi szokások, vallások, hagyományok és nyelvek kutatására, mellyel céljuk a helyi lakosság jobb megismerése volt. <http://humanterrainsystem.army.mil/htsAboutBackground.aspx>

⁵ CIMIC - Civil Military Co-operation. Magyarországon a Civil-katonai Kapcsolatok és Lélektani Műveleti Központ felel meg ennek a kihívásnak műveleti területen.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZTANKAI Krisztián

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Kulcsszavak: kulturális antropológia, empirikus tudomány, hadsereg, képesség, kutatás missziós területen, Human Terrain System.

Keywords: cultural anthropology, experimental science, army, ability, search on a mission field, Human Terrain System.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Boas, Franz: *Scientists as spies*. The Nation, (1919) 1-33.
- [2] Price, David H.: *Lessons from Second World War anthropology*. Anthropology Today, 18/3 (2002) 14-20.
- [3] Bronislaw Malinowski: *Practical Anthropology*. Africa, 2:1 (1929) 22-37
- [4] Montgomery McFate, J.D., Ph.D.: *Anthropology and Counterinsurgency: The Strange Story of their Curious Relationship*. Military Review, 85 (2005) pp. 24-38.]
- [5] Solovey, Mark: *Project Camelot and the 1960's Epistemological Revolution: Rethinking the Politics-Patronage-Social Science Nexus*. Social Studies of Science, 31/2 (2001) pp: 171-206.
- [6] Glenn, David: *Cloak and Classroom*. The Chronicle of Higher Education, (2005)
<http://chronicle.com/free/v51/i29/29a01401.htm> (2007 január 10.)
- [7] Houtman, Gustaaf: *Double or quits*. Anthropology Today 22/6 (2006) 1-3.
- [8] <http://humanterrainsystem.army.mil/>

VAN-E POLGÁRI-RENDŐRI EGYÜTTMŰKÖDÉS, VAGYIS CIPOC (CIVILIAN-POLICE COOPERATION)?

A CIMIC (Civilian-Military Cooperation/ polgári-katonai együttműködés) pár évtizedes múltra tekint vissza. Jól kipróbált elméleti és gyakorlati alapelvekkel rendelkezik. Elengedhetetlen kelléktára a katonai békefenntartó műveleteknek. Vajon átültethető-e a rendőri békefenntartás, polgári válságkezelés rendszerébe? Van-e tükörképe vagy franchise hálózata a CIMIC-nek? Vagyis, van-e CIPOC)? A kérdésfelvetés szükségességét az adta, hogy a rendőri döntéshozó a civil környezetből is minél több értékelt információhoz jusson. E rövid dolgozat erre próbál választ adni.

The CIMIC (Civil-Military Cooperation) has a few decades of history. It gets well-trying and tested theoretical and practical principles. The CIMIC is one of the main tools of the military peacekeeping operations. Whether this means could be utilized by police peacekeeping or civilian crisis management? Is there any mirror image or franchise manner of CIMIC? In other words is there any existing CIPOC. There is still object that the police decision-maker has to get more analyzed information on the civil environment. This short essay tries give answer.

BEVEZETÉS

Válságövezetekben tevékenykedő békefenntartó/polgári válságkezelő rendőri erők – általában korlátozott mandátumuk révén – kevesebb információval rendelkeznek. Természetesen, az elemzett információ sohasem fogja elérni azt a szintet, amelyet minden egyes ország saját területén tudna összegyűjteni. Ugyanakkor célszerű törekedni arra, hogy a nemzetközi rendőri missziók illetékes döntéshozói, a lehetőségekhez képest – figyelembe véve az összes nemzetközi és helyi sajátosságokat – növeljék civil környezetükben az együttműködések mennyiségi és minőségi mutatóit. Azonban szükséges kihangsúlyozni, hogy ez nem hírszerzési, hanem inkább információszerzési, de leginkább a környezet megismerésére (CIMIC terminológia) irányuló tudatos tevékenység. A CIMIC nem információgyűjtő szervezet, azonban alapelvei, tapasztalatai, a felállított rendszer bizonyos elemei példát szolgáltathatnak a rendőri komponenseknek. Ezért célszerű megvizsgálni, hogy a CIMIC-nek van-e CIPOC tükörképe, vagy csak olyan elemekre van szükség, melyek "csapatpróbái" háború és egyéb körülmények között már bizonyítottak. Bármilyen legyen a végkövetkeztetés, a rendőri/rendészeti misszió hatékonyabb lesz.

A HÁBORÚ JELLEGE

A háború régóta jelen van az Emberiség történelmében. Leszámítva az utópia képviselőit¹, a háború, mint a legnagyobb rossz még nagyon sokáig elválaszthatatlan részét fogja képezni a földi életnek. Erről például Lev Tolsztoj így ír: "...ismeri Morio abbét?...hallottam már tervéről: az örök békéről...aligha megvalósítható..."². Ahogy van születés, úgy halál is, azonban a halál, mint a földi lét vége, nagyon sok embernél korábban következik be a fennálló háborúk és fegyveres konfliktusok következtében. A háború anatómiájának legáltalánosabban elfogadott művét, Carl von Clausewitz alkotta meg. Clausewitz mélyreható elemzése nyomán érthető meg többek között a háború kiváltó okai, lélektana, logikai rendszere, térben és időben történő kiterjedése. Annak ellenére, hogy számtalan értelmező magyarázat keletkezett művével kapcsolatosan, a szerző többek között a következőket vetette papírra. "A háború...az erőszak ténye...az ellenséget saját akarataunk teljesítésére kényszeríteni igyekszünk". "A hadviselés...célja...az ellenség ellenállásának megtörése". "...a

¹Többek között: Morus Tamás, Kant: Az örök béke.

²Tolsztoj Lev: Háború és béke. Európa Könyvkiadó, Kárpáti Kiadó, Budapest, Uzsgorod, 1965. I. köt., 17. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

háború...alkalmazásában határ nincsen...". "...az ellenség lefegyverzését...tönkretételét kell kitűznünk."³. "A politika...az egész hadműveleten keresztülvonul..."⁴. "A fegyveres erő megsemmisítendő...olyan állapotba helyezendő, melyben a harcot tovább ne folytathassa..."⁵. "Az ország meghódítandó...míg az ellenségnek akarata...meg nem törtetett...a harc...újból lángra lobbanhat"⁵.

Nem csak a háború anatómiája került feltárára, magyarázatot is kellett adni, annak megindítására. Erről Priezac így ír: "...igazságosnak minősül, ha a szándék...igazságos... az akaratot kell legelőbb megfontolni...nem az eszközöket...Aki a bűnt akarja megölni, néha akaratlanul az ártatlanok vérére is ontja"⁶. Egyszóval: a cél szentesíti az eszközt, mely végül is Richelieu bíboros híres mondása lett. Ezzel szemben Hegel, kétségbe vonja, hogy egyáltalán nevezhető-e igazságosnak egy háború, "...mivel ha a békét nem értékeli többre a háborúnál, nincs értelme igazságos háborúról...beszélni".⁷ Nem volt elég, hogy „akaratlanul” is az ártatlanok haltak meg, például a légi hadviselés korai elméleteiben egyértelműen olyan doktrínákat fogalmaztak meg, amelyek kizárólagosan a lakosság ellen irányultak⁸. Nem lehet pontos adatokkal szolgálni a háborús veszteségekről azonban becslések szerint az I. világháború eseményeinek végére 20 millió⁹, a II. világháború hadszínterein kb. 55 millió¹⁰ ember esett áldozatul. Az 1945. augusztus 6-án és 9-én Japánra ledobott elsőgenerációs két atombomba több mint 315 000¹¹ ember pusztulásához vezetett. Más statisztika alapján öt és fél ezer év alatt több mint 15 ezer háború és fegyveres konfliktus¹² volt. Az 1945 és 1985 év közötti időszakban több mint 19 millió¹³ főre tehető, a háborús konfliktusok halottainak száma. 1991-ben a START-szerződés végrehajtása előtt a Szovjetunió 11000, az USA 12000 hadászati támadófegyvereken elhelyezett atomrobbanófejek számával rendelkezett¹⁴.

Az 1980-as évek végén eltűnt a az egész emberi civilizáció létét fenyegető nukleáris világháború veszélye, azonban a kisebb konfliktusok, potenciális veszélyforrások száma megnőtt.¹⁵ A világ már az aszimmetrikus hadviselés jegyében vívott háborúk korát éli.¹⁶ Ugyanakkor a hadügyben is forradalom megy végbe.¹⁷ Az új típusú hadviselési elméletek és eljárások"...a hatásalapú műveletek, a hálózatközpontú hadviselés... köré csoportosíthatók."¹⁸ A műveletek hatásalapú és hálózatközpontú megközelítésének gondolata...mind gyakrabban ...vetődik fel..." Az áldozatok minimálisra csökkentése érdekében¹⁹, újabb generációs precíziós fegyverrendszerek bevetésére, illetve bizonyos célok kiválasztásánál katonai kijelölésen túl, politikai korlátozás léphet érvénybe. Érdekes, azonban fontos kijelenteni: Bármilyen paradoxonnak is tűnik, Hungtinton szavaival: A katonák többnyire nem lelkesednek a háborúért²⁰ Ugyanakkor az alábbi megállapítás igazolja a háború végtelenségét: "...A háború állandó lehetőség egy olyan világban, amelyben az államoknak rendelkezésükre állnak a katonai erőszakhoz szükséges eszközök."²¹

³Clausewitz, Carl von: A háborúról. Veszprém, 1999. 13, 14,15,16 o.

⁴Clausewitz, Carl von: im. 31.o.

⁵Clausewitz, Carl von: im. 34-35.o.

⁶Kissinger, Henry: Diplomácia. Budapest. 1997. In: Daniel de Priezac:Défence des Droits et Prérogatives des Roys de France. 55. o.

⁷Szigeti Péter: A nemzetközi jog és az igazságos háború eszméjének fejlődése. Budapest, 2005. 8.o.

⁸Krajnc Zoltán: A légi hadviselés alapkérdései. Budapest, 2009. 03. 07. 13,14-es dia

⁹Kissinger, Henry: im. 212. o.

¹⁰Fischer Ferenc: A kétpólusú világ. Budapest-Pécs. 2005. 46. sz. tábla.

¹¹Fischer Ferenc: im. 64. o.

¹²Göcze István: A hadtudomány értelmezése. 2010. 09. 15. dia.

¹³Fischer Ferenc: im. 46. sz. tábla.

¹⁴Fischer Ferenc: im. 354.o. In.: HVG, 1991.07.27.,14.o.

¹⁵Botz László: A hadászati felderítés szerepe a Magyar Köztársaság stabilitását befolyásoló globális és regionális fenyegetések, veszélyek, kockázatok és kihívások értékelésében, különös tekintettel a megváltozott Európai biztonságpolitikai helyzetre, a NATO új stratégiájára és a Délszláv válságra. Budapest, 2000. 13-14.o.

¹⁶Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái. Budapest, 2009. 6-7.o.

¹⁷Botz László: im. 7.o.

¹⁸Haig Zsolt-Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren. Budapest, 2005. 166.o.

¹⁹Szternák György: Gondolatok a hatásalapú- és a hálózatközpontú katonai műveletekről. Hadtudományi Szemle On-line kiadvány. 2008. 3. sz. on-line

²⁰Giddens, Anthony: Szociológia. Budapest, 2003. 353. o.

²¹Giddens, Anthony: im. 2003. 350. o.

POLGÁRI-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A polgári-katonai együttműködés, (továbbiakban: PKE), vagy ahogy a korábbiakban nevezték a "civil ügyek" régi múltra tekint vissza. A második világháborúban John A. Nagl amerikai alezredes az alábbiakat jelentette ki: "Az amerikai győzelem vagy kudarc Irakban attól függ, hogy az irakiak szeretik-e az amerikai katonákat vagy nem."²² A hadsereg már ekkor szükségesnek látta, hogy kézikönyv formájában hasznos tanácsokkal lássa el a fronton harcoló alakulatait, "...kiemelve a bizalomépítést és a helyi kultúra megértését."²³

A PKE az utóbbi néhány évben kapott azonban meghatározó szerepet.²⁴ "1995 novemberéig nem is hallottunk a CIMIC-ről...nem tudtuk mit csinálnak...most nem tudnánk működni nélküle."²⁵ "...Bárhogyan is nevezzük ezeket a műveleteket, békekikényszerítésnek vagy békefenntartásnak mindenképpen igényelnek civil-katonai együttműködést..."²⁶ A PKE meghatározására több fogalom is létrejött, az egyik a következő: "A polgári-katonai együttműködés olyan tevékenységek összessége, amelyek segítik a katonai parancsnokok és a nemzeti hatóságok, valamint a helyi lakosság képviselői közötti kapcsolatok kiépítését... beleértve a nem kormányzati szervek, nemzetközi szervezetek képviselőit is."²⁷ Célja az együttműködés létrehozása és fenntartása a civil szereplőkkel; azon feltételek kialakítása és fenntartása, amelyek hozzájárulhatnak a válság megoldásához és a katonai erők kivonásához. Alapelvei közé tartozik: kulturális tolerancia, közös célok, pártatlanság; jó kommunikáció és a média használata.²⁸

Magába foglalja a humanitárius célú támogatást, és az alapvető helyreállítási és építési munkákat is, azonban fontos a jogi beágyazottság; a kapcsolati háló és a pozitív visszajelzés is. Erről Padányi József így ír: "...Hangsúly abban van, hogy rendelkezék megfelelő jogosítványokkal, kapcsolati rendszerrel és elfogadottsággal."²⁹ A válságkövetekbe kitelepülő katonák számára, általában kézikönyv készül. Ez többek között magába foglalja a általános adatokat, történelmi háttér, politikai eseményeket, természeti adottságokat, éghajlatot, lakosság és gazdaság adatait, infrastruktúrát, médiát, oktatást, közigazgatást, jelenlévő szervezeteket, biztonsági erőket, étkezést, vásárlást, szokásjogot, közlekedési szokásokat...³⁰

Hadművelési területen, CIMIC művelési munkacsoportokat hoznak létre, mellé rendelve a művelési hírszerzést, folyó műveleteket, médiát, információs és a pszichológiai műveleteket³¹. A munkacsoportok Tervező, Értékelő és Kapcsolattartó, Funkcionális Szakértői és Művelési Csoportokból állnak³²

Egy másik rendszerben a PKE az információs műveletekben kap tagozódást. Az elhelyezés azért sem egységes, mivel a már említett művelési spektrum is eltérő. Ennek beágyazottságáról, Haig-Várhegyi így ír: "...Az információs műveletek háttérét az információs társadalom ...hálózatos rendszere ... alkotja. A műveletek önmagukban nem elégségesek a háború megnyerésére, viszont napjainkban e nélkül a háború nem nyerhető meg. A műveletek a teljes katonai művelési spektrum. minden fázisában megtalálhatók...melyek lehetnek:információs infrastruktúrák, vezetési objektumok fizikai

²²United States Army: Instructions for American Servicemen in Iraq During World War II. 1943. The University of Chicago Press, Chicago and London. Belső borító idézet.

²³ United States Army: im. p.X.

²⁴Padányi József: Polgári-Katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során. Budapest, 2001. 3.o.

²⁵Leighton Smith admirális az IFOR parancsnoka 1996 áprilisában

²⁶Padányi József: A civil-katonai együttműködés kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere, és a PSYOPS. Budapest, 2011. 02. In: Carl Bildt. 15.dia.

²⁷Padányi József: im. 5.o. NATO CIMIC doktrína.

²⁸ Padányi József: A civil-katonai együttműködés kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere, és a PSYOPS. Budapest, 2011. 02. In: NATO.36, 37.dia.

²⁹Padányi József: Polgári-Katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során. Budapest, 2001. 21-22.o.

³⁰Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központ Kiadványa: Koszovó CIMIC kézikönyve. Budapest, 2006. 02.

³¹Padányi József: im. 2001. 11.o.

³²Padányi József: im, 2011. 02. 35.dia.

pusztítása; katonai megtévesztés; műveleti biztonság; elektronikai hadviselés; pszichológia műveletek; számítógép-hálózati hadviselés; polgári-katonai együttműködés és tömegtájékoztatás³³

Azonban a fent említett technika és tudásbázis, nem minden misszióban alkalmazható. Ezért a sikeres megvalósítás követelményei közé tartozik többek között...a helyi kultúra átfogó ismerete...ahol.....elengedhetetlen a civil környezet feltérképezése, egyfajta kulturális hírszerzés...” Ezért az USA-ban már segítségül hívták a kulturális antropológiát és az ún. funkcionális szakértőket...³⁴.

A CIMIC a katonai erő békés arca, tompítja annak a ténynek az életét, hogy háború, vagy háborút követő időszak van, és a fegyveres erők még jelen vannak.³⁵ Végezetül kijelenthető, hogy : a PKE nem különleges alakulat, fontos eszköz a parancsnok kezében, hogy kiigazodjon a műveleti területen, továbbá hozzájáruljon a műveleti terület civil környezetének értékeléséhez.³⁶

A RENDŐRI MISSZIÓ

A rendőri missziók hosszú múltra tekintenek vissza (Az első ENSZ rendőri misszió 1960-ban került telepítésre Kongóban.³⁷), ugyanakkor a műveletekben nem első szereplőként lépnek a hadműveleti körzetbe. A válságkezelés kezdetén inkább és főképpen a fegyveres katonai alakulatokra van szükség a konfliktusban résztvevő felek szétválasztása és a fegyverszünet biztosítása érdekében. A törvényes rend és közbiztonság létrehozása a rendvédelmi szervek feladata.³⁸ A rendvédelmi szervek az alábbi békefenntartói, válságkezelői fajtákban vesznek részt jelenleg, a különböző nemzetközi szervezetek felkérésének megfelelően: megfigyelő és ellenőrző; közvetítő; konfliktus megelőző; tanácsadó; mentori és kiképzői; rendvédelmi, (büntetés végrehajtási, határőrizeti, katasztrófa védelmi, rendőri, titkosszolgálati) segítségnyújtás.³⁹

A rendvédelmi feladatok sokszínűségének bemutatása érdekében, érdemes egy rövid történeti bepillantást nyerni a különböző ENSZ rendőri missziók feladatrendszerébe, a teljesség igénye nélkül (1990-es évektől kezdve): **Kambodzsa:** a rendőrség ellenőrzése; tanácsadás; fegyverek begyűjtése; menekült konvojok kísérése, menekült táborok őrzése; panaszok felvétele, bűncselekmények vizsgálása; a választással összefüggő rendőri biztosítás a helyi rendőrökkel együtt. **Mozambik:** a rendőrség ellenőrzése; szakmai segítségnyújtás; panaszok és bejelentések vizsgálása; határátkelőhelyek ellenőrzése; a választás előkészítése, biztosítása; helyi VIP és ENSZ személyvédelem;⁴⁰ **Angola:** A rendőrség működésének ellenőrzése, megfigyelése, fegyverbegyűjtés ellenőrzése; A rendőrség semlegességének ellenőrzése, megfigyelése. **Bosznia-Hercegovina:** A rendvédelmi szervek tevékenységének ellenőrzése; tanácsadás, oktatás és képzés biztosítása; tanácsokat adni Bosznia-Hercegovinát kormányzó hatóságainak a hatékony polgári rendvédelmi szervezetek kialakítására; közös szolgálattok ellátása a helyi rendvédelmi szervekkel; nyomozás emberi jogi ügyekben; a határ-rendőrség kiképzése és felállítása. **Grúzia:** A helyi rendőrség számára szakértők és tanácsadók, kiképzők bizto-

³³ Haig Zsolt-Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren. Budapest. 2005. 79.o.181 o.

³⁴ Sztankai István: A civil-katonai együttműködés, a lélektani műveletek és a kulturális antropológia kapcsolata. Hadtudomány. 2012. Elektronikus szám. 1-2. o.

³⁵ Varga Csilla: Civil-katonai együttműködés és civil-katonai koordináció az Európai Unióban. Hadtudományi Szemle On-line kiadvány. Budapest, 2011. 4. évf. 3. sz. 121. o.

³⁶ Padányi József: A civil-katonai együttműködés kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere, és a PSYOPS. Budapest, 2011. 02. 20, 23 és 24. dia.

³⁷ Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században. Budapest, 2006. 16.o.

³⁸ Boda József: A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolata, komplex értelmezése. MHTT konferencia: A béketámogató műveletek. Hadtudomány, XX. évfolyam, 2010. 04. 1-2. sz. 26.o.

³⁹ Boda József: im. Budapest, 2006. 34.o.

⁴⁰ Boda József: im. Budapest, 2006. 24, 25.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

sítása a rendvédelmi szakfeladatok demokratikus és szakszerű végrehajtása érdekében.⁴¹ **Afganisztán;** A helyi szervek (bíróóság, büntetés-végrehajtás, határőrség, ügyészség, rendőrség) újjászervezéséhez történő segítségnyújtás.⁴²

Érdeemes két missziót kiemelni. Az ENSZ Bosznia és Hercegovinai rendőri missziója már átmenetet képez a kontingens alapú és a pályázati rendszer között. Az előbbi típusúban inkább a létszám volt a meghatározó, az alapfeladat leginkább megfigyelésre és járőrözésre korlátozódott. Azonban jelentőséggel bírt az a rendszer, ami a civil kapcsolatok fenntartását volt hivatott végrehajtani. Itt őrs, kerület és régió szinten meghatározott számú összekötő tisztekkel rendelkezett a nemzetközi rendőri szervezet, akik kizárólagosan arra voltak hivatottak, hogy a helyi civilekkel és szervezetekkel, illetve egyéb nemzetközi szervezetekkel tartsák fenn a kapcsolatot. Az általuk kapott hasznos információk integrálására kerültek a különböző összefoglaló jelentésekben. Azonban ahogy az ENSZ, majd az EU egyre több időt töltött a válságövezetben, úgy csökkent nemcsak a misszió létszáma, hanem a mennyiségi járőrözést, fokozatosan felváltotta a tanácsadói jelleg. Ez azt eredményezte, hogy kevesebb közvetlen kapcsolódási terület jelentkezett a civilek és egyéb szervezetek irányába. Ez információcsökkenést eredményezett.

Az ENSZ Grúzia missziója egy másabb feladatsort vonultatott fel. Jellemzően fogva csak egy húszfős nemzetközi rendőri egység telepítését engedélyezte az ENSZ BT, továbbá a művelet az ország egy bizonyos részét foglalta csak magába. Az alapfeladaton túl, az alábbi nem szokványos tevékenységekkel jelentkezett a nemzetközi rendőri egység: Bűnmegelőzési és Közösségi Rendőrségi terv; Nagy tömegeket megmozgató bűnmegelőzési- és kábítószer ellenes rendezvény, valamennyi járásban; Bűnmegelőzési és közlekedésbiztonsági oktatás tartása középiskolákban és általános iskolákban; ENSZ Grúziai Rendőrség honlapjának elkészítése; Rádióprogram kidolgozása a helyi (grúz) bűnügyi-és közrendvédelmi rendőrség munkájának bemutatására, népszerűsítésére; Film készítése az ENSZ grúziai Rendőri Tanácsadó Csoportja munkájának bemutatására; A helyi sajtó képviselőivel folyamatos kapcsolat tartása.⁴³ Javaslat országos és régió szintű Panaszfelvételi Irodák, Rendőr Szakszervezet, Rendőrök Szövetsége, Rendőr Múzeum, a Nemzetközi Rendőrszövetség grúziai szekciójának megalakítására;⁴⁴ A fent említett rendhagyó kezdeményezéseket, dr. Boda József PhD dandártábornok, az akkori UNOMIG rendőri komponensének vezetője vezette be. Mivel a projektek helyi sikeressége osztatlan sikert eredményezett, ezért az ENSZ történetében rendhagyó módon, Boda Józsefnek a helyiek díszpolgári címet adományoztak.

A helyi lakossággal és annak vezetőivel való jó együttműködés és kapcsolattartás elengedhetetlen feladat, ennek hiánya komoly konfliktushoz és elégedetlenségi megmozdulásokhoz vezethet.⁴⁵

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ALAPJAI

Az együttműködés jogi háttérét és átláthatóságát „...az ENSZ BT határozata és/vagy az Európai Unió Tanácsa adja meg... továbbá legalább az egyik helyi fél, párt vagy kormány meghívása alapján; illetve az általános műveleti végrehajtási utasítás és munkaköri leírás szabályozza a nemzetközi rendőri megfigyelők/tanácsadók tevékenységét...”⁴⁶.

Elsősorban a helyi rendvédelmi szervekkel, nemzetközi erőkkal, szervezetekkel kerül kialakításra napi kapcsolat. Ugyanakkor a fent hivatkozott előírások leginkább a <nemzetközi rendőr és helyi rendőr> együttműködésére vonatkoznak, nem pedig a <a nemzetközi rendőr és civil szféra> viszonyára. Ezért először célszerű meghatározni azon polgári

⁴¹ Boda József: im. Budapest, 2006. 28, 29.o.

⁴² Boda József: im. Budapest, 2006. 37.o.

⁴³ Boda József: Boda József: Rendőri tanácsadó munka konfliktus övezetben. Pécsi határőr Tudományos Közlemények, Pécs, 2006. VI. sz. Pécs, 2006. 172-173.o.

⁴⁴ Boda József: im. Pécs, 2006. 174.o.

⁴⁵ Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században. Budapest, 2006. 11.o.

⁴⁶ Uri László: A műveleti szintű tanácsadás és megfigyelés sajátosságai rendőri missziókban. Belügyi Szemle, 58. évf. 2011. 12. sz. 96.o

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

URI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

szféra körét, akikkel a nemzetközi rendőrök kapcsolatba, a későbbiek folyamán együttműködésre léphetnek. ezeknek a száma igen kiterjedt is lehet, mivel a békefenntartás ezen fázisában sokszor kiemelkedő a nemzetközi és nemzeti Non-Governmental Organization-ok (NGO) száma. Többek között ide tartozik szinte bármely állami és közigazgatási hivatal, intézmény szervezet, maga az állampolgár, a helyi és nemzetközi nem-kormányzati szervek is. Bővebb értelemben iskolák, polgármesteri és önkormányzati hivatal, egészségügyi intézmények, gyámügy, földhivatal, segélyszervezetek, stb. Érdekességképp, Koszovóban az NGO-k száma meghaladta a 150-et is.

Azonban ilyen környezetben felszínre kerülhet, egyfajta előítélet –itt eltekintve ennek kifejtésétől-, ami nem csak csökkenti az együttműködés hatékonyságát, hanem meg sem kezdi kialakítani azt. Az előítélet, egyik megfogalmazása a következő lehet: „...Kedvező vagy kedvezőtlen érzés egy személy vagy dolog vonatkozásában, mely megelőzi a tényleges tapasztalatot, illetve nem azon alapul...”⁴⁷. Feloldásuk, nem minden esetben sikerül. Épp ezért, ezen túlmenően „...az információ alapvetően bizalmi termék...”⁴⁸ „...Fontos, hogy őszintén és becsületesen bánjunk velük...hagyjunk időt nekik...hogyan bízzanak a szavakban...”⁴⁹ „Ez türelem, amely megbízható partnerséghez vezet...”⁴⁹. Ehhez azonban, idő kell.

Ha csupán csak a mennyiségi információgyűjtő tevékenységet vizsgáljuk, mégis miért lenne célszerű fenntartani és növelni a kapcsolatok számát? „...Pareto⁵⁰ érdekes tudományos megfigyelést tett közzé. Kertészkedés közben észrevettem, hogy a borsó betakarításához a szemek 80 százalékát a borsóhüvelyek 20 százalékában találta. Továbbá az olasz termőföld 80 százalékát a lakosság 20 százaléka birtokolja. Kiderült, hogy ez a szabály az élet sok területén érvényes. A profit 80 százalékát az alkalmazottak 20 százaléka termeli meg; a döntések 80 százaléka a megbeszélések idejének 20 százalékában születik meg; a bűnözők 20 százaléka követi el a bűncselekmények 80 százalékát; és így tovább.” Barabási Albert-László rávilágít, hogy a Pareto-törvény/szabály vagy ahogy újabban nevezik 80/20-as szabály sok különböző formában, de mindig ugyanazt a jelenséget írja le.”⁵¹ Ha ezt a fenti gondolatmenetet tovább visszük és átültetjük, akkor válságterületen, a nemzetközi rendőri megfigyelők/tanácsadók a rendelkezésre álló információk 80 százalékát, az információadók 20 százalékától szerzi meg.

ÖSSZEZÉS

A háborúk és a különböző fegyveres konfliktusok állandósult jellege; a rendőri békefenntartó missziók és polgári válságkezelő műveletek hatékonyabb és biztonságosabb fenntartása; a megnövekedett információszükséglet a rendőri döntéshozók irányába; a polgári személyekkel, szervezetekkel történő együttműködés fontossága érdekében, az alábbi következtetések vonhatók le:

- A háborúk és a fegyveres konfliktusok állandó jelleggel jelen vannak. Megindításuk mindig politikai akarat kérdése, addig tart, amíg el nem érték a kitűzött stratégiai célokat. A háború sajátos törvényszerűségei következtében áldozatokkal mindig számolni kell;
- A hadsereg Janus-arcúsága miatt megkerülhetetlen az ún. "civil-ügyek" folyamatos, napirendre történő vétele a haderő életében. A CIMIC állandóan jelen van a haderő életében. A parancsnok megkerülhetetlen eszköze, kapcsolat a civilekkel, bizalmat ébreszt bennük és előkészíti a katonai kivonulást. A katonának meg kell ismernie környezetét;

⁴⁷ Allport, G.W.: Az előítélet. 1999. Budapest. 34. o.

⁴⁸ Botz László: Diplomácia és hírszerzés. Zsigmond Király Főiskola. Budapest. 6. dia

⁴⁹ Tenet, George (with Harlow Bill): At the Centre of the Storm. Harper Press, 2007. 36. o.

⁵⁰ Pareto Vilfredo (1848-1923) olasz közgazdász.

⁵¹ Barabási Albert-László: Behálózva. Budapest, 2003. 94. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- A katona és rendőr válságövezetben kifejtett munkája jelentősen eltér egymástól. A nagy létszámú rendőri missziók kora úgy tűnik lejárt, helyét a kisebb erőkkel felváltott tanácsadói műveletek vették át. Ez magával vonja, hogy a járőrök hiánya miatt nem tartható fenn szoros kapcsolat a helyi lakossággal és a nagy létszámú szervezetekkel. A rendőrök annak ellenére, hogy idegen környezetben dolgoznak, megítélésük pozitívabb értelemben eltér a katonai jelenléttől. A rendőrök leginkább megfigyeléssel, tanácsadással, kiképzéssel foglalkoznak, melynek során gyakran kerülnek kapcsolatba a civil szférával;
- Azonban az ún. civil-ügyek fenntartása a rendőri missziók tevékenysége során továbbra is fontos feladat. Célszerű egy kisebb létszámú megfigyelő-járőr kontingens visszahozása őrs és kerületi szinten. Továbbá minden szinten, a korábban telepített összekötő (liaison) tisztek telepítése is indokoltnak tűnne, akik többek között civil ügyekkel foglalkoznának. A 80/20-as szabály miatt, a civil környezet hatékonyabb megismerése – beleértve az információgyűjtést is – ajánlott, a kapcsolatok számszerű emelése;
- A CIMIC nem adatgyűjtő szerv, fontos a hitele és a személybiztonsága, ezért az ott keletkezett információ megosztását és felhasználhatóságát illetően körültekintően kell eljárni. A hozzáférést és az információbiztonságot természetesen, máshol is figyelembe kell venni. Célszerű a keletkezett információt bekapcsolni a misszió információ-feldolgozó rendszerébe (pl. MAC⁵²);
- A Boda-féle grúz-modellt, ahol a helyi környezet lehetővé teszi, ajánlott mind ENSZ, mind EU missziókban, műveletekben bevezetni.
- A fentiek alapján vélelmezhető, hogy a CIMIC-nek nincsen CIPOC tükörképe és/vagy franchise hálózata, azonban a civil környezet megismerésére irányuló állandó tevékenységet, a funkcionális szakértők alkalmazását és a civil szférával történő folyamatos kapcsolattartást ajánlott a CIMIC gyakorlatból átvenni.

Kulcsszavak: polgári-katonai együttműködés, katonai békefenntartás, rendőri békefenntartás, civil-rendőri együttműködés, elemzett információ.

Keywords: CIMIC, military peacekeeping, police peacekeeping, CIPOC, analyzed information.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Allport, G.W.: Az előítélet. Osiris Kiadó, 199. Budapest. Fordította: Csepeli György. ISBN 963 379 432 3. A fordítás alapjául szolgáló mű: G.W. Allport: The Nature of Prejudice. Addison-Wesley, 1954.
- Barabási Albert-László: Behálózva. Magyar Könyvklub, 2003. A mű eredeti címe: Albert-László Barabási: Linked. 2002.
- Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE HDI. Budapest, 2006.
- Boda József: Rendőri tanácsadó munka konfliktus övezetben. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, Pécs, 2006. év. VI. szám.
- Boda József: A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolata, komplex értelmezése. MHTT konferencia: A békétámogató műveletek. Hadtudomány, XX. évfolyam, 2010. április, 1-2. szám.

⁵² MAC=Mission Analytical Capability. AZ EU ESDP egyes misszióiban bevezetett, új szervezeti egység, mely több és minőségileg jobb elemzett információt biztosít a döntéshozók részére. A szerző megjegyzése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

URI László

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Botz László: A hadászat felderítés szerepe a Magyar Köztársaság stabilitását befolyásoló globális és regionális fenyegetések, veszélyek, kockázatok és kihívások értékelésében, különös tekintettel a megváltozott Európai biztonságpolitikai helyzetre, a NATO új stratégiájára és a Délszláv válságra. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE. Budapest, 2000.

Botz László: Diplomácia és hírszerzés. Zsigmond Király Főiskola, Nemzetközi és Politikai Tudományok Intézete. Budapest.

Clausewitz, Carl von: A háborúról. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T Kiadása, 1917. Második kiadás. A könyv az 1917-es második magyar nyelvű kiadás reprintje. Göttinger Kiadó, Veszprém, 1999.

Fischer Ferenc: A kétpólusú világ. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs. 2005.

Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái. (PhD) értekezés. ZMNE HDI, Budapest, 2009.

Giddens, Anthony: Szociológia. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. A fordítás alapjául szolgáló mű Anthony Giddens: Sociology. Second Edition, Cambridge, 1993. Polity Press. ISBN 963 389 472 7

Gócze István: A hadtudomány értelmezése. ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola ppt. előadás. 2010. szeptember. 15. dia.

Haig Zsolt-Várhegyi István): Hadviselés az információs hadszíntéren. Zrínyi kiadó. Budapest, 2005. ISBN 963 327 391 9

Kissinger Henry: Diplomácia. PANEM-GRAFO. Budapest. ISBN 963 545 1997

Krajnc Zoltán: A légi hadviselés alapkérdései. ZMNE HDI. Power Point Presentation előadás. Budapest, 2009. március 07.

MH CKE-LMK Magyar Honvédség Civil-Katonai Együtműködési és Lélektani Műveleti Központ Kiadványa: Koszovó CIMIC kézikönyve. Budapest, 2006. február

Padányi József: Polgári-Katonai együttműködés a békefenntartó műveletek során. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Budapest, 2001.

Padányi József: A civil-katonai együttműködés kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere, és a PSYOPS. ZMNE HDI és KMDI ppt előadás, Budapest, 2011. február

Szigeti Péter: A nemzetközi jog és az igazságos háború eszméjének fejlődése. ELTE ÁJK OTDK Budapest, 2005.

Sztankai István: A civil-katonai együttműködés, a lélektani műveletek és a kulturális antropológia kapcsolata. Hadtudomány. 2012. Elektronikus szám.

Szternák György: Gondolatok a hatásalapú- és a hálózatközpontú katonai műveletekről. Hadtudományi Szemle On-line kiadvány. 2008. 3. szám.

Tenet, George (with Harlow Bill): At the Centre of the Storm. Harper Press, 2007. ISBN 13 978 0 00 72 5741 6

Tolsztoj Lev: Háború és béke. Európa Könyvkiadó, Kárpáti Kiadó, Budapest, Uzsgorod, 1965. Első kötet

United States Army: Instructions for American Servicemen in Iraq During World War II. 1943. The University of Chicago Press, Chicago and London. ISBN-13: 978-0-226-84170-0

Uri László: A műveleti szintű tanácsadás és megfigyelés sajátosságai rendőri missziókban. Belügyi Szemle, 58. évfolyam, 2011. 12. szám.

Varga Csilla: Civil-katonai együttműködés és civil-katonai koordináció az Európai Unióban. Hadtudományi Szemle On-line kiadvány. Budapest, 2011. 4. évfolyam 3. szám.

DISCUSSING THE NATURE OF OBJECTIVES-BASED PLANNING: THE EVOLUTIONARY APPROACH

A CÉLALAPÚ TERVEZÉS TERMÉSZETÉRŐL: AZ EVOLÚCIÓS MEGKÖZELÍTÉS

The authors state that the process of strategy development in the Western militaries is very much shaped by Clausewitz. However, they also claim that this approach is too narrow for today's military engagements dominated by counter-insurgency operations. The Clausewitzian process of strategy development proceeds hierarchically through the various levels of war, despite the fact that links connecting the levels can become weak or even disappear as events unfold. The biggest shortcoming of this approach is the limitation it provides for adaptation to changing conditions. The authors examine the subject and detail the factors that hamper the utility of such an approach.

A szerzők véleménye szerint a nyugati hadseregekben alkalmazott stratégia alkotás folyamata Clausewitz-i. Szerintük ez a megközelítés túl szűk keretet biztosít a jelenkori, zömében felkelők elleni katonai műveletek megtervezéséhez. A Clausewitz által felvázolt stratégia alkotás a háború egymást követő szintjeit összekötve épül fel annak ellenére, hogy az események alakulásának eredményeként a szinteket összekötő kapocs gyengülhet, vagy akár el is tűnhet. Ennek a megközelítésnek a legnagyobb hiányossága, hogy a változó feltételekhez való alkalmazkodás számára korlátokat jelent. A szerzők bemutatják ezt a fajta megközelítést és részletezik azokat a tényezőket, amelyek a megközelítés alkalmazhatóságát korlátozzák.

1. INTRODUCTION

The authors state that during the last two centuries armed forces were trained to become able to realise predefined objectives at every stage and level of war. This approach, they argue, can greatly be attributed to Clausewitz for whom strategy meant nothing more than *“the use of an engagement for the purpose of the war”* (Clausewitz, 1993, p. 207). For Clausewitz, strategy served as a unifying structure to the entire military activity that decided on the time, place and forces with which the battle had to be fought. However, even he admitted that strategists had to consider the *“numerous possibilities, each of which [would] have a different effect on the outcome of the engagement”* (Clausewitz, 1993, p. 207). Clausewitz's contribution to Western strategic thinking is unquestionable. However, his goal-seeking, rather narrow understanding of strategy development excludes a whole range of aspects such as logistic, social and technological issues that must be considered as equally important in war. Clausewitz's focus should not come as a surprise as he believed that every human activity is a rational undertaking and governed by reason. This explains why he understood strategy as an objective-oriented, goal-seeking phenomenon (Howard, 1979; Millett, Murray, 1988/89; Ehrenreich, 1997).

His understanding of strategy development dominated most of the 20th century and is still dominant today. However, the complexity of war, especially waged against insurgents indicates clear problems. Despite the neat and clean logic behind, planned strategies often resemble gambling. Although they rely on planning and careful evaluation of numerous factors, it is impossible to predict in advance which risk is more reasonable in selecting a particular course of action. Thus there will always be a certain error in the estimation regarding what we know and what we expect. The inherent contingency of war limits the ability to control causes sufficiently well in order to produce a desired future. Friction, chaos and complexity of war always include the probability of failure since they provide only for an insufficient basis for any

estimates regarding odds. Strategic calculation is by definition vague, which also limits the possibility of achieving intended effects (Betts, 2000).

The personal character of decision-makers often distorts strategy. Thus power is as much applied for manifest political purposes as for subliminal personal ones, which can heavily influence the link between military means and political ends. Strategic decisions always go through non-logical filters such as bias and prejudice. Thought processes are influenced by cognitive constraints, which limit the decision-maker's ability to see or calculate linkages between causes and effects in a comprehensive way. Conscious calculations can often be non-rational as we tend to see what we expect to see. Strategies, especially coercive ones aimed at influencing will depend mainly on communication. However, due to cultural blinders the receiver often cannot hear the message sent by the signaller. Logical strategic calculations only have reference within their own cultural context (Betts, 2000).

Normal operational friction, which is a proverbial attribute of war, can significantly influence the way plans are executed and decouple assumed causes from expected effects as coercive signals that depend on coupling often collapse. Through deflection the process of implementing stated political goals can often be influenced, even resisted, by established organisational routines. Habits and interests can distort the way means are applied with the result that stated goals and objectives become closer to parochial priorities reflecting organisational stability rather than larger political aims. Strategy has the purpose of shaping the courses of action that suit policy. Unfortunately, the enemy does not cooperate, but naturally opposes any neat and clean execution of plans. Thus the proper sequence of causes and effects is usually disturbed or reversed and does not unfold according to expectations. Opposing preferences also constrain options since they require compromise, which is useful politically, but can be harmful militarily. Political compromises can result in military half-measures that serve no strategic objectives. Such options can be acceptable to all, but ideal for none since not doing or over-doing is often better than doing something in-between (Betts, 2000; Beyerchen).

2. EMERGENT AND SELF-ORGANISING ATTRIBUTES OF WAR

The authors do not claim that there is no need for deliberate planning in strategy anymore, but emphasise that it is equally important to take the emergent and self-organising attributes of war much more into account. An approach that emphasises exclusively the realisation of clear goals stated in the form objectives and demands to *“assess ... strengths and weaknesses, plan systematically on schedule, and make the resulting strategies explicit are at best overly general guide-lines, at worst demonstrably misleading precepts to organizations that face a confusing reality”* (Mintzberg, 1978, p. 948).

The war in Afghanistan waged against insurgents on difficult terrain, which has always constrained the ability to find and target the enemy thus turning activities into a very hard and frustrating process. In such warfare the enemy raids, evades, subverts, submerges and withdraws. This confuses carefully selected objectives, desired effects, and negates planned strategies. In a complex environment such as Afghanistan involving a multitude of players and motives strategic wisdom can be more important than any formalisation, as the latter can make strategic success very costly and in some cases impossible (Millet, Murray, 1988/89).

In the Clausewitzian version of strategy development objectives have the function to avoid confusion by reducing possible internal tensions as they make things focused, streamlined and quantifiable. However, in war it is difficult to see the end from the beginning resulting in the *“unpalatable fact that no one can predict the long-term ... environment with any accuracy. In war it is impossible to see the shape the future will take as there is not one predetermined future, but many possible. In traditional terms strategy development relies mostly on linear cause-and-effect relationships. However, if the dynamics of war blur temporal and spatial dimensions, such an approach is simply inappropriate”* (Williamson, 1999, p. 118).

In contrast, the emergent and self-organising attributes of war stand for creativity, constant change, evolving situations and limitations regarding comprehension, prediction and control. Conditions found do not provide for safe havens or free lunch. Thus a strategy development that rests on prediction and planning is marginally helpful at best and downright dangerous at worst. Dynamic interactions stand for chance and probability as possibilities always emerge and form a broad spectrum, with the result that narrow predictions in the form of objectives indicate an entirely wrong mind-set for a phenomenon that is inherently unpredictable (Pascale, 2003; Courtney, Kirkland, 1997, Beinhocker, 1999).

3. BIOLOGICAL EVOLUTION AS EXAMPLE

The emergent and self-organising attributes of war indicate that similar to biological evolution there are no certainties, but only possibilities in the form of options. Consequently, any strategy aimed at harnessing emergence and self-organisation must refocus from prediction and rationality (Macintosh, Maclean, 1999; Moncrieff, 1999). Thus the authors claim that these attributes of war require the creation or tracking of emerging opportunities that can be exploited rather than attempting to realise objectives outlined in a predefined and analytically elaborated plan. This approach however, demands qualities such as flexibility, robustness, learning, and adaptation. Although they do not help reducing uncertainty, but help exploit the constantly shifting opportunities it contains (Chakravarthy, 1997; Quinn, 2002).

In the case of counterinsurgency the three traditional levels of war often merge into a single integrated universe anyway, in which actions at the lowest level cause dramatic changes that ripple upward simultaneously. Although the evolutionary approach denies prediction, it is more robust and adaptive than the Clausewitzian strategy development with a narrow focus. From a traditional point of view these strategies may not be optimal in every scenario, but they can survive under a wide array of changing circumstances and always keep options open over time. In order to minimise irreversible commitments they refocus from certainty, efficiency and co-ordination, but offer flexibility and a higher probability of overall success (Quinn, 1999; Dent 2002).

Evolutionary strategies are powerful enough to account for the uncertainty of war and the probability of different potential outcomes. This approach indicates that selection pressures internally can better address external selection pressures that come from an ever-changing environment. Robust emergent strategies remind us that nothing is just out there as a separate entity, but is created through a constant co-evolution. The emergent and self-organising attributes of war indicate open strategic options and the possibility of various paths that can better contribute to a rapid change of directions as events unfold (Williamson, 1999; Luehrman, 1998).

4. WAR AS COMPLEX ADAPTIVE SYSTEM

Emergent and self-organising attributes indicate war to be a complex adaptive system in which causes and effects are separated in time and space. Consequently, focusing on objectives and desired effects stand for putting on blinders as we normally look either for the most immediate or the most obvious cause. We have to expect many hidden trigger points that are responsible for the extremely fluid and haphazard conditions, which so often turn confusion into the very essence of war (Geus, 1988; Warden 1989; Feld, 1959). An evolutionary approach to strategy development can better address problems in which threats are diffuse, uncertain and unpredictable, and make increasingly impossible to “*skillfully formulate, coordinate, and apply ends, ways, and means*” (Beinhocker 1999; Chilcoat, 2001, p. 207).

There is a profound difficulty in foreseeing the course of events in a complex adaptive system such as war since in dynamic and non-linear settings effects do not always directly follow causes. A creative and evolving enemy capable of initiating conditions that are far from equilibrium also defies assumptions regarding clear causality. Dealing with evolutionary strategies can cause internal tensions that seem to be inefficient as the simultaneous pursuit of contradictory paths runs counter to a traditional understanding. However, they can leverage core skills and assets by

creating various options, possibilities and choices. It is better to accept conditions of unpredictability and constant change in which strategy is not an exclusive mechanical downstream business, but something that can also emerge. Emergent strategies reflecting the evolutionary approach never assume that a particular input produces a particular output, but indicate probabilistic occurrences within the domain of focus (Pascale, 2003)

Strategy development as outlined by Clausewitz relies on the assumption that the enemy is known and rational. However, war is full of corrections where the pursuit of objectives on a once-and-for-all basis is mostly impossible and success often comes as a result of actions that respond to changing circumstances. The emergent and self-organising attributes of war require constant adjustments especially in the case of incomplete and changing information. They also indicate that in a dynamic and ever-changing environment a bottom-up inductive approach can often be more helpful than the pursuit of a top-down, deductive master plan (Wildawsky, 1973; Wall, Wall, 1995).

The effects and events in a complex adaptive system interact in a dynamic web of relationships and show all sorts of different and intricate behaviour. Their interactions often result in conflicting constraints that defy the logical rigor behind assumed cause-and-effect relationships. Although evolutionary strategies are of little help in predicting the future, but can be a valuable aid in promoting insights into how to become a good evolver. Traditional strategies require clear statements in the form of objectives. The emergent and self-organising attributes of war containing friction, chaos and complexity stand for a variety of possible futures in which objectives and desired effects, however clearly and concisely stated, can perform badly (Beinhocker, 1997).

Evolutionary strategies often conflict and are intrinsically difficult to manage, but the greater the uncertainty, the greater their potential value. They do not presuppose the identification of the most or least likely outcome, but cover a broad array of possibilities as they evolve over time with some succeeding and some failing. Thinking about war in terms of a complex adaptive system indicates that victory is less the result of a sustained competitive advantage, but more of a continuous development of learning and adaptation aimed at exploiting temporary advantages. The emphasis is on keeping things that work in order to maintain sufficient variation based on innovation and novelty (Beinhocker, 1997).

5. IMPORTANCE OF LEARNING AND ADAPTATION

Complex adaptive systems such as evolution and war are full of adjustments that require constant learning and adaptation. Both the interactions with the enemy and the environmental changes influence strategic options by forcing a certain pattern onto the stream of actions. In other words, war brings any strategy closer to a compromise position. Environmental factors neither pre-empt all choices nor offer unlimited choice. They just limit what the belligerents can do, and the process of learning and adaptation reflects the fact that messages from the environment cannot be blocked out. Evolution means searching for viable patterns or consistency in order to increase flexibility and responsiveness (Mintzberg, Waters, 1985).

In the history of war the most difficult and painful aspect of confronting an enemy has traditionally been learning, adapting and embedding the lessons learned into the collective memory of the armed forces. Learning on the battlefield is a nasty business that does not provide for a clear and distinct picture. War as a complex adaptive system stands for polarities to manage and not problems to solve. Therefore the meaning of strategy must rest not only on traditional constructs such as plan, implement, and pursue, but also on constructs that emphasise the impact of changing battlefield conditions. The character of the enemy, the threat it poses and the environment constantly change in a difficult-to-comprehend way as war displays both linear and non-linear attributes (Grant, 2003).

Learning and adaptation are especially important if the environment is either too unstable or complex to fully comprehend, or too imposing to buck against. They enable us to respond to an evolving reality properly without focusing on a stable and planned fiction. The emergent and self-organising attributes of war demonstrate that effects cannot

always be assessed a priori. Consequently, they must be discovered empirically through actions that test where the enemy's strengths and weaknesses are. Emergence and self-organisation surrender control to those who have actual and detailed information to shape realistic strategies. Thus it is often more important to respond to an unfolding and ever-changing environment than realise detailed, but inappropriate objectives (Luehrman, 1998).

In a complex adaptive system such as war, significant strategic redirections can often originate in little actions and decisions often initiated by *"the foot soldier on the firing line, closest to the action"* (Mintzberg, 1987, pp. 70-71)

As stated earlier waging war on insurgency means that various levels interact and mutually adjust in order to reach consensus. Evolutionary strategies can rise everywhere. As time passes and interactions with the enemy evolve, some strategies may proliferate often without being recognized or consciously managed as such. Learning and adaptation indicate that strategy development is driven more by external forces and internal needs, than the conscious thoughts of the actors. Emergent strategies break with the Clausewitzian understanding of strategy development that often relies on the separation of planners and executants (Mintzberg, Ahlstrand, Lampel, 1998; Feld, 1959).

Learning and adaptation stand for the fact that it is sometimes better to let patterns emerge than impose an artificial consistency prematurely by stating highest level objectives and desired effects, and decomposing them into lower level actions and tasks. Those who are in constant touch with the enemy develop their own patterns that can lead to strategy development either spontaneously or gradually over time. In a complex adaptive system such as war it is not always possible to predict where strategies emerge or plan for them. They often just pop out as the various patterns proliferate and influence the behaviour at large. Thus strategy is often less the result of a conscious and formal process expressed as objectives, but more of collective actions that simply spread through. As they evolve through experiments new directions can be established and exploited, which indicate that it is important to have a climate within which a wide variety of strategies can grow and contribute to a good balance between internal variation and external demand (Mintzberg, 1989; Mintzberg, Ahlstrand, Lampel, 1998).

6. ACCEPTING AND ENGENDERING CHANGE

The evolutionary approach to strategy development requires responsibility for engendering change and opening up new possibilities. However, rapid and continuous responsiveness coupled to a minimum of organizational momentum emphasises a myopic and disorderly process. Learning and adaptation indicate that brilliance often does not come from foresight expressed in a carefully designed plan. War as a complex adaptive system requires the capacity and willingness to learn and adapt, which mostly come from qualities such as tolerance and commitment (Mintzberg, McHugh, 1985).

Learning and adaptation stand for trial-and-error and indicate that it is often more important to learn from failures than from success. Although failures are often costly and the temptation to bury and forget is traditionally large, some of the costs can be recouped and a thorough reflection can help hidden shortcomings to surface. Thus it is often better to make a sufficiently good decision in time than to make an excellent decision later, as it is often better to fire more shots than to start improving one's aim (McGill, Slocum, 1994; Kanter, 2002).

Murky battlefield lessons must be put into accurate and perceptive after-action reports in which reporting is consistently honest and the bearer of bad news is not punished. Individuals should be afforded the freedom to fail as only through failure is it possible to experience success. We have to strive for a constant improvement even if everything appears to be well at first sight. As an example Passchendaele was a disaster in World War I because of the *"combined effect of the [commander's] tendency to deceive himself; his tendency, therefore, to encourage his subordinates to deceive him; and their loyal tendency to tell a superior what was likely to coincide with his desires"* (Liddel Hart, 1938, p. 346; Mankins, Steele, 2006).

7. CONCLUSION

Structural inertia often prohibits detecting novel ways that might have the power to replace existing routines, systems and procedures. Emergent strategies assume that those closest to the frontlines know more than the remotely located headquarters, since traditionally “*staff information eludes comprehension because it is esoteric; line information because it is trivial*” (Feld, 1959, p. 18).

Learning and adaptation mean looking outside our own boundaries of knowledge. Mobilising this knowledge through various forms of interaction is important since it must be ensured that relevant knowledge finds its way to the unit that needs it most (Hamel, 1996; Lampel, 1998). Emergent strategy development might on occasion equal with the conduct of random experiments. However, it always requires the readiness to be exposed to the evolving interactions with the enemy and the willingness to learn from him. An evolutionary approach to strategy development emphasises less rationality and more common sense. It indicates strategic wisdom, which comes less as a result of a formalised intellectual knowledge backed by analytically written reports full with abstracted facts and figures, but stands for personal knowledge that comes from an intimate *sensing* of the situation. Emergent strategies reflect that the frictional, chaotic and complex reality of war forces us to accept surprise and situations of no choice. Thus learning and adaptation mean linking the present with the future through experience, rather than linking the past with the future through analysis (Mintzberg, 1996; Mintzberg 1987).

Key words: Clausewitz, strategy, emergence, self-organisation, learning, adaptation, biology, complex adaptive system

Kulcsszavak: Clausewitz, stratégia, felbukkanás, önszerveződés, tanulás, alkalmazkodás, biológia, összetett alkalmazkodó rendszer

BIBLIOGRAPHY

- Betts, R. K.: *Is Strategy an Illusion?* International Security, Volume 25, Number 2, 2000, pp. 5-50.
- Beinhocker, E. D.: *On the Origins of Strategies*, The McKinsey Quarterly, Number 4, 1999, pp. 46-57.
- Beinhocker, E. D.: *Strategy at the Edge of Chaos*, The McKinsey Quarterly, Number 1, 1997, pp. 24-39.
- Beinhocker, E. D.: *Robust Adaptive Strategies*, MIT Sloan Management Review, Spring 1999, pp. 95-106.
- Beyerchen, A. D.: *Clausewitz, Nonlinearity and the Unpredictability of War*, Internet, accessed 02. 08. 2005, available at www.clausewitz.com/CWZHOME/Beyerchen/CWZandNonlinearity.htm.
- Clausewitz, C. von: *On War*, Everyman's Library, 1993.
- Chakravarthy, B.: *A New Strategy Framework for Coping with Turbulence*, MIT Sloan Management Review, Winter 1997, pp. 69-82
- Chilcoat, R. A.: *Strategic Art: The New Discipline for 21st Century Leader*, in Cerami, J. R./Holcomb, J. F. (eds.): *U.S. Army War College Guide to Strategy*, U.S. Army War College, 2001, Internet, accessed 08. 03. 2005, available at <http://permanent.access.gpo.gov/lps11754/00354.pdf>, pp. 203-220.
- Courtney, H./Kirkland J./Vigueri, P.: *Strategy Under Uncertainty*, Harvard Business Review, November-December 1997, pp. 66-79.
- Dent, E. B.: *Complexity Science: a Worldview Shift*, Emergence, 1999, Vol. 1, Issue 4, pp. 5-19.
- Ehrenreich, B.: *Blood Rites: Origins and History of the Passions of War*, Metropolitan Books, 1997.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY– László SZEGŐ

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

- Feld, M. D.: *Information and Authority: The Structure of Military Organization*, American Sociological Review, Volume XXIV, 1959, pp. 15-22.
- Geus, A. P. de: *Planning and Learning, At Shell planning means changing minds, not making plans*, Harvard Business Review, March-April 1988, pp. 70-74.
- Grant, R. M.: *Strategic Planning in a Turbulent Environment: Evidence from the Oil Majors*, Strategic Management Journal, Volume 24, 2003, pp. 491-517.
- Hamel, G.: *Strategy as Revolution*, Harvard Business Review, July-August 1996, pp. 69-82.
- Howard, M.: *The Forgotten Dimensions of Strategy*, Foreign Affairs, Summer 1979, pp. 975-986.
- Kanter, R. M.: *Strategy as Improvisational Theater*, MIT Sloan Management Review, Winter 2002, pp. 76-81
- Lampel, J.: *Towards the Learning Organization*, in: Mintzberg, H./Ahlstrand, B./Lampel, J.: *Strategy Safari, A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*, The Free Press, 1998, pp. 205-223.
- Liddel Hart, B. H.: *Through the Fog of War*, Faber and Faber Ltd., 1938.
- Luehrman, T. A.: *Strategy as Portfolio of Real Options*, Harvard Business Review, September-October 1998, pp. 89-99.
- Macintosh, R./Maclean D.: *Conditioned Emergence: A Dissipative Structures Approach to Transformation*, Strategic Management Journal, 1999, pp. 297-316.
- Mankins, M. C./Steele, R.: *Stop Making Plans; Start Making Decisions*, Harvard Business Review, January 2006, pp 76-84.
- McGill, M. E./Slocum, J. W.: *The Smarter Organisation, How to Build a Business that Learns and Adapts to Marketplace Needs*, John Wiley & Sons, 1994.
- Millett, A. R./Murray, W.: *Lessons of War*, The National Institute, Winter 1988/89, pp. 83-95
- Mintzberg, H./Ahlstrand, B./Lampel, J.: *Strategy Safari, A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*, The Free Press, 1998.
- Mintzberg, H.: *Crafting Strategy*, Harvard Business Review, July-August 1987, pp. 66-75.
- Mintzberg, H.: *Mintzberg on Management: Inside Our Strange World of Organisations*, The Free Press, 1989.
- Mintzberg, H.: *Patterns in Strategy Formation*, Management Science, Volume 24, Number 9, May 1978, pp. 934-948.
- Mintzberg, H./McHugh, A.: *Strategy Formation in an Adhocracy*, Administrative Science Quarterly, 30, 1985, pp. 160-197.
- Mintzberg, H.: *Reply to Michael Goold*, California Management Review, Volume 38, Number 4, Summer 1996, pp. 96-99.
- Mintzberg, H./Waters J. A.: *Of Strategies, Deliberate and Emergent*, Strategic Management Journal, Volume 6, 1985, pp. 257-272.
- Moncrieff, J.: *Is Strategy Making a Difference?* Long Range Planning, Volume 32, Number 2, 1999, pp. 273-276.
- Pascale, R. T.: *Surfing the Edge of Chaos*, MIT Sloan Management Review, Spring 2003, pp. 83-94.
- Quinn, J. B.: *Strategy, Science and Management*, MIT Sloan Management Review, Summer 2002, p. 96.
- Wall, S. J./Wall, S. R.: *The New Strategists, Creating Leaders at All Levels*, The Free Press, 1995.
- Wildavsky, A.: *If Planning is Everything, Maybe it's Nothing*, Policy Science, Volume 4, 1973, pp. 127-153.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY– László SZEGŐ

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Williamson, P. J.: *Strategy as Options on the Future*, MIT Sloan Management Review, Spring 1999, pp. 117-126.

Warden, John A. (Col.): *The Air Campaign, Planning for Combat*, Pergamon-Brassey's International Defense Publishers, 1989.

APPROACHES TO EFFECTS-BASED OPERATIONS:

A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF ADDRESSING CAUSALITY IN WAR

In the recent past the concept of Effect-Based Operations/Effects-Based Approach to Operations (EBO/EBAO) was subject to an intensive discussion in the international military scientific circles. As a theoretical concept dealing with the planning, preparation and conduct of military operations, EBO/EBAO attracted significant attention and caused a great deal of controversy among scholars. The result now is known: the concept was abolished several years ago resulting in the termination of any further theoretical development. Thus the article is a sort of excursion into the history of the concept, especially during its heydays around the turn of the millennium in order to understand the assumptions regarding the nature of causality in war. Consequently, the author's ideas and conclusions are indebted just to this time period and are neither commented nor compared with current approaches.

INTRODUCTION

„Because he's got to have men of courage, that's why. If he knew how to plan a proper campaign what would he be needing men of courage for? Ordinary ones would do. It's always the same; whenever there's a load of special virtues around it means something stinks.”

Mother Courage (Bertolt Brecht)

The term *effects-based operations* first appeared shortly after the 1991 war against Iraq in which the American-led coalition forces achieved a victory that surprised even the most optimistic analysts. Over time the term became a buzzword in the military lexicon and synonymous with Western, especially American, technological superiority. Terms such as *effects-based thinking*, *effects-based targeting*, *effects-based approach*, *effects-based planning*, *effects-based execution* and *effects-based assessment* were born.¹ Armed forces outside NATO also started to move towards this direction as the Israel Defence Force chief of staff, General Moshe Ya'alon emphasised in an interview: according to him, force transformation issues must focus less on force and power, but more on effect.²

Once there was an abundance of publications on the EBO/EBAO. The author introduces seven significant and influential publications representing different approaches. Every publication, regardless its logical and theoretical merit, is assigned equal weight. The aim of the author is to detail the assumptions regarding cause-and-effect relationships in military operations and the reasons why the concept was abandoned only after some years.³ The documents include papers written by an American Air Force general (USAF), the Research and Development Corporation (RAND), the Institute for Defense Analysis (IDA), the United States Joint Forces Command (USJFCOM), the Command and Control Research Program (CCRP), the Air Combat Command (ACC) and the Air University College of Aerospace Doctrine, Research and Education (AU CADRE).

¹ ACT identified three objective areas with one focusing on achieving coherent effects. Goals include command for *effective engagement*, *effects-based operations*, and aspects such as *effective engagement* and *joint manoeuvre effects*. See Allied Command Transformation: *Integrated Project Teams*, 7 September 2004, pp. 1-2.

² HUGHES, Robin: *Interview, Lieutenant General Moshe Ya'alon, Israel Defence Force Chief of Staff*, Jane's Defence Weekly, 17 November 2004, p. 34.

³ Officially the British prefer the expression *strategic effect of air power*. Ministry of Defence: *British Air Power Doctrine, AP 3000, Third Edition*, Her Majesty's Stationary Office, 1999, pp. 2.6.1-1.6.10; HO, Joshua: *The Advent of a New Way of War: Theory and Practice of Effects-Based Operations*, Institute of Defence and Strategic Studies, Singapore, December 2003, pp. 5-10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

UNITED STATES AIR FORCE

General Deptula from USAF regards the successful air campaign of the 1991 Gulf War as the birthplace of effects-based operations. However, the concept as such is not original for him as excellent military commanders have always known superior alternatives to attrition. For him effects-based operations stand for a methodology that capitalises on the causal relationship between action and outcome.⁴ Technological superiority in the form of stealth technology and precision guided munitions makes it possible to attack more separate targets at once than ever before in history. Consequently, effects-based operations fully exploit the temporal and spatial dimensions at every level of war.⁵

Control across the breadth and depth of the entire theatre eradicates the enemy's strategic freedom. Control makes it possible to attain security objectives without destruction or visible disruption. For this the enemy must be understood as a system-of-systems in which essentials such as leadership, population, industries, transportation, and military forces are affected to achieve system ineffectiveness.⁶ This requires a high rate of attack that deprives the enemy the ability to adapt or find alternatives. Precision capability decreases the amount of resources needed to suppress enemy air defences, and makes possible to focus on effects. Thus stealth and precision contribute to the ability to achieve control over parts of the enemy's systems, which leads to paralysis during a specific period. The result is harmony between the efficiency of hitting individual targets and the effectiveness to achieve campaign objectives. This enormous leverage makes the traditional concept of war, focusing on destruction and exhaustion, useless. Important is a deductive top-down approach in which strategy is decomposed into specific objectives down to specific tasks at the tactical level. This methodology makes it possible to directly relate lowest-level tasks to highest-level objectives.⁷

For Deptula thinking in systemic effects is superior to individual target destruction as it shifts the focus from annexing territory towards controlling behaviour. Effects-based operations stand for a coercive concept that requires the coordinated application of all elements of national power in order to force enemy compliance. Applied properly it becomes possible to expand the strategic options, avoid attrition-oriented encounters, and to achieve integrated, specific operational and strategic effects.⁸ A former student of the Air University Jay M. Kreighbaum expanded on Deptula's ideas and developed a detailed taxonomy based on the order of effects, their dimension of time, their intention and their relation to the levels of war.⁹

RESEARCH AND DEVELOPMENT CORPORATION

Paul K. Davis from RAND emphasised that effects-based operations are not new, as successful commanders of the past, have also striven for objectives and related effects. For him the origins of the concept root in the revolt of the war-fighting community against two interrelated failures.¹⁰ The first is the poor force employment strategies of past wars,

⁴DEPTULA, David A. (Brig. Gen.): *Effects-Based Operations: Change in the Nature of Warfare*, Aerospace Education Foundation, Defense and Airpower Series, 1995, p. iii; *A Dialogue on Analyzing Effects Based Operations (EBO)*, led by Dr. Jacqueline Henningsen, SES, MORS Fellow of the Society, Director Air Force Studies & Analyses Agency, [cit. 2003-03-31]. Available from: www.mors.org/publications/phalanx_mar02/Lead2.htm; DEPTULA, David A. (Maj. Gen.): *Effects-Based Operations: A US Perspective*, World Defence Systems, The Royal United Services Institute, Volume 6, Number 2, August 2003, p. 37.

⁵DEPTULA, David A. (Brig. Gen.): *Firing For Effects*, Air Force Magazine, Volume 84, Number 4, April 2001, [cit. 2003-03-21]. Available from: www.afa.org/magazine/April2001/0401effects_print.htm.

⁶DEPTULA, DAVID A. ref. 5, p. 37; DEPTULA: *Air Force Transformation, Past, Present, and Future*, Aerospace Power Journal, Fall 2001, [cit. 2003-04-02]. Available from: www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj01/fal01/phifal01.htm.

⁷DEPTULADavid A., ref. 4 (1995), pp. 3-6, 7-10; DEPTULA, David A., ref. 4. (2003), pp. 39-40.

⁸DEPTULADavid A., ref. 4 (1995), pp. 15-16.

⁹KREIGHBAUM, Jay M. (Maj.): *Force Application Planning: A System-and-Effects-Based Approach*, School of Advanced Air Power Studies, Air University, June 1998, pp. 74-78.

¹⁰DAVIS, Paul K.: *Effects Based Operations (EBO): A Grand Challenge for the Analytical Community*, RAND MR-1477, 2001, pp. 1-3.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

which focused on servicing targets. The war against Iraq was the first major war in which joint fires resulted in decisive effectiveness on enemy systems. Thus origins of effects-based operations can be found as much in the work of air power theorists as in the modern U.S. manoeuvre theory of the 1980's. The second failure comes from poor standard models and analytical tools, which do not accord with battlefield reality. As inappropriately structured conceptions they rest on an inadequate mechanistic view of warfare, and ignore important soft factors such as will and cohesion.¹¹

According to him effects-based operations require a much broader approach and a more realistic analytical toolset. The concept does not focus ultimately on traditional considerations as it emphasises the collapsing of the will and unit cohesion, and defeating enemy strategy. Enablers are qualities such as speed, agility, parallel warfare, decisiveness, and shock and awe. Regarding the promises of effects-based operations he is more cautious than Deptula as he does not exclude the traditional aspects of warfare such as attrition, destruction and occupation. Although the valid essence of effects-based operations is the systemic view and the focus on desired effects, a certain amount of attrition and annihilation, and the occupation of territory cannot be ruled out entirely. Consequently, he states that some of the most decisive military operations might still be personal and up-close experiences. Effects-based operations have physical and behavioural aspects, but further distinctions can be based on networking, the character of the target system, timescale and the levels of the conflict.¹²

Whereas physical aspects include the disruption of enemy manoeuvre, damaging enemy assets and killing enemy personnel, behavioural aspects aim at demoralising fighting capability, slowing down enemy actions, confusing and deceiving enemy commanders and influencing the decision-making process. The high-goals of effects-based operations focus on the cognitive domain, the decision-making process of political and military key personnel, or an entire population. Nevertheless, a strong re-calibration in terms of common sense is important. For him activities in war form a complex adaptive system, which often behaves in unpredictable ways. Thus cause-and-effect relationships are influenced by numerous internal and external factors for which there is never a single discernible variable on hand. Davis' definition of effects-based operations emphasises the importance of probability as such operations are "conceived and planned in a systems framework that considers the full range of direct, indirect, and cascading effects, which may – with different degrees of probability – be achieved by the application of military, diplomatic, psychological and economic instruments."¹³ To become fully effects-based requires changes in the current mindset for which new theories and methods are needed, together with a new empirical base in order to improve existing analysis and modelling tools.¹⁴

INSTITUTE FOR DEFENCE ANALYSES

For Gleeson et. al. from IDA, effects-based operations produce desired futures with a focus on the entire continuum and not just the conflict itself. Unlike Davis, who highlights the probability aspect of the concept they state that a more comprehensive approach might result in a better set of achievable goals.¹⁵ For them the concept rests on the overwhelming amount of data provided by advanced information, surveillance and reconnaissance technology. It means winning both war and peace, in which the emphasis is on higher order effects and complex adaptive systems. Effects-based operations make it possible to focus on operations more coherently, by exploiting the potential of new technologies and capabilities such as stealth, precision munitions and information operations.¹⁶

¹¹ DAVIS, Paul K., ref. 10, pp. 4-8.

¹² DAVIS, Paul K., ref. 10, pp. 11-18.

¹³ Quotation in DAVIS, Paul K., ref. 10, p. 26.

¹⁴ DAVIS, Paul K., ref. 10, pp. 7, 21-28, 79.

¹⁵ GLEESON, Dennis J. and LINDE, Gwen (Col.) and MCGRATH, Kathleen and MURPHY, Adrienne J. and MURRAY, Williamson and O'LEARY, Tom and RESNICK, Joel B.: *New Perspectives on Effects-Based Operations: Annotated Briefing*, Institute for Defense Analyses, Joint Advance Warfighting Program, June 2001, p. 2.

¹⁶ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 2-5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

Desired futures mean assessment and adaptation at every level of warfare, and the involvement of all elements of national power. Thus effects-based operations explicitly and comprehensively link actions with outcomes at all levels of a conflict as it is possible to learn how to work with uncertainty, ambiguity and risk. There is a clear linkage between strategic outcomes, desired effects and tactical actions, in which military actions must be consistent with, and complementary to the stated political, diplomatic and economic goals. A successful co-operation and co-ordination across all elements of national power direct the focus from the traditional attrition-oriented warfare, and enable a more efficient and focused employment of force. Effects-based operations stand for a continuous process similar to the classical *observe-orient-decide-act loop* as outlined by Boyd, but the concept's strategic focus makes the loop broader and deeper in terms of effects and time. It is a mixture that comes from precision engagement, dominant manoeuvre, and information operations in which all elements of friendly national power address all elements of the enemy's national power.¹⁷

Gleeson et. al. state that becoming effects-based is extraordinarily difficult and requires hard thinking, capable commanders throughout history have always tried to implement effects-based campaigns. Success depends on understanding what the enemy values together with his beliefs and cultural motives. An important requirement is to shed the practices of mirror imaging and the projection of our culture, values and perspectives onto the enemy who always acts in unexpected ways. Effects-based operations also mean that military forces will probably be tasked in a supporting role to other agencies and will be only one element of a national-level effects-based approach. However, even perfect effects-based operations will not yield peace, allow conflicts without any drop of blood, or guarantee that wars will be won quickly and easily. The concept, however, can offer campaigns with greater coherence in which victory is achieved faster and cheaper in terms of money and men.¹⁸

They state that the assessment and importance of effects can change over time as new trends emerge and various indirect effects occur. Actions that result in planned and desired effects at a particular time can result in different effects later. Whereas some effects can work well together and create synergy, others interfere and negate each other's impact. Planning for effects should be guided by the effort to synchronise the timing of effects with actions. This makes it possible to put pressure on the enemy's decision-making process to make his decisions and actions irrelevant. However, even with the most careful planning uncertainties of any kind will still remain.¹⁹

UNITED STATES JOINT FORCE COMMAND J9

Members of the USJFCOM J9, Concepts Department regard effects-based operations as an enabler for the concept of rapid decisive operations with far reaching consequences for the conduct of war.²⁰ They generalise effects-based operations and state that the concept covers the entire spectrum of operations including all levels of war, and require the application of all instruments of national power involving political-military relationships, and various interagency activities. The concept provides a comprehensive insight into enemy capabilities, environment characteristics, and our own strengths and weaknesses.²¹ Effects-based operations can be defined as "a process for obtaining a desired strategic outcome or "effect" on the enemy through the synergistic and cumulative application of the full range of military and non-military capabilities at all levels of conflict."²²

¹⁷ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 6-11; OSINGA, Frans: *Science, Strategy and War, The Strategic Theory of John Boyd*, Eburon Academic Publishers, 2005, pp. 268-279.

¹⁸ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 13-15, 24, 36-39.

¹⁹ GLEESON, Dennis J. et. al., ref 15., pp. 21-22.

²⁰ USJFCOM J9: *A Concept Framework for Effects-Based Operations*, White Paper Version 1.0, as of 18. 10. 2001a, p. i.

²¹ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 1-4.

²² Quotation in USJFCOM J9: *A Concept for Rapid Decisive Operations*, Whitepaper Version 2.0, as of 22. 08. 2001b, p. 6.

The definition emphasises, similar to Gleeson et. al., the ability to facilitate desired effects through all available capabilities, assessment of the outcomes and the requirement for rapid adaptation through continuous and iterative planning and execution cycles. The required comprehensive knowledge comes from networked and interrelated expert teams that conduct a systems analysis of the enemy. Desired effects are stated in the commander's intent, which focuses on the cohesion and behaviour of the enemy by causally linking tactical actions to desired strategic objectives. Effects-based operations mean that the full range of capabilities is applied in order to threaten, render useless or destroy things the enemy values most. Technological innovations and analysis tools make it possible to exploit causal linkages between effects and objectives.²³

Effects can be seen as the results of actions that support objectives through causal linkages. Effects-based operations not only provide the institutionalised process of planning and assessment, but acknowledge that a single action can produce more than one effect. Effects-based operations rest on a cohesive picture that includes information on political, military, economic, social, information and infrastructure factors. The concept requires the study of the enemy as a complex adaptive system with the aim to identify key links and nodes to get a better grip on his war-making and war-fighting ability. This system-of-systems analysis determines the courses of action in order to bring the enemy's behaviour towards the desired end state. Consequently, the focus is on pressure points to constrain and canalise enemy actions.²⁴

The historical focus in military operations was on direct, first-order effects. Effects-based operations mean that the focus has moved towards follow-on effects and other potential consequences. The concept relates all tactical actions to the overall desired outcome in which effects are traceable back to higher order strategy. Victory in war depends largely on the assessment of actions in order to determine to what extent desired effects have been achieved.²⁵ Effects-based operations require an understanding of the full spectrum of capabilities that the instruments of national power offer with the aim to modify enemy behaviour. It is important to target the will and perception of the enemy together with the capability of his military forces.²⁶

COMMAND AND CONTROL RESEARCH PROGRAM

Edward A. Smith from CCRP examines the relationship between effects-based operations and network-centric warfare.²⁷ The latter indicates military operations conducted in a previously unreachable region of the information domain. The result of this network-centric warfare is a new type of information advantage characterized by significantly improved capabilities for sharing and accessing information. It is widely assumed that network-centric warfare dramatically increases combat power on the tactical and operational levels of war. According to Smith, in an abstract sense network-centric warfare focuses on achieving effects on the enemy. Through the combination of both concepts war-fighting effects can be achieved at a higher operational tempo, which locks-out adversary courses of action. However, this is not entirely new since good generals, admirals and statesmen have successfully applied military force to shape the behaviour of both friends and foes.²⁸

Effects-based operations represent the ability to alter the enemy's thinking and behaviour through political, economic and military actions. The concept stands for coercion by forcing the enemy to take a certain course of action. Through

USJFCOM J9, ref. 20, pp. 5-8.

²⁴ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 8-11, 12-17.

²⁵ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 18-22.

²⁶ USJFCOM J9, ref. 20, pp. 23-25, 32-37.

²⁷ SMITH, Edward. A.: *Effects Based Operations, Applying Network Centric Warfare in Peace, Crisis, and War*, CCRP Publication Series, 2002, p. 1-12.

²⁸ GARTSKA, John J.: *Network Centric Warfare: An Overview of Emerging Theory*, Joint Staff Directorate for C4 Systems, [cit. 2006-05-30]. Available from: <http://www.mors.org/publications/phalanx/dec00/feature.htm>; SMITH, pp. 1-2.

effects-based operations, it is possible to see military operations as a cohesive political, economic and military effort. Unlike attrition-oriented campaigns that aim at degrading the physical capability of the enemy, effects-based operations aim at achieving psychological effects in the cognitive domain. The goal is to influence the enemy's behaviour to the extent that he does not want to continue with his resistance. Although achieving physical effects will remain a factor in effects-based operations, the true focus is on achieving psychological effects in which destruction is not the central factor or is to be avoided.²⁹

Interactions between stimulus and response motivate the enemy towards a particular behaviour. The easiest way to do this is to destroy certain capabilities through physical actions. Successful effects-based operations rest on a superior knowledge of the enemy and the situation in order to influence the decision-making process. The aim is to disrupt his observe-orient-decide-act loop, which limits the ability to take coherent actions.³⁰ Consequently, destruction is only important in terms of its impact on the enemy's will and psychology, but not on his physical capabilities. Effects-based operations together with network-centric warfare make possible to create a condition in which the enemy re-observes, re-orientes and re-decides continually with the result that he cannot act coherently or cannot act at all.³¹

Thus effects-based operations rest on the ability to create situations in which a relatively small application of force results in disproportionate and decisive impacts on the enemy. Operating beyond the enemy's edge of chaos may cause a state of despair in which further resistance appears to be futile.³² The concept stands for an asymmetric contest in which the forces involved are dissimilar in character and the respective courses of actions are different. Consequently, a network-centric force employed in effects-based operations can act as a complex adaptive system with the ability to mass superior effects on the will of the enemy. The result is not only an improvement in combat efficiency, but also an increase in effects-based efficiency.³³

AIR COMBAT COMMAND

According to members of ACC effects-based operations are not new as the concept has always been applied throughout history with various degrees of success.³⁴ However, even today it is only sporadically discussed in military doctrines and there is no methodology available for a systematic application. Consequently, it is not yet clear how effects and mechanisms relate to objectives and strategy.³⁵ The see the concept an evolutionary step that takes *objectives-based planning* and the *strategy-to-task* approach further. Although effects-based operations examine the conditions and causal linkages between actions and objectives, it is not the action itself that is important, but the causal linkages that determine whether or not a desired effect is achieved. Thus, the focus is on follow-on effects, and not on the probability of achieving the desired result as no action creates only one outcome.³⁶

Target destruction is still important, but only to the extent the destruction contributes to the achievement of various functional, systemic and psychological effects. An effects-based methodology might also mitigate negative collateral outcomes and other unwanted consequences. Although the fog and friction of war cannot be eliminated, a thorough examination of the causal linkages can improve the probability of success. Effects-based operations stand for a much broader approach than sheer military application. The requirement is to link all elements of national power explicitly and comprehensively across the full spectrum of activities. Victory in war comes from the harmony between the effects

²⁹SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 103-108.

³⁰SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 108-116.

³¹SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 117-133.

³²SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 134-141.

³³SMITH, Edward A. ref. 27, pp. 145-152.

³⁴AIR COMBAT COMMAND: *Effects-Based Operations*, White Paper, May 2002, p. 1-2.

³⁵AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, p. 4.1

³⁶AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, pp. 1-9.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

desired, the consequences of actions, and the means necessary for an assessment of the effects in question. The concept stands less for a conquest based on attrition and annihilation, but more for controlling the enemy's operational level systems and capabilities to limit his options at each level of war. This way it becomes possible to better integrate all elements of national power and exploit the advantage provided by modern technology. The result is less cost in resources and a transformation, which extends far beyond military operations. Although compliance through brute force remains an option to effects-based operations, operations of the 21st century should attempt to influence decisions and change behaviour with measures being systemic and psychological, rather than physical.³⁷

Complex interactions with the enemy and rapidly changing conditions require a continuous adaptation enabled by an interagency and multidisciplinary approach. A methodology to successfully apply effects-based operations can come from existing joint publications. The emphasis is on tightness in terms of planning, execution, and analysis that flows down from the national strategic to the tactical level. Enemies represent adaptive human organisations in which the challenge is to out-think and out-adapt adversaries. Effects-based operations replace the simple application of military force with the application of all elements of national power in an integrated and focused manner.³⁸

AIR UNIVERSITY CADRE

According to Mann et. al. from AU CADRE effects-based operations neither focus on conquest nor represent the displacement of current forms of warfare.³⁹ The concept can be seen as a refinement of the objectives-based methodology and the strategy-to-task approach. It allows planners to better examine conditions in terms of causality, in order to define the relationship between actions and objectives. Through the application of all elements of national power across the full spectrum of a conflict, effects-based operations explicitly and comprehensively link strategic and operational objectives with tactical actions in a continuous and iterative fashion. Consequently, the focus is on desired effects that help achieve assigned objectives, which indicates a refocus from destruction.⁴⁰ Effects-based operations span across the full spectrum of political, military and humanitarian engagements. As a systematic approach, effects-based operations focus on outputs instead of inputs by emphasising national goals, and not capabilities or prerequisites of individual services and organisations.⁴¹

The concept is a new paradigm, according to which military actions are an extension of politics and diplomacy. In other words, military efficiency is often sacrificed for political concerns. The U.S. Air Force has always attempted to do effects-based operations, but only piecemeal without recording or codifying the lessons learned through its experiences. In effects-based operations, the destruction of targets is just means to achieve ends since physical destruction is only one desired effect within a wide spectrum. The emphasis is on the output through the application of both lethal and non-lethal means at the tactical level, which result in pre-determined direct and indirect effects at the operational and strategic levels. Due to their dual nature effects ripple and cascade through the enemy system as the effect of any given action may induce further changes. Virtually no part of the enemy system is truly isolated and the cumulative and cascading character of effects means that it becomes increasingly difficult to predict and measure higher-order effects.⁴²

³⁷AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, pp. 10-17.

³⁸AIR COMBAT COMMAND, ref. 34, pp. 18-26.

³⁹MANN, Edward (Col., Ret.) and ENDERSBY, G. (Lt. Col., Ret.) and SEARLE, Tom: *Thinking Effects, Effects-Based Methodology for Joint Operations*, College for Aerospace Doctrine, Research and Education, Air University, Maxwell AFB, CADRE Papers No. 15, October 2002, p. 1; MANN, Edward (Col., Ret.) and ENDERSBY, G. (Lt. Col., Ret.) SEARLE, Tom: *Dominant Effects: Effects-Based Joint Operations*, Aerospace Power Journal, Fall 2001, [cit. 2002-09-27]. Available from: www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/api/api01/vorfal01.html.

⁴⁰MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 1-3; MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

⁴¹MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 4-6; MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

⁴²MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 25-34.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Zoltán DR. JOBBÁGY

Budapest, 2013.
6. évfolyam 1. szám

In the framework of effects-based operations traditional approaches such as attrition and annihilation are specific types of outcomes, which might be useful only in some cases, as the real goal is to achieve high-level psychological effects. Effects-based operations can be defined as “actions taken against enemy systems designed to achieve specific effects that contribute directly to desired military and political outcomes.”⁴³ The definition emphasises the importance of conditions and causal linkages through which actions lead to stated objectives. Effects-based operations always mean further asking and accepting unexpected effects in which the emphasis is on the ability to deal with complex interactions, adaptation to changing conditions, and turning initial shortcomings into an advantage. Unfortunately, despite deep roots and the power of effects-based operations, the military has never really attempted to institutionalize a thought process that is needed to ensure adherence to effects-based principles.⁴⁴

CONCLUSION

Any sober theory of warfare must take into account that waging war is an act that has always been more than linking ends with means in a simple deductive fashion, by detecting obvious causality at the strategic level in the form of desired or decisive effects. Most approaches reflected a mindset consisting of deductive reductionism and causal laws. The underlying assumption was that war displays order and equilibrium, the possibility for rational choice, and the ability to steer and control events. Although war can be described in general terms using causal relationships, effects that go beyond the immediate spatial and temporal levels cannot be predicted with any accuracy. It is possible to only predict things that are local to us both in space and time. Therefore we must be satisfied with understanding certain general features in terms of correlation, rather than trying to find a mechanism that links causes with effects directly.

Information superiority and technological sophistication are at the very heart of every document on EBO/EBAO. However, these can best be seen as enabler, but not as ultimate leverage. Consequently the assumed advantages of effects-based operations can often mean no advantage at all. War is full with emerging opportunities that can only help explain qualitative behaviour, but never accurately predict futures in terms of desired effects. Nevertheless a first glance the concept of EBO/EBAO appears to be weighty both in scope and insight as it draws on a diverse array of ideas in order to generate hypotheses about success in war. It is very difficult however, to deliver arguments for why certain factors should be regarded as more important than others. Even deductive thinking and analytical rationality do not make possible to distinguish sufficiently among various alternatives and cannot explain the preference for certain selected factors.

Most documents on EBO/EBAO read like an accumulation of disparate and scattered statements lacking a true theoretical basis. The central argument is nothing more than simple and uncritical descriptions of positive findings. Rigidity and blind adherence to predefined objectives can result in mounting costs both in terms of money and men. An exclusive focus on the strategic level only narrows exploitable tactical options. They address international security problems in quantitative and technological terms wrapped in an empty concept and by doing this they deliver a simplification of war. In sum, there were many reasons to become sceptical regarding the practical utility of effects-based operations, which explains why the concept is not in the discussion anymore.

The completion of the article was supported by TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0001 „Critical Infrastructure Defence Research” project.

⁴³ Quotation in MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).

⁴⁴ MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2002), pp. 42-55; MANN, Edward (Col., Ret.) et. al., ref. 39 (2001).